

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ДІДЕНКО ОКСАНА МИКОЛАЇВНА

УДК:[336.71:338.246.025.2](043.5)

**РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В КОНТЕКСТІ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ
ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Науковий консультант
Васильєва Тетяна Анатоліївна
доктор економічних наук, професор

Суми – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ	17
1.1 Теоретичні основи та сучасні тенденції розвитку регулювання банківської діяльності.....	17
1.2 Економічні інтереси: зміст, види та їх взаємодія у фінансовій системі.....	43
1.3 Еволюція поглядів на роль та місце регуляторного механізму банківської діяльності в узгодженні інтересів держави та бізнесу	77
1.4 Теоретико-методологічне підґрунтя та основні положення концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності.....	108
Висновки до розділу 1.....	119
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ОСНОВНИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ.....	125
2.1 Регуляторний тиск на банківський бізнес: стан та перспективи розвитку.....	125
2.2 Узагальнення науково-методичних підходів та індикаторів відстеження рівня державного втручання у функціонування банківського бізнесу	141
2.3 Розвиток науково-методичних засад оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності.....	158
Висновки до розділу 2.....	172
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНЕ	

ЗРОСТАННЯ ЯК БАЗОВИЙ ІНТЕРЕС ДЕРЖАВИ	175
3.1 Теоретико-методологічні підходи та інструментарій дослідження взаємозв'язку між регулюванням банківської діяльності та динамікою економічного зростання.....	175
3.2 Формалізація рівня та каналів впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на економічне зростання України та інших країн світу.....	207
3.3 Обґрунтування інструментарію регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення економічного зростання.....	231
Висновки до розділу 3.....	249
РОЗДІЛ 4. РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА МАКРО- ТА МІКРОРІВНІ... ..	253
4.1 Фінансова стабільність як один із інтересів держави: теоретико-методологічні підходи ідентифікації.....	253
4.2 Науково-методичні засади ідентифікації умов ефективності регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення фінансової стабільності.....	272
4.3 Науково-методичний підхід до оптимізації інтенсивності регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення фінансової стабільності та врахування інтересів бізнесу.....	287
Висновки до розділу 4.....	298
РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ЯК БАЗОВОГО ІНТЕРЕСУ БІЗНЕСУ В ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	303
5.1 Прибутковість як базовий інтерес банківського бізнесу: теоретико-методологічне підґрунтя дослідження.....	303
5.2 Розвиток науково-методичних підходів до виявлення релевантних факторів забезпечення прибутковості банківського бізнесу.....	327

5.3 Вдосконалення інструментарію регулювання банківської діяльності залежно від форми власності банку.....	349
Висновки до розділу 5.....	366
ВИСНОВКИ.....	371
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ..	377
ДОДАТКИ.....	428

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Фінансово-економічна криза та дестабілізаційні процеси у фінансових системах більшості країн світу актуалізували питання реформування підходів до банківського регулювання та нагляду. Сучасна трансформація регуляторних ініціатив щодо здійснення банківської діяльності (БД) характеризується заміною пруденційного нагляду, орієнтованого на ризики окремих банків, макропруденційним, спрямованим на врахування ризиків всієї фінансової системи; розширенням спектра цілей центральних банків та відповідного інструментарію регулювання БД з метою забезпечення не лише цінової, а й фінансової стабільності. Водночас відбувається посилення регуляторного тиску на банківський бізнес шляхом проведення структурної реформи банківського сектору, запровадження підвищених вимог до капіталу та ліквідності банків в межах Базеля III, встановлення додаткових вимог до розміру їх активів та напрямків діяльності тощо. В умовах загальноекономічної рецесії та браку платоспроможних позичальників, зниження довіри до національних фінансових систем суттєво ускладнюється забезпечення рентабельності як основного інтересу банківського бізнесу в ринкових умовах. Це стимулює розвиток нових спекулятивних механізмів отримання прибутку у фінансовій сфері, що є загрозовим для відновлення економічного зростання країни та забезпечення добробуту нації. В контексті реформування систем банківського регулювання та нагляду потребує розробки методологія запровадження узгоджувального регулювання, орієнтованого на гармонізацію інтересів основних стейкхолдерів БД. Саме тому активізація комплексних досліджень у напрямку розроблення методології регулювання БД на засадах узгодження інтересів держави та бізнесу в умовах реформування вітчизняного фінансового сектору є актуальною.

Фундаментальні засади державного регулювання БД закладені у наукових працях зарубіжних вчених Ф. Аллена (F. Allen), Дж. Барса (J. Barth), Т. Бека

(Т. Beck), Ч. Гудхарта (С. Goodhart), А. Деміргук-Кунт (А. Demirguc-Kunt), Дж. Кауфмана (G. Kaufman), Т. Погосяна (Т. Poghosyan), Р. Левіна (R. Levine), А. Ю. Сімановського, Ш. Хванга (X. Huang) та ін. Серед вітчизняних науковців значні напрацювання в даному напрямку мають В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, Т. А. Васильєва, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, І. І. Д'яконова, О. П. Заруцька, І. Б. Івасів, Г. Т. Карчева, В. В. Козюк, О. М. Костюк, А. Я. Кузнєцова, С. В. Науменкова, С. В. Лєонов, О. В. Луняков, М. І. Макаренко, Р. М. Набок, Т. Г. Савченко, Т. Є. Унковська та ін.

Разом з тим аналіз наукової літератури з теми дослідження дозволяє стверджувати, що невирішеними остаточно залишаються ряд теоретичних і прикладних проблем. Зокрема, це стосується уточнення змісту основних економічних інтересів БД в контексті її регулювання, розробки аналітичного інструментарію оцінювання рівня державного втручання у банківський бізнес, формалізації зв'язків між інтенсивністю регулювання БД та економічним зростанням, фінансовою стабільністю, прибутковістю банківського бізнесу, обґрунтування механізмів узгодження регуляторних ініціатив та інтересів бізнесу і держави з урахуванням фактору часу та ін. Отже, відсутність логічно впорядкованого та цілісного уявлення про способи та інструменти гармонізації інтересів держави та бізнесу в процесі регулювання БД обумовили актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до програм загальнодержавного та наднаціонального значення, зокрема Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Міжнародної програми оцінювання фінансового сектору економіки, розробленої під егідою Міжнародного валютного фонду і Світового банку, Програми розвитку фінансового сектору FINREP II в межах проекту технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку тощо.

Основні положення дисертації відповідають пріоритетним напрямам науково-дослідної роботи Української академії банківської справи. Так, зокрема, в межах теми “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер держ. реєстрації 0103U006965) обґрунтовано вплив інтенсивності регулювання БД на фінансову стабільність; теми “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер держ. реєстрації 0109U006782) – досліджено результативність застосування інструментів регулювання БД з позиції узгодження інтересів стейкхолдерів БД; теми “Конкурентоспроможність національної економіки в умовах євроінтеграції” (номер держ. реєстрації 0111U009459) – виявлено фактори впливу на прибутковість БД в європейській практиці банківництва; теми “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер державної реєстрації 0107U0123112) – оцінено дієвість регуляторних ініціатив для банків з іноземним капіталом.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток методологічних засад та розробка методичного забезпечення регулювання БД в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- узагальнити теоретичні положення та досвід регулювання БД, поглибити теоретичні засади періодизації розвитку систем регулювання БД у світі;
- уточнити визначення сутності інтересу в БД;
- розробити теоретико-методологічне підґрунтя та основні положення концепції узгоджувального регулювання БД;
- удосконалити теоретичні засади та методичний інструментарій оцінювання рівня інтенсивності регулювання БД;
- обґрунтувати склад та оцінити дієвість каналів впливу регулювання БД на економічне зростання як базовий інтерес держави;

- удосконалити методологію дослідження залежності між інтенсивністю регулювання БД та динамікою економічного зростання на різних часових горизонтах;
- обґрунтувати перелік найбільш дієвих з позиції стимулювання економічного зростання заходів та інструментів регулювання БД;
- теоретично обґрунтувати та емпірично підтвердити наявність факторів-катализаторів та інгібіторів ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес в контексті забезпечення фінансової стабільності;
- поглибити науково-методичні засади оцінювання залежності між інтенсивністю регулювання БД та фінансовою стійкістю банків;
- розробити методологічне підґрунтя та побудувати мультифакторну модель оптимізації інтенсивності регулювання БД в контексті забезпечення фінансової стабільності на мікро- та макрорівнях;
- поглибити методичні підходи до обґрунтування впливу факторів макроекономічного характеру та внутрішньобанківського походження на прибутковість БД у європейській банківській практиці;
- удосконалити методичний інструментарій регулювання БД залежно від форми власності та походження капіталу банку.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між стейкхолдерами БД, що виникають у процесі її регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичний інструментарій врахування інтересів держави та бізнесу в процесі регулювання БД.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи складають фундаментальні положення теорії фінансів, грошей і кредиту, економічної теорії, теорій стейкхолдерів та державного регулювання економіки, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань регулювання діяльності учасників фінансового ринку.

У роботі відповідно до поставлених завдань використано такі методи дослідження, як: наукова абстракція, індукція та дедукція, аналіз та синтез (при уточненні категоріального апарату дослідження); системно-структурний аналіз (при розробці концепції узгоджувального регулювання БД); логіко-історичний (при періодизації розвитку системи регулювання БД); метод аналогій (при дослідженні світового досвіду регулювання БД); мінімаксний метод (при побудові агрегованого індикатора інтенсивності регулювання БД в країні); панельний аналіз, зокрема методи об'єднаних середніх груп та динамічних фіксованих ефектів (при визначенні впливу інтенсивності регулювання БД на темпи економічного зростання у коротко- та довгостроковій перспективі); метод головних компонент (при визначенні релевантних факторів впливу на фінансову стійкість банків); метод узагальнених найменших квадратів (при визначенні впливу інтенсивності регулювання БД на рентабельність активів банків); багатфакторний регресійний та кореляційний аналіз, порівняльний та статистичний аналіз (при формуванні інформаційної бази дослідження інтенсивності регулювання БД).

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, постанови та звітні дані Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерства фінансів України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; Державної служби статистики України; дані Світового банку; рекомендації та аналітичні огляди Європейського центрального банку, Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних фінансово-кредитних інституцій; статистичні дані фундації "Спадщина" (Heritage Foundation), центральних банків різних країн, бази даних Bankscore, порталу даних бібліотеки Хельджи, наукові публікації з питань банківського регулювання та нагляду.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукової проблеми щодо створення теоретико-методологічного та методичного підґрунтя регулювання БД у контексті узгодження інтересів держави та бізнесу.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційної роботи є такі:
вперше:

- обґрунтовано концепцію узгоджувального регулювання БД, в основу якої покладено пошук компромісу між інтересами держави (через забезпечення економічного зростання та фінансової стабільності) та бізнесу (через забезпечення прибутковості БД та фінансової стійкості банків) за рахунок скоординованої співпраці державних органів, влади, Ради з фінансової стабільності, власників та топ-менеджменту банків, гармонізації цілей та інструментарію їх досягнення; визначено специфічну мету, завдання, принципи та механізм впровадження цього типу регулювання в сучасну вітчизняну регуляторну практику;
- розроблено методологічне підґрунтя визначення оптимального рівня інтенсивності регулювання БД в контексті забезпечення фінансової стабільності (на макрорівні) та фінансової стійкості банків (на мікрорівні), яке склало основу для формалізації на основі мультифакторної моделі залежності інтегрального індексу фінансової стійкості банків (визначеного за допомогою методу рівномірної оптимальності) від релевантних факторів впливу на нього (визначених за допомогою методу головних компонент). Це дозволило окреслити межі зон несприятливого та сприятливого впливу підсилення інтенсивності регулювання БД з позиції забезпечення фінансової стійкості банків;
- розроблено теоретичний базис та методичний інструментарій оцінювання інтенсивності регулювання БД на базі нормалізованих кількісних та якісних оцінок параметрів, що характеризують функціональну (індикативного та адміністративного характеру), організаційну та інституційну складові регуляторного механізму, що дозволило порівняти країни світу за рівнем

інтенсивності регулювання БД (низький, незначний, помірний, високий). Це слугує науковим підґрунтям для розробки рекомендацій щодо реформування регуляторних механізмів в Україні;

- розроблено методологічне підґрунтя визначення каталізаторів (орієнтація банків на внутрішні джерела фондування та економічне зростання в країні) та інгібіторів (присутність іноземного капіталу в банківській системі та високий рівень внутрішнього кредитування економіки) ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес в контексті забезпечення фінансової стабільності різних країн світу. В якості методичного інструментарію такого дослідження запропоновано використовувати розроблену економетричну модель з випадковими ефектами, яка дозволяє здійснити панельний аналіз даних та врахувати ряд індивідуальних відмінностей умов регулювання БД серед досліджуваних країн;

удосконалено:

- наукові засади обґрунтування каналів впливу регулювання БД на економічне зростання країни шляхом доповнення традиційних для фінансового сектору каналів (ресурсного та кредитного) каналами споживання та інвестування (для реального сектору економіки та держави), які визначають специфіку трансмісійних механізмів. Оцінювання напрямку та ступеня дієвості цього впливу дозволило поглибити розуміння механізму взаємодії фінансового та реального секторів економіки під час розробки стандартів регулювання БД;
- методологічні основи та методичний інструментарій дослідження конфліктності цілей державного регулювання шляхом обґрунтування залежності між інтенсивністю регулювання БД та динамікою економічного зростання з урахуванням часового горизонту, каналів впливу регуляторної політики, макроекономічних умов та рівня розвитку банківського сектору. Це здійснено за допомогою використання авторегресійної моделі з розподіленим лагом, що дозволило підтвердити негативний ефект посилення

регуляторного тиску на БД на майбутню ділову активність в реальному секторі економіки;

- науково-методичний підхід до обґрунтування рівня релевантності внутрішніх факторів забезпечення прибутковості БД з урахуванням етапу економічного розвитку країни, що враховує макроекономічні та інституційні умови ведення банківського бізнесу та здійснено на основі застосування узагальненого методу найменших квадратів. Це дозволило обґрунтувати відмінності у механізмі впливу внутрішніх факторів прибутковості БД у стабільний та кризовий періоди економічного розвитку;
- методичний інструментарій регулювання БД залежно від форми власності та походження капіталу банку на основі побудови системи багатофакторних регресійних залежностей впливу інструментів та заходів інституційного, організаційного, індикативного та адміністративного регулювання БД на прибутковість банків, що дозволило спростувати гіпотезу про ефективність запровадження диференційованих регуляторних режимів залежно від форми власності та походження капіталу банку;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні засади періодизації розвитку систем регулювання БД шляхом обґрунтування взаємозв'язків між ключовими параметрами регулювання БД, системою вжитих заходів та наслідками їх застосування на різних етапах економічного розвитку, що дозволило виявити наявність регуляторного циклу та передумови запровадження узгоджувального регулювання БД;
- теоретичне обґрунтування сутності економічного інтересу в БД як форми прояву економічних відносин, обумовлених функціональним призначенням суб'єкта інтересу в фінансовій системі та спрямованих на отримання ним соціально-економічних вигід від БД. Такий підхід ґрунтується на стейкхолдерському підході до розкриття змісту БД як сфери перетину приватних, суспільних та інституційних економічних інтересів;

- науково-методичний підхід до оцінювання взаємозв'язку інтенсивності регулювання БД та фінансової стійкості банків на основі панельного аналізу ряду показників стійкості фінансового сектору відповідно до методології макропруденційного аналізу Міжнародного валютного фонду, що створює підґрунтя для коригування системи показників фінансової стійкості банків під час регулювання БД;
- науково-методичні засади дослідження впливу параметрів регуляторного механізму на динаміку економічного зростання, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено за допомогою інструментарію авторегресійного моделювання. Це дозволило сформулювати перелік найбільш дієвих заходів та інструментів регулювання БД з позиції макроекономічної стабілізації у короткостроковій та довгостроковій перспективах;
- науково-методичні підходи до обґрунтування впливу макросередовища (в тому числі інтенсивності системи регулювання БД) та індикаторів, що характеризують бізнес-модель банку на прибутковість БД в європейській банківській практиці на основі узагальненого (скоригованого) методу найменших квадратів, що дозволило емпірично підтвердити визначальний вплив на прибутковість БД внутрішньої стратегії банків, порівняно зі станом зовнішнього середовища ведення банківського бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові положення доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій. Результати дослідження щодо напрямків та характеру впливу регулювання БД на забезпечення фінансової стабільності, економічного зростання та прибутковості БД можуть бути використані в поточній діяльності Національного банку України, органів центральної та місцевої влади, інших регуляторів фінансового ринку, фінансових посередників.

Отримані результати щодо розробки антикризового плану відновлення діяльності банку при підвищенні вимог до капіталу впроваджено в роботу

Сумської обласної дирекції АБ “Укргазбанк” (довідка від 15.10.2015 № 8354/1510), щодо визначення зв’язку інтенсивності регулювання БД та прибутковості операцій банку – в роботу відділення ПАО “ПУМБ” РЦ “Північно-Східний” у м. Харків (довідка від 12.10.2015 № КНА/55), щодо взаємозв’язку інтенсивності регулювання БД та стабільності банківської системи країни – в роботу Управління Національного банку України в Дніпропетровській області (довідка від 05.10.2015 № В/25-06009/699), щодо визначення впливу інтенсивності регулювання БД на основні показники діяльності банку в межах його системи ризик-менеджменту – в роботу ПАТ “КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК” (довідка від 09.11.2015 № 81142/1589), щодо взаємозалежності між рівнем фінансової свободи та рівнем розвитку кредитного ринку країни – в роботу Управління Національного банку України в Сумській області (довідка від 11.11.2015 № 08-015/2650); щодо взаємозалежності між інтенсивністю регулювання БД та рівнем економічного розвитку країни – в роботу Харківського банківського Союзу (довідка від 12.11.2015 № 34/2015).

Матеріали дослідження використовуються у навчальному процесі Української академії банківської справи при викладанні дисциплін “Банківське регулювання та нагляд”, “Дослідження грошово-кредитного ринку”, “Банківська справа” (акт від 02.10.2015).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися та одержали позитивну оцінку на міжнародних науково-практичних конференціях, у тому числі: “Фінансова безпека та економічне зростання: домогосподарство, підприємство, регіон, держава” (м. Полтава, 2011 р.), “Механізми реалізації

стратегії розвитку національної економіки” (м. Тернопіль, 2011 р.), “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (м. Черкаси, 2011 р.), “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (м. Суми, 2012 р.), “Актуальні проблеми економіки і управління в сучасних соціально-економічних умовах” (м. Дніпропетровськ, 2012 р.), “Dynamika naukowych Badan – 2012” (м. Перемишль, Польща, 2012 р.), “Динамикатана съвременната наука – 2012” (м. Софія, Болгарія, 2012 р.), “Управління соціально-економічним розвитком держави, регіону, підприємства” (м. Полтава, 2013 р.), “Формування стратегії науково-технічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства” (м. Тернопіль, 2013 р.), “Пріоритети розвитку економіки України та інших країн” (м. Чернігів, 2013 р.), “Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку” (м. Ужгород, 2013 р.), “Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації” (м. Херсон, 2013 р.), “Global systemic crisis: new milestone in development or an impasse?” (м. Давос, Швейцарія, 2015 р.), “Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит” (м. Київ, 2015 р.), “Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни” (м. Дніпропетровськ, 2015 р.), “Актуальні проблеми економіки та фінансів” (м. Київ, 2015 р.). Наукові результати оприлюднені також і на всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: “Перспективи створення сильної економіки для сучасної України” (м. Тернопіль, 2011 р.), “Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України в умовах фінансової нестабільності” (м. Тернопіль, 2012 р.), “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2012 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 51 науковій праці загальним обсягом 32,2 друк. арк., з яких особисто автору належать 30,47 друк. арк., у тому числі одноосібна монографія, розділи у 5 колективних монографіях, 25 статей у наукових фахових виданнях України з економіки (з них: 5 – у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах, 5 – в електронних виданнях); 1 стаття у

зарубіжному виданні; 19 публікацій у збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

РОЗДІЛ 1

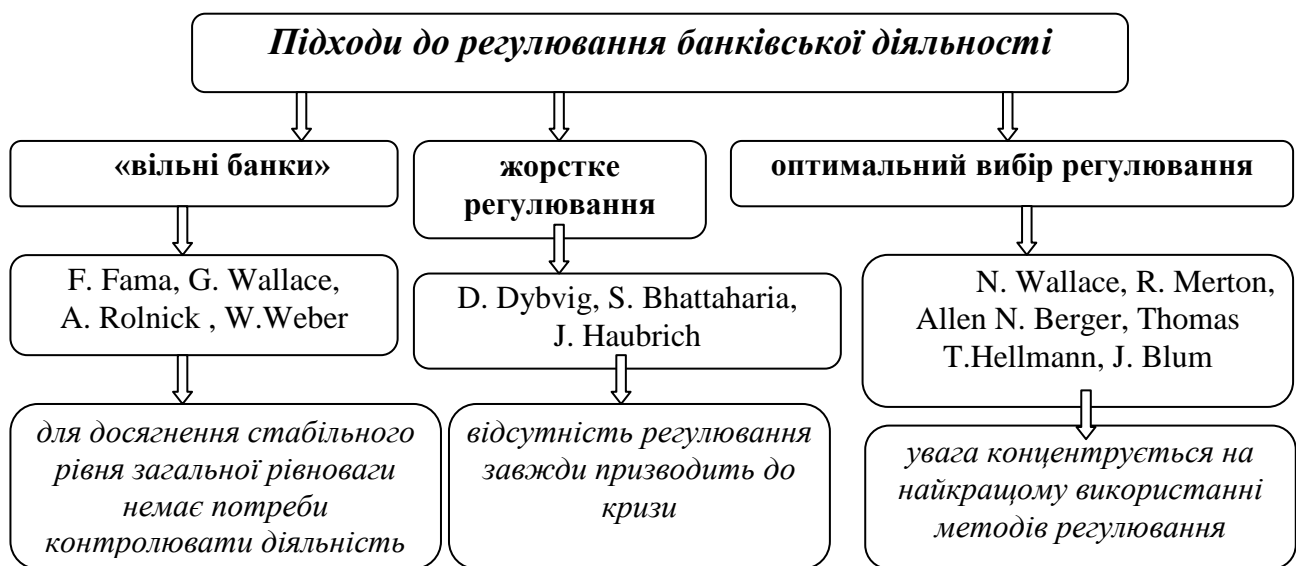
ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ

1.1. Теоретичні основи та сучасні тенденції розвитку регулювання банківської діяльності

Одним із основних напрямків економічної політики держави є регулювання банківської діяльності, що пов'язано з тим, що банківський сектор має пріоритетне значення порівняно з іншими секторами економіки, оскільки саме банки акумулюють фінансові ресурси, необхідні для економічного зростання країни. Зважаючи на відзначене, проблема оптимального вибору регуляторної політики є надзвичайно важливою та складною. Теоретико-методологічним аспектам державного регулювання банківського сектору присвячено велику кількість наукових доробок як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Втім, зважаючи на те, що регулювання банківської діяльності носить нормативний характер більшість з них носить загальний описовий характер або аналіз існуючих методів регулювання. Тоді як перегляду мети, інструментів та методів регулювання банків в умовах трансформації бізнес-моделей банківської діяльності та в цілому принципів економічних відносин та відносин у фінансовій сфері зокрема, займається досить обмежене коло авторів. В цілому у зарубіжній науково-методичній літературі можна виділити три підходи до регулювання банківської діяльності, основний зміст яких представлено на рис. 1.1.

Перший підхід до регулювання банківської діяльності базується на тому, що в регулюванні банківської діяльності, зокрема в частині платіжних послуг та

управління інвестиційним портфелем немає жодної потреби [362]. Визначеної точки зору дотримуються такі вчені як Ф Фама (F. Fama), Г. Волес (G. Wallace), А. Ронік (A. Rolnick), В. Вебер (W. Weber) та інші. Тим не менш, такий підхід, не зважаючи на його розповсюдженість, в нинішніх умовах є дещо дискусійним. В більшості аналізованих робіт прихильників визначеного підходу, описано модель за якої не існує централізованих ринків з повною інформацією, доступною всім учасникам. Втім, такі моделі нездатні відповісти на традиційні аргументи противників так званих «вільних» банків [441].

Рисунком 1.1 - Підходи до регулювання банківської діяльності (складено автором на основі робіт [464], [361], [362], [422], [441])

Представники другого підходу до регулювання банківської діяльності відстоюють протилежну точку зору, наголошуючи на необхідності жорсткого регулювання. Аналізуючи визначений підхід, варто зазначити, що серед його прихильників спостерігається фокусування уваги на двох різних аспектах. Так, у ряді робіт, зокрема Даймонда Дігвінга (Diamond Dygvig), Чарль Жаклін (Jacklin, Charles) та Джозефа Хабріч (Joseph Haubrich) – головний акцент робиться на проблемі, пов'язаній з виконанням банками інформаційної функції. Зокрема, у своїх роботах вони наголошують на тому, що традиційний

депозитний договір передбачає дострокове зняття коштів, що дозволяє досягти оптимального розподілення ризиків. Разом з тим, така умова за певних обставин, а саме коли вкладники мають інформацію щодо доходності банку та його активів, може спричинити відтік вкладників, що у випадку набуття масового характеру призводить до виникнення проблем як у певних банків, так і банківської системи в цілому [464].

Інші автори, зокрема такі як Садіпто Братахарія (Sudipto Bhattacharya), Юк-Ши Чан (Yuk-Shee Chan), Стюарт Грінбаун (Stuart I. Greenbaum) та Анан Зекор (Anjan V. Thakor) – зосереджують увагу на підвищеній ризиковості інвестиційних портфелів обраних банків та нездатності вкладників її оцінити. Визначене коло авторів, наголошує на тому, що ключовим інструментом регулювання банківської діяльності, за таких умов, є вимоги до власного капіталу, які дозволяють знизити рівень ризиковості інвестиційного портфелю. Крім того, у роботі [339] показано двоякість такого інструменту регулювання як обмеження депозитних ставок, яка може слугувати як стримуючим фактором рівня ризику, так і провокувати його збільшення. А існування суттєвих рент, на думку Юк-Ши Чана (Yuk-Shee Chan), Стюарта Грінбауна (Stuart I. Greenbaum) та Анана Зекора (Anjan V. Thakor) взагалі вагома умова, при якій залежні від ризику страхові премії починають відігравати позитивну роль [332].

Третій підхід до регулювання банківської діяльності наголошує на необхідності обрання оптимального варіанту регулювання. Тобто питання, щодо необхідності регулювання та його позитивному впливі не стоїть взагалі.

На основі аналізу робіт ряду зарубіжних авторів, можна виділити декілька ключових інструментів регулювання банківської діяльності:

- страхування вкладів (Н. Уолес, 1998 (N. Wallace), Р. Мертон (R. Merton) Г. Женноте (G. Gennote) та Д. Піле (D. Pyle), 1991;
- встановлення вимог до капіталу (Дж. Блум 1999 (J. Blum), С. Пак 1997 (S. Park), Е. Кене 1995 (E. Kane), А. Бергер 1995 (A. Berger).

- обмеження депозитної ставки у сукупності з обмеженням на капітал (Ф. Хелман (F. Hellmann) та інші, 1998);
- регулювання складу інвестиційного портфелю (М. Кроухі (M.Crouhy) та Д. Галаї (D. Galai), 1986, Д. Кім (D. Kim) та А. Сантамеро (A.Santomero), 1988.

Метою страхування вкладів, як інструменту регулювання, є уникнення банківських панік та їх наслідків. Так, зокрема Н. Уолес (N. Wallace) та його прибічники наголошують на тому, що саме страхування вкладів дозволяє уникнути проблеми відтоку клієнтів з банків внаслідок несприятливих умов, що склалися на ринку [422]. Інші автори, на чолі з Р. Мертоном (R. Merton) досліджуючи вплив страхування вкладів на банківський ринок пропонують при визначенні премій при страхуванні вкладів використовувати арбітражне ціноутворення. Цікавими з точки зору регулювання банківської діяльності є також спільні дослідження Г. Женноте (G. Gennote) та Д. Піле (D. Pyle) у яких показано наступні доводи: виявляється, що гарантування вкладів призводить до неефективних інвестицій, а збільшення вимог до капіталу не здатне компенсувати збільшення рівня ризику [369].

Інший досить поширений інструмент регулювання банківської діяльності - встановлення вимог до капіталу. Дослідженням впливу вимог до капіталу на інвестиційні рішення банків займалися Дж. Блум (J. Blum), С. Пак (S. Park), Е. Кене (E. Kane) та А. Бергер (A. Berger). Зокрема А. Бергер (A. Berger) у своїх роботах розглядають не лише роль капіталу для ефективного функціонування фінансових установ, а й зміну його впливу у різні періоди, а також проблеми пов'язані з оцінювання достатності рівня капіталізації банків та наслідками посилення вимог до капіталу. У цьому контексту варто відзначити, що Дж. Блум (J. Blum) на основі побудови динамічної моделі показав, що вимоги до достатності капіталу здатні збільшувати рівень ризику банківської діяльності [321]. Крім того, він у своєму дослідженні з'ясовує, яким чином вимоги до

капіталу, обумовлені ринковими умовами, відрізняються від вимог, встановлених регулятором, та якої форми вони мають набувати.

Вагомим результатом прихильників визначеного підходу є підтвердження гіпотези щодо того, що збільшення розміру статутного капіталу призводить до збільшення ризику.

Обмеження депозитної ставки у сукупності з обмеженням на капітал досліджувало ряд дослідників на чолі з Т. Хелманом (Thomas F. Hellmann). Згідно з їх дослідженнями вимоги до капіталу піддають ризику власний капітал, оскільки стримують спекулятивну гру. Тому у якості інструмента регулювання паралельно варто використовувати обмеження депозитної ставки, яке здатне призвести до Парето-ефективного результату. Наявність обмеження депозитної ставки у сукупності з обмеженням на капітал, навіть якщо вони не лімітуються, виключають спекулятивну гру [396].

Ряд дослідників, зокрема, М. Кроухі (M.Crouhy), Д. Галаї (D. Galai), Д. Кім (D. Kim) та А. Сантамеро (A.Santomero) у своїх дослідженнях розглядають такий інструмент як регулювання складу інвестиційного портфелю банків, доводячи необхідність при оцінці відношення капіталу до активів використання параметрів залежних від ризиковості портфеля.

Наприклад, у роботі [397] досліджується роль регулювання банківського капіталу в управлінні ризиками. Автором висунуто та доведено гіпотезу щодо того, що застосування простих правил є неефективним способом обмеження ризику банкрутства. Крім того, у роботі виведені коефіцієнти регулювання банківської діяльності, які враховують ризикованість.

Далі розглянемо особливості регулювання банківської діяльності у розрізі ряду розвинених країн.

Для початку відзначимо, що дослідження світового досвіду організації регулювання та нагляду за банківською діяльністю показало, що в цілому можна виділити три підходи, які різняться в залежності від суб'єкта регулювання (табл. 1.1):

Таблиця 1.1 - Підходи до регулювання та нагляду за банківською діяльністю в різних країнах [249, 55, 25, 129]

<i>Підхід</i>	<i>Країна</i>	<i>Органи контролю</i>
спільне регулювання центральним банком та іншим державним органом	Франція	Комітет з регулювання банків, банківська комісія, Комітет з кредитування (усі комітети очолює керуючий банком Фпанції), Національна кредитна рада, Банківська комісія
	Італія	Банк Італії, Міжміністерський комітет з кредитів і збережень (очолює міністр казначейства)
	Німеччина	Центральний банк (нім. Deutsche Bundesbank), Федеральне управління з контролю за банківськими установами при Міністерстві фінансів (нім. Bundesaufsichtamt fur das Kreditwesen)
	США	Федеральна Резервна Система (англ. Federal Reserve System), Контролер державного грошового обігу, Федеральна корпорація страхування вкладів (англ. Federal Deposit Insurance Corporation; FDIC), Управління контролю ощадних кас країни, 50 банківських департаментів штату
	Японія	Банк Японії, Бюро банків при міністерстві фінансів
	Бельгія	Банк Бельгії, Міністерство фінансів, Банківська комісія
	Іспанія	Банк Іспанії, Директорат загального страхування, Національна комісія з регулювання фондового ринку і Казначейство
	Австралія	Центробанк, Комісія Австралії по інвестиціям та цінним паперам (Australian Securities and Investments Commission), Агенство Австралії з пруденційного регулювання (Australian Prudential Regulation Authority)
виключно центральний банк країни	Україна	Національний банк України
	Великобританія	Банк Англії (Bank of England, офіційна назва англ. Governor and Company of the Bank of England)
	Греція	Банк Греції (Bank of Greece)
	Іспанія	Банк Іспанії (Banco de Espana)
відокремлений орган – «мегарегулятор» або органами нагляду відділеними від центрального банку	Польща	Народний банк Польщі, Комісія з банківського нагляду
	Канада	Бюро нагляду за фінансовими установами
	Сінгапур	Фінансова адміністрація Сінгапуру (Monetary Authority of Singapore)
	Норвегія	Комісія з банківської діяльності, страхування, та цінних паперів (Banking, Insurance and Securities Commission)
	Фінляндія	Служба фінансового нагляду (Financial Supervision)
Швеція	Служба фінансового нагляду Швеції (Swedish Financial Supervisory Authority)	

перший - передбачає спільне здійснення регулювання та нагляду центральним банком держави та іншим державним органом (Франція, Італія, Німеччина, США, Японія);

другий - регулювання та нагляд здійснюється виключно центральним банком держави (Україна, Великобританія, Греція, Іспанія, Португалія, Швейцарія);

третій - регулювання та нагляд здійснюється мегарегулятором або органами нагляду відділеними від центрального банку (Польща, Канада, Норвегія).

Однією з найбільш ефективних систем банківського регулювання та нагляду в світі є французька. Законодавство про банківську діяльність регулюється Банківським законом 1984 р, яким визначено, що чистий прибуток банків від участі у небанківській діяльності не має перевищувати 10% від його загального розміру. Крім того, банки поділяються на чотири категорії:

- 1) універсальні банки, які надають весь спектр банківських послуг;
- 2) структурована мережа взаємних, кооперативних та ощадних банків;
- 3) фінансові компанії, які спеціалізуються на видачі кредитів та/або торгівлею цінними паперами;
- 4) спеціалізовані банки, які обслуговують виключно державу.

Органи банківського контролю і управління визначені чинним законодавством та їх функції наведені у табл. 1.2.

Характеризуючи особливості французької системи органів управління і контролю за банківською діяльністю варто відзначити ряд скасованих обмежень, а саме:

- обмеження на кредитні ставки;
- обмеження на обсяг кредитів;
- обмеження на комісійні та збори.

Серед інших особливостей варто відзначити, встановлення на ринковому рівні процентних ставок на строкові вклади строком понад три місяці, а також номінальні обмеження на ставки закладами до запитання.

Таблиця 1.2 - Органи банківського контролю і управління Франції [153]

<i>Органи банківського контролю і управління</i>	<i>Функції</i>	<i>Склад</i>
Національна кредитна рада	<ul style="list-style-type: none"> - регламентує основні питання, що стосуються функціонування фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність; - має право на застосування санкцій у випадку виявлення правопорушень; - здійснює формування річного звіту стосовно основних параметрів функціонування банківської системи, що представляє Президенту і Парламенту. 	Представники державних та владних структур, суб'єктів бізнесу, профспілок, фінансово-кредитних посередників, експерти
Комітет по банківській регламентації	<ul style="list-style-type: none"> - здійснює формування нормативної бази стосовно регулювання діяльності фінансово-кредитних посередників; - затверджує правила організації бухгалтерського обліку та звітності, а також значення економічних нормативів, що є обов'язковими для виконання. 	-
Комітет кредитних установ	<ul style="list-style-type: none"> - регламентує питання, пов'язані зі створенням та реєстрації фінансово-кредитних посередників; - видає документи, що регулюють сферу наділення кредитних установ певними унікальними повноваженнями. 	Міністр економіки і фінансів, Керуючий центральним банком, Голова Банківської комісії, представник Французької асоціації кредитних установ, представник профспілки службовців, два незалежні спеціалісти в галузі економіки і права
Банківська комісія	Забезпечення стабільності та безпечності функціонування банківської системи Франції.	Керуючий центральним банком, директор Казначейства, Державний радник, радник Касаційного суду, два незалежні спеціалісти в галузі економіки і права

Протягом тривалого періоду часу банківська система Німеччини визнавалася однією з найбільш ліберальних у світі. Вона складається з ощадних та комерційних банків, а також кредитних кооперативів, які, у свою чергу, можуть формувати різні об'єднання.

Комерційні банки, що переважно створюються у формі товариств з обмеженою відповідальністю, поділяються на декілька груп [153]:

- 1) найпотужніші банки, діяльність яких поширена на території всієї країни; мають власну мережу безготівкових розрахунків;
- 2) банки, які функціонують лише у межах певної адміністративної одиниці чи мають декілька відокремлених підрозділів в інших регіонах;
- 3) безфіліальні національні банки, відокремлені підрозділи закордонних банків.

Система органів регулювання банківської діяльності Німеччини складається з двох організацій, а саме: центрального банку (нім. Deutsche Bundesbank) та Федерального управління з контролю за банківськими установами (нім. Bundesaufsichtamt für das Kreditwesen).

Важливим аспектом, який характеризує діяльність центрального банку Німеччини є його незалежність від інших гілок влади. До блоку функціональних обов'язків представників Бундесбанку Німеччини належить нагляд за діяльністю банків, дослідження та оцінка представлених ними аудиторських звітів, а також проведення виїзних інспекцій [25].

Натомість, Федеральне управління з контролю за банківськими установами має суттєво нижчий рівень незалежності, оскільки має координувати свою діяльність з іншими державними та міжнародними інституціями. Цей регуляторний орган уповноважений на здійснення ліцензування банків, мікропруденційний нагляд та контроль за дотриманням банківського законодавства; має право на отримання будь-якої інформації, що стосується діяльності банків; може проводити дистанційні та виїзні контрольні заходи. Нормативи, розроблені Федеральним управлінням з контролю за

банківськими установами, мають бути погоджені з центральним банком, не мають облігаторного характеру. Однак, справедливо зауважити, що у разі виявлення регуляторними органами факту погіршення показників ліквідності чи рівня капіталізації банку, що пов'язано з невиконанням ним цих економічних нормативів, до нього можуть бути застосовані серйозні санкції.

Єдиним жорстким обмеженням, що діє в країні є вимоги по капіталу, які вважаються високими навіть за Європейськими стандартами. Інші обмеження відносно ліквідності, акцій та інвестицій, а також великих займів є менш жорсткими порівняно з Директивою ЄС.

Однією з визначальних особливостей банківської системи Німеччини є існування спеціалізованих державних банків, функціонування яких значною мірою спрямоване на досягнення цілей економічного розвитку держави та стимулювання інвестиційної активності суб'єктів господарювання. Варто також зауважити, що ще однією специфічною рисою є превалювання серед механізмів залучення додаткових джерел фінансових ресурсів не інструментів фондового ринку, а банківських кредитів, що є не типовим для високорозвинутих країн світу [129].

Слід зазначити, що певні особливості має також і банківська система США, котра у відповідності до чинного законодавства країни регулюється урядовими структурами як на рівні країни, так і на рівні окремого штату. Так, на загальнонаціональному рівні функціонує Управління контролера державного обігу, що має банківського контролера у кожному штаті. Зазначені регуляторні інституції уповноважені на здійснення ліцензування банків, встановлення для них значень економічних нормативів тощо [157]. Система органів банківського регулювання та нагляду в США та їх функціональні обов'язки представлено у табл. 1.3.

У свою чергу, базові засади організації банківської діяльності в Італії визначено у відповідному нормативно-правовому документі (Закон «Про

банки», який було прийнято у 1993 році), що регламентує сутнісні та процедурні аспекти здійснення банківського регулювання та нагляду в країні.

Таблиця 1.3 - Органи регулювання та нагляду за банківською діяльністю федеральних урядів США [173]

Органи регулювання та нагляду	Функції
Рада директорів Федеральної Резервної Системи	- регламентує особливості діяльності банківських об'єднань та іноземних банків на території США
Управління контролера державного обігу	- пруденційний нагляд; - проведення виїзних контрольних заходів у банках.
Федеральна корпорація страхування вкладів (FDIC)	- захист інтересів вкладників (як юридичних, так і фізичних осіб); - контроль за діяльністю банків
Управління контролю ощадних кас країни	- контроль за діяльністю ощадних кас

Система органів банківського нагляду в Італії представлена центральним банком, профільним комітетом та Національною комісією по контролю за фінансовими компаніями і фондовою біржею. До сфери компетенції комітету належить контроль з дотриманням вимог чинного законодавства з боку фінансово-кредитних посередників, а також захист ощадних банків. Натомість, комісія зобов'язана слідкувати за легітимністю операцій, котрі реалізують кредитними установами на ринку цінних паперів.

Банківська система Японії вважається однією з найменш ліберальних та відкритих, що зумовлено історичними особливостями та традиціями становлення національної економіки.

Банківська система Японії складається з таких установ:

- центральний банк;

- Міністерство фінансів (основною функцією якого є регулювання діяльності всіх банківських установ);
- державні фінансово-кредитні посередники;
- комерційні банки;
- банки, що спеціалізуються на наданні довготермінових позик;
- спеціалізовані інститути з обміну валюти,
- банки, що спеціалізуються на обслуговуванні суб'єктів малого та середнього бізнесу, підприємств аграрного сектору;
- фінансові посередники, що здійснюють трастові операції.

Комплекс інструментів, за допомогою яких здійснюється регулювання банківської діяльності в Японії є традиційним, а саме: ліцензування банків, пруденційний нагляд, встановлення вимог до обліку та звітності фінансово-кредитних інститутів тощо. Серед основних методів регулювання можна виокремити наступні: адміністративні та індикативні (зміна норми позичкового процента, норми резервування, операції на відкритому ринку тощо) [173].

У відповідності до чинного законодавства (Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність») повноваження щодо здійснення банківського регулювання та нагляду в Україні покладено на Національний банк України, який, окрім цього, виконує наступні функції [113]:

- кредитування та рефінансування комерційних банків;
- розробка та впровадження для банків принципів здійснення банківських операцій, стандартів ведення обліку та звітності, інформаційної безпеки та захисту майна;
- забезпечення реалізації грошово-кредитної політики;
- організація збору необхідної статистичної інформації щодо функціонування банків, яка в подальшому може бути використана при визначенні вхідних та вихідних потоків платіжного балансу;

- забезпечення надійного та безперебійного функціонування платіжних систем, систем обліку, систем захисту банківської інформації;
- стимулювання розвитку та запровадження інноваційних технологій у банківській діяльності, особливо у сфері електронного банкінгу;
- регламентація функціонування системи розрахунків, порядок здійснення платежів, їх форми та специфіка реалізації між різними групами економічних агентів тощо.

Фінансова криза 2007-2009 рр. виявила ряд досить гострих та масштабних проблем у банківському секторі, що зумовило необхідність розробки інноваційної та кардинально нової стратегії досягнення стійкого розвитку банківських систем, особливо у країнах з перехідною економікою, що характеризується значно вищим рівнем волатильності, ніж у високорозвинутих державах. Слід зауважити, що банківська система України у посткризовий період демонструвала часткове відновлення параметрів результативності банківської діяльності, яких було досягнуто до 2008 року. Однак, політична та соціальна криза, що особливо загострилася наприкінці 2014 року, призвела до активізації негативних економічних процесів, які безумовно позначилися на показниках діяльності банків в Україні. Зокрема, серед найбільш загрозливих деструктивних процесів, які відбуваються у цьому сегменті можна відмітити наступні: відтік іноземного капіталу; збитковість банківського бізнесу та порушення низки економічних нормативів, що призводить до банкрутства фінансових посередників та ін. Так, за підсумками 2014 року з від'ємним результатом закінчили свою діяльність понад 40 банків, що удвічі більше ніж у 2013 році. Таким чином, одне з питань рефоблівої актуальності набуває питання реформування політики Національного банку України у сфері регулювання банківської діяльності та підтримки стійкого розвитку банківського сектору. З огляду на це, дослідження основних проблем, що виникли у вітчизняній банківській системі, та розробка ефективних шляхів їх вирішення має високу актуальність та значну науково-практичну значущість.

Більшість вітчизняних та закордонних дослідників у сфері банківської діяльності наголошують на тому, що глобальна фінансова криза 2007-2009 рр. значною мірою була спричинена прогалинами у сфері банківського регулювання та нагляду, а також недосконалістю нормативного поля, що регулює окремі аспекти банківської діяльності. Так, слід відзначити, що у відповідності до класичного підходу основною метою банківського регулювання є нівелювання дії деструктивних процесів у банківському секторі з метою запобігання дестабілізації функціонування банків, що призводить до їх банкрутства. Таким чином, у загальному розумінні банківське регулювання направлене на превенцію фінансових криз. Разом з тим, дослідження світового досвіду у сфері банківського регулювання засвідчує відсутність єдиного вектору його розвитку, тобто наявність циклічності (періоди посилення інтенсивності регулювання банків змінюються його лібералізацією (табл.1.4)).

Аналіз вітчизняного досвіду банківського регулювання дозволив з'ясувати, що головною проблемою українських банків стало накопичення проблемних активів. Зокрема, у період інтенсивного розгортання кризових процесів, що припав на 2009 рік, питома вага поганих активів складала 40-45%, що є надзвичайно високим значенням. Слід зауважити, що на початку 2012 року спостерігалось певне поліпшення показників функціонування банків, проте питома вага проблемних активів зберігалася на досить високму рівні – 20%. Разом з тим, вітчизняні науковці [218] зауважують, що звітні та реальні дані суттєво відрізняються, оскільки багато вітчизняних банків приховують факти існування у них проблем. Така ситуація актуалізує завдання поліпшення якості активів банків, що має вирішуватися навіть не на мікро, а на макрорівні. Першим кроком, що було реалізовано у цьому напрямку стало створення у 2011 році державного санаційного банку, шляхом націоналізації АТ «Родовід банк» [216]. Основною метою функціонування цього банку є абсорбація проблемних активів державних банків. Протягом фінансової кризи за рахунок діяльності санаційного банку вдалося покращити ситуацію у таких банках як:

Таблиця 1.4 – Періодизація розвитку систем регулювання БД в світі

Період	Економічні умови	Регулювання БД					Наслідки
		Тип	Напрямок	Мета	Інструментарій	Заходи	
1933-1979 рр.	Світова економічна криза («Велика депресія»), транснаціоналізація економічних зв'язків (після 1950 р.)	Антикризовий	Посилення регулювання	Макроекономічна стабілізація	Захисні та превентивні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> - створення системи гарантування вкладів; - заборона поєднання інвестиційних та депозитних операцій банку; - обмеження процентних ставок; - встановлення бар'єрів для входження на фінансовий ринок; - обмеження руху капіталу; - директивне розміщення фінансових активів банків. 	Відсутність банківських криз протягом 1945-1971 рр. та настання фінансової стабілізації
1980-2007 рр.	Посилення економічних інтеграційних процесів, постіндустріалізація та фінансіалізація економічних відносин	Ліберальний	Послаблення (дерегулювання)	Монетарна (цінова) стабільність	Мікропруденційні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> - зняття обмежень на: інвестиційну діяльність банків, встановлення депозитних та кредитних ставок, входження іноземного капіталу на національні фінансові ринки; - запровадження єдиних стандартів регулювання БД (Базель I, II); - лібералізація руху капіталу. 	Посилення конкуренції на фінансових ринках, взаємозв'язків між його суб'єктами, запровадження фінансових інновацій
2008-2015 рр.	Світова фінансово-економічна криза, промислова стагнація, зростання безробіття, скорочення торгівлі	Антикризовий	Посилення регулювання	Фінансова стабільність	Макропруденційні інструменти	<ul style="list-style-type: none"> - запровадження макропруденційних інструментів (контрциклічний буфер капіталу, підвищені вимоги капіталу та ліквідності до глобальних системно важливих банків, обмеження рівня леввериджу); - структурні реформи; - посилення ролі корпоративного управління, прозорості та звітності 	Скорочення кредитування реального сектору економіки, збитковість банківського бізнесу
2016 р. - теперішній час	Посилення системних та геополітичних ризиків, нерівномірність відновлення економіки	Необхідність запровадження узгоджувального	Оптимізація інтенсивності регулювання	Фінансова та макроекономічна стабільність, рентабельність банківського бізнесу	Поєднання мікро- та макропруденційних інструментів	<ul style="list-style-type: none"> - оцінювання та моніторинг рівня державного втручання у банківський бізнес; - оцінювання конфліктності цілей державного регулювання; - оптимізація інтенсивності регулювання БД за критеріями забезпечення фінансової стабільності, економічного зростання та рентабельності банківського бізнесу. 	Гармонізація інтересів основних стейкхолдерів БД

ПАТ «АКБ «Київ», ВАТ АБ «Укргазбанк», ПАТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк». За рахунок рекапіталізації АТ «Родовід Банк» на суму 8,4 млрд. грн. було погашено зобов'язання по депозитам фізичних осіб ліквідованого ТОВ «Укрпромбанк» на суму 5,6 млрд. грн.

При цьому після переказу вкладів клієнтів АТ «Родовід Банк» у ВАТ «Ощадбанк», останній повернув вкладникам проблемного банку кошти в обсязі понад 3,6 млрд. грн. Частина коштів були переоформлені як депозити ВАТ «Ощадбанк». Отже, в результаті проблема накопичення токсичних активів приватних комерційних банків залишиться невирішеною. Крім цього, автори [273, 146] визначають такі недоліки прийнятого законодавчого проекту стосовно створення санаційного банку:

а) неефективність організаційно-правових аспектів діяльності санаційного банку;

б) низьки рівень прозорості у процесі управління проблемними активами санаційним банком;

в) залучення значного обсягу бюджетних коштів у результаті купівлі проблемних активів, що робить більш доцільним застосування механізмів державно-приватного партнерства у цій сфері.

Окремі дослідними відзначають, що значне превалюванню державного капіталу у банківському секторі призводить до погіршення конкурентного середовища, у якому функціонують банки. Участь держави у банківському бізнесу може бути виправданою лише у тому випадку, коли певний фінансовий посередник є стратегічно важливим, тобто його діяльність спрямована на забезпечення досягнення загальнодержавних цілей. Слід відзначити, що на сьогоднішній день в Україні функціонує п'ять державних банків, а тому виникає об'єктивна необхідність формування та реалізації єдиної стратегії їх розвитку, спрямованої на перетворення зазначених інститутів на ефективних посередників при досягненні важливих цілей економічної політики держави.

Говорячи про реформування регулювання банківської системи на

макрорівні, важливим завданням у цьому контексті є визначення та дотримання оптимальних значень основних індикаторів стабільності банківського сектору фінансового ринку. Так, виокремлюють два рівні таких показників:

1) індикатори, які характеризують стан зовнішнього для банківської системи середовища, тобто такі, що показують взаємозв'язок банківської системи та економіки країни в цілому, а також вплив грошово-кредитних інструментів на банківництво;

2) індикатори, які характеризують стан внутрішнього для банківської системи середовища [172].

Таким чином, передумовою забезпечення стійкого розвитку банківського сектору України є виведення з ринку неплатоспроможних банків, а також активізація консолідаційних процесів з метою укрупнення та посилення конкурентоспроможності банківського бізнесу. Пріоритетом також має статит залучення банків до кредитування преференційних галузей народного господарства, особливо за участю державних банків.

У контексті реформування регулювання є перегляд підходів до здійснення нагляду за банківською діяльністю. Так, необхідно впровадити основні рекомендації Європейського та Базельського комітетів з питань банківського нагляду у сфері оцінки банківських ризиків, а також вимог щодо створення буферу капіталу та контрциклічного буферу в банках.

Іншим пріоритетним напрямком політики центрального банку має стати зниження відсоткових ставок за інвестиційними кредитами за рахунок зниження вимог обов'язкового резервування під такі операції, а також здійснення державного гарантування, що дозволить значно знизити банківські ризики.

Загально визнаним є той факт, що банкрутство банку породжує суттєві соціальні втрати в країні, які не відшкодовуються ні банківськими менеджерами, ні акціонерами. Пруденційне регулювання власне орієнтоване на обмеження впливу негативних зовнішніх факторів, що можуть спричинити

банкрутство банків, а також зародження системних банківських криз в країні загалом. У більшості країн банківське регулювання, орієнтоване на підтримку стабільності всієї системи, реалізується за рахунок створення так званої «мережі безпеки», що включає в себе такі елементи як: нагляд, гарантування депозитів, вимоги до розміру капіталу банків, функція центрального банку як кредитора останньої інстанції, налагоджена процедура проведення фінансової санації або ліквідації. Так, внаслідок реалізації антикризового регулювання було збільшено рівень капіталізації банківської системи України, адекватність регулятивного капіталу вітчизняних банків, зменшено обсяги кредитування в іноземній валюті, а також зменшено кількість проблемних банків. Проте ряд проблем все ще залишається невирішеними, як, наприклад, падіння довіри з боку населення до банківської системи України та до національної грошової одиниці зокрема. Саме тому в умовах посткризової стабілізації регулювання банківської діяльності потребує глибокого переосмислення та виважених реформувань на умовах транспарентності.

Виснаженість банківської системи України та резервних ресурсів фінансово-кредитних установ є свідченнями необхідності переходу від існуючої проциклічної державної політики до більш адекватних заходів регулювання, а саме – контрциклічного регулювання банківської системи.

Ще від початку загострення світової економічної ситуації, а також під час посткризової стабілізації Міжнародний валютний фонд, Форум фінансової стабільності і Базельський комітет банківського нагляду активізували реформування процесів регулювання за діяльністю банків з огляду на необхідність «розробки рекомендацій щодо пом'якшення проциклічності, що включало б дослідження негативного впливу управління банківським капіталом, політики резервування на тенденції економічних циклів у діяльності банківських систем» [303].

Як відомо, до початку кризових явищ в банківському секторі фінансового ринку діяльність банків України була орієнтована на стимулювання

кредитування. При цьому відрахування на створення резервів під ризикові операції майже не здійснювалось, оскільки рівень ризику класифікувався як невисокий. У результаті банківської кризи сформувався великий розрив між фактичними резервними накопиченнями банків та реальними потребами у таких активах, які значно збільшилися в результаті суттєвого рівня неповерненості кредитів. Внаслідок цього, банківська система зазнала значних фінансових збитків. З іншого боку, підтримка банків з боку держави як регулятора їх діяльності була незначною та не задовольняла потреби вітчизняних фінансово-кредитних установ у повній мірі.

Так, у даному контексті доцільним є коригування Національним банком України політики обов'язкового резервування. По-перше, банки мають створювати резерви не під час кризи, що вже склалася, а під час кредитного підйому. Це дозволить сформувати резервний запас на випадок зростання ризикованості кредитного портфелю банку. По-друге, у посткризовий період фінансові ресурси банків виявляються виснаженими та, як результат, період повної стабілізації відтягується та ускладнюється новими проблемами.

Крім того, з огляду на ситуацію, що склалася, постає необхідність реформування фінансової політики держави у напрямку реалізації контрциклічного регулювання. Загалом, розрізняють проциклічну та контрциклічну політику центральних банків стосовно фінансово-кредитних установ. Проциклічна економічна політика передбачає скорочення державних витрат на підтримку банківської системи у період спаду, а також під час розвитку кризових явищ. Проте у випадку, коли фінансово-кредитні установи країни знаходяться у кризовому стані та, відповідно, мають проблеми з ліквідністю, відсутність державної фінансової допомоги може виявитися фатальною. Так, наприклад, обсяги рефінансування Національного банку України під час світової фінансової кризи 2008-2009 рр., спрямовані на підтримку вітчизняних банків, виявилися настільки незначними, що не дозволили досягти основної мети – фінансового оздоровлення банківської

системи України. Даний приклад є яскравим свідченням реалізації неефективності реалізації про циклічної економічної політики в сучасних умовах турбулентності.

На відміну від цього, контрциклічна політика передбачає скорочення витрат на фазі економічного підйому. Коли зростання змінюється рецесією або спадом, держава навпаки збільшує витрати для того, щоб прискорити стабілізацію. При цьому можуть використовуватися резерви, які були накопичені в період зростання. Активне залучення кредитів протягом 2008–2009 рр. (перш за все, запозичення у МВФ) базувалося на принципах контрциклічної політики і стало одним із чинників, який пом'якшив та призупинив спад [3].

Зокрема, на вирішення даної проблеми орієнтовані основні положення угоди Базель III. Так, згідно з даним документом Базельським комітетом розроблено основні засади нового підходу до макропруденційного регулювання. Як зауважується у Базелі III [304], було визначено чотири основні цільові орієнтири:

- послаблення впливу надмірної циклічності на ефект від існування мінімальних вимог до капіталу;
- впровадження політики резервування, орієнтованої не на коротко-, а й на довгострокові цілі;
- формування капітальних резервів та створення так званих «буферів», які можуть бути використані під час кризи;
- досягнення більш ширшою мети – захист банківського сектору фінансового ринку від періодів надмірної кредитної експансії.

Таким чином, для реалізації третьої із перерахованих вище цілей Базельським комітетом у третій редакцію Базелю було введено буфер збереження капіталу, а для досягнення четвертої – контрциклічний буфер капіталу. Створення так званого контрциклічного буферу капіталу полягає в тому, що під час фази підйому кожен банк зобов'язаний буде підвищення

розміру резервного капіталу понад мінімально встановлений рівень. Так, обсяг контрциклічного буферу коливається в межах від 0% до 2,5% від обсягу капіталу залежно від розміру банку та національних особливостей банківської системи [183].

У випадку виникнення системної кризи банки можуть зменшувати обсяг контрциклічного буферу, проте після стабілізації він повинен бути відновлений до належного рівня. Так, даний вид резервного капіталу може бути використаний центральним банком як інструмент регулювання.

Крім того, важливим напрямком контрциклічного регулювання банківської системи є посилення нагляду за діяльністю системних банків. Так, наразі центральним банком висуваються однакові вимоги до нагляду за вітчизняними банками, незалежно від розміру їх активів. Проте це є не досить коректним з огляду на нерівнозначність їх впливу на банківську систему. Так, беззаперечним є той факт, що зародження кризових явищ в діяльності системного банку може мати вирішальний вплив на стійкість всієї банківської системи, створюючи додаткові ризики. З огляду на це, з метою забезпечення більш ефективного регулювання та нагляду, системним банкам повинні пред'являтися більш жорсткі вимоги, ніж середнім та невеликим банкам.

Так, у фінансовому секторі капітальний буфер банків був занадто невеликий, щоб протистояти впливу негативним факторів, спричиненими глобальною кризою. Як зазначалося вище, набір інструментів в рамках політики у банківському секторі повинен бути дещо модифікований з метою амортизації зайвої мінливості та забезпечення реалізації ефективної макропруденційного регулювання. Останні міжнародні дослідження довели, що дієвими способами зниження проциклічності фінансової системи можуть бути зокрема наступні:

- спрямованість на створення надійного контрциклічного буферу капіталу, що дозволить підвищити стійкість банківської системи до різноманітних шоків;

- впровадження системи резервування для проблемних кредитних зобов'язань, який надасть банкам можливість самовідновлюватись під час періодів рецесії;
- погодження системи заохочення та винагороди із довгостроковими інтересами акціонерів [426].

Таким чином, дослідження після кризового становища вітчизняних банків, передумови та причини світової фінансової кризи й основні тенденції регулювання банківської діяльності в економічно розвинутих країнах дозволило зробити висновок, що передкризові цільові орієнтири та інструменти проциклічного регулювання виявляються неефективними. Відповідно вкрай актуальним є перехід до контрциклічного регулювання банківської діяльності.

Крім того, криза показала, що банківське регулювання виявилось неадекватним, особливо у контексті прийняття банками ризиків; обов'язкові вимоги до мінімального розміру капіталу фінансово-кредитних установ також не відповідали реальним потребам; банки мали суттєві проблеми з ліквідністю; гарантування вкладів депозитів було недостатньо надійним. Разом з тим у рамках антикризової політики центральні банки та уряди багатьох країн світу застосовували різноманітні заходи, орієнтовані на підтримку та недопущення банкрутства окремих банків. Зокрема слід відзначити наступні: активне використання таких антикризових інструментів як рефінансування, викуп проблемних кредитів (як центральним банком, так і спеціально створеними з цією метою установами), державне гарантування банківських вкладів, регулювання облікової ставки, введення банківських канікул та мораторіїв на здійснення активних або пасивних банківських операцій; націоналізація банків. Останній із перерахованих інструментів був орієнтований на повернення довіри населення до банківського сектору фінансового ринку та фінансову підтримку банківської установи.

Розв'язання сучасних проблем державного антикризового регулювання банківської системи, зокрема рекапіталізації банків, знайшло відображення в

працях багатьох вітчизняних дослідників: О. Барановського, О. Дзюблюка [57], В. Крилової, В. Міщенко, С. Науменкової, О. Петрика, Є. Сича, Н. Стукало, С. Тігіпка та ін. За кордоном дані питання досліджували такі вчені, як, зокрема: Л. Грехем, А. Грінспен, К. Доєрти, П. Кругман, М. Леві, М. Майєрз, М. Поттер тощо. Проте наразі недостатньо вивченими залишаються питання державної рекапіталізації банків та державної політики відносно банків, які опинилися в скрутному становищі.

Протягом глобальної та вітчизняної банківської кризи, багатьма дослідниками націоналізація банків вбачалася шляхом реструктуризації та стабілізації світової фінансової системи. Велика кількість економістів, дослідників та політиків, зокрема Л. Грехем, А. Грінспен, П. Кругман, визнавали дану ідею як один із доцільних способів підтримки банків на державному рівні. Проблематика націоналізації фінансово-кредитних установ викликала велику кількість дебатів між прихильниками даного антикризового заходу, які доводять важливість державної інтервенції під час економічних криз, та прибічниками застосування ринкових заходів регулювання. У багатьох країнах світу здійснення рекапіталізації як інструменту стабілізації банківської системи під час кризи поширювалася прямо пропорційно зі збільшення державних витрат на фінансове оздоровлення банківських установ, наприклад, у формі надання кредитів рефінансування. Так, за розрахунками Центру економічного розвитку [110] Національним банком України було витрачено на рефінансування проблемних банків фінансових ресурсів, сума яких еквівалентна 20% ВВП. Однак, досвід європейських країн у даному питанні ще більш катастрофічний – сума витрат перевищує 27% ВВП [2]. Крім того, у 2008-2009 рр. урядом США було витрачено майже 1,5 млрд. дол. США для забезпечення фінансової допомоги проблемним кредитним інститутам, що, у свою чергу, дало можливість врятувати таких системно важливих фінансових посередників як «Fannie Mae» і «Freddie Mac», а банк з державним капіталом «Bank of America» поглинув одного з найбільших інвестиційних банків США

«Merrill Lynch». Разом з тим, Федеральна Резервна Система здійснила кредитування однієї з найпотужніших страхових компаній світу AIG сумарною вартістю 85 мільярдів доларів, в обмін на 80% її акцій.

Вектор на порятунок проблемних банків шляхом їх повної чи часткової націоналізації було також обрано деякими європейськими країнами. Так, контрольний пакет акцій найбільшого приватного банку Латвії «Parex banka» придбав державний банк «Latvijas Hipoteku un zemes banka». Крім того, уряд Нідерландів надав фінансову підтримку одній з найпотужніших європейських банківських груп «ING Groep» у розмірі 13,4 млрд. дол. США, проте натомість отримав право придбати один мільярд привлекційованих акцій, два місця у складі виконавчого органу банку, а також можливість впливу на рішення стосовно соціальних виплат. Подібні наміри також мав уряд Великобританії стосовно проблемних фінансових установ в країні. Загальна ідея полягає в тому, що держава в особі правління отримує контроль та власність конкретної банківської установи. Відповідно, приватні власники та акціонери при цьому втрачають свої права. У період кризи націоналізація банків здійснюється у контексті фінансової санації. Так, наприклад, у США банкрутство фінансово-кредитної установи передбачає подальшу націоналізацію: Федеральна корпорація страхування банківських депозитів придбає такий банк, отримує повний контроль над ним, після чого через деякий проміжок часу дана установа продається іншому банку. Для США такий сценарій є типовим у рамках антикризового регулювання банківської системи.

Так, наприклад, у Індії до 1980 року було націоналізовано 14 банківських установ, пізніше держава отримала у власність ще 6 комерційних банків. Офіційним обґрунтуванням цього було рішення передати контроль за процесом кредитуванням державним органам влади. У результаті такого рішення Правління Індії володіло близько 91% банківського бізнесу країни.

Що стосується нашої країни, то у 2009 р. в Україні урядом було прийнято рішення про здійснення рекапіталізації окремих вітчизняних банків.

Проведення даного заходу передбачало повну передачу права власності на установу на користь уряду. Влада пропонувала кілька сценаріїв рекапіталізації банків, із яких було обрано формулу 75% + 1 акція. Таким чином, за вищезазначених умов вітчизняним державним органам влади передали контроль такі банки як АТ «Родовід Банк», ПАТ «АКБ «Київ», АБ «Укргазбанк». У результаті проведених операції частки держави склали відповідно 99,97%; 99,94% та 81,85%. Отже, із такого невеликого огляду подій на банківському ринку помітно, що в умовах кризи, саме націоналізація є пріоритетом у багатьох країнах із розвинутою ринковою економікою. Проаналізуємо позитивні та негативні сторони націоналізації банківських установ як для держави, так і для самих банків.

Серед переваг націоналізації банків, які отримує держава, слід віднести наступні:

- укріплення правової позиції держави відносно конкретного банку;
- отримання державою корпоративних прав на банк у розмірах, адекватних обсягу коштів, витрачених на здійснення рекапіталізації;
- одержання державою контролю над реалізацією фінансового оздоровлення банку;
- гарантування повернення державних фінансових ресурсів, спрямованих на націоналізацію [14,137].

Націоналізовані банки отримуються ряд переваг, серед яких слід виокремити наступні:

- держава схильна до проведення політики помірної ризикованості, у результаті чого надійність націоналізованого банку зростає;
- більш широке коло клієнтів націоналізованих банків отримує можливість отримати банківські кредити;
- видані кредити більш ефективно розподіляються за галузями економіки країни [14,137].

Разом з тим, не можна зневажати окремі негативні аспекти націоналізації

банківської системи країни. Так, часткова рекапіталізація за рахунок державних коштів сприяє встановленню більш привілейованого становища таких банків. Це в певному ступені порушує конкурентні засади функціонування суб'єктів банківської діяльності країни. Крім того, як правило, держава не приділяє достатньо уваги здійсненню ефективного контролю за діяльністю банківського менеджменту. Особливо це стосується періоду, коли банк перебуває у кризі. Іншим недоліком є те, що керівники націоналізованих банків, усвідомлюючи високий рівень захищеності та стабільності фінансування за рахунок держави, мають менше стимулів та мотивації до підвищення ефективності використання коштів, а також покращення діяльності банківської установи. Слід звернути увагу також на те, що держава як власник банку може лобіювати кредитування неприбуткових та невігідних для установи проектів, що в певній мірі суперечить принципам банківської діяльності.

З урахуванням складних політико-економічних обставин, що склалися в країні Кабінетом Міністрів України наприкінці 2014 року було прийнято постанову, у якій регламентовано організаційні аспекти викупу державою акцій банків. Однією з основних цілей цього нормативного акту є порятунок проблемних банків через викуп державою їх акцій. Документом визначено, що Міністерство фінансів України має можливість здійснити купівлю додатково випущених банком акцій через обмін на боргові держані цінні папери. Такі санаційні заходи можуть бути застосовані для проблемних кредитних установ з низьким рівнем капіталізації або ж для банків, більше 75% акціонерного капіталу яких належить державі. Важливою умовою докапіталізації цих банків є врахування при розрахунку акціонерного капіталу суми збитків, визначених у ході аудиту.

Для банків, у яких було введено тимчасову адміністрацію, цим документом передбачено дещо відмінну процедуру. Так, держава може приймати участь у порятунку такого банку лише у разі виконання наступних умов: по-перше, статутний капітал установи має бути зменшено до однієї гривні, що дозволить

державі отримати повний контроль на фінансовою установою після її рекапіталізації; по-друге, частка активів банку (або депозитів фізичних осіб) в активах (депозитах фізичних осіб) усієї банківської системи має бути не менше двох відсотків.

Таким чином, в умовах світової кризи для банківської системи України гостро окреслились накопичені за попередні роки проблеми забезпечення належного рівня її стабільності. Подолання існуючих проблем, які через різні сфери негативно впливають на економічну безпеку, лежить у площині реалізації державою ефективної антикризової політики, одним із інструментів якої є входження держави у капітал банків з отриманням повного контролю та власності над ним. Обмеженість застосування даного заходу в Україні пояснюється рядом причин, зокрема: можливість націоналізації тільки системних банків; недосконалість механізму ціноутворення при придбанні банку державою; потенційно негативний вплив емісійних механізмів на макроекономічну стабільність країни.

1.2. Економічні інтереси: зміст, види та їх взаємодія у фінансовій системі

Аналіз наслідків посткризової реформи системи регулювання банківської діяльності та прогнозна оцінка ефективності розроблених заходів вказують на зміцнення фінансової стабільності (зокрема у розвинутих країнах), водночас з негативною динамікою економічного зростання (характерно для країн, що розвиваються). Конфліктність ключових цілей державного регулювання економіки обумовлює об'єктивну необхідність узгодження економічних інтересів та координації зусиль всіх зацікавлених економічних суб'єктів.

Одним із найбільш значимих завдань сучасної державної політики у напрямку забезпечення сталого економічного зростання країни є визначення

ефективних напрямків інтеграції та гармонізації інтересів суб'єктів різних рівнів економічної системи. Структура економічних відносин включає багаторівневі системи та підсистеми, основною особливістю яких є множинність потреб суб'єктів – носіїв різноманітних інтересів. Варто зауважити, інтереси є явищем динамічним, що визначає їх взаємопроникнення в межах ієрархії суб'єктів та об'єктів управління.

На сьогоднішній день банківська система є однією з основних на шляху забезпечення сталого економічного розвитку країни, враховуючи соціальну та економічну роль банків. Ефективна розбудова банківського бізнесу в сучасних умовах інтенсифікації глобалізаційних та інтеграційних процесів створює об'єктивну необхідність у врахуванні під час банківської діяльності інтересів не лише власників бізнесу (максимізація вигід – прибутку), а й інших зацікавлених сторін (стейкхолдерів). Враховуючи зазначену роль банків у економічному розвитку країни, доцільно зауважити про велику кількість стейкхолдерів як зовнішніх, так і внутрішніх, кожен з яких, відповідно має свої власні інтереси в діяльності банку. Саме тому, виникає необхідність ідентифікації сутності інтересів зацікавлених сторін та їх видів.

Встановлення сучасного змісту категоріального апарату дослідження є неможливим без проведення ретроспективного аналізу поглядів, пов'язаних із розумінням поняття «інтерес», виявлення закономірностей розвитку економічних інтересів суспільства та ключових проблем під час їх узгодження на відповідних історичних проміжках часу.

Слід зазначити, що на початкових етапах розвитку суспільних відносин проблема інтересів мала переважно філософський характер, зокрема античні філософи зосереджувалися на психологічних та суб'єктивістських його аспектах. Серед числа перших шкіл економічної думки, в межах якої постала проблема інтересів в суспільстві, є меркантилізм. Згідно положень даної школи поняття «інтерес» розкривається на суспільному рівні та пов'язано із багатством нації, що є свідченням пріоритетності суспільних інтересів в епоху

меркантилізму. На думку представників школи джерелом забезпечення багатства нації є активна зовнішня торгівля країни та протекціоністські заходи держави, в той час як економічні інтереси націй мають антагоністичний характер з огляду на обмеженість ресурсів. На відміну від англійських меркантилістів, які активно виступали за захист інтересів класу торговців, зважаючи на ключову роль торгівлі в розвитку країни, французькі – а саме А. Монкрет'єн – наполягав також і на захисті інтересів ремісників та селян з боку держави, що є важливим для забезпечення багатства нації.

З позиції розуміння поняття «інтерес» дещо схожою до школи меркантилізму є школа фізіократів, які дослідження інтересів суспільства також зосереджували на суспільному рівні. Ключовою відмінністю у поглядах шкіл було зміщення акцентів зі сфери торгівлі (сфери обігу) до аграрної (сфери виробництва) як ключового джерела забезпечення багатства країни. Ф. Кене у своїй праці «Про торгівлю» наголошує на суперечливості інтересів суспільства та індивідуума – «...торговець намагається придбавати за найбільш низькою цінною та продавати за найбільш високою для того, щоб збільшити свій прибуток зі збитком для нації; його особистий інтерес та інтерес нації є протилежними один одному...» [189].

Водночас в дослідженнях школи фізіократів простежуються вже перші спроби порівняти інтереси суспільства та індивідуума. У праці «Економічна таблиця» Ф.Кене в основу запропонованої схеми кругообігу «чистого продукту» покладено класову структуру суспільства («продуктивний» клас, що включав фермерів та найманих робочих; власники землі та «безплідний» клас, до якого увійшли торговці, промисловці та представники інших сфер діяльності) та їх інтересів, які спонукають їх до обміну товарів. Досліджуючи праці іншого представника школи фізіократів А.Тюрго, слід звернути увагу на спроби дослідника встановити взаємозв'язок інтересів індивідуума та його потреб – «...підприємець зацікавлений в найбільш швидкому поверненні вкладених фондів, ... а споживач зацікавлений в тому, щоб завжди мати

можливість в будь-який час та в будь-якому місці знайти речі, які йому потрібні» [189].

Наповнення поняття «інтерес» економічним змістом та дослідження його вже як економічної категорії бере свій початок зі становлення англійської класичної політекономії, зокрема інтерес індивідуума розглядався вже з позиції господарської діяльності та суспільно-економічних відносин. Пріоритетними в епоху становлення капіталістичного способу виробництва були інтереси великої буржуазії. А.Сміт у своїй праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» наголошує на визначальній ролі інтересів індивідуумів в процесі виробництва товарів та їх обміну – «...жоден індивідуум ... не буде думати про суспільні інтереси... Він буде прагнути до отримання лише власної вигоди...» [150]. Відтак інтерес визначає поведінку суб'єктів економічних відносин та безпосередньо пов'язаний зі схильністю індивідуума до обміну, при цьому, на думку А.Сміта, реалізація власних інтересів індивідуумів слугує умовою реалізації інтересів всього суспільства. Так, наприклад, збільшення власних накопичень призводить до накопичення капіталу, та, як наслідок, розвитку продуктивних сил суспільства.

Досліджуючи інтерпретацію поняття «інтерес» в межах школи англійської класичної політичної економії, заслуговує на увагу позиція Дж. С. Міля, який розглянув проблему інтересів в суспільстві з точки зору типу власності. Зокрема, економіст наполягав на необхідності соціального партнерства власників капіталу – підприємців та найманих робітників, заклавши тим самим ідеї соціального лібералізму – «робітники об'єднуються на умовах рівності та колективного володіння капіталом,...роботи ведуться під керівництвом управлінців, які призначаються ними ж...» [180]. На думку Дж. С. Міля причина загострення інтересів в суспільстві обумовлена фактом зловживань приватної власності на засоби виробництва, які повинні усуватися державою для забезпечення економічного зростання. Підсумовуючи вище наведене зазначимо, що цінність напрацювань школи класичної політичної

економії полягає у формуванні теоретичної абстракції, а саме моделі «економічної людини» з виокремленням «власного інтересу», який є визначальним в процесі виробництва та обміну товарів, та задоволення якого є передумовою економічної стабільності країни.

Ключовий внесок в розвиток категорії «інтерес» зроблено марксистською теорією політичної економії, яка, з одного боку, вперше ґрунтовно підійшла до проблеми суперечливості інтересів представників різних класів суспільства; а, і з іншого – вказала на об'єктивну природу інтересів індивідуумів та тісний взаємозв'язок зі способом виробництва та виробничими відносинами зокрема. Так, К.Маркс та Ф. Енгельс зазначали, що «...його зміст, також і форма та засоби реалізації визначаються суспільними умовами, незалежними від індивідуумів» [166], а економічні інтереси, як форма проява суспільних відносин, є однією з причин класової боротьби – «боротьба між великими землевласниками та буржуазією, також як і між буржуазією та пролетаріатом йдеться передусім заради економічних інтересів...».

Згідно позиції представників марксизму, антагоністичність економічних інтересів в суспільстві ґрунтується на механізмі створення та привласнення додаткової вартості капіталістами (буржуазією), розкритого К.Марксом – «... якщо всі члени буржуазії мають один і той же інтерес, оскільки вони утворюють один клас, який є протилежним іншому класу, відтак їх інтереси є протилежними... Ця протилежність інтересів базується на економічних умовах їх буржуазного життя». Крім того, антагоністичність економічних інтересів суспільства виключає можливість встановлення узгоджених цілей суспільного розвитку та координованості дій щодо їх досягнення – «де немає спільності інтересів, там і не може бути єдності цілей, не говорячи вже про єдність заходів». В якості способу вирішення проблем суперечливості капіталістичного способу виробництва та антагоністичності економічних інтересів суспільства теорія марксизму вбачала впровадження політики соціалізму, спрямованої на усунення приватної форми власності на засоби виробництва та впровадження

суспільної форми власності, та встановлення єдності інтересів з умовою пріоритетності загальносуспільних інтересів.

Суттєва трансформація поглядів на категорію «інтерес» відбувається наприкінці XIX ст. з виникненням і становленням неокласичної теорії економічної думки, які характеризуються зміщенням об'єкта дослідження: з виробника – на споживача, зі сфери виробництва – на сферу обігу. Характерною рисою неокласичної теорії є врахування суб'єктивної природи інтересів та потреб індивідуумів, що позначилося на визначенні вартості (цінності) товарів та послуг. Остання визначається у відповідності до потреб та корисності для окремого індивідуума – споживача, виробника, продавця, покупця.

Розглядаючи неокласичну теорію в розрізі її основних напрямків, доцільно зупинитися на окремих положеннях Австрійської (Віденської), Лозанської та Кембриджської шкіл. Одним із досягнень Австрійської школи в особі К.Менгера, Е.Бем-Баверка та Ф.Візера слід вважати розробку основ теорії поведінки споживача та посилення раціонального елементу в теоретичній абстракції «економічної людини», яка спрямована на задоволення власних потреб – «керівна ідея господарської діяльності людей – це максимально повне задоволення своїх потреб» [175]. К.Менгер схильність до споживання також пояснював економічним інтересом індивідуума задовольнити власні потреби.

Представниками Лозанської школи – Л.Вальрасом та В.Парето – розглянуто питання взаємоузгодження економічних інтересів індивідуумів на основі встановлення ринкової рівноваги та забезпечення стабільності економіки країни. Однією з умов (допущень) встановлення ринкової рівноваги є здійснення економічної діяльності суб'єктів на основі максимізації суб'єктивної корисності, та обміну – на основі еквівалентності та взаємокорисності. На думку економістів, встановлення рівноваги передбачає максимізацію корисності домогосподарств та максимізацію прибутку підприємців. А.Маршал, як ключовий представник Кембриджської школи,

зазначав, що «стан рівноваги попиту та пропозиції – це стан максимального задоволення ... двох зацікавлених сторін, ... оскільки покупці та продавці вільно діють в якості індивідуумів, кожен з яких переслідує свої власні інтереси». В.Парето, на відміну від Л.Вальраса, зосередився на проблемах суспільної максимальної корисності – «оптимуму за Парето», яка досягається за умов, коли будь-які подальші зміни призведуть лише до погіршення хоча би одного з учасників економічної системи. Ключовим надбанням представників Лозанської школи з точки зору розвитку категорії «інтерес» слід вважати розробку загальних положень ринкового механізму забезпечення рівноваги економічних інтересів індивідуумів на основі використання математичного апарату.

Питання суспільного благоустрою, започатковане В.Парето, отримало розвиток представником Кембриджської школи А.Пігу, на думку якого національний доход є мірилом суспільного благоустрою, який залежить від розподілу доходів в суспільстві та співвідношення економічних інтересів суспільства та індивідуума. Умовою забезпечення суспільного благоустрою А.Пігу вважав ситуацію, коли гранична суспільна вигода від виробленого товару дорівнюватиме граничним суспільним витратам. Якщо суспільна вигода перевищує приватні вигоди, то виникає потреба в державному субсидюванні виробництва відповідного товару, а коли суспільні витрати перевищують приватні витрати – пропонується використовувати механізм оподаткування. Отже, безперечною цінністю напрацювань А.Пігу є розробка практичної інструментарію забезпечення узгодження економічних інтересів в суспільстві та відповідно його благоустрою.

Інституціоналізм, як один із напрямків економічної думки ХХ століття, розширено підходить до використання категорії «інтерес», не обмежуючись економічними його аспектами. Так, зокрема історичний (німецький) інституціоналізм розглядає проблему національних інтересів, коли виникає необхідність врахування історичних умов, традицій, геополітичного положення

країни під час прийняття економічних рішень та здійснення господарської діяльності. Представники американського інституціоналізму ставлять під сумнів теоретичну абстракцію «економічної людини», зосереджуючись на неекономічних мотивах та інтересах дій суб'єктів економіки. Т.Веблен економічну поведінку індивідуумів розглядає виключно в межах соціального життя, поведінка індивідуумів обумовлюється підсвідомим, інстинктами, звичаями, а економічний інтерес є невід'ємним елементом культурного розвитку. Представник соціально-правового інституціоналізму – Д.Комонс – основним інструментом вирішення соціальних конфліктів суспільства, які обумовлені присутністю різних професійних груп (капіталістів, найманих робітників та ін.), вбачав укладення рівноправних договорів. Отже, внесок інституціональної теорії у розвиток категорії «інтерес» полягає у визнанні впливу інститутів суспільства та норм поведінки на реалізацію економічних інтересів.

В межах теорії кейнсіанства категорія «інтерес» вийшла на якісно новий рівень – рівень національного капіталістичного господарства, а економічні інтереси набули макроекономічного характеру та пов'язані з такими категоріями як споживання, інвестиції, безробіття та ін. На мікроекономічному рівні Дж.Кейнс виокремив три мотиви зберігання грошей індивідуумом – трансакційний, спекулятивний та мотив завбачливості. Ключове місце в теорії кейнсіанства з позиції узгодження економічних інтересів зайняла активна державна політика, яка дозволяє врівноважити попит та пропозицію на ринку, та, як наслідок, досягти ринкової рівноваги.

В межах одного із напрямків неінституціональної економічної теорії другої половини ХХ століття, а саме агентської теорії, проблема конфлікту інтересів постала на рівні окремої фірми, зокрема в контексті корпоративного управління. В умовах відокремлення управління від власності та делегування функції управління професійним менеджерам агентська проблема розкриває конфлікт інтересів в системі відносин «менеджер – власник», коли менеджери

спрямовані на максимізацію свого благоустрою за рахунок інвесторів. Усунення конфлікту інтересів в даному випадку досягається шляхом побудови ефективної системи взаємовідносин, зокрема мотиваційного механізму, між сторонами, що мають конфлікт. Однією з останніх теорій, що досліджує проблему взаємовідносин окремої фірми та інших учасників, зацікавлених в результатах її діяльності, є теорія стейкхолдерів або «зацікавлених сторін», започаткована Р.Фріменом. Основна ідея теорії полягає в представленні фірми як відкритої системи, сукупності зацікавлених сторін та їх інтересів (як таких, що співпадають та тих, що суперечать), які повинні задовольнятися менеджерами фірми в контексті її стратегічного розвитку.

В контексті розгляду змісту поняття «інтерес» у роботах вітчизняних дослідників доречно звернутися до поглядів революційних демократів, які набули поширення у другій половині XIX ст. Незважаючи на дотримання революційними демократами ідей соціалістичного перетворення країни, пріоритетними вважалися інтереси індивідуумів. Так, М. Г. Чернишевський вважав важливість природних потреб людини, задоволення яких дозволить сформувати в суспільстві моральну свідомість. В цілому погляди М. Г. Чернишевського базувалися на концепції «розумного егоїзму» – «приватний інтерес є головним двигуном виробництва. Результати виробництва... завжди строго пропорційні ступеню участі приватного інтересу у виробництві» [275]. Схожих поглядів на сутність та природу походження інтересів дотримувалися представники народництва. Захищаючи інтереси селянської демократії, «народники» зводили «суспільні процеси до дій «живих осіб», які «ставлять перед собою цілі» та «спонукають до виникнення суспільних подій» [154].

Одне з центральних місць в ідеології російського марксизму посідає категорія «інтерес». М. І. Туган-Барановський наполягав на важливості як солідарної зацікавленості всіх членів селянських кооперативів, так і приватної зацікавленості в досягненні економічних результатів. Погляди В.І. Леніна в

частині розуміння категорії «інтерес» ґрунтувалися на положеннях марксизму стосовно суперечливості інтересів суспільства в межах різних класів.

Досліджуючи радянський досвід використання категорії «інтерес», слід зазначити, що підхід до його розуміння ґрунтувався на політичній програмі правлячої партії та передбачав розгляд системи загальнонародних, колективних та приватних інтересів. На наш погляд, заслуговує на увагу підхід М. Д. Колесова щодо тісного взаємозв'язку економічних інтересів суспільства та типу власності, зокрема тип власності на матеріальні блага мотив діяльності та економічний інтерес людини, що обумовлює розвиток виробничих відносин. До 80-х рр. ХХ ст. в радянській науці превалювала думка щодо пріоритетності суспільних економічних інтересів, зокрема державних. З початком змін в системі господарювання – зокрема переходом від адміністративно-командної до ринкової – відбувся перегляд поглядів на приватний економічний інтерес та його роль у суспільному розвитку.

Підводячи підсумки проведеного ретроспективного аналізу поглядів на поняття «інтерес» в межах основних напрямків економічної думки, можна зробити наступні висновки.

По-перше, інтерес є складним та багатоаспектним поняттям, яке пройшло розвиток від філософського терміну до соціально-економічної категорії. В основі виникнення економічних інтересів, як домінантної форми інтересів в системі соціально-економічних відносин, закладено тісний взаємозв'язок господарської діяльності в суспільстві та мотивів участі її суб'єктів в ній.

По-друге, проблема суперечливості інтересів в суспільстві вперше була обґрунтована представниками наукового соціалізму К. Марксом та Ф. Енгельсом, в основі якої лежить класова структура суспільства.

По-третє, в генезисі поглядів на розуміння поняття «інтерес» можна виокремити три ключових періоди, які характеризуються принциповою відмінністю в розкритті його змісту, зокрема природою походження інтересу – об'єктивна, суб'єктивна та об'єктивно-суб'єктивна (рис.1.2).

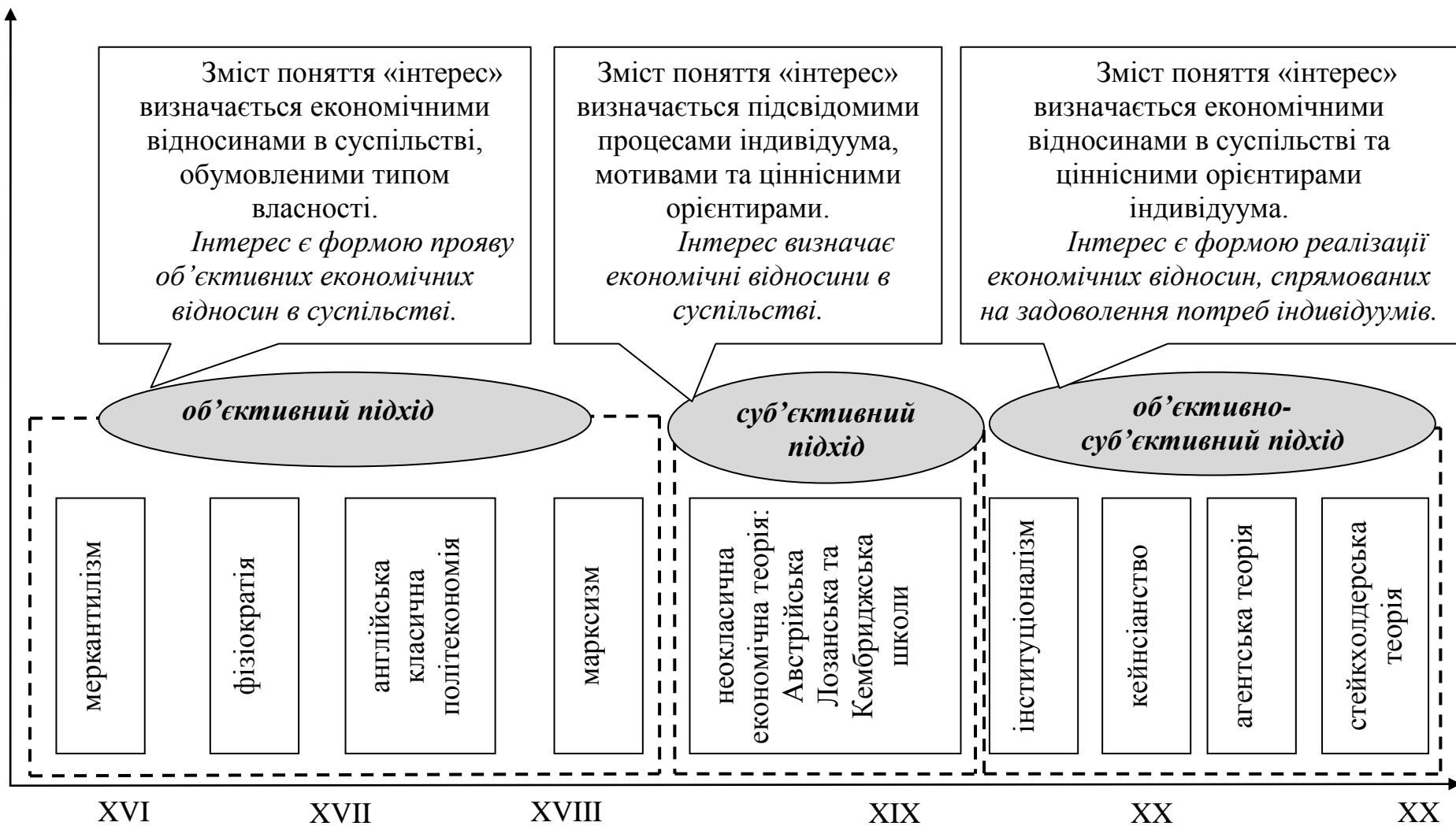

Рисунок 1.2 - Періодизація генезису поглядів на зміст поняття «інтерес»

Об'єктивний підхід характеризується розкриттям сутності поняття «інтерес» через економічні відносини, які склалися в суспільстві, відповідно економічні інтереси є похідними та формою реалізації відносин. Такий підхід був характерним для періоду становлення перших економічних шкіл та класичної політичної економії, коли ключовими були суспільні інтереси – забезпечення багатства нації завдяки розвитку зовнішньої торгівлі чи аграрного сектору, розвиток капіталістичного виробництва, а інтереси індивідуума визначалися залежно від суспільних цінностей відповідного періоду. Суб'єктивний підхід притаманний періоду зародження неокласичної політичної економії, коли ключовим при визначенні вартості товарів стала суб'єктивна цінність, визначена на основі корисності благ для окремих індивідуумів. За суб'єктивного підходу економічні інтереси визначають соціально-економічні відносини, а зміст останніх обумовлюється мотивами та свідомістю людини.

Економічна думка ХХ століття характеризується об'єктивно-суб'єктивним підходом до розкриття змісту поняття «інтерес», який визначається, з одного боку, виробничими відносинами, які склалися в суспільстві, а, з іншого боку, ціннісними особливостями суб'єктів цих відносин, зокрема мораллю, свідомістю, цілями тощо.

По-четверте, основною ідеєю, яка присутня в кожному напрямку економічної думки, є необхідність впровадження механізму узгодження економічних інтересів суспільства з відповідним інструментарієм з метою забезпечення благоустрою країни. Серед числа найбільш поширених інструментів гармонізації інтересів суспільства економісти вбачали або активну державну політику у відповідних сферах, або безпосередньо ринковий механізм, здатний до саморегулювання та врівноваження.

Поняття «інтерес» є предметом дослідження багатьох наук та виступає однією з найбільш поширених суспільних категорій. У загальному сенсі поняття (від лат. *interesse* – має значення, важливо) означає, по-перше, увагу,

яка проявляється до чого-небудь; по-друге, цінність та значення, яке надається речам; по-третє, причину соціальних дій, яка визначається безпосередніми мотивами та ідеями індивідуумів, соціальних груп та класів, якій приймають участь в них [18, 19, 265]. При цьому, на наш погляд, перші два значення мають змістовне навантаження побутового спрямування та відповідають більш поняттю «зацікавленість», аніж «інтерес». На практиці набули поширення конкретні види інтересів – матеріальні, духовні, грошові, економічні, політичні, релігійні, національні та ін. Аналіз довідково-енциклопедичної літератури та економічної літератури в цілому дає змогу стверджувати, що ключове місце серед різновидів інтересів посідають саме економічні інтереси, визначаючи та обумовлюючи всі інші види інтересів. Беручи до уваги підвищення на сьогоднішній важливості не лише економічних, а й соціальних, етичних, правових критеріїв успішності розвитку суспільства, актуальним стає використання категорії соціально-економічних інтересів.

Незважаючи на багатоаспектність поняття «інтерес» в міждисциплінарному розрізі, проведений аналіз його змістовного навантаження дає змогу відмітити дві спільні сутнісні риси [261]. Перша полягає в тому, що інтерес виступає причиною виникнення цілеспрямованих та скоординованих дій чи діяльності. Так, в політології поняття слугує відображенням потреб суб'єктів суспільства та джерелом політичних дій; в соціології – визначає статус та поведінку суб'єкта інтересу в системі суспільних відносин; в економіці – розглядається з позиції виробничих відносин та трудової діяльності суб'єктів; в психології – стан, спрямований на задоволення потреб, придбання благ тощо. У підтвердження виявленого взаємозв'язку поняття «інтерес» з діяльністю суб'єкта інтересу доцільно навести позицію німецького філософа Г. В. Ф. Гегеля, згідно якої інтерес є ключовою силою діяльності як окремого індивіда, так і в цілому суспільства; а К. Гельвецій вважав, що «інтерес є початком всіх думок та вчинків» [38, 40].

Інша спільна риса полягає у складній структурі поняття, яке тісно взаємопов'язане з такими категоріями як «потреба», «мотив», «суб'єкт», «відносини», що, у свою чергу, обумовлює більш детальне дослідження понять з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними.

Відповідно до зазначеного, а також враховуючи класичне розуміння досліджуваної категорії, інтерес може мати економічний, інституційний, духовний, політичний, національний тощо характер. Економічна теорія при дослідженні інтересів зосереджує свою увагу не на психо-суб'єктивних факторах особистості, як у психології, соціології, філософії, а на встановленні зв'язку інтересів із матеріальним виробництвом, вивчає їх природу, закономірності становлення та розвитку тощо. Саме тому, у контексті тематики даного дослідження особливу увагу доцільно приділити інтересам економічним та інституційним.

Економічні інтереси мають всеохоплюючий характер, зокрема зачіпають всі сфери діяльності людини, утворюючи при цьому складну багаторівневу систему, ключовим проявом якої є економічні потреби. Поняття економічного інтересу, як і категорія «інтерес» в цілому, є одним із основоположних в економічній теорії й має безліч точок зору на його трактування. Усі підходи до розуміння сутності даного поняття, виходячи з його гносеологічної природи, можна згрупувати у наступні три: об'єктивний підхід, суб'єктивний та об'єктивно-суб'єктивний [8, 116, 148, 280]. Інтерес існує у відповідній єдності з його носієм та формується під впливом об'єктивних чинників функціонування людини.

Узагальнення довідково-енциклопедичної та економічної літератури дало змогу виокремити декілька науково-методичних підходів до розкриття змісту поняття «економічний інтерес». Приклади тлумачення сутності поняття «економічний інтерес» у межах кожного з виокремлених підходів наведено у табл. А.1.

Аналіз науково-методичної літератури на предмет розкриття сутності поняття «економічний інтерес» дозволяє стверджувати про відсутність єдності у його розумінні й наявності підходів ототожнення економічного інтересу з наступними категоріями:

- соціальні потреби [264, 221]
- усвідомлені потреби [242, 222];
- форма виразу потреби [281, 168];
- форма об'єктивної необхідності задоволення потреб [280];
- економічні відносини [115];
- об'єкти, на які спрямовані інтереси [176].

Варто зауважити, що найбільшого поширення набув підхід, що базується на ототожненні поняття «інтерес» з потребами, мотивами індивідуума (-ів) чи формою їх прояву (табл. 1.1). Потреба виражає що саме необхідно суб'єкту для його нормального функціонування, обумовлюючи появу інтересу для задоволення цієї потреби. Іншими словами, потреба є причиною існування інтересу, а інтерес ґрунтується на потребах, але це не може слугувати вичерпною характеристикою категорії «інтерес», відтак, на наш погляд, необґрунтованим є ототожнення понять «інтерес» та «потреба» (рис. 1.3). Щодо співвідношення поняття «інтерес» та «мотив», слід зазначити, що пізнання економічного інтересу суб'єктом та співставлення його з ціннісними установками слугує підґрунтям для формування мотиву діяльності. Кожен із зазначених співвідношень досліджуваного поняття існує у відповідних умовах й підкріплюється аргументацією авторів кожної точки зору, проте онтологія категорії «економічний інтерес» передбачає обов'язковість чіткого розмежування змісту, сутності, форми та причини існування даного виду інтересів, що не дозволяє ототожнити економічні інтереси з потребами.

Потреби є виразом об'єктивної залежності суб'єкта від умов зовнішнього оточуючого середовища й є причиною виникнення інтересу,

проте одна причина може мати декілька наслідків (результатів), що й дозволяє стверджувати, що інтерес лише обумовлюється потребами й базується на них [25, 126]. Основою економічних інтересів є мотивація, що спонукає суб'єктів до відповідних дій, отже, сутність їх полягає у виявленні об'єктивних потреб, з одного боку, та об'єктивних економічних відносин, з іншого [161, 276].

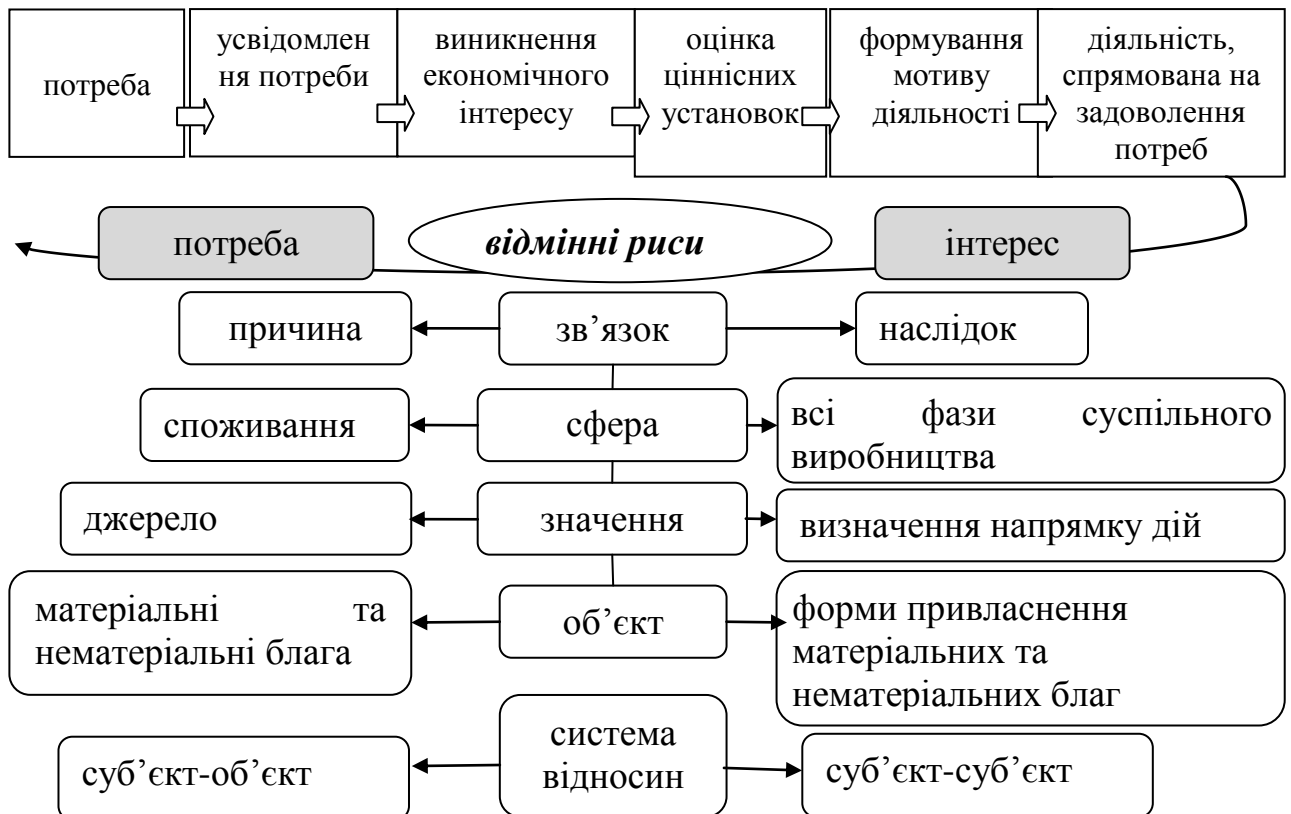

Рисунок 1.3 - Взаємозв'язок понять «економічний інтерес» та «потреба» [280, 125]

Наступний підхід до розкриття змісту категорії «інтерес» базується на тісному її взаємозв'язку з системою економічних відносин в суспільстві. Дійсно наявність економічних інтересів є передумовою взаємодії економічних суб'єктів, відтак підґрунтям для формування системи економічних відносин, що робить категорію системоутворюючою. З іншого боку, економічні інтереси є формою прояву соціально-економічних

взаємовідносин – Ф. Енгельс зазначав, що економічні відносини в кожному суспільстві проявляються передусім як інтереси.

Як зазначають енциклопедичні джерела [18], економічні інтереси визначаються місцем людей в економічній системі, а ступінь розвитку кожної з підсистем економічної системи визначає рівень розвитку економічних інтересів (рис.1.4). Найбільш очевидним є взаємозв'язок інтересів з продуктивними силами, оскільки серед останніх ключове місце поряд із засобами виробництва належить робочій силі, тобто безпосередньо людині з її потребами та інтересами. Щодо зв'язку економічних інтересів з фазами суспільного виробництва, то на фазі виробництва відбувається формування потреби, фаза розподілу дозволяє безпосередньо отримання відповідних благ суб'єктом, фаза обміну дозволяє порівняти обраний спосіб задоволення потреб з іншими існуючими, фаза споживання забезпечує задоволення потреб.

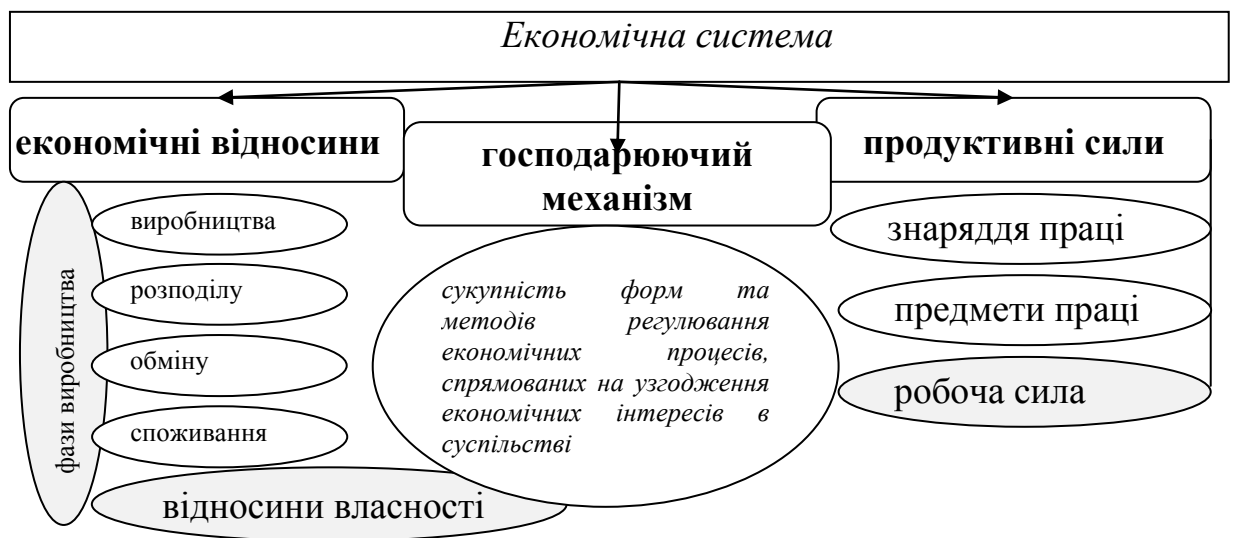

Рисунок 1.4 - Взаємозв'язок категорії «економічний інтерес» з окремими елементами економічної системи

Зв'язок із господарюючим механізмом економічної системи забезпечується функцією останнього – узгодження інтересів між класами,

соціальними верствами та групами за допомогою сукупності форм і методів регулювання економічних процесів та суспільних дій.

Основним недоліком підходу до розкриття змісту категорії «інтерес», що базується на тісному її взаємозв'язку з системою економічних відносин, є загальний характер існуючих визначень, які не розкривають сутність категорії «інтерес». На наш погляд, в даному підході повинна бути розкрита причина виникнення економічних відносин – задоволення потреб, а також передумова їх виникнення – це існування відносин власності, саме які визначають спосіб виробництва, характер виробничих та всіх інших відносин. Отже, доречно вести мову про економічні інтереси як динамічну систему економічних відносин, обумовлених відносинами власності щодо задоволення матеріальних та духовних потреб суб'єкта, групи, суспільства в цілому.

Узагальнюючий підхід до розкриття змісту категорії «інтерес» ґрунтується на об'єктивно-суб'єктивному підході, коли її сутність розкривається, з одного боку, на основі об'єктивних економічних відносин, які існують між агентами відтворювального процесу, а з іншого боку, за рахунок системи економічних потреб індивідуума, які визначаються його соціальним розвитком. Перевагою узагальнюючого підходу також є розкриття ролі економічних інтересів як на мікроекономічному рівні – задоволення потреб економічних суб'єктів, а й на макроекономічному – розвиток ефективного суспільного виробництва.

Визначальний вплив на встановлення та структурну характеристику економічних відносин мають відносини власності. Лише після того, як засоби виробництва з відповідними власниками об'єднуються у конкретний виробничий процес, з урахуванням власності на робочу силу, виникають соціально-трудова відносини, явище монополізації, конкуренції, товарообміну, корупції тощо. Усе це визначає характер відносин власності.

Таким чином, можна стверджувати, що відносини власності на засоби виробництва обумовлюють всі інші економічні інтереси.

Як уже було зазначено, економічні інтереси є складною та багатоелементною структурою, яка формує цілісну систему. В межах розбудови методологічних основ дослідження економічних інтересів в сучасних умовах важливого значення набуває розгляд основних їх видів та критеріїв, покладених в основу класифікації. Аналіз існуючих напрацювань в напрямку класифікації інтересів в цілому дає змогу запропонувати для виокремлення дві групи критеріїв – загальні (формальні), які застосовуються при побудові будь-якої класифікації, та спеціальні (змістовні), які безпосередньо пов'язані з сутнісними рисами поняття «інтерес».

Як видно з рис. 1.5 перелік видів економічних інтересів охоплює широкий спектр не лише взаємовідносин між суб'єктами різних рівнів, а й об'єктів, на які спрямовані конкретні відносини. Варто зауважити, що представлений перелік видів економічних інтересів не є вичерпним і може доповнюватися, залежно від напрямку функціонування окремого об'єкта або суб'єкта. Отже, підводячи проміжний підсумок, доцільно зазначити про основні риси, які притаманні економічним інтересам: об'єктивність (характеризують інтереси будь-якого суспільства); матеріальність (їх реалізація відбувається через створення благ, які задовольняють потреби людей); наділені можливістю відтворення (оскільки забезпечують відтворення носія і тієї системи, в якій вони функціонують); суперечливий характер (кожен суб'єкт має особистий інтерес, який буде реалізовувати у першу чергу); динамічність (їх трансформація відбувається разом зі зміною економічних відносин); суб'єктивний прояв (лише усвідомлений інтерес може стати мотивом провадження господарської діяльності для задоволення потреб).

Інституційний інтерес, порівняно з економічним, має дещо обмежену сферу застосування – спрямований на формування правил та порядку

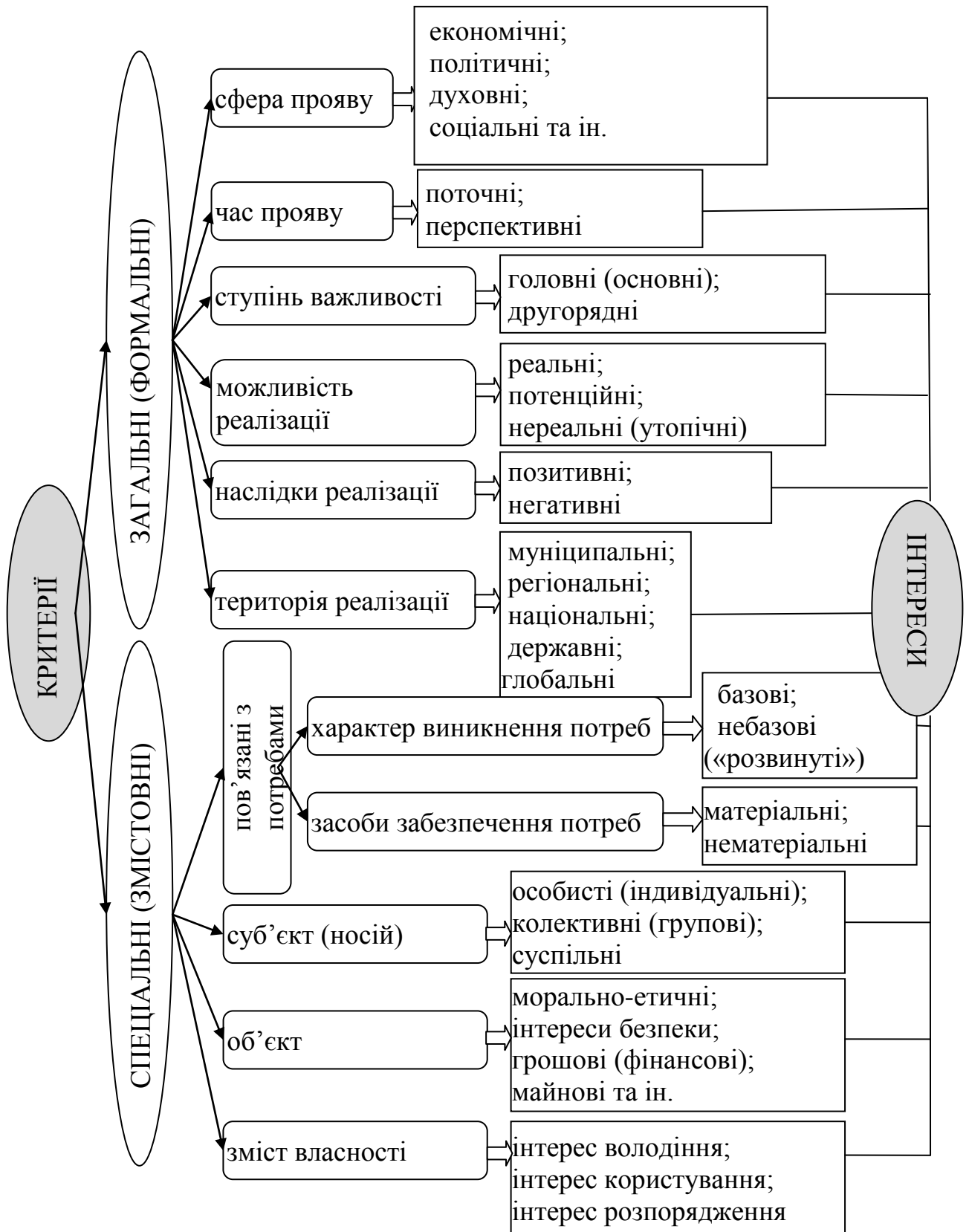

Рисунок 1.5 - Удосконалена класифікація видів інтересів (розроблено на підставі [30, 126, 13])

(інститутів) побудови взаємовідносин між людьми. Інституційні інтереси – це спрямованість дій суб'єктів господарювання на формування інститутів, які призначені для створення економічного середовища та умов для реалізації економічних інтересів цих суб'єктів, шляхом обмеження / регламентації їх діяльності [33]. Отже, кожен суб'єкт господарювання є носієм інституційних інтересів, проте у даному контексті необхідно уточнити, що інтерес може бути як загальний, так і особистий. Загальний інституційний інтерес передбачає необхідність формування загального порядку функціонування всіх суб'єктів, а особистий – полягає у створенні таких інститутів, які б забезпечували максимізацію доходу [34].

Виходячи із зазначеного, необхідно зробити висновок про суперечність інституційних інтересів, як і у випадку з економічними інтересами, що пояснюється широким спектром стейкхолдерів. Саме тому, доцільно чітко розмежовувати загальний інституційний інтерес від особистого. У даному процесі особлива роль належить державі, яка наділена функцією створення, зміни та закриття інститутів [46]. Сутність інституційних інтересів держави полягає у прийнятті нормативно-правових актів, організації контролю за їх дотриманням, застосуванні заходів впливу та стимулювання до порушників державних вимог.

Забезпечення сталого розвитку країни в сучасних умовах можливе за рахунок досягнення глобальної цілі – добробуту суспільства, де визначальна роль належить банкам. Банківська система є окремою ланкою фінансового ринку, яка характеризується проникненням у більшість сфер господарювання, саме тому формування державою таких правил інституційного середовища, вигоди від дотримання яких суттєво перевищуватимуть витрати, є пріоритетним завданням, яке створить адекватні стимули у економічних агентів до підвищення добробуту суспільства [35, 36]. Враховуючи зазначене, однією з ключових проблем є узгодження інтересів суб'єктів різних рівнів регулювання системи.

Вирішальний вплив держави на економічні процеси в транзитивній економіці, яка притаманна Україні, реалізовується за рахунок відносин власності, які, як уже було зазначено, є основою економічних інтересів. На кожному етапі історичного розвитку існували різні форми власності, які визначали ті або інші інтереси. За умов панування централізованої економіки переважною формою власності була державна, колективна ж форма власності займала проміжне місце, а приватна – взагалі не існувала. Усе це обумовило виникнення жорсткої залежності будь-якого суб'єкта від держави й, відповідно, визнанню лише єдиних інтересів – державних над усіма іншими, що з розвитком економіки отримало форму протиріччя з інтересами суспільства й визначило необхідність перегляду відносин власності [37]. Основними цілями приватизації, у відповідності до теореми Р. Коуза [38], є:

- системні зміни на основі укладення угод про права власності;
- соціальна справедливість за рахунок більш рівномірного розподілу багатства серед населення;
- економічна ефективність;
- бюджетна наповненість (здатність фінансування соціальних програм та зменшення бюджетного дефіциту за рахунок реалізованих державних активів).

Державне регулювання економіки трансформується одночасно з економічними відносинами й інтересами, проте спостерігається загострення конфлікту інтересів власників бізнесу з державними органами влади та неефективне функціонування інституційного середовища. Таким чином, на сьогоднішній день чітко простежується виникнення функціональних деформацій у діяльності тих інститутів, які повинні забезпечувати якісний двосторонній зв'язок між державою та бізнесом і населенням.

Низька якість інституційного середовища в цілому перешкоджає гармонізації інтересів економічних суб'єктів різних ієрархічних рівнів, що у підсумку позначається на незадовільному стані добробуту суспільства [212].

Інтереси в економіці характеризуються різноспрямованістю, а у своїй сукупності створюють систему і стають дієвими спонукальними мотивами розвитку лише за умови домінування національних інтересів, що підтверджується досвідом багатьох розвинутих країн. Переважання приватних інтересів над національними призводить до виникнення потужної тіньової економіки (характерно для пострадянських країн), стагнації «офіційної» економіки, панування стихійних процесів на ринку. Отже, узагальнюючи дослідження теоретичних підходів до розуміння сутності категорії «інтерес» та розкриття змісту економічних й інституційних інтересів, варто зазначити про необхідність їх узгодження в складній структурі економічної системи. Бізнес і держава повинні стати партнерами у межах досягнення стратегічних інтересів, головними серед яких є побудова високоефективної економіки та добробут нації.

Фінансове посередництво є одним із найважливіших видів сучасної комерційної підприємницької діяльності. Сьогодні вже неможливо уявити ті аспекти діяльності суспільства, які б стосувалися руху грошових ресурсів та не були пов'язаними із діяльністю фінансових посередників. Фінансові посередники обслуговують платежі населення, суб'єктів господарювання, будь-яких підприємств, відомств, організацій та держави в цілому.

Варто зазначити, що інтереси фінансових посередників мають значну кількість точок перетину з інтересами суспільства і держави, оскільки їх діяльність так чи інакше обслуговує платежі держави, вони є надзвичайно важливим джерелом фінансових ресурсів для реалізації суспільно значимих інвестиційних проектів та програм, є основою фінансової стійкості, безпеки та незалежності країни. Саме з цих позицій проблема узгодження інтересів фінансових посередників з одного боку та держави з іншого є надзвичайно актуальним питанням сучасного економічного середовища, що зумовлює тематику даного дослідження.

На сьогоднішній день сутність механізму узгодження інтересів держави та фінансових посередників достеменно не встановлена, проте економічні реалії, що супроводжують людство із давніх часів, вказують на безумовну необхідність чіткої розробки такого механізму та визначення принципів його функціонування. В цьому контексті доцільним є, на нашу думку, розгляд наступних проблем:

1. Визначення того, інтереси яких фінансових посередників мають у першу чергу узгоджуватися із інтересами держави, що є досить серйозним фундаментальним завданням в даному контексті, оскільки, зважаючи на досить значний перелік таких посередників (банки, страхові компанії, пенсійні та інвестиційні фонди тощо) та їх різний вплив на фінансові системи країн світу, однозначно відповісти на дане питання неможливо. Разом з тим, беручи до уваги специфіку фінансового сектора України, який характеризується високим ступенем банкоцентричності (тобто більше 95 % активів фінансового сектора припадає на банківські організації), саме комерційні банки мають бути основним об'єктом механізму узгодження інтересів фінансових посередників та держави [41].

Поруч з тим зазначимо, що необхідним є уточнення того, інтереси яких саме комерційних банків мають узгоджуватися із інтересами держави. На нашу думку, тут мова має йти про приватні комерційні банки або банки із незначною державною участю, оскільки державні комерційні банки функціонують в рамках інтересів держави та повноважень, що вона їм делегує.

2. Уточнення особливостей функціонування механізму узгодження інтересів, що також є доволі складним питанням, оскільки такий механізм як правило складається історично, а не створюється цілеспрямовано. Проте, з високим рівнем впевненості можна стверджувати, що це зовсім не обов'язково означає, що історично створений механізм узгодження інтересів

банків та держави є більш ефективним або що цілеспрямоване створення такого механізму є неможливим [211].

Основою створення такого механізму є чітке усвідомлення тих фундаментальних засад, на яких він має базуватися, з можливістю подальшого їх корегування. Якщо ж такі принципи узгодження інтересів будуть поступово змінюватися, перетворюватися чи трансформуватися, то з часом така система фактично перетвориться на ту, що склалася історично. В такому випадку всі зусилля по побудові такого механізму на перших етапах можуть бути марними.

У загальному випадку такий механізм узгодження має включати: виділення наглядового за цим процесом органу, створення відповідної законодавчої бази, розробка механізму вирішення спірних питань, створення механізму стороннього захисту інтересів тощо.

На думку автора, в основу створення такого механізму має бути покладений досвід ефективного узгодження інтересів обох сторін, а не практика функціонування вже існуючих механізмів [8].

3. Визначення суб'єкта, інтереси якого мають бути пріоритетними, що є дискусійним питанням у даному контексті, оскільки ситуація узгодження інтересів банків і держави є класичним прикладом замкнутого кола, оскільки держава діє в інтересах суспільства, а суспільство є основним клієнтом банків. Тому пошук балансу між інтересами цих сторін є надзвичайно важливим питанням, оскільки нехтування інтересами держави буде відбуватися одночасно з недосягненням інтересів суспільства на користь власників та менеджменту банків, а неврахування інтересів банків матиме негативні наслідки і для суспільства [29].

4. З'ясування ролі регуляторів фінансового ринку. В даному контексті можна розглядати два основні випадки: регулятор фінансового ринку є третьою стороною та своєрідним арбітром у механізмі узгодження інтересів банків та держави або регулятор є безпосереднім представником держави. У

першому випадку дана система буде представлена трьома сторонами, у другому – двома [211].

На нашу думку, більш ефективною є друга система, оскільки регулятор фінансового ринку, тобто у більшості випадків центральний банк країни, є державним органом і діє в інтересах держави, таким чином він не може виступати неупередженим арбітром у разі, якщо виникне потреба вирішення певних спорів на користь однієї із сторін. Тому механізм захисту інтересів держави та банків з залученням третьої сторони має відбуватися не шляхом посередництва центрального банку, а з використанням послуг певних міжнародних фінансових чи судових організацій.

5. Мета механізму узгодженості інтересів держави та банків також є доволі дискусійним питанням, оскільки можна стверджувати, що в даному випадку метою такого механізму може бути не знаходження певних компромісів на користь обох сторін, а захист інтересів однієї із сторін шляхом пошуку компромісів.

В даному випадку ми можемо сказати, що, на нашу думку, інтереси держави та суспільства все ж таки мають бути пріоритетними, тому узгодження інтересів та пошук компромісів між банками і державою має відбуватися з метою захисту інтересів держави.

Таким чином, створення ефективно діючого механізму узгодження інтересів держави з одного боку та комерційних приватних банків – з іншого, є надзвичайно складним актуальним питанням наукового сьогодення, а його вирішення є основою побудови ефективних взаємозв'язків між суспільством та фінансово-кредитними посередниками, серед яких банки за правом займають особливе місце.

Фінансове посередництво є не лише джерелом можливого залучення фінансових ресурсів, але і надзвичайно важливим інструментом проведення платежів, реалізації певних проектів, фінансування відповідних

інвестиційних, соціальних програм. Саме з цих позицій дана проблема все частіше знаходить обговорення у наукових та професійних колах.

Разом з тим у масштабах держави існує і ряд вузькоспеціалізованих задач, що можуть та мають вирішуватися лише спеціалізованими фінансово-кредитними установами – спеціалізованими банками. Іпотечне, інноваційне кредитування, фінансово-економічна підтримка пріоритетних галузей економіки – промисловості, сільського господарства тощо – все це складає основу економічного розвитку та зростання. Тому узгодження інтересів спеціалізованих фінансово-кредитних установ та держави, а також механізм його забезпечення є надзвичайно актуальним питанням українського наукового сьогодення.

Діяльність спеціалізованих фінансово-кредитних посередників є досить розповсюдженою у практиці ведення банківського бізнесу у західних країнах. Вони є не лише джерелом грошових ресурсів для інвестування їх під конкретні цілі, а часто є потужними осередками наукової думки та чинять значний вплив на економічний розвиток та зростання своїх держав.

Разом з тим, незважаючи на досить важливий вклад спеціалізованих фінансово-кредитних посередників у економічний розвиток держави, такі посередники не знаходять значного розповсюдження в українській банківській практиці. Однією із ключових проблем в даному контексті є відсутність визначення сутності поняття «спеціалізований фінансово-кредитний посередник» в нормативно-правовій базі України, що супроводжується відсутністю регламентації механізму їх функціонування, а відтак і узгодження їх інтересів з інтересами держави.

Вітчизняні закони, зокрема Закон України “Про банки та банківську діяльність”, вказують на те, що спеціалізованим визнається той банк, 50 % активів якого є активами одного виду [113]. Тобто іншими словами, спеціалізований банк за українським законодавством є універсальним

банком, що з тих чи інших причин віддає перевагу лише частині із основних банківських операцій.

Зважаючи на специфіку діяльності спеціалізованих банків як фінансових посередників у інших країнах та беручи до уваги ті задачі, що мають вирішуватися даними банками, викладений вище підхід до розуміння сутності таких банків є дещо обмеженим.

Разом з тим створення спеціалізованих банків має ряд досить важливих переваг для держави в контексті забезпечення виконання її інтересів, ніж нарощування кількості універсальних:

1. Держава може певним чином рекомендувати засновникам спеціалізованих банків напрямки їх діяльності, виходячи із стану економічної кон'юнктури, стану фінансово-економічного середовища країни, соціально-економічних потреб тощо. В результаті банки не будуть лише створюватися та контролюватися державою, а відтак діяти у вільному плаванні, а й створюватися у відповідності із об'єктивною економічною потребою в них у тих галузях економіки, фінансування яких буде узгодженим із інтересами для держави та економічно ефективним з боку засновників банку [42].

2. Держава може створювати певні обмеження з точки зору встановлення максимально можливої кількості створених спеціалізованих банків одного виду. Максимально можлива кількість банків має бути визначеною відповідно до мінімального потенціалу банків щодо фінансування галузей економіки, масштабів їх охоплення та в інтересах створення певної конкуренції між ними. Така політика створення спеціалізованих банків дозволить покрити сферою їх впливу всю територію держави, створить умови для конкурентної боротьби між ними та обмежить їх кількість в рамках економічно виправданого рівня.

3. Держава може створювати певні економічні орієнтири щодо того, що саме має фінансуватися такими банками у першу чергу. Запровадження принципів зовнішнього управління такими банками створить умови, за якими

досягнення їх економічних інтересів будуть узгоджені із загальноекономічними державними інтересами, що, безумовно, є обґрунтованим як для однієї сторони, так і для іншої [160].

4. Оскільки діяльність таких банків є вузькоспеціалізованою, то і контроль за їх діяльністю є більш простим та прозорим. В результаті прості поточні перевірки діяльності таких банків можуть досить ефективно контролювати ефективність, правомірність та неупередженість прийняття банком рішень щодо надання позик суб'єктам господарювання їх специфічного сектора.

Крім цього, держава може створювати певні умови, яких мають дотримуватися банки, щоб мати право подальшого функціонування у цій галузі. При порушенні таких правил або їх невиконанні держава може проводити конкурсний відбір тих кандидатів, які мають бажання заснувати банк даної окремої спеціалізації. Такий підхід підвищить мотивацію банкірів до більш ефективного вкладання їх фінансових ресурсів, диверсифікації пакетів послуг в рамках їх спеціалізації, впровадження більш вигідних умов кредитування тощо.

5. Держава може створювати більш сприятливі умови для діяльності таких банків з метою стимулювання засновників створювати саме спеціалізовані банки. Більш лояльні умови можуть у першу чергу стосуватися оподаткування, крім цього можуть розроблятися полегшені умови створення таких банків тощо. На нашу думку, такий підхід буде стимулювати власників капіталу, що бажають вкладати його в організацію компанії з фінансово-кредитного посередництва, створювати саме спеціалізовані банки [112].

Варто зазначити, що перелік можливих спеціалізацій таких банків може бути доволі розгалуженим, до їх складу можуть включатися: іпотечні, санаційні, клірингові, ощадні банки тощо. Тому, на нашу думку,

зацікавленість держави у створенні таких фінансово-кредитних посередників є очевидною.

Діяльність спеціалізованих фінансово-кредитних посередників є надзвичайно важливою для економічного розвитку та зростання суспільства, оскільки вони можуть обслуговувати ряд таких галузей економіки, що не представляють економічного інтересу для універсальних банків, узгоджуючи тим самим власні інтереси із інтересами держави, народного господарства та суспільства.

Питання управління проблемною заборгованістю надзвичайно гостро постають у практиці банківського менеджменту. Остання світова фінансово-економічна криза продемонструвала низький потенціал навіть великих інфраструктурних та транснаціональних банків протидіяти нарощуванню та негативному впливу кредитної заборгованості. Банкрутство таких інвестиційних банків, як Merrill Lynch та Lehman Brothers, в результаті якого навіть надпотужна економіка США постала перед можливою проблемою втрати своєї фінансової стійкості, продемонструвало, що накопичення проблемної заборгованості на сьогоднішній день є не лише проблемою виключно банківського бізнесу, а заслуговує значної уваги, а інколи – і втручання держави. З цих позицій, а також беручи до уваги, що більшість економік світу так чи інакше постраждали від накопичення банками проблемної заборгованості, дане питання, на нашу думку, заслуговує особливої уваги та зумовлює актуальність даного дослідження.

В контексті даної проблеми неможливо не розглянути питання, пов'язані із узгодженням інтересів держави та фінансово-кредитних посередників, оскільки з високим ступенем впевненості можна стверджувати, що фінансово-кредитні посередники та держава перебувають у своєрідному замкнутому колі саме в контексті узгодження їх інтересів.

Проблема управління проблемною заборгованістю є досить актуальним питанням сьогодення. Загострення наслідків світової фінансово-економічної

кризи 2007–2009 рр., в результаті яких постраждала більшість фінансових, а відтак і банківських систем країн світу, дають повне право вважати, що ефективне управління проблемною заборгованістю є підґрунтям для збереження фінансової стійкості економіки від більшості можливих кризових явищ. Проте для того, щоб більш чітко усвідомити яким чином необхідно більш ефективно управляти проблемною заборгованістю, на нашу думку, необхідним є:

- чітке розуміння того, яку саме заборгованість вважати проблемною;
- адекватне розуміння того, як саме мають узгоджуватися інтереси банків та держави в контексті управління проблемною заборгованістю.

В рамках вирішення вказаних напрямків варто зазначити, що під проблемною заборгованістю в найширшому розумінні, на нашу думку, варто розуміти всю ту заборгованість та відсотки по ній, яка з тих чи інших причин не погашена або не може бути погашеною у встановлені кредитним договором строки.

Варто акцентувати увагу, що необхідність врахування даних кредитного договору обумовлена тим, що більшість проблемної заборгованості припадає саме на кредити, а точніше на споживче кредитування (якщо мова йде про українські економічні реалії), на покупку рухомого чи нерухомого майна (у США) тощо, тому саме таке кредитування є основним джерелом непогашених банкам позик.

Друге питання із переліку наведеного вище є дещо складнішим, оскільки воно тим чи іншим чином стосується майже будь-якої економічної одиниці в суспільстві. Справа у тому, що в даному контексті неможливо однозначно відповісти на питання стосовно того, що має бути першочерговим у процесі узгодження інтересів, оскільки надання більшої пріоритетності одній із сторін може призвести до проблем та невдоволення в іншій, узгодження інтересів держави та банків на рівних паритетних

принципах надзвичайно спростить питання, пов'язані із накопичуванням проблемної заборгованості та не стимулюватиме її вирішення через неможливість використання певних жорстких інструментів, що можуть порушити таку паритетність [33].

Захист інтересів держави є зрозумілим, оскільки в їх коло входить захист інтересів населення, суб'єктів господарювання, установ, організацій тощо з одного боку, та забезпечення своєї фінансової стійкості з іншого. При цьому саме фінансова (або банківська) система є безпосереднім суб'єктом або своєрідним оператором фінансової стійкості держави.

Інтереси банків є дещо більш прозаїчними – забезпечення прибутковості банківської діяльності, збереження та примноження клієнтської бази, збереження ділової репутації, боротьба з конкурентами тощо.

Проблема полягає у тому, що банки, складаючи основу фінансової системи та фактично являючи собою підприємства, зацікавлені у забезпеченні виконання своїх інтересів, а держава діє в інтересах всього суспільства, а тому банки фактично мають подвійний захист – з одного боку їх ефективна діяльність є гарантом стійкості банківської системи, а з іншого, вони є підприємствами, інтереси яких також мають захищатися державою.

Саме з цих позицій ми вважаємо дане питання надзвичайно складним, масштабним та безумовно актуальним, оскільки розглядаючи лише один із аспектів діяльності банків (проблемну заборгованість), можна охопити майже будь-які економічні процеси у державі [118].

Іншим питанням у цьому контексті є те, яким же чином відбувається узгодження інтересів банків та держави в рамках вирішення проблеми накопичення проблемної заборгованості.

Національним банком України у період, коли надзвичайно великі обсяги проблемної заборгованості знаходилися на балансах банків, був заснований інститут санаційного банку. Санаційний банк був створений на

базі ПАТ “Родовід банк”, а його метою стало забезпечення фінансової стійкості банків шляхом переведення на його баланс проблемної заборгованості.

У період, коли українська економіка лише долала наслідки світової фінансово-економічної кризи 2007–2009 рр., такий захід був безумовно необхідним та зумовлювався об’єктивною необхідністю через можливість розгортання другої хвилі фінансово-економічної кризи та появи системної банківської кризи. Тому створення санаційного банку Національним банком України у той період неможливо переоцінити та досить важко критикувати.

Проте питання щодо того, наскільки санаційний банк є ефективним інструментом протидії кризовим явищам, є доволі дискусійним, оскільки переведення проблемної заборгованості на баланс санаційного банку є досить безболісним виходом для комерційних банків у контексті очищення їх балансів, проте саму проблему неповернення позик це не вирішує, бо вона залишається на балансі державної установи, тобто фактично обтяжує платників податків.

Питання щодо того, чиї інтереси більше беруться до уваги в рамках такого інструмента, як санаційний банк, є також доволі дискусійним, оскільки комерційні банки з огляду на ті положення, що були розглянуті вище, знаходяться у виключному положенні, а тому майже будь-які дії держави в рамках збереження фінансової стійкості фінансового сектора в Україні пов’язані із захистом комерційних банків та їх інтересів, що не завжди узгоджуються із інтересами держави та суспільства [246].

Таким чином, з високим ступенем впевненості можна стверджувати, що єдиним, найбільш ефективним інструментом управління проблемною заборгованістю банків є її ненакопичення, що на сьогоднішній день часто ігнорується банками, оскільки він вступає у суперечність із принципами банківської діяльності, а якість активу чи заборгованості перед банком завчасно досить важко встановити. Таким чином, зважаючи на сучасні

економічні реалії, санаційний банк може бути єдиним інструментом збереження фінансової стійкості банків, що можуть бути реалізованими, оскільки він так чи інакше направлений на узгодження інтересів комерційних банків та держави.

Отже, узгодження інтересів держави та комерційних банків в контексті управління проблемною заборгованістю є надзвичайно масштабним питанням українського наукового економічного сьогодення, а пошук ефективних інструментів узгодження є надзвичайно актуальною проблемою, що лежить в основі забезпечення фінансової стійкості не лише банків, але і держави. Традиційно банківська діяльність являє собою, з одного боку - елемент фінансової системи, спрямований на перетворення фінансових ресурсів в продуктивний фінансовий капітал (макроекономічний підхід), з іншого - сферу фінансового підприємництва, що передбачає отримання прибутку від проведення депозитних, кредитних та комісійних операцій (мікроекономічний підхід). Але в умовах посилення конвергенції реального та фінансового секторів економіки, підвищення ролі банків як джерела системних ризиків, впровадження макропруденційного нагляду спостерігається стирання меж між мікро- та макроекономічними підходами. Крім того, слід відзначити зближення таких інтересів: 1) суспільних, пов'язаних із забезпеченням стабільності банківської системи; 2) приватних, спрямованих на максимізацію прибутку та мінімізацію ризиків; 3) інституційних, пов'язаних із забезпеченням довіри у фінансовій сфері. Відтак економічний інтерес в банківській діяльності пропонується розглядати з позиції стейкхолдерського підходу як форму прояву економічних відносин, обумовлених функціональним призначенням суб'єкта інтересу в фінансовій системі та спрямованих на отримання ним соціально-економічних вигід від банківської діяльності.

1.3 Еволюція поглядів на роль та місце регуляторного механізму банківської діяльності в узгодженні інтересів держави та бізнесу

Розглядаючи роль державного регулювання економіки, доцільно проаналізувати вчення провідних економічних шкіл серед яких варто виокремити наступні: меркантилізм, класичну теорію невтручання в економіку, кейнсіанство, неокласичну теорію монетаристів. Варто відзначити, що визначені школи неоднаково оцінюють роль втручання держав у розвиток економіки. Стисла характеристика основних теорій державного регулювання економіки наведена у табл. 1.5.

Аналізуючи табл. 1.5 можна сказати, що в цілому можна виділити три концепції, які визначають роль державного регулювання економіки:

- концепція невтручання держави в економічні процеси;
- концепція обмеженого втручання держави в економічні процеси;
- концепція активного втручання держави в економічні процеси.

Розглянемо більш детальну характеристику кожної із зазначених шкіл та концепцій, а також визначимо роль державного регулювання банківської діяльності.

Економічною течією в історії економічної думки, серед результатів якої розробка першої концепції державного регулювання економіки вважається меркантилізм (XV-XVII ст.). Прихильники меркантилізму серед яких Боден, Ж. Кольбер, Т. Мен, А. Монкретьєн, Г. Скаруффі наголошували на необхідності провадження активного регуляторної економічної політики держави [45].

В період становлення меркантилізму багатство країни визначалося кількістю золота та срібла, які на той час були повноцінним еквівалентом товарної маси. Меркантилісти вважали, що суспільний добробут та багатство країни залежить від наявності державної політики, спрямованої на

регулювання зовнішньоекономічних відносин (експорту та імпорту товарів). Нагромадження торгового капіталу можливе лише в умовах зростання обсягів реалізації продукції за кордоном, що забезпечувалось шляхом активної експансії на відкриття нових країн [24].

Таблиця 1.5 - Характеристика основних теорій державного регулювання економіки ([55], [119], [121], [131], [181], [213], [214], [258], [266], [239])

Теорія	Представники	Стислий зміст
Меркантилізм	Ж. Боден, Ж. Кольбер, Т. Мен, А. Монкретьєн, Г. Скарuffі, У. Стаffорд, А. Серра, Де Сантіс	Активне втручання держави в регулювання економіки
Фізіократи	Ф. Кене, Жан-Клод Гурне, Дюпон де Немур, Мерсьє де ла Рівьєєр, Анн Робер Жак Тюрго	Втручання держави в економіку має обмежуватися розробкою регуляторної бази, максимально відповідної законам розвитку природи
Класична школа	А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сей, А. Маршалл, А. Пігу	Відсутність державного регулювання, саморегуляція економіки, мінімальні податки
Кейнсіанство	Дж. М. Кейнс	Державне регулювання економіки є необхідним для забезпечення її ефективного функціонування
Неокласична теорія монетаризму	Д. Мілль, Р. Льюкес, М. Фрідман, І. Фішер, Ф.Хайєк, Н. Уоллес А.Пігу, К.Менгер, Ф.Візер	Пріоритетність саморегулівних ринкових механізмів порівняно з державним втручанням в економіку, яке має бути реалізовано виключно в непрямій формі.

В теорії економічних вчень виділяють ранній та пізній меркантилізм. Ранній меркантилізм характеризувався активним втручанням держави в зовнішні відносини країн. Державна політика має бути спрямована на

збільшення багатства країни та підтримку активного грошового балансу країни. З цією метою пропонувала повна заборона вивозу коштів за кордон, більш того отримані кошти від реалізації товарів іноземними торговцями теж заборонялося вивозити за кордон.

Пізній меркантилізм відрізнявся від раннього наступними ключовими аспектами. По-перше, зняттям жорстких вимог стосовно імпорту товарів та вивозу коштів за кордон. По-друге, відходом від ототожнення багатства країни з наявним золотом та сріблом. Пізні меркантилісти під багатством розуміли надлишок продуктів. По-третє, відстоюванням політики високого оподаткування, за рахунок якого мало підтримуватися мануфактурне виробництво. По-четверте, визначенням у якості ключової функції грошей - функції засобу обігу. По-п'яте, створенням монопольних торговельних компаній.

У контексті особливостей державного регулювання інвестиційних процесів як для раннього так і для пізнього меркантилізму була характерною концентрація на регулювання грошових потоків, пов'язаних з зовнішньоторгівельними операціями:

- максимізація вхідних грошових потоків до країни шляхом збільшення обсягів експортних операцій та виробничих інвестицій;
- зростання обсягів накопичення грошей поруч зі зниженням їх купівельної спроможності розглядалося як передумова підвищення інвестиційної активності;
- обернена залежність між обсягами грошової маси у країні та вартістю національних грошей стимулює підвищення ролі інвестицій у виробничу та торговельну діяльність.

Прихильники меркантилізму розглядали роль держави в інвестиційних процесах виключно з позиції виконання нею регуляторних функцій при формуванні грошово-кредитної політики, зокрема, відносно формування торговельного балансу держави та здійснення протекціоністської політики

при регулюванні грошових потоків [381]. При цьому, варто наголосити на тому, що ранні меркантилісти розглядали зростання багатства країни за рахунок стимулювання процесу надходження грошей та нагромадження скарбів, тоді як пізні – у якості базових умов трансформації реальних грошей у нарощений інвестиційний капітал з метою подальшого їх спрямування у розвиток виробництва розглядали забезпечення безперервного руху грошей, а також підтримки активного сальдо торгового балансу країни.

Саме в епоху меркантилізму сформувалася система поглядів щодо необхідності створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, що своєю чергою сприятиме притоку іноземних інвестицій, який має стимулювати держава:

- Жан Кольбер (1619–1683) вважав, що з метою підтримання необхідного рівня розвитку промисловості країни, держава має забезпечувати не лише регулювання інвестиційних процесів, а й здійснювати виробничі капіталовкладення безпосередньо від свого імені, що дозволяє сформувати оптимальну для національної економіки структуру промисловості та створити передумови для розвитку нових виробничих галузей;

- Людвіг фон Зекендорф (1626–1692), Йоган Бехер (1625–1685), Філіп фон Горніг (1638–1712) наголошували на тому, що здатність країни розвиватись в умовах закритої від зовнішнього впливу економіки, що забезпечує зростання національних доходів є можливою виключно при побудові ефективної стратегії використання природних ресурсів, які є в розпорядженні даної країни [119]. Своєю чергою, розвиток виробництва залежить від притоку іноземних інвестицій, оскільки держава не може самотужки його фінансувати. Розвиток виробництва, у тому числі за рахунок інвестицій, сприятиме підвищенню рівня зайнятості населення, розвитку освіти, а також торгової та промислової інфраструктур. Тому держава зацікавлена у створенні сприятливого інвестиційного клімату в країні [418].

Визначене коло авторів та їх послідовники у своїх працях наголошують на важливості державної політики, спрямованої на захист національних інтересів у сфері інвестицій. При цьому ключовими функціями держави при формуванні інвестиційної політики та визначенні пріоритетних галузей для інвестування визначалися як забезпечення належних показників рентабельності діяльності підприємств, так і пропозиція пільг з боку держави (зокрема, податкових) для іноземних інвесторів, що, з одного боку, дозволить збільшити вхідні потоки капіталу, а з іншого – створить додаткові стимули для збереження національного багатства та не допущення його відтоку за кордон. Відмітимо, що загальна ідея зазначеного підходу представлена також і сучасною економічною теорією.

Класична теорія регулювання економіки домінувала у другій половині XVIII на початку XIX ст. Яскраві представники цього напрямку економічної думки: А. Маршалл, А. Пігу, В. Петті, Д. Рікардо, Ж. Сей, А. Сміт. Прихильники класичної теорії підтримували позицію державного невтручання в перебіг економічних процесів, підкреслюючи можливість ефективного незалежного функціонування ринкового механізму, який забезпечує встановлення економічної рівноваги з урахуванням кон'юнктурних коливань [120].

Варто відзначити, що вперше основні ідеї класичної школи обґрунтував А. Сміт у своєму «Дослідженні про природу і причини багатства народів», ключовою ідеєю якого є існування саморегульованого механізму ринкової системи за принципом «невидимої руки», що уособлює приватні інтереси, спрямовані на отримання прибутку від власності [241]. Згідно з вченням А. Сміта, ефективність економічної системи є вищою за відсутності її державного регулювання, що дозволяє ринку повністю виконувати роль регулятора за відсутності державного втручання в його функціонування.

Відповідно до класичного підходу економіка може функціонувати без державного втручання, оскільки ринковий механізм здатен автоматично

забезпечувати повну зайнятість, яка є нормою для економіки з ринковими відносинами. Порушення умов повної зайнятості відбувається внаслідок негативних зовнішніх ефектів, викликаних політичними, економічними та природними чинниками, які на певний час розбалансують економіку. У той же час, особливістю ринкового механізму є його здатність до самовідновлення економіки та досягнення попереднього рівня параметрів виробництва, які дозволяли досягати повної зайнятості [169, 225,224].

Разом з тим, держава має забезпечувати безпеку життя населення та розв'язувати їх суперечки. Прихильники визначеної теорії стверджують, що в умовах саморегулювальної економіки економічний розвиток стимулюють дії суб'єктів підприємництва, спрямовані на задоволення їх особистих інтересів, оскільки підвищення ефективності функціонування останніх автоматично призводить до збільшення добробуту суспільства в цілому.

Основний зміст теорії полягає у тому, що держава має гарантувати всім економічним суб'єктам право на економічні свободи, зокрема щодо вибору сфери діяльності, вільної конкуренції та свободи торгівлі.

Розглянемо більш детально механізм ринкового саморегулювання економіки згідно з класичною теорією. Прихильники класичної теорії вважають, що він складається з декількох елементів:

- здатність ринкового механізму стимулювати витрати суб'єктів економіки до обсягу, необхідного для підтримання виробництва;
- розбалансування обсягів доходів та витрат у результаті накопичення заощаджень;
- використання цін та заробітної плати як інструментів регулювання.

Перший елемент – неможливість виникнення дефіциту сукупних витрат у ринковій системі. На думку класиків, у випадку зменшення сукупних витрат відносно їх необхідного обсягу відбудеться зростання рівня

цін та заробітної плати з метою підвищення фінансових ресурсів, витрачених економічними суб'єктами.

Обґрунтування визначеної ситуації базується на використанні закону Сея, відповідно до якого дохід, отриманий за результатами виробництва еквівалентний вартості вироблених благ. Тобто, згідно з вченнями Сея обсяги виробництва та споживання є взаємопов'язаними та взаємовимірюваними, що відображає відповідність попиту на товари обсягам товарної пропозиції. Таким чином, окремий виробник, діючи на ринку, формує власний попит на інші товари у обсязі, який відповідає рівню пропозиції виробленого ним товару. Дана залежність обумовлює рівність доходів окремого виробника від його власної діяльності витратам, здійсненим ним на купівлю інших товарів, що поширюється на економічну систему в цілому [234].

Помилковість закону Сея полягає у припущенні про розподіл всієї суми отриманого доходу на здійснення виробничих витрат. Хибність визначеного закону полягає у неврахуванні можливості здійснення заощаджень за рахунок частини доходів, у результаті якого обсяги пропозиції перестають відповідати рівню попиту, тобто обсяг сукупних витрат буде недостатнім для покриття загального обсягу товарного виробництва та призведе до скорочення обсягів реального ВВП і зниження рівня зайнятості.

Другий елемент – порушення рівноваги між доходами та витратами під впливом заощаджень, відповідно до класичної теорії, також знаходиться у межах дії саморегулювального ринкового механізму, здатного усунути такі диспропорції у короткостроковій перспективі. В основу даного висновку покладено припущення про трансформацію заощаджень в інвестиції та їх надходження на ринки. Таким чином, для підтримання ринкової рівноваги обсяги виробничих інвестицій від підприємців мають відповідати рівню заощаджень фізичних осіб.

Еквівалентність обсягів заощаджень та інвестицій є необхідною передумовою збалансування сукупних доходів і витрат в економіці.

Відповідно до класичної теорії ринковий механізм підтримання даної передумови реалізується через волатильність відсоткових ставок на грошовому ринку. Продавцями на грошовому ринку виступають домогосподарства, пропозиція грошей яких визначається обсягом заощаджень, тоді як, попит у вигляді необхідного обсягу інвестицій, формують підприємства, які є покупцями, відповідно, відсоткова ставка забезпечує рівновагу між попитом і пропозицією.

Диспропорції між попитом та пропозицією обумовлюють зміни рівня процентної ставки, що дозволяє стимулювати додатковий обсяг пропозиції грошей або скоротити рівень попиту на них, тобто досягти рівноважного стану ринку без державного втручання у регулювання його діяльності.

Класична теорія макроекономічного регулювання припускає можливість формування більшого обсягу заощаджень відносно рівня інвестицій, у результаті чого сукупні витрати не досягатимуть їх потенційної величини. У той же час, в даній ситуації залишається можливим збереження попереднього рівня виробництва, враховуючи регуляторний вплив рівня цін та заробітної плати.

Третій елемент – регуляторна роль цін і зарплати, полягає у наявності їх впливу на обсяг товарного виробництва, який буде реалізований підприємствами. Проявом такого механізму виступає пропорційність рівня цін динаміці обсягу сукупних витрат у випадку розбалансованості заощаджень та інвестицій, які не можуть бути компенсовані за рахунок впливу процентної ставки.

Відповідно постулатам класичної школи політичної економії основою саморегульованого цінового механізму є наявність конкуренції між товаровиробниками, у результаті якого рівень цін є еластичним відносно обсягу сформованого попиту. Так, в умовах загального скорочення рівня платоспроможного попиту на вироблені в економіці товари, підприємці з метою забезпечення власних економічних інтересів, використовують

зниження цін як інструмент конкурентних переваг для реалізації максимальної кількості вироблених ними товарів. Тобто, одним з результатів формування додаткових заощаджень являється скорочення цін з метою підвищення обсягу сукупних витрат за рахунок ефекту масштабу, що, відповідно, призводить до зростання сукупного попиту та рівня реалізації продуктів виробництва та відновлює повну зайнятість в економіці [188].

Підводячи підсумки, зазначимо, що класична теорія характеризує саморегульовану дію ринкового механізму через такі інструменти як процентна ставка, рівень цін та заробітна плата, маніпулювання якими забезпечує відновлення потенційних обсягів виробництва та забезпечення повної зайнятості в економіці у короткостроковій перспективі. Використання зазначених інструментів створює альтернативу державній політиці економічного регулювання, що, відповідно до положень даної теорії, забезпечує максимізацію ефективності функціонування національної економічної системи в умовах абсолютної відсутності заходів державного втручання в регулювання економічних процесів.

Кейнсіанська теорія державного регулювання економіки набула поширення у 30-ті роки ХХ ст. після найглибшого спаду у економічному розвитку США. Основоположником кейнсіанського напрямку розвитку економічної теорії є видатний англійський економіст Дж. М. Кейнс, який виступив проти традиційної класичної теорії. Дж. М. Кейнс обґрунтовував необхідність та роль державного регулювання ринкової економіки, а також описав ключові механізми та інструменти впливу держави на економіку (здійснення ефективної фіскальної політики, розширення державних закупівель, заохочення інвестицій, зменшення вартості кредиту, а також підвищення рівня зайнятості, шляхом створення державою робочих місць) [130].

Варто відзначити, що кейнсіанської теорії дотримувалися більшість високорозвинених країн після Другої світової війни, що і привело до значних позитивних економічних і соціальних наслідків.

Очевидно, що такий стан речей обумовлений тим, що Дж. Кейнс розглядав економіку в стані депресії. Головною причиною падіння виробництва, кейнсіанці вважали недостатність сукупного попиту, який був зумовлений двома ключовими факторами [430]:

- психологією споживачів. Дію визначеного фактору пояснює “основний психологічний закон” Кейнса, згідно з яким збільшення доходу домашніх господарств призводить до зменшення їхньої граничної схильності до споживання, тоді як гранична схильність до заощаджень збільшується. Іншими словами, зменшується та частка доходу, яка йде на споживання, та збільшується та, яка спрямовується на заощадження. Як наслідок, споживання відстає від виробництва, що своєю чергою викликає падіння виробництва;

- зниженням ефективності капіталу. Відповідно до закону спадної продуктивності капіталу збільшення обсягів нагромадження капіталу призводить до зниження норми прибутку, що обумовлено зниженням можливостей реалізувати вироблені продукти за достатньо високими цінами, внаслідок зменшення граничної схильності до споживання. Отже, зменшення граничної схильності до споживання автоматично знижує інвестиційний попит.

Враховуючи відзначене, відповідно до кейнсіанської теорії, не попит створює пропозицію, а навпаки. Виходячи з означеного, сукупний попит має бути ключовим об'єктом державного втручання в економіку. Тому прихильники кейнсіанського напрямку пропонують два методи активізації та стимулювання сукупного попиту, а саме за рахунок зниження податків або збільшення державних закупівель, а також зниження процентних ставок на

кредит, що на їх думку, дозволяє збільшити інвестиції приватного сектора економіки [188].

Розглядаючи інструменти стимулювання сукупного попиту кейнсіанці віддають перевагу фіскальним, що обумовлено тим, що в період спаду виробництва інвестиції практично не реагують на зниження процентної ставки. За таких умов грошово-кредитна політика є неефективною. Тому, на думку прихильників визначеної теорії, ключову роль варто відводити фіскальній політиці на основі збільшення державних інвестицій та надання пільгових кредитів, а не зниженню процентної ставки [382].

Яскравим прикладом застосування на практиці кейнсіанської концепції є Новий курс Ф. Рузвельта, в основу якого покладено впровадження низки реанімаційних законів, що були направлені на введення мінімальної заробітної плати, запровадження державного страхування банківських вкладів і позик; регулювання діяльності банків і фондової біржі, а також підтримку фермерського господарства та малого бізнесу та інше [277].

Варто відзначити, що розроблена Дж. Кейнсом модель державного регулювання була дієвою протягом двох післявоєнних десятиріч, однак наприкінці 70-х років дала збій. Державне втручання в економіку стало надпотужним, що спричило падіння темпів виробництва, посилення інфляційних процесів, що ланцюговим ефектом спричинили низку негативних соціально-економічних наслідків та наростання економічних криз. Тобто ринкова економіка фактично втратила здатність до саморегулювання. Крім того, економісти зазначають, що ще одним фактором, який сприяв кризі кейнсіанства, внаслідок потужного втручання держави в економіку через механізм перерозподілу доходів стало значне збільшення бюрократичного апарату, відповідно зросли витрати на його існування і водночас погіршилась дія ринкових відносин.

Узагальнюючи вище наведе цілком логічним є висновок, що розглянута теорія є високоефективною в складні періоди розвитку економіки,

а саме в період: воїн, науково-технічних перетворень, формування ринкового середовища, тощо та абсолютно не дієвою у відносно спокійні періоди.

Теорія неокласичного напрямку сформувався на критиці кейнсіанської теорії. В основі неокласичного напрямку нежить твердження про те, що державні заходи щодо стабілізації економіки є малоефективними. Такий стан речей обумовлений перш за все тим, що на той час механізм саморегулювання ринкової економіки почав давати певні збої, що на думку неокласиків обумовлене саме потужним державним втручанням у визначений механізм. Важливою особливістю неокласичного напрямку є те, що об'єктом державного регулювання, на відміну від кейнсіанства, стає не попит, а пропозиція факторів виробництва, зростаюча в результаті стимулювання підприємницької діяльності.

В основу монетаристського підходу в межах неокласичної теорії покладено постулат про тісний взаємозв'язок між пропозицією грошей та швидкістю їх обороту з обсягами виробництва та рівнем цін. Прихильники монетарного підходу намагалися довести гіпотезу щодо того, що швидкість обороту грошей стабільна [174], що прямо суперечить кейнсіанським постулатам. Прихильники теорії економіки пропозиції наголошують на необхідності відтворення класичного механізму накопичення. Економічне зростання є функцією від накопичення капіталу з двох джерел:

- за рахунок власних коштів (шляхом капіталізації частини доходу);
- за рахунок позикових коштів (кредитів).

Відповідно до вказаної теорії держава повинна забезпечити сприятливі умови для процесу накопичення капіталу та підвищення продуктивності виробництва. Саме тому, на думку прихильників монетаризму, роль державного регулювання має полягати у стимулюванні вільної господарської діяльності, підтримці необхідного рівня грошової маси в обігу, обмеження соціальних видатків тощо. Держава має знизити свої видатки шляхом скорочення соціальних програм, проведенні грошово-кредитної політики,

спрямованої на підтримку необхідного рівня грошової маси в обігу, підтримку мінімальних ставок заробітної плати, а також ослаблення впливу профспілок, тощо[268]. Крім того, монетаристи стверджують, що циклічні коливання та інфляція викликають зміни в сукупних витратах і пропозиції грошей (Дж. Робінсон, Р. Харрод, Б. Домар). Вони виступають за активну стабілізаційну політику з переважним використанням інструментів бюджетно-податкового регулювання [226, 227,269]. Саме прихильники монетаризму запропонували здійснення антиінфляційних заходів і надання податкових пільг підприємцям.

Разом з тим, варто відзначити, що незважаючи на те, що монетаризм став практикою більшості розвинених країн світу, його ефективність не скрізь висока, що обумовлено як недоліками організації впровадження цієї економічної теорії в практику суспільного виробництва, так і з певними вадами самої теорії (ігнорування в аналізі сфери виробництва та проблеми економічного зростання, досягнення стабільності функціонування економіки на основі забезпечення максимальної свободи підприємницької діяльності, тощо).

Підбиваючи здійснений огляд теорій державного регулювання економіки можна дійти висновку, що їх кількість та протилежність, а в окремих випадках навіть конфліктність прямо вказує на відсутність цілісного уявлення щодо економічних процесів, що виникають, а також вказують на переважання емпіричного підходу до вироблення наукових узагальнень про них. Зокрема, однаково неспроможними виявилися як кейнсіанські підходи до подолання стагфляції шляхом активного державного втручання в економічні процеси, так і прямиї протилежні їм монетаристські рекомендації засновані на обмеженні державного втручання. Своєю чергою, відсутність цілісного механізму державного регулювання економіки не дозволяє некейнсіанцям обґрунтовано підійти не лише до оцінки економічних процесів, що відбуваються, а і прогнозування їх наслідків. Тоді

як, сучасна теорія державного регулювання економіки заснована на раціональному поєднанні основних підходів, що дає змогу спрямовувати суспільні зусилля на досягнення певних цілей економічного розвитку та соціального забезпечення.

Досліджуючи роль та призначення регуляторного механізму банківської діяльності, слід відмітити, що активні процеси конвергенції між реальним та фінансовим секторами, що спостерігаються у країнах з розвинутою ринковою економікою доводять наявність чіткої залежності між економічним зростанням, коливаннями ділової активності та фінансовою стійкістю банківської системи. Це пояснюється рівнем попиту на ресурси з боку суб'єктів господарювання для ведення діяльності та ініціації науково-технічного прогресу, результатом якого є інновації на виробництві. Саме тому, на сьогоднішній день у контексті доцільності врахування досвіду провідних країн актуалізується питання дослідження впливу фінансового сектору, а саме банківського, з огляду на банкоцентричність вітчизняної фінансової системи, на економічне зростання та досягнення глобальної мети – сталого економічного розвитку й добробуту суспільства в цілому.

В економічній літературі на сьогоднішній день сформувався три підходи до виявлення впливу фінансового ринку на економічне зростання:

1 – мікроекономічний напрямок. Представники: Стілгіц Дж. [189], Даймонд Д. [351], Бенсівенга В., Сміт Д. [313] та інші. Основними питаннями, які досліджувалися у межах даного напрямку є моральний ризик, відносини «принципал – агент», їх вплив на процеси накопичення капіталу та, відповідно, теми зростання економіки [399]. Також, однією з проблем, яка порушувалася науковцями була асиметрія інформації на ринку між кредиторами та позичальниками, які схильні приховувати реальні показники своєї діяльності з метою отримання позикових ресурсів. Варто зауважити, що для банків за даних умов збільшується рівень витрат на моніторинг надійності позичальника, що зменшує пропозицію кредитів на ринку.

Охарактеризована ситуація має назву «раціонування кредитування» [189], що на макроекономічному рівні призводить до зменшення частки грошових коштів (нагромаджень), які будуть трансформуватися у інвестиції;

2 – напрямок моделювання ендогенного економічного зростання. Основний внесок у розвиток даного напряму зробили вчені Пагано М. [431], Хоуітт П. та Агійон Ф. [431], Мейер-Фулкс Д. [286]. Головним досягненням економістів-представників зазначеного підходу стало доведення в теоретичній площині наявності позитивного зв'язку між розвитком фінансового ринку та економічним зростанням країни, при чому прискорення розвитку може бути спричинено безпосередньо банківською системою, або за рахунок науково-технічного прогресу;

3 – економетричний напрямок, в межах якого означений вище зв'язок доводиться емпіричним шляхом. Основними представниками економетричної парадигми зв'язку фінансового ринку та економічного розвитку в країні стали Левін Р. і Зервос С. [400], Бек Т. та Демиргуч-Кунт А. [307, 133], Раджан Р., Зінгалес Л. [189]. Методологічною основою моделей вчених стали «Барро-регресії» (множинні регресії, де однією зі змінних був показник глибини фінансового ринку). Невирішеними частинами проблеми в межах економетричних підходів залишився характер зв'язку – лінійний чи нелінійний, зворотність зв'язку.

У роботі [123] було доведено, що чим нижчим є рівень розвитку країни, тим більшою є ймовірність того, що показник фінансової глибини буде негативно впливати на темпи економічного зростання. Для країн з розвинутою економікою емпіричним шляхом було встановлено тісний зв'язок показників фінансової глибини та фінансової структури. Наприклад, у США, як найбільш ємному ринку в світі, фінансовий сегмент опосередковано здійснює позитивний вплив на економічне зростання через збільшення обсягу інвестицій в реальному секторі, що дозволяє дійти висновку про вирішальну роль науково-технічного прогресу у зростанні країни. Проте,

варто зауважити, що у країнах з транзитивною економікою конвергентні процеси між реальним та фінансовим сегментами ринку, а також в цілому економічне зростання ймовірніше будуть здійснювати негативний вплив на стан економіки та суспільство, що матиме прояв у підвищенні інфляції (у разі, якщо її рівень є більшим за 13 – 25 % за рік, позитивний зв'язок між економічним зростанням та фінансовим ринком відсутній) [123]. Таким чином, фінансовий ринок за таких умов не є каталізатором економічного розвитку, а лише одним із заходів по вирішенню типових проблем (бідності, нерівності, прискорення інтеграції у світовий ринок).

Узагальнюючи, можна зазначити, що зв'язок між фінансовою системою країни та рівнем її економічного розвитку є суттєвим, що загострює питання якості регулювання фінансових ринків, оскільки на прикладі Великобританії, США та Японії доведено, що банківський ринок є каталізатором економічного розвитку зазначених країн. Таким чином, питання необхідності узгодження інтересів на різних рівнях економічної системи, особливо при використанні різних видів регуляторних заходів є безсумнівно актуальним й потребує ґрунтовних досліджень.

У науково-методичній літературі регулювання державою економічних процесів має дві течії:

1 – нормативна, за якої державне регулювання є інструментом попередження, виявлення та уникнення кризових явищ на ринку та покращення соціального добробуту;

2 – позитивістська, за якої державне регулювання є інструментом задоволення суспільних або приватних інтересів.

Варто зазначити, що саме друга течія активно обговорюється зарубіжними теоретиками та практиками, тому потребує більш детального розгляду, враховуючи тематику даного дослідження.

Теорія суспільних інтересів була панівною до 1960 р. й передбачала використання інструментів державного регулювання, спрямованих на

подолання недоліків ринку недосконалої конкуренції, його незбалансованого функціонування [392, 189]. На той час, обґрунтування втручання держави у економічні процеси були «провали» на ринку [305]. Проте, пізніше таке трактування зазнало критики з боку Демзертса Г. [350] та його підходу «Nirwana fallacy», сутність якого полягала у виборі заходів регулювання з позиції не лише реально існуючих на ринку, а й певних еталонних норм. Позиція цього дослідника стала основою для започаткування прогресивної школи економіки та права, представниками якої стали економісти Е. Огуз [43], С. Роуз-Акерман [227], Р. Нолл [43]. В класичній теорії регулювання суспільних інтересів транзакційні та інформаційні витрати дорівнювали нулю (наприклад, при встановленні монополії на ринку), проте досвід довів хибність даного твердження й у наступних версіях даної теорії зазначені витрати враховувалися. Регулятори наділялися максимальними повноваженнями й у контексті банківської діяльності повинні були обмежити можливість прийняття банками надмірних ризиків з огляду на суспільно-значущу функцію їх діяльності [189]. У межах зазначеного необхідно зауважити, що банки, з точки зору теорії регулювання суспільних інтересів, виступали одним із ключових факторів дестабілізації ринку. Усе це створювало передумови для формування складної структури регулятивного впливу на даний сегмент ринку. Узагальнюючи, зазначимо, що сутність теорії регулювання суспільного інтересу базується на трьох ключових постулатах: кризи на ринку – головна причина регулювання; дії регулятора є помірними за характером; застосування інструментарію здійснюється на базі найефективніших інститутів регулювання, якими, у відповідності до теорії, були державні установи [189]. У межах даної теорії спостерігається постійне прагнення подолання конкуренції, яка може призвести до суттєвого коливання цін й розподіл вартості за якої є несправедливим з погляду держави. Саме тому, втручання держави у ринкові процеси є повністю виправданим.

Критичний огляд наукової літератури щодо проблематики використання теорії регулювання суспільних інтересів дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, теорія є дещо обмеженою, оскільки з правової точки зору механізми врахування державою інтересів усього суспільства не ідентифіковані. По-друге, процес прийняття рішень державою щодо втручання у ринкові процеси охоплює велику кількість учасників, кожен з яких, відповідно, має особисті інтереси, що ставить під сумнів можливість максимізації економічного добробуту суспільства. По-третє, державні підприємства визнавалися більш ефективними за приватні й надавалася перевага монополістичним об'єднанням, які активно підтримувалися політиками [43, 189, 310]. По-четверте, переваги від провадження регулювання полягали у отриманні підприємствами субсидій та пільг, обмеженні входу на ринок нових учасників (а фактично, відбувалася монополізація галузі), встановленні єдиного рівня цін. Таким чином, під час прийняття рішень щодо використання механізмів регулювання виникає так званий «попит на регулювання» (за Стіглером Дж.), де вплив здійснюється не з боку індивіда, а з боку групи зацікавлених сторін (можуть бути галузі, які в результаті отримання «пільг» здійснюватимуть підтримку окремої політичної сили). Отже, конфліктність інтересів за даної теорії полягала у традиційному бажанні покупців придбавати товари та послуги за більш низькими цінами, а продавців (власників бізнесу) – отримувати більші обсяги прибутків, а підтримка (лоббі) політиками бізнесу призводила до втрати ними підтримки громадськості. Таким чином, емпіричні дослідження довели недоцільність застосування теорії в сучасній реальній економіці.

Теорія регулювання приватних інтересів виникла як опозиційна до теорії регулювання суспільних інтересів й зосереджувалася на доцільності врахування при використанні регуляторних механізмів інтересів окремої галузі й сприянні демонополізації ринку. Проте, основою регулювання залишилася загальна мета – інтереси усього суспільства й не розкритим

залишився підхід до чіткого розмежування інтересів групи зацікавлених сторін та галузі при застосуванні регуляторних інструментів [429, 189]. Більш сучасні риси даній теорії надали представники Чиказької школи [450, 452, 451, 189, 432], які передбачали, що регулювання не повинно бути спрямоване на виправлення «провалів» ринку, а сприяти ефективному перерозподілу доходів між галузями економіки за умови надання їм політичної підтримки. У контексті банківського бізнесу теорія регулювання приватних інтересів зосереджувалася на задоволенні інтересів окремих груп зацікавлених сторін, саме тому, посилення регуляторних заходів сприяло збільшенню корумпованості галузі, а також втрати стабільності системи. Також, одним із недоліків надання переваги регулюванню приватних інтересів є зниження ефективності функціонування банківської системи та збільшення ймовірності настання кризових подій [112]. Виходячи із зазначеного, а також враховуючи частоту використання окремих інструментів регулювання банківської діяльності, можна виділити наступні їх види [189]:

- правила відносно норм діяльності банків, що діють на постійній основі (економічні нормативи);
- нагляд за виконання банками регулятивних правил та норм, що здійснюється періодично;
- втручання регуляторних органів у діяльність банку, який має незадовільний фінансовий стан.

Таким чином, теорія регулювання приватних інтересів та демонополізація галузей обумовлює виникнення явища «конфлікт інтересів», який знаходиться у площині неспівпадіння інтересів не лише між владою і бізнесом, а й всередині системи господарюючих суб'єктів, оскільки держава забезпечує підтримкою лише окрему групу (суб'єкт).

Конфліктність інтересів бізнесу і влади обумовлена різними ціннісними орієнтирами, цілями та способами їх досягнення. Міжгрупові протиріччя посилюються за рахунок нерівномірного розвитку регіонів та

неспівпадіння у часі формування підприємницьких угруповань, слабкої інституалізації підприємництва в країні [39, С. 231], що пояснює різну роль і можливості взаємодії ділових кіл та влади [133]. Ретроспектива зміни інтересів держави і бізнесу на різних стадіях розвитку економіки представлена на рис. 1.6.

Конфлікт інтересів, за даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), – це конфлікт між суспільно-правовими обов'язками та приватними інтересами державної посадової особи, за якого його приватні інтереси здатні неправомірно вплинути на виконання ним офіційних обов'язків або функцій [41].

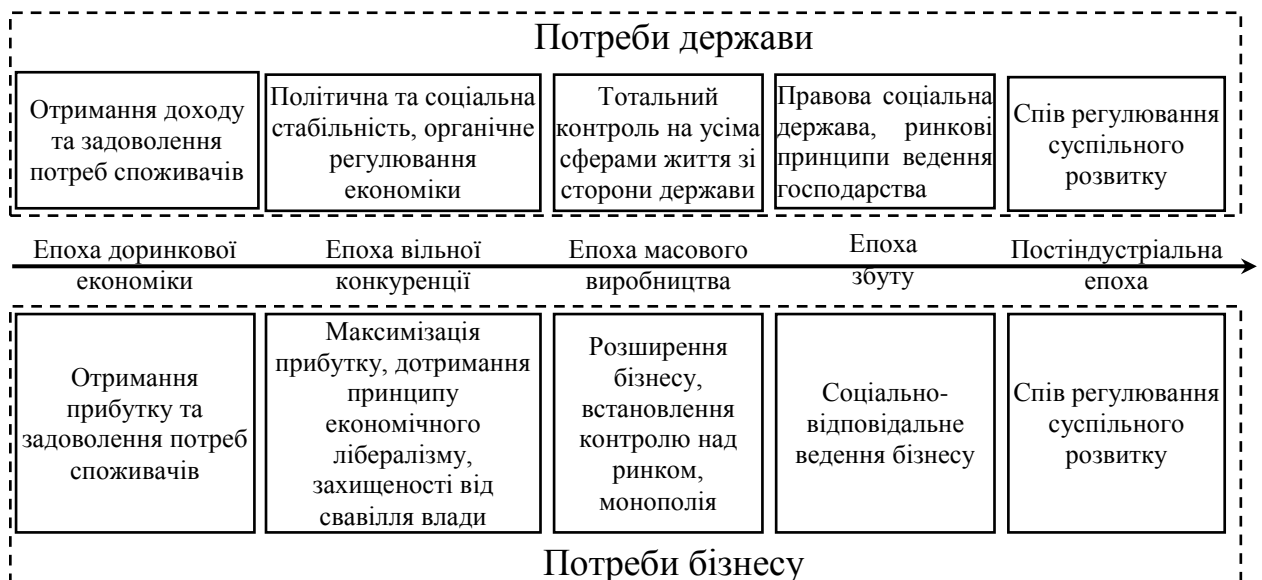

Рисунок 1.6 - Взаємодія держави й бізнесу на різних етапах економічного розвитку (складено автором на основі [40, 256, 281])

Як видно з рис. 1.6, наявність конфлікту інтересів бізнесу і влади простежується на кожному етапі розвитку економіки, проте з появою концепції соціально відповідального ведення бізнесу у 50-60 рр. ХХ ст., що відповідає етапу «збуту», спостерігається виникнення діалогу між бізнесом і державою. Проте, у відповідності до розглянутих теорій регулювання,

панівними інтересами до 1970-х рр. є державні, й лише у 1980-х рр. відбувається реальне переміщення акцентів на інтереси приватного бізнесу. Результатом таких процесів стала поява державно-приватного партнерства, що є панівною концепцією розвитку ХХІ ст.

Таким чином, розглянуті теорії дозволяють зробити висновок про форми втручання держави у економічні процеси: державне регулювання (використання юридичних норм для визначення правил поведінки та окремих дій з метою досягнення цілей соціально-економічної політики держави), державне втручання (вжиття заходів впливу до окремих економічних суб'єктів довгострокового або разового характеру) та присутність держави в економіці (пов'язано із захистом та гарантією прав власності) [189]. Варто зазначити, що наприкінці 1980 – початку 1990 рр. активізуються приватизаційні процеси й виникають інститути саморегулювання, а у розвинутих країнах у період 1970 – 1980 рр. актуалізуються процеси дерегулювання економіки. Причинами зосередження уваги саме на дерегулюванні є зміна пріоритетів на рівні держави саме на користь інноваційного розвитку, скорочення державних запозичень, підвищення обсягу винагород топ-менеджменту підприємств, зменшення сили впливу профспілок, зниження ступеня застосування перехресного субсидування та асиметрії інформації на ринку тощо [463, 380, 468]. Одразу варто наголосити на тому, що дерегулювання не передбачає зменшення ступеня впливу держави на економіку, як це часто помилково стверджується, а спрямоване на зміну форми такого впливу.

Дерегулювання економіки почалося з приватизації та реорганізації галузей у країнах з розвинутою економікою. Причинами активізації приватизаційних процесів стали перегляд кордонів державного сектору в галузях господарювання та повернення до ринкових відносин [189]. За свідченням дослідників, на момент початку застосування заходів по дерегуляції економіки державні витрати сягали половини ВВП розвинутих

країн, що суттєво гальмувало їх економічне зростання. Енергетична криза у 1980-х рр. та низька якість системи регулювання ринків природних монополій призвели до значного підвищення витрат та тарифів, що, відповідно, супроводжувалося погіршенням якості обслуговування клієнтів та гальмуванням науково-технічного прогресу. Особливо помітними дані процеси були у галузі електроенергетики та транспорту.

Наукові дослідження, в яких було доведено недоцільність панування державної форми власності та повного регулювання сфер господарювання державою були проведені такими науковцями: Алчіан А. та Демсец Г. [189], які обґрунтували неефективність використання ресурсів за умови неотримання залишкового доходу приватними підприємцями; Бекон Р. та Елтіс У. [294], які обґрунтували неефективність надання послуг державою; Фелдестайн М. [365], який пояснив зниження темпів заощадження та скорочення загального обсягу капітальних фондів в економіці саме наявністю розвинутої системи державного страхування.

Отже, концепція дерегулювання економіки була спрямована на усунення або зниження адміністративних бар'єрів, які були сформовані під час активного регулювання державою економічних процесів. Це дозволило активізувати ринкові процеси, які забезпечили адекватний розподіл та використання ресурсів між різними сегментами економіки, а також завдяки посиленню конкуренції суттєво підвищили якість обслуговування. Також, одним із ключових завдань, яке вирішує зазначена теорія є усунення асиметрії інформації на ринку. Таким чином, узагальнюючи, можна виділити наступні риси дерегулювання економіки:

- доведення неефективності системи регулювання (з урахуванням ринків природних монополій), яка має прояв у підвищенні транзакційних витрат (висока вартість реєстрації юридичних осіб, сертифікації, ліцензування, занадто висока вартість процесу узгодження будь-якого інвестиційного проекту) та погіршенні ефективності використання ресурсів

(зниження конкурентоздатності товарів та послуг, низький ступінь впровадження науково-технічних та інноваційних розробок) [123];

- визначення оптимальної кількості бар'єрів на ринку, виходячи з їх надлишку;

- панування ринкових способів стимулювання діяльності суб'єктів господарювання та активізація конкурентних відносин на ринку (відмова від прямого регулювання економіки);

- зосередження на гнучкості регулювання економіки, що сприяє сталому розвитку країни.

Як уже було зазначено вище, визначальна роль банківського бізнесу у досягненні сталого розвитку країни підтверджена провідними світовими організаціями та авторитетними дослідниками. Враховуючи високий ступінь проникнення банків у різні сфери господарювання, особливої актуальності набуває дослідження характеру регулювання даного напрямку ведення бізнесу, виявлення інтересів різних суб'єктів у даному процесі, а також механізмів їх узгодження, що й буде реалізовано у даному та наступних підрозділах роботи.

Дослідження кризових подій світового масштабу у 2008-2009 рр. довели необхідність узгодження інтересів, оскільки надмірний вплив окремих груп зацікавлених сторін за даними емпіричного дослідження Міан А., Суфі А. та Треббі Ф. [189, 411] займає одне з провідних місць у ієрархії причин, що обумовили початок іпотечної кризи у США. У даному контексті, варто зауважити, що банки, які входять до групи найбільших та бізнес яких є диверсифікованим, мають ширше коло можливостей для лобіювання власних інтересів. Поряд із зазначеним, доцільно зауважити, що здатність зацікавлених осіб впливати на політику за рахунок просування власних інтересів та, відповідно, їх задоволення повністю залежить від політичної системи країни, ступеня її прозорості. Як показує досвід, демократичні, конкурентоспроможні, прозорі політичні системи значно краще сприяють

досягненню цілей соціально-економічного розвитку та створенню ефективних правил банківського регулювання порівняно з політичними системами, які контролюються елітою, є абсолютно непрозорими та корумпованими й наближаються за своєю сутністю до автократії.

В контексті останніх кризових подій на вітчизняному ринку, а також враховуючи тематику даного дослідження, особливе місце, на нашу думку, у дослідження питання регулювання ринку банківських послуг та врахування інтересів різних суб'єктів зробив видатний економіст Х. Мінські. Він був активним представником посткейнсіанства й свій внесок у економічну теорію зробив базуючись на вченні Дж. М. Кейнса.

Основне наукове досягнення Х. Мінські полягає у створенні теорії економічної динаміки, яка мала назву «гіпотеза фінансової нестабільності (крихкості)» [414] й дозволила пояснити природу кризових явищ на фінансовому ринку. Відповідно до даної теорії, на тенденції зниження економічної динаміки впливає зниження рівня цін, що збільшує «тягар» реальних боргів й призводить до неплатоспроможності і банкрутства суб'єктів господарювання [416, 138]. Теорія фінансової крихкості заснована на теорії Дж. Кейнса про механізм поведінки інвесторів в умовах невизначеності та І. Фішера про боргову дефляцію. На думку Х. Мінські, саме банківська система ендогенно створює умови для виникнення нестабільності, оскільки банки завжди прагнуть максимізувати прибутки й у разі відсутності необхідної кількості ресурсів будуть задовольняти «інвестиційний» попит за рахунок фінансових інновацій (угоді зі зворотнім викупом боргового зобов'язання, депозитні сертифікати, сек'юритизація тощо) [138]. Усе це у підсумку зменшує ефективність регуляторних заходів, а саме грошово-кредитної політики центрального банку.

Узагальнюючи сутність теорії фінансової крихкості Х. Мінські, варто зазначити, що економічні кризи, що виникають у різних країнах, спричинені не лише зміною в очікуваннях суб'єктів господарювання у негативний бік, а

й їх систематичною нездатністю повертати борги, що призводить до активізації не лише спекулятивного фінансування (погашення старих кредитів за рахунок нових), а й Понці-фінансування (погашення не лише тіла попередніх позик, а й процентів за рахунок нових кредитів; грошових надходжень підприємства не вистачає навіть на погашення відсотків за кредитом). З кожним новим циклом розвитку економіки, фінансова система стає все більш крихкою, що має прояв у зменшенні ліквідності балансів суб'єктів господарювання. Таким чином, зазначені висновки теорії дозволяють врахувати циклічність економічного зростання при регулюванні фінансової системи, а також сприймати стабільність в умовах капіталістичної формації як дестабілізуючий фактор. Отже, фінансова нестабільність за Х. Мінськи є «звичайною» умовою функціонування ринку, тому відбувається зміщення акцентів у регуляторних заходах з досягнення фінансової стабільності на уникнення асиметрії інформації та інших негативних явищ на ринку. Також, важливим надбанням вчення Х. Мінськи є обґрунтування доцільності активного втручання держави в економіку на макроекономічному та інституціональному рівні.

Макроекономічна роль держави полягає у попередженні настання кризових подій на фінансовому ринку, особливо у періоди спаду або депресії, шляхом гарантування грошових надходжень до суб'єктів господарювання виробничої та фінансової сфери [138]. Це стає можливим за рахунок проведення стимулюючої фіскальної та грошової політик. Парадокс Х. Мінськи полягає у тому, що такі дії держави у контексті циклічності розвитку економіки обумовлюють виникнення з кожним новим циклом «легковажності» при прийнятті фінансовими установами рішень про фінансування, а підприємствами – про ступінь ризикованості проектів, що призводить у підсумку до активізації боргового фінансування (спекулятивного та Понці) [189]. Поряд з цим, інституціональна політика держави повинна бути спрямована на структурну перебудову сукупного

попиту на ринку (збільшення частки споживання та трудомісткості технологій) та спрощення фінансової системи (обмеження короткострокового фінансування довгострокових проектів).

Підводячи проміжний підсумок, можна стверджувати, що фінансова крихкість системи виникає у ході ділових циклів та обумовлена значною диверсифікацією фінансових установ, що оперують різними фінансовими інструментами, зниженням активності держави при проведенні стабілізаційної політики, посиленням конкуренції, значними соціальними проблемами в суспільстві. Отже, тривале економічне зростання, модернізація комунікаційних технологій, фінансові інновації та процеси глобалізації й стали основною причиною фінансової крихкості систем, а також виникнення фінансової та економічної кризи. Подолання наслідків кризи, на думку Х. Мінськи, стає можливим за рахунок докорінної модернізації функціонування фінансових інститутів, що можуть мати прояв у обмеженні використання інструменту сек'юритизації та в цілому похідних фінансових інструментів, обмеженні короткострокового фінансування довгострокових інвестиційних проектів, посилення вимог ліквідності тощо [138]. Проте, Х. Мінськи стверджує, що важливо обережно використовувати запропоновані заходи, оскільки занадто жорстка політика держави може призвести до довготривалого стримування економічного прогресу країни.

Окрему науково-прикладну задачу становить ідентифікація суб'єктів регуляторного процесу, інтереси яких повинні підлягати узгодженню та врахуванню під час різновекторних політик державного регулювання економіки. Як уже було зазначено вище, одну з ключових ролей у забезпеченні сталого розвитку країни відіграє саме фінансова система. Оскільки в Україні вона є банкоцентричною, банк виступає стрижневим елементом системи та головним гравцем на ринку, тому в подальшому зосередимо увагу саме на регулюванні банківської системи. Отже, відповідно до теорії фінансової крихкості Х. Мінськи, основним фактором дестабілізації

економіки є саме банк. Таким чином, у контексті зазначеного, а також враховуючи тісний зв'язок реального та фінансового секторів у контексті досягнення ключової мети – економічного зростання країни, доцільно виділити наступних суб'єктів регулювання банківської системи (рис. 4.2):

- 1 рівень – держава;
- 2 рівень – регулятор, орган нагляду, центральний банк;
- 3 рівень – саморегулювальні організації та окремо банки;
- 4 рівень – споживачі банківських послуг.

Перший рівень у ієрархії суб'єктів регулювання банківського бізнесу в Україні представлено державою, як макрорегулятором, який формує загальні вимоги до економічної системи. По відношенню до банківської діяльності не всі державні органи влади здійснюють визначальний вплив, саме тому доцільно ідентифікувати характер такого впливу на банківську систему в контексті її регулювання (табл. 1.6)

Другий рівень суб'єктного складу регулювання банківської діяльності представлено безпосередньо спеціалізованим органом в особі центрального банку, органом нагляду та органом регулювання. В Україні функції цих трьох представлених суб'єктів виконує Національний банк (НБУ), який створює правила та умови ведення банківської діяльності, здійснює нагляд за їх дотриманням, а також регулює в цілому діяльність банків. Відповідно до Конституції України та Закону України «Про Національний банк України» основне коло його функціональних обов'язків пов'язано із забезпеченням стабільності національної грошової одиниці, банківської системи, цінової стабільності в країні. Саме головна мета діяльності Національного банку України відрізняє його від інших державних органів влади незалежністю. Так, відповідно до ст. 113 Конституції України [143], Кабінет Міністрів України є вищим органом виконавчої влади й у його підпорядкуванні знаходяться всі міністерства, державні служби, агентства, інспекції,

адміністрації, інші центральні органи виконавчої влади, що мають спеціальний статус (наприклад, Антимонопольний комітет).

Таблиця 1.6 - Взаємозв'язок державних органів різних гілок влади із регулюванням банківської системи та діяльності банків

Назва	Сутність впливу	Характер впливу	
		прямий	опосередкований
Верховна Рада України	здійснення законотворчої діяльності («Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України» тощо)	✓	
Президент, Адміністрація Президента	проводить експертизу законів України, які передаються на підпис; схвалення законів	✓	
Державна податкова служба України	здійснює контроль за дотриманням законодавства у сфері оподаткування, контролює своєчасність сплати податків та інших обов'язкових платежів, подання звітів, здійснює їх перевірку	✓	
Міністерство фінансів	проводить політику щодо розвитку ринку фінансових послуг, державних банків, формує перелік уповноважених банків через які виплачується заробітна плата державним службовцям, забезпечує функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (кошторис)		✓
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	регулювання діяльності банків як учасників фондового ринку та емітентів цінних паперів, проведення фінансового моніторингу (нагляд за первинними суб'єктами моніторингу)		✓
Антимонопольний комітет	захист конкуренції, контроль за концентрацією, недопущення домінуючого положення на ринку		✓
Державна інспекція із захисту прав	нагляд за дотриманням законодавства про рекламу, захист прав споживачів		✓

продовження табл. 1.6

СПОЖИВАЧІВ			
Державна служба фінансового моніторингу	нормотворча діяльність щодо попередження відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму, нагляд і контроль за здійсненням операцій		✓

Таким чином, НБУ є відокремленим органом влади, який проваджує свою діяльність лише у відповідності до Конституції України та законів. Також, діяльність НБУ спрямована на підтримку політики Кабінету Міністрів України щодо сприяння економічному зростанню. Напрями впливу НБУ на діяльність банків представлені на рис. 1.7.

Третій рівень ієрархії регулювання банківської системи представлений двома суб'єктами: 1) саморегулювними організаціями та 2) безпосередньо банками. Саморегулювні організації є однією з основних форм реалізації інституційних інтересів банків, оскільки забезпечують представництво та лобювання інтересів групи банків, що входять до складу організації, на вищих щаблях управління банківською системою. Також, варто зауважити, що виникнення даного типу організацій повністю узгоджується з процесами дерегулювання економіки, де окремі напрямки регулювання діяльності банків є підконтрольними саме інститутам саморегулювання.

Світовий досвід організації банківської системи з урахуванням принципів саморегулювання доводить, що делегування «ринку» повноважень по дотриманню відповідно встановленого рівня транспарентності банків, якості надання послуг, стандартів корпоративної етики тощо суттєво оптимізує систему управління банківською діяльністю, сприяє її об'єктивності, різноспрямованості, багатоаспектності. Отже, саморегулювні організації є посередниками між органами влади та банками, є представниками інтересів групи банків та системи в цілому. Кожен окремий банк регулюється відповідно власниками бізнесу та топ-менеджментом.

Рисунок 1.7 - Напрями та цілі регулювання діяльності банків Національним банком України (складено автором за даними [217])

Акціонери (мажоритарні) формують вектор розвитку банку та на загальних зборах затверджують основні (стратегічні) засади його діяльності, що у подальшому визначає систему управління банком та механізм регулювання. На основі затверджених положень щодо розвитку банку на рівні вищого рівня менеджменту (правління, спостережна рада, ревізійна комісія) формує програми функціонування банку для різних напрямків бізнесу й, відповідно, створює політику регулювання його діяльності. Останній четвертий рівень представлено споживачами банківських послуг. Як відомо, досягнення головної мети діяльності банку – максимізації прибутку можливе за рахунок повномасштабного задоволення потреб споживачів.

Представлений взаємозв'язок є дещо спрощеним, проте передає сутність повної залежності банківської діяльності від потреб клієнтів у визначений момент часу. У даному контексті особливо актуальною є теза щодо специфічності банківської діяльності. Виходячи з того, що банківські послуги пов'язані з рухом грошових коштів, вимоги до клієнтів, які є водночас і обмеженнями для них, дозволяють дотримуватися встановленого рівня безпеки як для банків (наприклад, в межах кредитування – дотримання принципів поворотності коштів, платності), так і для споживачів (наприклад, наявність необхідного забезпечення, достатнього рівня заробітної плати). Саме тому, з одного боку, інтереси (потреби) споживачів банківських послуг є орієнтиром та стимулом до провадження, модернізації діяльності банку, а з іншого, є тією межею, поза якою здатність банку отримувати прибутки є суттєво обмеженою. З позиції регулювання банківської діяльності, здатність клієнтів до споживання банківських послуг є нижньою межею для застосування відповідних заходів впливу, оскільки, безпосередньо можливості споживачів на ринку (узгодженість їх потреб із встановленими ринковими правилами та вимогами) визначають характер обов'язкових нормативів діяльності банків, вимог до банків з боку НБУ щодо забезпечення належного рівня стійкості установи та системи в цілому. Підводячи підсумок, зазначимо, що кожен із ідентифікованих суб'єктів регулювання банківської діяльності має своє визначене коло інтересів й, відповідно, їх співставлення в межах системи нерідко спонукає до виникнення конфлікту інтересів. Враховуючи різні вектори політик регулювання як державою, Національним банком України, так і саморегулювальними організаціями, банками, особливої актуальності набуває розробка концепції узгодження державно-приватних інтересів у контексті регулювання банківської діяльності, що й буде запропоновано у наступному підрозділі роботи.

1.4 Теоретико-методологічне підґрунтя та основні положення концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності

Проведений вище ретроспективний аналіз теорій регулювання, а також встановлена ієрархія суб'єктів, що здійснюють регулювання банківської системи, дозволили виявити недосконалість підходів та принципів у механізмі регулювання, що призводить до виникнення конфлікту інтересів суб'єктів різних рівнів. Відповідно до концепції інтересу, визначальною умовою існування будь-якого суспільства є надання пріоритету суспільним інтересам, відповідно до чого всі закони в країні мають розроблятися з урахуванням суспільної корисності [189, с. 42]. Разом з цим неокласична та марксистська школи стверджують, що базовою потребою бізнес-структур є отримання прибутку, що, відповідно, й формує сутність проблеми неузгодженості інтересів між бізнесом і державою. Необхідність балансу інтересів двох зазначених суб'єктів, перш за все, пояснюється функціями держави щодо забезпечення сприятливого соціального та економічного клімату, економічного та науково-технічного прогресу, конкурентоздатності національної економіки тощо й реалізується у нормативно-правових актах, політиках, планах розвитку. З розвитком ринкових відносин бізнес все більше проникає у соціальні аспекти життя суспільства й відіграє все більшу роль у забезпеченні його добробуту. Саме тому партнерство держави і бізнесу є невід'ємною умовою нормального функціонування сучасної ринкової економіки, а також задоволення потреб ефективного суспільного розвитку. Сутнісною характеристикою державно-приватного партнерства є забезпечення підтримки взаємовигідних відносин органів влади та бізнесу, спрямованих на досягнення синергетичного ефекту від узгодження інтересів, координації зусиль та консолідації ресурсів його сторін під час реалізації суспільно значущих проектів [215]. Проте усе зазначене характеризує роль

бізнесу саме як “підрядника” при виконанні державою своїх функцій. Зрозуміло, що під час запровадження державою певних регуляторних норм вивчається досвід зарубіжних країн, можливості суб’єктів господарювання щодо їх виконання, але, як показує практика, їх інтереси мають другорядне значення, що в умовах активізації глобалізаційних процесів є неприпустимим.

Критичний огляд науково-методичної літератури з приводу узгодження інтересів різних суб’єктів регулювання економічної системи дозволяє стверджувати, що теоретичні та прикладні дослідження на сьогоднішній день обмежуються вирішенням проблеми гармонізації інтересів у межах окремих рівнів економічної системи. На нашу думку, це створює суттєві обмеження для формування адекватного механізму реалізації інтересів суб’єктів різних рівнів управління, тому особливе значення у дослідженні окресленої проблеми має ієрархічний підхід, основи якого було закладено у попередньому підрозділі роботи. В межах даного підрозділу дослідження актуалізується питання ідентифікації конфлікту інтересів суб’єктів різних рівнів регулювання банківської діяльності, уточнення переліку їх інтересів.

Політика регулювання будь-якого сектора економіки, за твердженням Дж. Стіглера [189], формується під впливом внутрішніх (ендогенних) факторів економічної системи, особливе місце серед яких належить групам зацікавлених сторін, що здатні впливати на державний механізм регулювання економічних процесів та використовувати його у своїх інтересах.

Як відомо, державне регулювання реалізується за допомогою відповідних інструментів – політик (грошово-кредитної, фінансової, соціальної, промислової, науково-технічної, фіскальної, валютної тощо), що обумовлюють плюралізм цілей діяльності органів державної влади, які здійснюють прямий або опосередкований вплив майже на всі сфери економіки, у тому числі на банківську систему.

Таким чином, виникнення конфлікту інтересів в межах ієрархічної структури механізму регулювання банківської діяльності обумовлено саме різноспрямованими векторами політик суб'єктів відповідних рівнів, що й створює об'єктивне підґрунтя для розробки основних засад узгодження їх інтересів й регуляторних дій. Враховуючи усе вищезазначене, актуальності набуває ідентифікація інтересів суб'єктів чотирьох рівнів регулювання банківської діяльності (табл. Б.1).

Перший рівень представлено державою в особі органів влади. Варто зауважити, що загальною головною метою функціонування державного апарату є забезпечення сталого економічного зростання, яке формалізується у вигляді макроекономічних показників розвитку країни. Виходячи із досвіду країн з розвинутою ринковою економікою, ключовими показниками сталого розвитку, які, відповідно, мають свої оптимуми та які необхідно підтримувати на прийнятному для економіки країни рівні, є:

- темп росту ВВП;
- річний рівень інфляції;
- темпи росту грошової маси;
- обсяг дефіциту державного бюджету;
- розмір державного боргу;
- обсяги золотовалютних резервів;
- розмір платежів по обслуговуванню зовнішнього боргу;
- рівень накопичень у ВВП;
- частка іноземних товарів на окремих сегментах національного ринку;
- рівень безробіття;
- розрив у грошових доходах різних верств населення;
- індекс бідності [189].

Більшість представлених показників, а саме їх критичні/оптимальні значення, закріплені у вимогах Європейського Союзу (ЄС) до нових членів,

які мають намір приєднатися до нього. У роботі [23] узагальнено інформацію щодо оптимальних значень соціально-економічних індикаторів розвинутих країн, на основі яких, на нашу думку, доцільно провести порівняльний аналіз із вітчизняними макроекономічними показниками функціонування країни (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 – Порівняльний аналіз соціально-економічних показників розвитку країн з розвинутою економікою та України (доповнено автором за даними [191])

Показник	Розвинуті країни	Україна*	Відповідність рівню розвинутих країн
Річний приріст індексу цін	$\leq 3-5 \%$	-0,3 %	не відповідає
Темпи росту грошової маси повинні відповідати темпам росту виробництва за рік	$\leq 3-5 \%$	темپ росту грошової маси – 17,6 %; темپ росту ВВП – 3,1 %	не відповідає
Рівень дефіциту державного бюджету	$\leq 3-5 \%$ ВВП	4,5 % ВВП	відповідає
Обсяг державного боргу	$\leq 60 \%$ ВВП	40,5 % ВВП	відповідає
Обсяг золотовалютних резервів, достатній для покриття імпорту товарів мінімум протягом трьох місяців	$\geq 8 \%$ ВВП	1,4 % ВВП (покриття імпорту протягом майже 2 місяців)	не відповідає
Співвідношення поточних платежів по обслуговуванню зовнішнього боргу	$\leq 20 \%$ річних доходів від експорту	5,1 %	відповідає
Рівень накопичень у ВВП	$\geq 10 \%$	9,11 %	не відповідає
Питома вага найбільшого національного банку на визначеному сегменті фінансового ринку	$\leq 35 \%$	8,11 %	відповідає
Рівень безробіття	$\leq 15-20 \%$ загальної кількості працездатного населення	за вітчизняною методикою ДССУ – 1,8 %; за методикою МОП – 7,7 %	Відповідає

продовження табл. 1.7

Розрив у грошових доходах 20 % найбагатших і 20 % найбідніших	≤ 12 разів	5,7 разів (у 2012 р.)	відповідає
Індекс бідності	≤ 30-40 % всього населення країни	25 % (за деприваційною методикою)	відповідає

* Дані 2013 року.

Як видно з даних, представлених у табл. 1.7, надати однозначний висновок щодо соціально-економічного розвитку в Україні та розвинутих країнах не можна. Так, обсяг золотовалютних резервів в країні є досить низьким, причому в 2013 році відбулося їх зменшення на 2,56 млрд дол. США, досягнувши значень шестирічної давності. Дані резерви були використані НБУ для стабілізації курсу національної грошової одиниці. На сьогоднішній день обсягу золотовалютних резервів не вистачає на покриття імпорту товарів мінімум протягом трьох місяців.

Не відповідає загальноєвропейським та світовим значенням і рівень накопичень по відношенню до ВВП, що тісно пов'язаний із показником рівня бідності в країні, який за різними методиками розрахунку в Україні складає від 2 до 60 %, що, у свою чергу, суттєво впливає на здатність зростання рівня накопичень у населення. Також варто звернути увагу на обсяг державного боргу, який має тенденцію до зростання в останні декілька років, що з огляду на процеси стагнації економіки України може мати негативні наслідки для її розвитку та зростання. Проте позитивно необхідно відзначити рівень дефляції цін у 2013 р. та відносно незначний рівень безробіття серед працездатного населення. Відповідно до офіційних даних незначним є розрив у грошових доходах 20 % найбагатших і 20 % найбідніших людей країни, проте, на нашу думку, наведені дані не відповідають дійсності через значний обсяг тіньової економіки України.

У банківській системі України форма власності банків представлена як приватним, так і державним капіталом. Так, у групі найбільших банків, державний капітал наявний у трьох банків (АТ “Ощадбанк”, ПАТ “Укресімбанк”, АБ “Укргазбанк”), питома вага яких на ринку України станом на 01.01.2014 складала 17,35 %, що всього на 0,57 % більше, ніж у найбільшого приватного банку України – ПАТ КБ “Приватбанк”. Найбільшим державним банком є АТ “Ощадбанк”, частка якого на ринку складає 8,11 %, тобто банк не є системоутворюючим.

Регулювання державою економічної системи в цілому має на меті, по-перше, захистити інтереси громадян і всього суспільства, а, по-друге, сприяти реалізації суспільних інтересів поза ринком [189]. Як уже неодноразово зазначалося, глобальним завданням держави є забезпечення економічного зростання та добробуту суспільства. У даному контексті роль банків, як інститутів, через які здійснюється перерозподіл коштів, а також як центральної ланки фінансової системи, та їх вплив на стан економічної системи є визначальним.

Другий рівень в ієрархії суб'єктів регулювання банківської діяльності представлено Національним банком України. Варто зауважити, що в Україні даний інститут поєднує в собі орган і регулювання і нагляду. Разом з цим його незалежність обумовлює відсутність механізму тісної співпраці з органами виконавчої влади, як наприклад у Великобританії, Японії, Китайській Народній Республіці тощо. Наприклад, грошово-кредитна політика Банку Англії формується, виходячи із визначених урядом орієнтирів цінової стабільності, економічного розвитку, зайнятості [189]. В Японії Міністерство фінансів визначає обсяги емісії, а грошово-кредитна політика Банку Японії має на меті створення та підтримку такого стану економічного середовища, за якого відсутньою є інфляція, або дефляція. Уряд КНР на щорічній основі визначає для центрального банку країни не лише обсяги емісії, а й розміри процентних ставок, курсу іноземних валют [189]. Отже,

центральні банки є агентами державних органів на фінансових ринках й провадять свою діяльність відповідно до політики економічного розвитку країни. Щодо України, варто зазначити, що НБУ сприяє Кабінету Міністрів України у проведенні економічної політики за умови, що це не суперечить досягненню цінової стабільності та стабільності банківської системи.

Регуляторна політика Національного банку України спрямована на такі об'єкти: національна грошова одиниця, обсяги грошової маси, правила функціонування банків, діяльність платіжних систем, золотовалютні резерви. Як відомо, заходи впливу НБУ на банківську систему мають адміністративний (ліцензування діяльності, допуск до ринку, обов'язкове виконання нормативів) та індикативний (процентна політика, рефінансування, операції з цінними паперами) характер. Ключовим інтересом Національного банку під час реалізації регуляторних дій є стабільність функціонування банківської системи. Варто зауважити, що НБУ не має на меті забезпечити стабільність діяльності кожного окремого банку, хоч і виступає кредитором останньої інстанції. В межах адміністративних інструментів зацікавленість НБУ полягає у підвищенні ступеня регульованості системи та прямого впливу на діяльність банків.

Наступними суб'єктами, інтереси яких необхідно ідентифікувати, є саморегулівні організації та банки. Посередницька роль саморегулівних організацій визначається ступенем взаємодії влади і бізнесу. Варто зауважити, що зі збільшенням адміністративного тиску на банки та ступеня регульованості системи з боку держави та НБУ значення саморегулівних організацій буде зменшуватися, оскільки заснування та ефективна діяльність даних установ є можливою лише за умови відкритості органів регулювання до діалогу, врахування рекомендацій даних організацій щодо використання окремих норм, заходів по відношенню до банків та системи в цілому. З одного боку, співпраця банків з саморегулівними організаціями дозволяє узагальнити та систематизувати вимоги до регулятора, що відповідають

інтересам банків, вести чесний та прозорий діалог із державою, а також забезпечувати максимальне задоволення сучасних вимог банківської системи країни. Також співпраця двох зазначених суб'єктів підвищує ринкову дисципліну, оскільки саморегулівні організації висувають ряд вимог (правил) до їх членів, що сприяє налагодженню двосторонніх зв'язків між учасниками ринку. З іншого боку, взаємодія НБУ і держави із саморегулівною організацією багато в чому визначає можливості щодо налагодження сприятливого клімату в системі, підвищення транспарентності діяльності, використання сучасних механізмів регулювання. Враховуючи зазначене, інтереси саморегулівних організацій в контексті регулювання банківської діяльності будуть спрямовані на його зменшення, лібералізацію та демократизацію ринку, зосередження частини функцій НБУ на рівні саморегулівної організації.

Ефективна діяльність банків є неможливою без досягнення ними ключової мети діяльності – максимізації прибутків. Здатність своєчасно і в повній мірі відповідати за своїми зобов'язаннями формує підґрунтя стійкості банку. Усе зазначене визначає сутність зацікавленості банків у провадженні діяльності та визначає основну зацікавленість у зменшенні регуляторного впливу на їх діяльність як з боку НБУ, так і з боку інших органів державної влади. Будь-які дії, спрямовані на обмеження діяльності, підвищення обов'язкових нормативів, вжиття адміністративних заходів, сприймаються банками як такі, що обмежують їх інтереси.

Поряд із зазначеним, в останні декілька років теорія корпоративного егоїзму, за якої максимізація прибутку є головною метою діяльності банку, зазнала суттєвої критики з боку прихильників концепції корпоративної соціальної відповідальності та стейкхолдерського підходу. Прийняття банками на себе ряду додаткових зобов'язань, що прямо не пов'язані з діяльністю, вимагає відволікання частини доходу, проте дозволяє якісно вплинути на репутацію банку та рівень довіри до нього. У даному контексті

доцільно зазначити про можливість врахування та задоволення інтересів широкого кола осіб, що, за твердженням Е. Фрімена [189], дозволяє підтримувати на належному рівні не лише конкурентоздатність банку, а й його фінансову ефективність. З урахуванням усього зазначеного вище, перед банком постає завдання створення позитивного економічного прибутку для всіх груп стейкхолдерів – як фінансових, так і нефінансових.

Таким чином, зацікавленість банків у площині застосування регуляторної політики полягає у такій політиці НБУ, яка сприяє збільшенню прибутковості та ефективності бізнесу, що означає зменшення регуляторного впливу з боку НБУ.

Четвертий рівень суб'єктного складу представлено споживачами банківських послуг. Одразу варто наголосити на тому, що згаданий вище стейкхолдерський підхід є особливо актуальним для даної групи суб'єктів, оскільки дозволяє розширити межі взаємодії банку і клієнта, які до сьогоднішнього дня обмежувалися лише конкретною послугою. Головною вимогою (інтересом) споживачів до банків є доступність банківських послуг, яка, відповідно, є діаметрально протилежною до бажання банку отримати більше прибутку. Проте стейкхолдерський підхід створює можливості для банку, не втрачаючи прибутку, співпрацювати з клієнтами надаючи їм додатковий набір послуг високої якості. Таким чином, відбувається задоволення ще однієї вимоги (інтересу) споживачів – якості послуг.

В контексті розробки основних положень нової концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності слід внести деякі коригування до вище виокремлених суб'єктів інтересу банківської діяльності. Так, сьогодні відбувається зміна орієнтирів політики центральних банків шляхом розширення їх цілей із забезпечення не лише цінової стабільності, а й стабільності фінансової системи в цілому шляхом запровадження макропруденційного регулювання. Це, у свою чергу, вимагає застосування розширеного набору інструментів регулювання, а не лише засобів монетарної

політики. Відтак стає необхідним узгодження не лише стратегічних, тактичних та оперативних цілей грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики в межах єдиної фінансової політики держави, а й інструментів їх реалізації. Крім того, створення сприятливого інституційного середовища, відновлення довіри до національної фінансової системи та банків зокрема є необхідною умовою забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності країни, що відображено в пріоритетах Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року (пріоритетом визначено захист прав споживачів та інвесторів фінансового сектору). Тому в роботі пропонується, по-перше, інтерес регулятора розглядати з позиції не лише Національного банку України, а й Ради з фінансової стабільності, що дозволить врахувати необхідність забезпечення не лише цінової, а й фінансової стабільності, по-друге, інтерес бізнесу розглядати з позиції як забезпечення рентабельності, так і фінансової стійкості, що передбачає в тому числі і врахуванні інтересів споживачів. Таким чином, здійснений аналіз вказує на те, що сучасна регуляторна практика спрямована на забезпечення узгодженості переважно суспільних та інституційних інтересів, а приватні інтереси, зокрема інтереси банківського бізнесу, під час регулювання враховуються в недостатній мірі. Саме це і обумовлює доцільність та актуальність запровадження концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності, основою реалізації якої має бути компроміс інтересів держави та бізнесу, а також оптимального поєднання їх пріоритетів (рис. 1.8).

Отже, передумовою формування узгоджувального регулювання банківської діяльності є “трикутник конфліктності” інтересів, який вказує на неможливість одночасного забезпечення макроекономічної стабільності (інтерес держави в особі органів влади), фінансової стабільності (інтерес держави в особі регулюючих органів) та рентабельності банківського бізнесу (інтерес власників та менеджменту банку) під час її регулювання.

Запровадження узгоджувального регулювання банківської діяльності

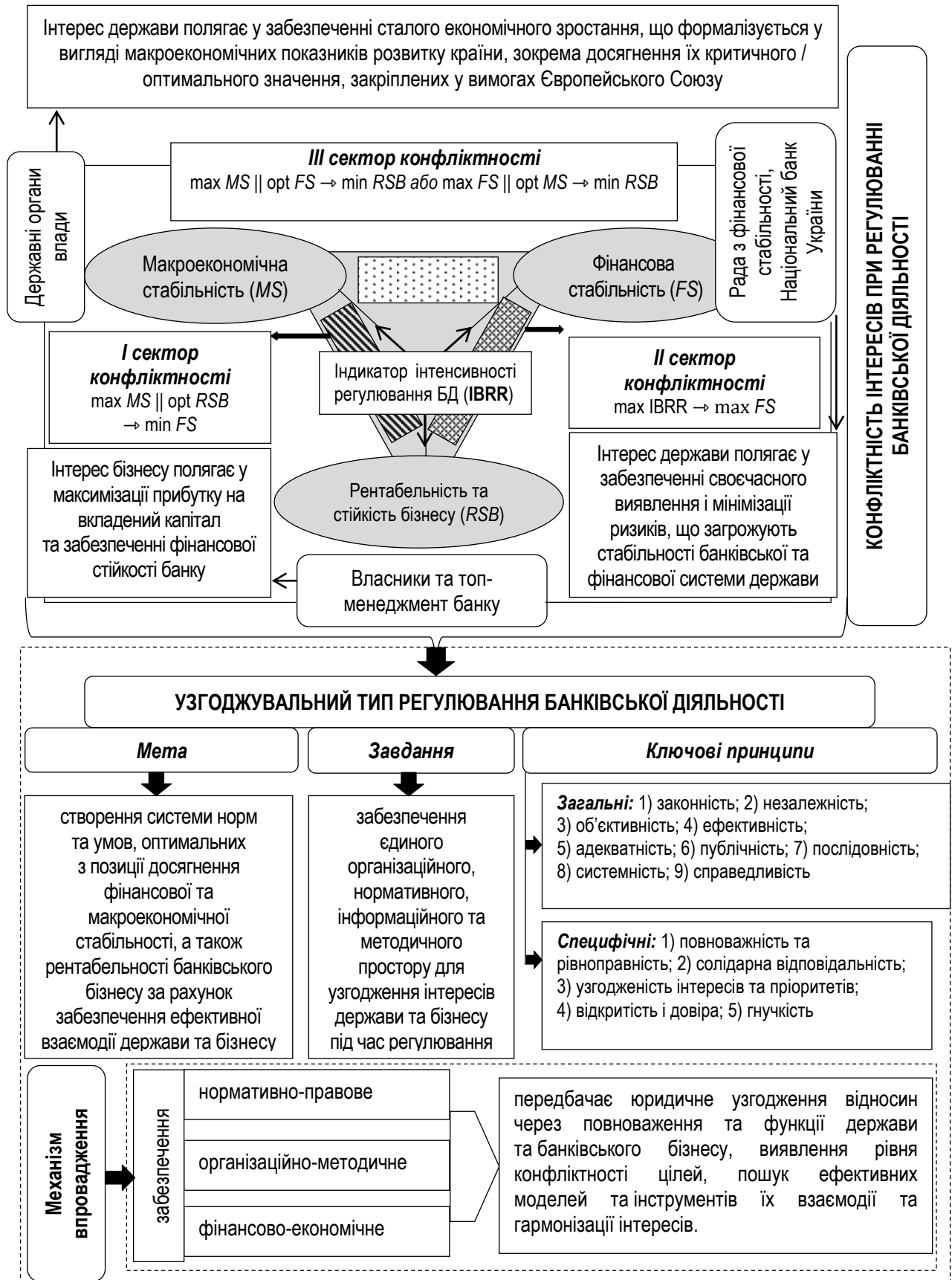

Рисунок 1.8 – Теоретико-методологічне підґрунтя та основні положення концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності (БД)

потребує внесення суттєвих коригувань до існуючої регуляторної практики, формування специфічної мети, завдань, принципів та механізму впровадження такого регулювання. Метою узгоджувального регулювання банківської діяльності слід вважати створення системи норм та умов, оптимальних з позиції досягнення фінансової та макроекономічної стабільності, а також рентабельності банківського бізнесу за рахунок забезпечення ефективної взаємодії держави та бізнесу, завдання ж передбачає забезпечення єдиного організаційного, нормативного, інформаційного та методичного простору для узгодження інтересів держави та бізнесу під час регулювання банківської діяльності. Специфічними принципами узгоджувального регулювання запропоновано вважати: повноважності та рівноправності сторін, солідарної відповідальності, узгодженості інтересів та пріоритетів, відкритості і довіри, гнучкості. Крім того, запровадження узгоджувального регулювання концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності (БД)

банківської діяльності обумовлює необхідність визначення критерію оцінювання інтенсивності регулювання з урахуванням інтересів держави та бізнесу та визначення рівня конфліктності інтересів основних стейкхолдерів банківської діяльності, що буде детальніше досліджено в наступних розділах дисертаційної роботи.

Висновки до розділу 1

1. Однією з найпоширеніших причин трансформації системи банківського регулювання та нагляду в країні є кризи, які виявляють неефективність діючої регуляторної практики. Останнє реформування підходів до регулювання банківської діяльності внаслідок світової фінансово-економічної кризи 2007–2008 рр. обумовлене не лише зміною

механізму та бізнес-моделі банківської діяльності як об'єкта державного регулювання, а й посиленням її ролі та впливу на учасників як національної, так і світової економічної системи в умовах фінансіалізації економіки. Крім того, банківські кризи, на відміну від фінансових, не стільки є елементом економічного циклу, скільки викликані існуванням регуляторних правил та стандартів, що сприяють веденню учасниками ризикованої (агресивної) політики.

2. Дослідження світової практики регулювання банківської діяльності дозволяє стверджувати про наявність регуляторного циклу, в якому періоди посилення інтенсивності регулювання банківської діяльності супроводжуються його лібералізацією. Аналіз наслідків посткризової реформи системи банківського регулювання та прогнозна оцінка ефективності розроблених заходів вказують на зміцнення фінансової стабільності (зокрема у розвинутих країнах), водночас з негативною динамікою економічного зростання (характерно для країн, що розвиваються). Конфліктність ключових цілей державного регулювання економіки обумовлює об'єктивну необхідність узгодження економічних інтересів та координації зусиль всіх зацікавлених економічних суб'єктів.

3. Критичний аналіз наукових концепцій та узагальнення теоретичних напрацювань щодо трактування змісту поняття “економічний інтерес” дозволили обґрунтувати доцільність дотримання в роботі об'єктивно-суб'єктивного підходу, згідно з яким враховуються як умови економічного середовища для формування та реалізації інтересів, так і ціннісні орієнтири носіїв інтересу.

4. У роботі доведено, що на сьогодні потребує перегляду традиційна точка зору на обґрунтування дуалістичної природи банківської діяльності : з одного боку – як як елемента фінансової системи, спрямованого на перетворення фінансових ресурсів у продуктивний фінансовий капітал (макроекономічний підхід), з іншого – як сфери фінансового

підприємництва, що передбачає отримання прибутку від проведення депозитних, кредитних та комісійних операцій (мікроекономічний підхід).

5. В умовах посилення конвергенції реального та фінансового секторів економіки, підвищення ролі банків як джерела системних ризиків, впровадження макропруденційного нагляду спостерігається стирання меж між мікро- та макроекономічними підходами. Крім того, слід відзначити зближення таких інтересів: 1) суспільних, пов'язаних із забезпеченням стабільності банківської системи; 2) приватних, спрямованих на максимізацію прибутку та мінімізацію ризиків; 3) інституційних, пов'язаних із забезпеченням довіри у фінансовій сфері.

6. Відтак економічний інтерес у банківській діяльності : пропонується розглядати з позиції стейкхолдерського підходу як форму прояву економічних відносин, обумовлених функціональним призначенням суб'єкта інтересу у фінансовій системі та спрямованих на отримання ним соціально-економічних вигід від банківської діяльності.

7. У роботі систематизовано наукові напрацювання щодо визначення ролі та місця регуляторного механізму в узгодженні інтересів держави та бізнесу в межах основних економічних шкіл та напрямків, зокрема меркантилізму, класичної школи, кейнсіанства, неокласичної теорії, інституційної теорії. Виокремлено моделі регуляторного механізму, які визначають як пріоритети, так і інтенсивність регулювання інтересів учасників ринку, а саме: 1) модель суспільних інтересів, спрямовану на усунення недосконалостей ринкового механізму за допомогою активного втручання держави в роботу ринку; 2) модель приватних інтересів, яка зосереджена на задоволенні інтересів окремих груп стейкхолдерів шляхом надання їм державної підтримки різного характеру; 3) модель сталого суспільного розвитку, яка є домінуючою сьогодні та сфокусована на створенні державою інституційного середовища для реалізації приватних інтересів за допомогою державного регулювання.

8. Необхідність регулювання банківської діяльності з боку держави обумовлена як виконанням банками ряду суспільно значимих функцій (забезпечення функціонування платіжної системи країни, постачання інвестиційного капіталу для соціально-економічного розвитку економіки, задоволення потреб економічних суб'єктів у фінансових послугах різного характеру тощо), так і специфічними рисами самої діяльності (низька частка власних коштів та робота з тимчасово залученими суспільними коштами, висока схильність до кредитного, ринкового, валютного, ризику ліквідності, тісні взаємозв'язки з іншими суб'єктами фінансового ринку тощо). Незважаючи на це, питання щодо доцільності та ступеня втручання держави у діяльність банків залишається дискусійним як у теоретичній площині, так і в практиці роботи міжнародних фінансових організацій та регулюючих органів.

9. Сьогодні відбувається зміна орієнтирів політики центральних банків шляхом розширення їх цілей із забезпечення не лише цінової стабільності, а й стабільності фінансової системи в цілому шляхом запровадження макропруденційного регулювання. Це, у свою чергу, вимагає застосування розширеного набору інструментів регулювання, а не лише засобів монетарної політики. Відтак стає необхідним узгодження не лише стратегічних, тактичних та оперативних цілей грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики в межах єдиної фінансової політики держави, а й інструментів їх реалізації. Крім того, створення сприятливого інституційного середовища, відновлення довіри до національної фінансової системи та банків зокрема є необхідною умовою забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності країни, що відображено в пріоритетах Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року (пріоритетом визначено захист прав споживачів та інвесторів фінансового сектору).

10. Здійснений аналіз вказує на те, що сучасна регуляторна практика спрямована на забезпечення узгодженості переважно суспільних та інституційних інтересів банківської діяльності, а приватні інтереси, зокрема інтереси бізнесу, під час регулювання враховуються в недостатній мірі. Саме це і обумовлює доцільність та актуальність запровадження концепції узгоджувального регулювання банківської діяльності, основою реалізації якої має бути компроміс інтересів держави та бізнесу, а також оптимального поєднання їх пріоритетів.

11. Узгоджувальне регулювання банківської діяльності пропонується розглядати як сучасну концепцію державного регулювання фінансової сфери, орієнтовану на побудову рівноправних та взаємовигідних відносин між стейкхолдерами банківської діяльності у контексті гармонізації їх інтересів та цілей. Визначено, що передумовою формування узгоджувального регулювання банківської діяльності є “трикутник конфліктності” інтересів, який вказує на неможливість одночасного забезпечення макроекономічної стабільності (інтерес держави в особі органів влади), фінансової стабільності (інтерес держави в особі регулюючих органів) та рентабельності банківського бізнесу (інтерес власників та менеджменту банку) під час банківського регулювання. Запровадження узгоджувального регулювання банківської діяльності потребує внесення суттєвих коригувань до існуючої регуляторної практики, формування специфічної мети, завдань, принципів та механізму впровадження такого регулювання.

12. Специфічними принципами узгоджувального регулювання запропоновано вважати: повноважності та рівноправності сторін, солідарної відповідальності, узгодженості інтересів та пріоритетів, відкритості і довіри, гнучкості. Запровадження узгоджувального регулювання банківської діяльності обумовлює необхідність визначення критерію оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності з

урахуванням інтересів держави та бізнесу та визначення рівня конфліктності інтересів основних стейкхолдерів банківської діяльності. Крім того, виникає потреба у створенні єдиного нормативного, інформаційного та методичного простору.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором у роботах [58-60, 63, 65-68, 71, 72, 75-78, 80-83, 85, 88-91, 95].

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ УЗГОДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ОСНОВНИХ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

2.1. Регуляторний тиск на банківський бізнес: стан та перспективи розвитку

Навколишнє середовище ведення банківського бізнесу суттєво ускладнилось безпосередньо під час світової фінансово-економічної кризи 2007-2008 років, а також у після кризовий період, ключовою особливістю якого стала реформування системи банківського регулювання та нагляду.

До складу ключових сфер посткризової регуляторної реформи слід віднести:

- по-перше, запровадження макропруденційних підходів у регуляторну практику банківської діяльності. З метою швидкого відновлення стійкості національних фінансових системи та згладжування економічних дисбалансів регулятори банківської діяльності активно та агресивно запроваджують макропруденційну практику та норми, що паралізує роботу банківського бізнесу, зокрема прибуткового банківського бізнесу, та не дає можливість швидко адаптуватись до нових вимог;

- по-друге, трансформація внутрішніх рейтингових моделей та підходів до розрахунку активів, зважених за рівнем кредитного та ринкового ризиків. Зокрема, спостерігається критика внутрішніх банківських моделей розрахунку ризиків з огляду на суттєві варіації результатів їх застосування серед банків, та, як наслідок, запровадження регулятором нових вимог та обмежень у вигляді параметрів цих моделей, що обумовлює підвищення

вимог до капіталу банків та загальних витрат банку на перебудову внутрішніх операційних систем та процесів, включаючи інформаційні перебудови;

- по-третє, запровадження комплексних програм оцінювання стану фінансового сектору країни (Comprehensive Assessment), в тому числі стрес-тестування, та посилення регуляторних процедур в сторону банківського бізнесу;

- по-четверте, зміна наглядових підходів в Європейському Союзі шляхом передачі функцій нагляду з боку національних регуляторів до Європейського Центрального банку;

- по-п'яте, запровадження показника покриття банком збитків (Total loss-absorbing capacity), що передбачає наявність у банку довгострокових ресурсів, які можуть бути використані у випадку банкрутства банку.

Оцінюючи в цілому посткризову регуляторну реформу банківського регулювання та нагляду, можна виокремити наступні її складові, залежно від стадії їх впровадження в регуляторну практику:

1) Ті, що практично вже впроваджені – основні положення Базеля3, ідентифікація глобальних системно важливих банків та запровадження підвищених вимог капіталу до них, стрес-тестування та нові підходи до побудови внутрішніх рейтингових моделей, структурні реформи, пов'язані з відокремленням суто банківських операцій від інвестиційних та занадто ризикованих тощо;

2) Ті, що ще тестуються та калібруються – нові вимоги до функціонування та регулювання ринків фінансових інструментів (директиви MiFID II та MIFIR), які спрямовані на врегулювання інвестиційної та спекулятивної діяльності нефінансових інститутів, посилення прозорості розміщення та обігу фінансових інструментів, посилення захисту прав інвесторів (планується впровадження з 2017 року);

3) Ті, що знаходяться на стадії завершальної розробки – показник левериджу банківської установи, ідентифікація вітчизняних системно важливих банків та запровадження підвищених вимог капіталу до них, нові принципи корпоративного управління та звітності в банках, нові макропруденційні інструменти тощо;

4) Ті, що знаходяться на стадії початкової розробки – вагові коефіцієнти ризику для зваження активів банків, запровадження вимог до капіталу у випадку сек'юрїтизаційних операцій банками, Союз ринків капіталу в Європейському Союзі, оподаткування фінансових операцій;

5) Ті, що знаходяться на стадії ідеї – запровадження обмежень щодо розміру активів банків, продажу банківських продуктів в роздрібному сегменті, нових макропруденційних інструментів.

Пропонуємо зупинитись на глобальному індексі регуляторного тиску, який розраховується світовою аудиторською компанією KPMG (Regulatory pressure index) з 2011 року, виходячи зі значень регіональних індексів регуляторного тиску для країн Північної та Латинської Америки, Європи, Середньої Азії, Африки та Азіатсько-Тихоокеанського регіону за п'ятибальною шкалою, де 1 означає низький рівень регуляторного тиску, а 5 – високий. Динаміка глобального індексу регуляторного тиску на банківський бізнес за останні п'ять років вказує на його зростання з 33,7 у 2011 році до 39,0 у 2015 році. Посилення регуляторного тиску обумовлено передусім початком впровадження в практику основних положень Базеля3, нових вимог до ринкової інфраструктури, корпоративного управління, зокрема в частині винагороди праці. Основними складовими для вимірювання регуляторного тиску є капітал банків, винагорода праці, ліквідність, поведінка, системний ризик, торгова діяльність, нагляд, звітність та розкриття інформації, корпоративне управління, фінансове оподаткування та шахрайство.

Надаючи географічну оцінку рівня регуляторного тиску на банківський бізнес, зауважимо, що найбільший тиск спостерігається в Європейському регіоні (особливо у 2012 та 2015 рр.) та Північній Америці (2012 та 2015 рр.), в той час як Азіатсько-Тихоокеанський регіон у 2011 р. характеризувався тиском на рівні відмітки 2, досягнувши 4 у 2015 р. В розрізі складових вимірювання регуляторного тиску зазначимо, що найбільший його прояв можна спостерігати в частині:

- системного ризику, пов'язаного з виокремленням вітчизняних системно важливих банків та встановленням спеціальних вимог до них, запровадженням ряду макропруденційних інструментів; системи банківського нагляду (для Європейського та Північноамериканського регіону починаючи з 2011 р.);

- ліквідності (для Європейського регіону – найбільш тиск у 2011 та 2012 рр.; для Азіатсько-Тихоокеанського регіону - у 2012, 2013 та 2015 рр.);

- вимог до капіталу (для Європейського - 2012-2015 рр., Північноамериканського регіону - 2013-2015 рр.);

- культури та поведінки (для Європейського та Північноамериканського регіону починаючи лише з 2015 р.);

- фінансового оподаткування та шахрайства (для країн Латинської Америки та Північноамериканського регіону починаючи з 2015 р.).

Водночас такі аспекти банківського бізнесу як процедури звітності та розкриття інформації, торгова діяльність банків та питання винагороди праці характеризуються протягом останніх п'яти років в діапазоні від 1 до 2 за п'ятибальною шкалою.

Водночас з посиленням регуляторного тиску на банку у вигляді нових жорстких вимог до капіталу, ліквідності та рівня левериджу банківської установи, ситуація ускладнена слабким економічним станом та зниженням ділової активності, що особливо є характерним для країн, що розвиваються (Бразилія та Російська Федерація), уповільненням економічного зростання в

Китаї. Незважаючи на підтримку внутрішнього попиту за рахунок знижених цін на нафту та монетарну політику пом'якшення, економіка США характеризується низьким рівнем зовнішнього попиту на свою продукцію. В цілому позитивний прогноз Міжнародного Валютного Фонду щодо відновлення глобального економічного росту припадає на 2017 рік.

З точки зору наслідків економічного тиску на банківський бізнес слід відмітити зростання частки проблемних активів та відсутність попиту на кредитні ресурси в Європейському регіоні. Зокрема, відповідно до результатів Комплексної оцінки фінансового сектору 18% виданих кредитів повинні бути перекласифіковані як проблемні, особливо це стосується кредитів корпоративного сектору та в таких країнах як Греція, Ірландія, Італія, Португалія, Іспанія, та, як наслідок, необхідність додаткового вливання капіталу на рівні приблизно 10% від існуючого. На Близькому Сході найбільший вплив на банківський бізнес, враховуючи зниження цін на нафту, виявився у зниженні доступності дешевих депозитів від держави, що поставило перед банками цього регіону проблему диверсифікації джерел фондування.

Крім того, незважаючи на незмінність чистої процентної маржі з часів світової фінансово-економічної кризи 2007-2008 рр., тиск на витрати банківського бізнесу збільшився за рахунок саме регуляторного навантаження, що підтверджує зростаючий показник співвідношення витрат та доходів європейських банків. Також експерти відмічають вплив на витратність банківського бізнесу з боку перебудови ІТ-інфраструктури та операційних систем та процесів банку з огляду на необхідність їх адаптації до нових вимог звітності, ризик-менеджменту, управління клієнтськими базами даних, цифрових технологій.

Сучасний стан банківського бізнесу характеризується низьким рівнем ефективності, що підтверджується даними Європейського центрального банку – станом на початок 2015 р. 76% вибірки з 57 ключових банків

Європейського Союзу рентабельність капіталу становила менше 8%, 39% - менше 4%. Якщо порівняти рентабельність капіталу з його вартістю, а за даними звіту Міжнародного Валютного Фонду з глобальної фінансової стабільності остання становить приблизно 13%, то вона робить непривабливим банківський бізнес для інвесторів, та може бути покращена лише за умови економічного зростання та підвищення ділової активності.

Якщо узагальнити ключові виклики для банківського бізнесу, то їх можна розкрити:

- з позиції інтересів клієнтів:

- виникає потреба у запровадженні нечисленних, але «дорогих» з позиції впровадження та обслуговування банківських продуктів та послуг;

- необхідність врахування ряду регуляторних обмежень до банківського продуктового ряду з огляду на нові вимоги захисту прав споживачів фінансових послуг;

- низький рівень ліквідності ринку фінансових інструментів;

- поява альтернативних джерел отримання банківських продуктів та послуг (поява «фінансово-технічних» стартапів у банківській сфері, надання послуг небанківськими та навіть не фінансовими установами);

- з позиції інтересів інвесторів (власників) банківського бізнесу:

- пошук адекватного вкладення капіталу бізнесу;

- готовність отримувати нижчий рівень прибутку в умовах зниженого ризику;

- скорочення витрат та пошук нових прибуткових каналів ведення банківського бізнесу;

- з позиції регулятора:

- банки та фінансова система в цілому більш стабільна та надійна;

- витрати банків суттєво зростають;

- недостатній рівень довіри до банків та фінансової системи з боку громадянського суспільства;
- розвиток небанківських джерел задоволення інвестиційних потреб економіки (зокрема створення альтернативних ринків капіталу).

Ключовим питанням для банківського бізнесу сьогодні є перебудова власних бізнес-моделей, процесів прийняття стратегічних рішень, ціноутворення банківських продуктів та послуг, можливостей подальшого скорочення витрат для того щоб врахувати очікування та інтереси власників, клієнтів та регуляторів, враховуючи відсутність оптимістичних прогнозів відновлення економічного зростання та зниження економічного та регуляторного тиску. Оцінюючи наслідки регуляторного тиску на банківський бізнес, слід зупинитися більш детально на балансі банківських установ та ключових напрямках впливу на нього.

Передусім, це активи банків, зокрема:

1) високоліквідні активи, що планується додатково регулювати показником LCR (Liquidity Coverage Ratio) відповідно до вимоги Базеля3 з метою безпечного функціонування банку у випадку стресу на фінансовому ринку тривалістю 1 місяць. Одним з наслідків такого регулювання є зниження прибутковості банківської діяльності, та в деяких країни виникнення складнощів у банків із забезпеченням такого роду активів;

2) інвестиційна діяльність, зокрема вкладення в цінні папери, які відповідно до регуляторної реформи вимагають наявності додаткового капіталу, структурного відокремлення подібних операцій від традиційних банківських (структурна реформа банківського сектору), дотримання додатково введеного показника левериджу. Як наслідок, можна спрогнозувати скорочення ліквідності ринку корпоративних облігацій, посилення консолідованого нагляду за інвестиційною діяльністю в банківських групах та холдингах, більш висока вартість інвестиційних

послуг (наприклад, андеррайтинг, торгівельні операції з цінними паперами) для споживачів фінансових послуг;

3) кредитування, зокрема:

3.1) міжбанківське кредитування, що знаходиться під тиском від впровадження показника левериджу, а також впровадження додаткових вимог до системно важливих банків в частині міжбанківської позиції, та загрози обмеженням ліквідності міжбанківського ринку;

3.2) іпотечне кредитування, активність реалізації якого під загрозою від зміни вагових коефіцієнтів ризику у внутрішніх рейтингових моделях оцінювання кредитних ризиків контрагентів, та відповідно підвищення вартості для кінцевих споживачів банківських послуг;

3.3) споживче кредитування у зв'язку з залежністю вартості довгострокового кредитування потреб населення від нових коефіцієнтів стандартизованого підходу до внутрішніх рейтингових моделей оцінювання кредитних ризиків;

3.4) корпоративне кредитування – посилюється тиск з огляду на посилення вимог до обліку проблемних кредитів банку, запровадження стрес-тестування банківських установ та посилення конкуренції з боку небанківських фірм та ринків капіталу;

4) позабалансове фінансування, що планується обмежувати за рахунок структурного відокремлення таких операцій від традиційного банкінгу, а також посилення вимог до функціонування центральної клірингової системи, ринків торгівлі валютою, а також ринків похідних цінних паперів.

З точки зору впливу регуляторної реформи на пасиви банків слід відзначити наступне:

1) посилення тиску на капітальну базу банків обумовлює підвищення вартості фондування банківського бізнесу, в тому числі за рахунок запровадження локальних (місцевих) вимог до філій міжнародних банків, зокрема:

1.1) основний капітал – підвищення вимог до мінімального розміру, впровадження буферу капіталу, додаткові вимоги внаслідок макропруденційного регулювання банківської діяльності;

1.2) додатковий капітал 1 та 2 рівня – зниження значення з позиції забезпечення капітальної, та, як наслідок, фінансової стійкості банків;

2) фондування за рахунок ресурсів депозитного походження (роздрібний сегмент) буде характеризуватися зростанням конкуренції серед банків за клієнтів, скороченням стабільних («довгих») ресурсів, та, як наслідок, зростанням вартості в цілому в умовах посилення прав споживачів фінансових послуг, структурної реформи банківського сектору та зростання вимог до гарантування вкладів фізичних осіб, в тому числі перегляду черговості виплат за умов скрутної фінансової ситуації в банку;

3) фондування за рахунок ресурсів не депозитного походження (корпоративний сегмент) буде визначатись скороченням доступності для банків з огляду на запровадження лімітів та обмежень на фінансові операції з цінними паперами та суттєве підвищення вимог до капіталу у випадку роботи з цінними паперами.

Оскільки однією основних причин світової фінансово-економічної кризи була активна інвестиційна діяльність банків, пов'язана з операціями з цінними паперами, в тому числі похідними, ключовим напрямком реформування банківського регулювання стало структурна реформа банківської діяльності, спрямована на відокремлення спекулятивних інвестиційних операцій банку (*ring-facing reform*). Слід зупинитися на світовому досвіді тих країн, для яких це питання стало одним з першочергових, передусім це розвинуті країни.

Так, у Великобританії на законодавчому рівні у 2013 визначили зміст виключно банківських операцій, зупинившись на роздрібних депозитних операціях. Відтак, банки, обсяг подібних операцій яких перевищує 25 млрд. фунтів стерлінгів, зобов'язані виконувати вимоги структурного

законодавства, тобто припинити або виконувати лише обмежений обсяг інвестиційних операцій. Крім того, Комісія з пруденційного регулювання у Великобританії додатково запровадила вимоги до організаційної структури таких банків, зокрема такі банки повинні в банківській групі відокремити банк, який підпадає під вимоги структурного законодавства, створивши відокремлені підрозділи з корпоративного управління та ризик-менеджменту. Остаточне запровадження структурної реформи у Великобританії очікується у 2019 році.

У Франції структурна реформа супроводжувалася прийняттям відповідного законного акту про Банківське відокремлення та регулювання у 2013 р. Додатково до відокремлення інвестиційних операцій, регуляторними нормами вимагається звітування щодо інвестиційної діяльності, в тому числі щорічний деталізований опис всіх торгових операцій з цінними паперами, а також інформацію щодо внутрішньої системи ризик-менеджменту щодо таких операцій; щоквартальний звіт щодо обсягів таких операцій, ринкової частки, значення процентних спредів, кількість днів, коли були завдані збитки банківській установі.

Щодо таких країн як Німеччина та Бельгія, то прояв структурної реформи характеризується у підвищених вимогах до звітності та моніторингу за інвестиційними торговими операціями, аніж їх припинення чи реструктуризація таких операцій у відокремлений юридично структурний підрозділ банку.

По-перше, відокремлення інвестиційного банкінгу в межах однієї банківської групи може призвести до складнощів у отриманні зовнішніх рейтингів, та відповідно залучення фондування. Для окремих інвестиційних банків Європи запровадження структурної реформи може означити втрату конкурентних переваг на ринку та взагалі припинення існування.

По-друге, структурне відокремлення банківської діяльності є високо витратним, що позначиться також і на вартості послуг для клієнтів. Це

обумовлено передусім необхідністю створення юридично відокремленого структурного підрозділу в банку, забезпечення його економічної та операційної незалежності, в тому числі процедур посиленого ризик-менеджменту.

По-третє, для міжнародних банківських груп, які спеціалізуються на інвестиційному банкінгу, структурна реформа загрозлива втратою ефектів масштабу та репутаційними ризиками.

Крім того, незважаючи на відокремлення інвестиційних операцій від традиційного банкінгу, вони все одно залишаються системно важливими у випадку порушення стабільності всієї фінансової системи та вимагатимуть суттєвих вливань коштів з боку банківської групи.

Підводячи підсумки узагальнення трендів з посилення регуляторного тиску на банківський бізнес в цілому, слід зупинитися детальніше на найближчих перспективах та викликах для банків у 2016 році. Зокрема, це:

1. Корпоративне управління, культура та поведінка на ринку.

Після настання фінансово-економічної кризи було зафіксовано ярд ініціатив щодо поліпшення норм поведінки банків на фінансовому ринку, в тому числі підвищення якості корпоративного управління. Ініціативи стосуються передусім запровадження культурних та етичних змін в організаційній структурі банку з боку вищого менеджменту та Ради директорів. Регуляторами очікується, що інтереси клієнтів та інтегрованості ринку стануть пріоритетними порівняно з максимізацією прибутку. У Великобританії Комісія з фінансової поведінки (the Financial Conduct Authority) запроваджує «Режим для вищого менеджменту», який передбачає особисте звітування у випадку порушення правил поведінки на фінансовому ринку. Крім того, тривають пошуки регуляторами світу індикаторів «якісної» поведінки та корпоративного управління, які будуть стосуватися подальшого перегляду ролі Ради директорів банку, процесу прийняття рішень нею, орієнтації на інтереси клієнтів, якості управління інформацією. Питання

винагороди праці залишаються ключовим компонентом реформи та тиску на банки, оскільки регулятори вимагають тісної прив'язки системи оплати праці до ризику та поведінки банку на ринку.

Так, наприклад, банк Нідерландів наразі запроваджує систему оцінювання поведінки банку на трьох рівнях – лідерство, прийняття рішень та комунікації, а також оцінює групову динаміку в колективі (рівень згуртованості та взаємодії між співробітниками), цінності, установки внутрішньої корпоративної культури.

2. Питання підвищених вимог до капіталу та ліквідності.

З метою відновлення довіри до фінансових посередників зусилля регуляторів більшою мірою сфокусовані на питаннях побудови внутрішніх систем управління ризиком ліквідності та забезпечення капітальної стійкості банків. В даному випадку від банків очікується розробка внутрішніх сценаріїв для стрес-тестування, які б враховували як бізнес-модель банків, так і якість внутрішніх систем ризик-менеджменту; від великих банків – інформування щодо результатів проведення аналізу чутливості з точки зору можливостей банку управління джерелами фондування в умовах фінансового стресу на ринку.

3. Якість даних та звітності, яка характеризується постійним підвищенням вимог у вигляді Стандартів від Базельського комітету з банківського нагляду.

4. Питання кібербезпеки та захисту приватних даних.

Актуальність цього питання обумовлена зростанням залежності діяльності банків від інформаційних та телекомунікаційних технологій у процесі обслуговування клієнтів.

5. Посилення тиску з боку фінансово-технічних розробок у вигляді появи можливостей споживання банківських послуг на онлайн-платформах без участі банку, віртуальних валют, мобільних платежів, краудфандінгових платформ, peer-to-peer кредитування.

Особливістю такої тенденції є той факт, що більшість таких інноваційних розробок та продуктів виникла за межами фінансового простору (ринку), де відсутні регуляторні обмеження, вимоги до капіталу та ліквідності. Тому з боку регуляторів виникають побоювання стосовно нових типів ризику з позиції захисту прав споживачів фінансових послуг, якості ризик-менеджменту компаній, які пропонують на ринку такі інноваційні банківські продукти, та високої ймовірності порушення фінансової стабільності в цілому. Отже, в найближчому майбутньому очікується посилення регуляторного тиску і за межі функціонування фінансового сектору.

6. Підвищення відповідальності банків у вигляді запровадження штрафів, санкцій та фінансових переслідувань.

Подібна тенденція обумовлена низькою якістю внутрішніх систем контролю та ризик-менеджменту, операційних процесів та систем. Як показує досвід, об'єктом переслідувань виступають як індивідуальні правопорушення (наприклад, трейдерів або представників вищого менеджменту), так і колективні, пов'язані зі змовами під час електронних торгів тощо. Відтак регулювання поведінки у вигляді прийняття відповідних стандартів на законодавчому рівні (у вигляді рекомендації Банку міжнародних розрахунків, Базельського комітету з питань банківського нагляду, Ради з фінансової стабільності тощо) на ринку фінансових послуг залишатиметься одним з ключових завдань. Відповідно до нових вимог MiFidII об'єктом регуляторної уваги буде електронні канали дистрибуції банківських продуктів, в тому числі обслуговування приватних банківських карт, кредитних карт та іпотеки.

7. Здатність гармонійного поєднання необхідності оптимізації витрат банку та підвищення ефективності роботи підрозділів комплаєнс-контролю.

Підрозділ комплаєнс-контролю зазвичай представляє собою незалежний підрозділ, який підзвітний Правлінню банку та забезпечує

внутрішній контроль за відповідністю всіх операцій банку вимогам законодавства (зовнішнім нормативам) та внутрішнім правилам та нормативам. В умовах підвищення темпів та складності регуляторного тиску на банківський бізнес та виникнення репутаційних ризиків банку, роль та значення підрозділів комплаєнс-контролю зростає, та відповідно, виникає необхідність залучення додаткового персоналу та збільшення адміністративних витрат на його ефективне функціонування. Водночас всі бізнес-процеси в банку є об'єктом програм з оптимізації витрат банку в умовах зниження прибутковості банківської діяльності. Тому одним з найперспективніших напрямків в банківському бізнесу очікується вважати запровадження нових технологічних рішень у вигляді автоматизованих інтелектуальних систем або залучення послуг з боку аутсорсінгових компаній.

Враховуючи важливість на сьогодні технологічних рішень та роботи з даними для розвитку банківського бізнесу, вважаємо за доцільне окремо зупинитись на комерційному тиску на банки. Сьогодні умовою прибуткової та надійної бізнес-моделі є наявність даних високої якості та ефективних технологічних рішень.

Посилення регуляторного тиску на банківський бізнес має наступні наслідки з точки зору ролі даних в цьому процесі:

- виникає потреба у додатковому та більш посиленому контролі за дотриманням нормативних вимог, реалізації стрес-тестування, підтримання роботи систем запитів від банків, забезпечення доступності даних для макропруденційного аналізу;

- підвищується важливість публічного розкриття даних банками з метою забезпечення подальшого їх порівняння, дії механізму ринкової дисципліни, справедливого ціноутворення та торгівлі фінансовими інструментами (в тому числі на електронних майданчиках);

- важливого значення набуває агрегування даних в системі ризик-менеджменту та звітності всередині банківської установи;
- існує потреба в альтернативних джерелах даних для реалізації переглянутих стандартизованих підходів до розрахунку кредитного та ринкового ризиків;
- запровадження регуляторних ініціатив «знай свого клієнта», запровадження фінансових санкцій, додаткового оподаткування фінансових операцій, захисту даних клієнтів, питання кібербезпеки – все це висуває нові вимоги до даних та систем управління ними в банку.

Зазначені наслідки створюють комерційний тиск на функціонування банківського бізнесу, який можна об'єднати у п'ять ключових напрямів та викликів для банків:

1. Якість та інтегрованість даних. Більшість банків на сьогоднішній день мають проблеми з якістю інформаційних систем, що проявляється у недосконалості процесів обслуговування клієнтів, якості внутрішньої системи контролю та управління ризиками, своєчасному та повному внутрішньому та зовнішньому звітуванні. Як наслідок., виникає ситуація дублювання даних або несумісності між різними системами, бізнес-процесами, географічними регіонами, видами бізнес-діяльності, що ставить під загрозу здатність цих банків акумулювати дані щодо виникаючих ризиків швидко, та знижує якість управлінської інформації. Відтак банки мають потребу у стійкій і надійній інформації, що вимагає зосередження їх уваги на стандартизації дані, що зберігаються по банківським групам, в тому числі використання загальних визначень і спільних форматів.

2. Аналіз даних (системи банківської аналітики). Багато банків також повинні поліпшити аналітичні можливості своїх інформаційних систем з метою забезпечення більшої орієнтованості на клієнта через більш глибоке розуміння потреб клієнта, забезпечення конкурентоспроможності з іншими банками і новими учасниками ринку банківських послуг; виявлення нових

тенденцій та зон підвищеного ризику для банку, наприклад, несанкціонованої торгівлі та інших сайтів із підозрілою активністю.

3. Управління даними та ефективність внутрішніх управлінських систем. До ключових питань слід віднести аспекти права власності та контролю за внутрішньою банківською інформацією, управління процесами агрегування даних, пов'язаних з банківськими ризиками та звітністю, ІТ-можливості управління даними та забезпечення їх відповідності нормативним вимогам. Деякі банки відреагували на це шляхом підвищення авторитету та статусу співробітників з питань інформації, яка, в свою чергу, може бути відповідальний також і за кібербезпеку.

4. Захист даних та безпека, що обумовлене зростанням кількості кібератак та підвищенням нормативних вимог щодо захисту даних і кібербезпеки.

5. Технологічні рішення. Для реалізації зазначених вище чотирьох напрямків роботи з даними банки повинні впроваджувати відповідні технологічні продукти, удосконалюючи свою інфраструктуру.

Серед переваг підвищення банками якості управління даними є:

- впорядкування банківських операцій, зменшення адміністративних витрат і підвищення ефективності – у випадку масштабування технологій в різних географічних регіонах банківського бізнесу;
- зменшення складності і підвищення якості обслуговування клієнтів;
- зниження репутаційних ризиків.

Водночас серед недоліків очевидними є наступні:

- складність реалізації заходів в період зниженої прибутковості банків та необхідності зниження витрат;
- конфліктність з одночасним виконанням нових вимог до звітності та управління ризиками, та рядом інших регуляторних ініціатив;
- складність та неможливість одночасного впровадження чисельних змін та технологічних рішень, а відтак складність ефективного впровадження новацій лише в одному-двох сегментах банківського бізнесу.

2.2. Узагальнення науково-методичних підходів та індикаторів відстеження рівня державного втручання у функціонування банківського бізнесу

На сучасному етапі розвитку банківництва система державного регулювання реалізує ряд функцій, які направлені на забезпечення розвитку банківського бізнесу та сприяння економічному зростанню національної економіки. Значною мірою регулювання банківської діяльності в країні передбачає встановлення певних обмежень та нормативів, які повинні обов'язково враховуватися банками в процесі реалізації їх бізнесу. Як показує світова практика, система регулювання банківської діяльності завжди направлена, перш за все, на забезпечення захисту прав вкладників та кредиторів банків і інших суб'єктів, які потенційно можуть зазнати втрат у разі погіршення фінансового стану банку, його неплатоспроможності тощо. В цьому випадку дія регулювального механізму в державі стосується різних аспектів діяльності банків, зокрема недопущення занадто ризикових банківських операцій, встановлення несправедливої ціни на банківські послуги, порушення правового поля діяльності банків, неконтрольованого зростання обсягів діяльності банків тощо.

Така ситуація має двозначне трактування. З одного боку, добре регульована діяльність банків у країні не призводить до виникнення кризових явищ, суттєвих дисбалансів на фінансових ринках, внаслідок чого зацікавлені учасники щодо банків не мають сумнівів у нормальному їх функціонуванні, а відтак впевнені у постійному економічному зростанні, добробуті та стабільності. По-друге, занадто регульована банківська діяльність, забезпечуючи інтереси всіх суб'єктів відносин з банками, окрім останніх, ставить під сумнів доцільність ведення банківського бізнесу в країні через суттєві його обмеження та перепони для успішної реалізації. Внаслідок цього власники банків згортатимуть свій бізнес, оскільки не

бачитимуть перспектив для отримання належного рівня прибутків у занадто жорстких умовах ведення банківської діяльності. В цьому аспекті важливого значення набуває поняття інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні, оскільки занадто високий її рівень стримує розвиток підприємництва в банківській сфері, що створює загрози для ефективної реалізації функцій банків у фінансовій системі країни. В кінцевому результаті суттєві обмеження діяльності банків створюють загрози для економічного зростання країни.

Слід відзначити, що зважаючи на актуальність та важливість дослідження, питання інтенсивності регулювання банківської діяльності у країнах світу, зокрема й в Україні, особливого значення набуває необхідність оцінювання її рівня в країні. На жаль, наразі відсутня достатня кількість напрацювань у цьому напрямку, а тому немає єдиного підходу до оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності. Більше того, у вітчизняній практиці та науці практично відсутні напрацювання у напрямку оцінювання рівня інтенсивності, хоча це питання на сьогодні активно обговорюється на різних рівнях. Враховуючи це, необхідною є розробка науково-методичного підходу до оцінювання інтенсивності регулювання діяльності банків у країні на основі використання сукупності індикаторів, які прямо або опосередковано характеризують рівень державного регулювання банківської діяльності.

Відзначимо, що на сьогодні досвід практиків та науковців, які досліджували питання інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні, демонструє застосування чималого переліку кількісних індикаторів, які, однак, не дають інтегральної характеристики даного процесу. Тому на основі зарубіжного досвіду розглянемо та обґрунтуємо вибір індикаторів, які мають безпосереднє відношення до оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні.

Одним із підходів до державного втручання у функціонування банківського бізнесу є «інструментальний (індикативний)», зміст якого полягає у дослідженні інтенсивності регулювання через використання окремих інструментів грошово-кредитної політики регулюючого органу. Цю групу показників складають індикатори грошово-кредитного регулювання в країні, яке стосується здебільшого проведення сукупності заходів центральним банком і направлене на регулювання грошової маси в обороті, обсягів кредитування, процентних ставок та інших показників грошового обігу. Основною метою грошово-кредитного регулювання виступає забезпечення в країні стабільного економічного зростання, низьких темпів інфляції, достатнього рівня зайнятості тощо.

Центральний банк у процесі грошово-кредитного регулювання може застосовувати як прямі інструменти (адміністративні), так і опосередковані інструменти впливу (індикативні).

Прямі інструменти грошово-кредитного регулювання включають реалізацію механізмів готівкової емісії, встановлення центральним банком меж кредиту, пряме регулювання кредитної та депозитної діяльності банків, визначення процентної маржі банків тощо.

У той же час опосередковані інструменти центрального банку передбачають проведення операцій на відкритому ринку, регулювання нормативів банківських резервів, встановлення облікової ставки.

Облікова ставка є одним з інструментів монетарного регулювання, за допомогою якого центральний банк країни встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир стосовно вартості залучених та розміщених грошових коштів на встановлений період. Б. Ванг [467], досліджуючи ефективність макропруденційної політики в Китаї, при проведенні регресійного аналізу як одну із змінних монетарної та макропруденційної політики використовує процентну ставку центрального банку країни. В той же час І. Агур [287] у дослідженні впливу монетарної

політики на фінансову стійкість в оптимізаційній моделі визначає два основні вираження регулювання банківської діяльності центральним банком: відсоткову ставку та ідеальний регуляторний інструмент.

Поряд з виконанням функції основного орієнтира ціни на гроші в країні динаміка облікової ставки відображає напрямки зміни грошово-кредитного регулювання центральним банком, зокрема характеризує один з аспектів інтенсивності регулювання банківської діяльності. Облікова ставка визначає зацікавленість банків у кредитах рефінансування та потреби клієнтів цих банків у відповідних кредитах. Тобто через зміну облікової ставки центрального банку зменшується або збільшується пропозиція кредитних ресурсів на ринку. Зважаючи на це, збільшення облікової ставки означатиме підвищення рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності, тобто центральний банк такими діями обмежуватиме ділову та економічну активність банків на ринку банківських послуг. Відповідно, при зменшенні облікової ставки центрального банку інтенсивність регулювання банківської діяльності можна визначити як таку, що зменшується, при одночасному зростанні маси грошей в обігу, попиту на інвестиційні ресурси та ін.

Облікова ставка центрального банку є не єдиним методом індикативного регулювання грошово-кредитного ринку в країні. В аспекті дослідження інтенсивності регулювання банківської діяльності до таких методів також належать політика обов'язкових резервних вимог та операції з рефінансування банків.

Між розміром резервів та банківськими операціями існує зв'язок, який впливає на діяльність банків. Обов'язкові (мінімальні) резерви являють собою безпроцентні вклади банків у центральному банку країни, розмір яких встановлюється у певній пропорції до зобов'язань банків. При цьому резервування визначеної частини залучених коштів клієнтів є обов'язковим для всіх банків. Таким чином, через зміну

нормативів обов'язкового резервування центральний банк може визначати можливості банків щодо використання акумульованих ресурсів. Відповідно, чим вищими є нормативи обов'язкового резервування, тим більш інтенсивним можна вважати регулювання банківської діяльності, яке здійснює центральний банк. Слід відзначити, що даний показник активно використовується науковцями при характеристиці регулювання банківської діяльності, серед яких: Е. Деміргук-Кунт [348], К. Товар [461], Ч. Лім [401], Б. Ванг [467], Р. Бльотевогель [320], Т. Погосян [435] та інші.

Нерозривно пов'язані з мінімальними резервними вимогами центрального банку і його операції з рефінансування банків. Основним завданням центрального банку в цьому випадку виступає забезпечення потреб банків у ліквідних коштах. Тобто на макрорівні рефінансування банків передбачає здійснення емісії грошей в обіг та, відповідно, розширення обсягів грошової маси, а на мікрорівні – розширює можливості банків щодо їх кредитно-інвестиційної діяльності, змінюючи відповідно загальну структуру активів.

Рефінансування банків може здійснюватися у різних формах та видах, зокрема через операції на відкритому ринку, надання короткострокових та довгострокових кредитів, операції “репо”. При застосуванні того чи іншого інструмента рефінансування центральний банк країни встановлює визначену плату за надані кошти, яка відображається у ставці рефінансування. Відповідно, зміни ставки рефінансування протягом певного періоду часу визначають її волатильність. У цьому випадку, чим більшою є волатильність ставки рефінансування, тим більш інтенсивною можна вважати регуляторну політику центрального банку по відношенню до діяльності банків. Різкі зміни ставок рефінансування центрального банку означатимуть його суттєвий рівень втручання у можливості банків здійснювати кредитно-інвестиційні операції та отримувати відповідні прибутки.

Поряд з резервними вимогами до банків інтенсивність регулювання банківської діяльності визначається також ступенем виконання вимог, які висуваються міжнародними органами з регулювання, зокрема Базельським комітетом з питань банківського нагляду. З метою стандартизації регулятивних положень та встановлення однакового розміру резервів капіталу для однакових обсягів ризиків у 1988 р. було прийнято Базель I. Пізніше, встановлені Базельським комітетом принципи банківського нагляду переглядалися, що відображалось у прийнятті нових правил та встановленні нових вимог до банків (Базель II та Базель III). Відповідно, такі дії свідчать про зростання інтенсивності регулювання діяльності банків, які прагнули бути активними на ринку банківських послуг та відповідати загальносвітовим тенденціям укрупнення банківського бізнесу. Враховуючи це, банківські системи країн, в яких повною мірою було реалізовано вимоги до банків, які ставилися Базельським комітетом з питань банківського нагляду, слід вважати як такі, що характеризуються вищим рівнем інтенсивності регулювання банківської діяльності.

Відзначимо, що такі науковці, як І. Агур [287] та С. Нейша [421] в своїх дослідженнях використовують дані щодо виконання в країні вимог Базельського комітету з питань банківського нагляду в якості характеристики грошово-кредитної політики регулюючих органів. При цьому С. Нейша [421], досліджуючи зв'язок між впровадженням вимог Базеля I та кредитними операціями банків Єгипту, Йорданії, Лівії, Марокко та Тунісу як фіктивну змінну використовує таку, що дорівнює 1 для кожного року після впровадження Базеля I у конкретному банку або 0 – до моменту впровадження цих вимог. У нашому випадку, зважаючи на функціонування у світовій наглядній практиці за діяльністю банків уже трьох угод (Базель I, II та III), для визначення ступеня впровадження вимог Базельського комітету з питань банківського нагляду можна використовувати шкалу від 0 до 3 відповідно до стадії впровадження тієї чи іншої угоди в банківській системі

конкретної країни. Тобто 0 означатиме відсутність впровадження будь-якої угоди в банківській системі країни, 1 – впровадження вимог Базеля І і т.д.

У регулюванні банківської діяльності в країні можуть брати участь не тільки міжнародні органи з питань банківського нагляду, а й державні органи, важливе місце серед яких належить фонду гарантування вкладів клієнтів банків. Функціонування в країні системи гарантування вкладів клієнтів банків передбачає створення умов для захисту прав та законних інтересів вкладників банків, підвищення довіри клієнтів до банківської системи, стимулювання процесів залучення коштів до банків країни, існування ефективного механізму виведення неплатоспроможних банків із ринку банківських послуг та процедури ліквідації банків. Уже сам факт присутності фонду гарантування вкладів клієнтів банків у країні, не кажучи про встановлення вимог щодо обов'язкової участі банків у ньому, свідчить про підвищені вимоги до діяльності банків у цій країні.

На основі своїх повноважень фонд гарантування вкладів проводить інспекційні перевірки банків та аналізує їх фінансовий стан з метою ідентифікації ризиків банківської діяльності та прийняття відповідних рішень щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку банківських послуг. До того ж банки – учасники фонду зобов'язані робити початкові внески до нього, а також здійснювати регулярні збори, спеціальні збори та ін. Це передбачає встановлення обов'язкових вимог до банків, які мають спрямовувати частину своїх коштів для формування ресурсів фонду гарантування вкладів. Зважаючи на це, можна з упевненістю стверджувати, що наявність фонду гарантування вкладів клієнтів банків у країні, а також наявність вимоги щодо обов'язковості участі банків в ньому, засвідчують присутність більш інтенсивного регулювання банківської діяльності в таких країнах порівняно з банківськими системами країн, де відповідний фонд відсутній. Так, Дж. Барт, Дж. Капріо, Р. Левін [300] у дослідженні особливостей банківського регулювання та нагляду у 180 країнах за період 1999–2011 рр. проводять

оцінку регуляторної та наглядової політик по відношенню до банків на основі пакета запитань, які охоплюють значний обсяг інформації. Зокрема, поряд з питаннями щодо дозволених банківських операцій в країні, вимог до капіталу банків, розкриття інформації про банки, наявності бар'єрів для входження на ринок, науковці оцінюють регулювання в країні через питання, пов'язані з існуванням фонду гарантування вкладів, повноваженнями фонду, історією діяльності фонду. В той же час Л. Маркез, Р. Корреа та Х. Сапріза [409], досліджуючи світовий досвід зв'язку між державною підтримкою та прийняттям ризиків у банківському секторі, в якості контрольних змінних, які описують банківське регулювання в країні, використовують присутність системи гарантування вкладів та рівень вимог до капіталу банків.

Для оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні на основі інформації про фонд гарантування вкладів клієнтів вважаємо за доцільне використовувати шкалу від 0 або 1, що відповідно свідчить про відсутність/наявність фонду гарантування вкладів клієнтів та необов'язковість/обов'язковість участі банків у ньому.

Ще одним фактором, який демонструє інтенсивність регулювання банківської діяльності у країні, є наявність у банків обмежень щодо здійснення певних видів операцій, зокрема наявність обмежень процентних ставок по кредитах та депозитам. Так, Дж. Барт та інші [299], Т. Погосян [435], Ч. Лім [401], Л. Маркез та інші [409] у своїх дослідженнях значну увагу приділяють присутності у банківській системі країни обмежень на здійснення певного виду операцій банками, оскільки регулятори банків у країні можуть визначати як перелік дозволених їм операцій, так і утворення, в яких банки можуть брати участь.

Найбільш яскраво обмеження діяльності банків можна прослідкувати на прикладі присутності обмежень щодо встановлення процентних ставок по депозитам та кредитах у банківській системі. Слід відзначити, що більш поширеною практикою у світі є встановлення органами

регулювання обмежень саме за кредитними процентними ставками банків, оскільки саме від їх значень в основному залежать обсяги прибутків банків.

Зауважимо, що поряд з іншими формами державного регулювання банківської діяльності, актуальність встановлення найвищих допустимих значень за кредитними процентними ставками банків останнім часом зменшується. Найбільш розвинуті країни та зростаюча кількість країн, що розвиваються, продовжують лібералізувати свої наглядові політики. В той же час у деяких країнах недавня світова фінансова криза гостро поставила питання про доцільність встановлення “стелі” за кредитними процентними ставками як засобу захисту клієнтів. Тому при оцінюванні рівня інтенсивності регулювання діяльності банків у країні необхідно враховувати наявність таких обмежень для банків, враховуючи той факт, що на сьогодні близько 80 країн світу використовують різні форми обмежень процентних ставок за кредитними операціями [405].

Як і у випадку оцінювання присутності фонду гарантування вкладів клієнтів банків у країні, при оцінюванні присутності обмежень ставок за кредитними або депозитними операціями банків доцільно використовувати такий же методичний підхід: 0 – відсутність обмежень, 1 – обмеження присутні.

Поряд з розглянутими показниками, в методології Інституту Фрейзера при розрахунку Індексу Економічної Свободи у світі [358] використовується рейтингова оцінка рівня контролю процентних ставок та присутності негативних процентних ставок у банківській системі країни. Відповідно, фахівцями Інституту при побудові рейтингів ставляться більші бали за менш інтенсивне регулювання процентних ставок банків: коли процентні ставки банків визначаються переважно ринковими факторами, що підтверджується значними спредами між реальними кредитними та депозитними процентними ставками, та коли реальні процентні ставки є позитивними, країни отримують найвищі бали (10 із 10).

Як бачимо, у даному випадку поряд з обмеженнями процентних ставок по кредитах та депозитам, при оцінюванні інтенсивності регулювання процентних ставок слід враховувати і наявність від'ємних реальних процентних ставок. Реальна процентна ставка є номінальною процентною ставкою, яка коригується на очікувані зміни у рівні цін, а тому точніше відображає справжню вартість отримання кредитних коштів клієнтом банку. Тому від'ємні реальні процентні ставки означають проведення більш жорсткої політики державними наглядовими органами, що говорить про присутність в країні доволі інтенсивного регулювання банківської діяльності.

У той же час фахівці Інституту Фрейзера [358] при оцінюванні регулювання кредитних ринків використовують також показники, які характеризують обсяги кредитів, наданих банками приватному сектору, та показники, що описують структуру власності банків. При цьому ці показники також розглядаються й іншими науковцями у своїх дослідженнях.

Щодо показника кредитів, наданих банками приватному сектору, то, наприклад, Р. Бльотевогель [320], визначаючи вплив монетарної політики на банківське кредитування, в якості екзогенної змінної в моделі регресії використовує один з трьох типів банківського кредитування – кредитування приватного сектора, державне кредитування та короткострокове фінансування торгових операцій клієнтів. У банкоцентричній фінансовій системі країни зростання або зменшення відношення обсягів кредитування банками приватного сектора до ВВП виступатиме опосередкованим індикатором зміни інтенсивності регулювання банківської діяльності відповідними органами.

Поряд із зазначеним вище, комплексні дослідження Дж. Барта та інших [299] питань банківського регулювання та нагляду у різних країнах світу значну увагу зосереджують на структурі власності у банківській системі країни. Зокрема, науковці аналізують максимально можливу частку володіння одним власником у капіталі банку, можливість участі в капіталі банку

споріднених осіб, регуляторні обмеження на володіння банком іншими учасниками фінансового ринку або навпаки.

Поряд з розглянутими показниками окремо слід дослідити показники, які також опосередковано відображають інтенсивність регулювання банківської діяльності в країні. Зокрема, до таких показників будуть належати такі, що визначають загальні умови ведення бізнесу в країні, макроекономічну ситуацію тощо. Розглянемо окремі з них.

Перш за все, до зазначеної групи показників входять показники, які використовуються фахівцями фундації Херітеджа [384] при розрахунку індексу економічної свободи. Для розрахунку Індексу Економічної Свободи використовують 10 якісних та кількісних факторів, що згруповані в чотири категорії: дотримання правових норм, державні обмеження, ефективність регулювання, відкритість ринків. Показники зазначених груп безумовно мають опосередкований вплив на регулювання банківської діяльності в країні, а відтак мають бути ґрунтовно розглянуті. Так, до них можемо віднести: права власності, свобода від корупції, свобода бізнесу, монетарна свобода, фінансова свобода.

Компонента “Права власності” являє собою оцінювання можливостей суб’єктів акумулювати приватну власність, що гарантується прозорим законодавством та повністю підтримується державою. Чим надійнішим є законодавчий захист власності, тим більшу оцінку отримує країна: відповідно, чим вищою є ймовірність конфіскації державою власності, тим меншим є кількісне значення для країни. Отже, коли в країні створена та ефективно діє система законодавства і розроблений механізм захисту приватної власності, банки реалізують свої бізнес-стратегії у межах встановлених законодавчих вимог. За таких умов можна стверджувати, що рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності є доволі високим, що спрямовано на захист прав власності суб’єктів фінансового ринку в цілому.

Корупція руйнує економічну свободу за рахунок відсутності надійності та визначеності в економічних відносинах. Фахівці фундації Херітеджа надають кількісну оцінку цій компоненті через її запозичення з Індексу сприйняття корупції (ІСК), що розраховується світовою громадською організацією “Трансперенсі Інтернешнл” для 183 країн світу. ІСК ґрунтується на 10-бальній шкалі, в якій оцінка в 10 балів означає низький рівень корупції, оцінка 0 балів свідчить про високу корумпованість уряду. Для врахування свободи від корупції в Індексі економічної свободи за методологією фундації Херітеджа ІСК організації “Трансперенсі Інтернешнл” переведено у 100-бальну шкалу з такою ж інтерпретацією показника [384].

Схожим показником, що оцінює рівень корупції у країні, є показник “Контроль корупції” відповідно до методології Світового банку. Цей показник демонструє, наскільки публічна влада спрямована на задоволення приватних потреб, включаючи невеликі та значні за обсягом форми корупції, а також “захоплення” влади елітою або в межах визначених приватних інтересів. За методологією Світового банку, показник контролю корупції є агрегованим показником країни, який вимірюється в межах від -2,5 до 2,5 (від найвищого рівня корупції до найнижчого) [459]. Урахування кількісного вимірювання корупції є необхідним в аспекті оцінювання інтенсивності регулювання діяльності банків, оскільки, чим нижчим є рівень корупції в країні, тим більш ефективною та інтенсивною можна вважати регуляторну політику державних органів, що також відображається і на меншому значенні процентної маржі банків.

Свобода бізнесу являє собою загальний індикатор ефективності державного регулювання бізнесу. Кількісна оцінка показника отримується із сукупності оцінок складності відкриття, ведення та закриття бізнесу. Свобода бізнесу для кожної країни вимірюється числом від 0 до 100, де 100 балів означає присутність у країні найбільш вільного бізнес-середовища.

Відповідно, такі параметри, як складність процедури, тривалість та витрати, пов'язані з початком діяльності, веденням та закриттям бізнесу, зокрема банківського, опосередковано відображають регуляторну діяльність державних органів з питань банківського нагляду, а тому вказаний параметр має розглядатися в межах оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні.

Індикатор монетарної свободи поєднує в собі відображення цінової стабільності через оцінювання регулювання цін – як інфляція, так і регулювання цін змінюють активність на ринку. Цінова стабільність без втручань на мікрорівні є ідеальним станом для вільного ринку. Тому, чим більш регульованою є інфляція в країні, тим більше значення індикатора монетарної свободи для країни у відповідний період. Відповідно, країни, в яких державними органами здійснюються заходи щодо зменшення рівня інфляції та досягнення цінової стабільності, характеризуватимуться більшою інтенсивністю регуляторних заходів і по відношенню до банків як головних суб'єктів фінансового ринку. Все це обґрунтовує необхідність врахування цього індикатора при оцінюванні загального рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні.

Ще одним індикатором відповідно до методології фундації Херітеджа, який опосередковано характеризує інтенсивність регулювання діяльності банків у країні, є індикатор фінансової свободи. Він оцінює ефективність банків та незалежність від державного контролю і втручання у фінансовий сектор. Банки, що перебувають у державній власності, та інші фінансові інститути, такі як страхові компанії, зменшують рівень конкуренції та рівень доступних ресурсів у цілому. В ідеальному банківському та фінансовому середовищі, де присутність державного втручання є мінімальною, незалежний нагляд та регулювання за фінансовими інститутами з боку центрального банку обмежується лише забезпеченням виконання договірних зобов'язань та превенції здійснення шахрайських дій. Тому країни з

найвищим рівнем фінансової свободи за 100-бальною шкалою отримують вищі значення порівняно з іншими. Зважаючи на те, що індикатор фінансової свободи оцінює п'ять широких фінансових аспектів – масштаби державного регулювання фінансових послуг, ступінь державного втручання в діяльність банків та інших суб'єктів, ступінь розвитку фінансового ринку та ринку капіталів, державний вплив на кредитну політику та відкритість для іноземних учасників, його врахування в процесі аналізу ступеня інтенсивності регулювання діяльності банків у країні є цілком обґрунтованим та необхідним [384].

Поряд з уже розглянутими показниками, які опосередковано характеризують рівень інтенсивності регуляторних заходів з боку державних органів по відношенню до банків, відзначимо також й інші показники, які розраховуються фахівцями Світового банку. Зокрема, до них належать: показник дотримання правових норм, якість регулювання та ефективність держави.

Показник дотримання правових норм відображає ступінь, до якого суб'єкти можуть знаходитись та жити за правилами суспільства, та зокрема, якість виконання домовленостей, прав власності, поліцію та судову систему, а також рівень злочинності та насилля. Згідно з методологією Світового банку індикатор дотримання правових норм вимірюється за шкалою від -2,5 до 2,5, що відповідає найнижчому та найвищому рівням результативності регулювання даної сфери [459]. Середовище, в якому дотримуються правові норми та суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність відповідно до чітко встановлених вимог та правил, засвідчує той факт, що в цьому напрямку проводиться жорстка та ефективна політика державного регулювання, що також стосується сфери нагляду та регулювання банківської діяльності, зокрема й ступеня її інтенсивності. Слід також відзначити, що цей показник активно використовується й багатьма науковцями, зокрема Т. Погосьяном [435] при дослідженні ролі регуляторних,

інституційних та макроекономічних факторів у витратах на фінансове посередництво в країнах з низьким рівнем доходу.

Індикатор якості регулювання відображає здатність держави створювати та впроваджувати якісні політики та регуляторні заходи, які сприяють розвитку приватного сектора. Як і розглянуті раніше показники Світового банку, індикатор якості регулювання вимірюється за шкалою від -2,5 до 2,5, що відображає відповідно найменший та найбільший ступені якості регулювання в країні [459].

Ефективність уряду оцінює якість надання комунальних послуг, якість державної служби та ступінь її незалежності від політичного тиску, якість розробки та впровадження політик, а також прихильність уряду до таких політик. Індикатор ефективності уряду вимірюється за шкалою від -2,5 (найнижчий ступінь ефективності дій уряду) до 2,5 (найвищий ступінь ефективності дій уряду).

Окремим підходом до оцінювання інтенсивності регулювання діяльності банків у країні є здійснення оцінювання таких параметрів, як кадрове забезпечення процесу регулювання, державні витрати на реалізацію регуляторних заходів, частота застосування інструментів регулювання, санкції та штрафи для банків за порушення вимог нагляду та правового поля діяльності, витрати на реєстрацію та ліцензування банків та ін.

Так, Х. Джексон [389] у роботі “Інтенсивність регулювання у процесі регулювання ринків капіталу: попереднє порівняння підходів Канади та США” основну увагу звертає на два основні параметри: порівняння бюджетів та штату агенцій з регулювання ринку цінних паперів у США та Канаді; збір інформації щодо результатів здійснення примусових заходів з боку регуляторів у Канаді та США. В результаті дослідження науковець доходить висновків, що по відношенню до бюджетів та персоналу канадська та американська системи регулювання загалом є схожими, проте витрати на одиницю персоналу регулятора у Канаді є нижчими порівняно з США.

Зважаючи на це, як індикатори, які характеризують інтенсивність регулювання банківської діяльності, можна використати такі:

- кількість працівників у центральному банку або іншому регуляторі банківських відносин у країні;
- витрати на одиницю персоналу в органі регулювання банківської діяльності;
- обсяги санкцій різного характеру, які були застосовані до банків у процесі проведення регуляторної політики.

Пояснимо необхідність дослідження цих індикаторів регулювання.

Без сумніву, розмір регуляторних бюджетів та кількість персоналу не є ідеальним вираженням діяльності з правозастосування, проте значний рівень забезпечення регуляторним персоналом виступає необхідною умовою для ефективного правозастосування на фінансових ринках. Відповідно, чим більшими будуть витрати на здійснення регуляторних заходів відповідними органами та чим більшою буде кількість персоналу, залученого до здійснення наглядової та регуляторної діяльності за банками в країні, тим вищим можна вважати загальний рівень інтенсивності регулювання відносин між суб'єктами у банківській системі. В даному аспекті доцільним є здійснення порівняння сформованих бюджетів регулювання та кількості персоналу регуляторів з кількістю банків та їх структурних підрозділів у країні, що виступатиме ще однією характеристикою ступеня інтенсивності політики та витрат банківських регуляторів по відношенню до однієї структурної одиниці в банківській системі.

У той же час значної уваги заслуговує показник інтенсивності правозастосування, що являє собою частоту та строгість, з якою правовий режим у країні накладає санкції на суб'єктів банківської системи. При цьому діяльність з правозастосування до банків включає також реалізацію як державних, так і приватних судових процесів у країні. Загалом діяльність з правозастосування до діяльності банків характеризується наступним:

кількість дисциплінарних процедур, кількість банків-правопорушників, кількість та обсяги сплачених штрафів та пені, кількість розпочатих кримінальних проваджень по відношенню до діяльності банків тощо. Таким чином, чим більшою за обсягами є діяльність банківських регуляторів у межах забезпечення правопорядку на ринку банківських послуг, тим інтенсивнішим можна вважати регулювання банківської діяльності в країні загалом.

Поряд з наведеними індикаторами, як показники оцінювання інтенсивності регуляторної політики по відношенню до банків у країні можуть виступати дані щодо процедур реєстрації та ліцензування банків. Для внесення банку до державного реєстру та отримання ліцензії на здійснення банківських операцій, а також ліцензій на здійснення інших операцій, він має виконати всі вимоги, встановлені відповідно до чинного законодавства. Якщо ж банк не виконує ці вимоги на початковому етапі своєї діяльності, центральний банк чи інший регулятор у країні з даних питань може відмовити у прагненні банку провадити банківську діяльність. Схожа ситуація є характерною і для банків, які не виконують вимог регулятора та чинного законодавства, а тому підлягають відкликанню ліцензії та призупиненню їх діяльності. Опосередковано в якості оцінювання інтенсивності регуляторної політики щодо діяльності банків можна розглядати дані стосовно зареєстрованих банків, наданих та відкликаних ліцензій, кількість ліквідованих банків або банків, які перебувають на стадії ліквідації тощо. Водночас зазначені підходи дозволяють здійснити оцінку регуляторної політики у сфері банківської діяльності лише на фрагментарній основі та не дають можливості визначити загальний рівень інтенсивності регулювання в країні.

2.3 Розвиток науково-методичних засад оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності

Оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності пропонується здійснювати за допомогою підходу, який дозволяє комплексно врахувати такі складові регуляторного механізму: 1) функціональну, яка відображає методичне підґрунтя регулювання банківської діяльності (зокрема, інтенсивність грошово-кредитної політики) та представлена через інструменти індикативного та адміністративного характеру; 2) організаційну, яка відображає витратність регуляторних заходів та вимірюється за допомогою витрат на здійснення регуляторної діяльності, виходячи з кількості задіяного персоналу; 3) інституційну, що характеризує інституційне середовище банківської діяльності через дотримання правових норм та рівень фінансової свободи. Зазначимо, що показники, які безпосередню оцінюють інтенсивність регулювання діяльності банків, знаходяться у публічному доступі та відповідно мають бути включені в основу побудови інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні (табл. 2.1).

У межах дослідження нами обрано 23 країни, які є різними за рівнем економічного розвитку, знаходяться у різних географічних зонах, мають свої особливості розвитку банківництва та процесів, що відбуваються у банківській системі.

Зокрема, до переліку країн увійшли: Україна, Німеччина, Франція, Великобританія, Російська Федерація, Казахстан, Сполучені Штати Америки, Білорусь, Австралія, Чилі, Індія, Канада, Колумбія, Малайзія, Бразилія, Польща, Нідерланди, Південна Африка, Філіппіни, Нігерія, Марокко, Естонія, Грузія. Для дослідження було обрано період 2001–2014 рр (табл. В.1).

Таблиця 2.1 – Показники, які включені в основу побудови інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні, та джерела їх отримання [190-208]

Показник	Джерело
Ставка обов'язкового резервування	Офіційні інтернет-сайти центральних банків країн
Волатильність ставки рефінансування	Офіційні інтернет-сайти центральних банків країн
Впровадження принципів Базеля з питань банківського нагляду	Офіційні інтернет-сайти центральних банків країн Офіційний інтернет-сайт Банку міжнародних розрахунків
Наявність фонду гарантування вкладів клієнтів банків	Офіційні інтернет-сайти центральних банків країн
Обов'язковість участі банків у фонді гарантування вкладів клієнтів	Офіційні інтернет-сайти агенцій гарантування вкладів клієнтів
Обмеження процентних ставок по кредитам / депозитам	Офіційні інтернет-сайти центральних банків країн
Реальна процентна ставка	Офіційний інтернет-сайт Світового банку
Відношення кількості працівників у центральному банку до кількості банків та їх філій	Офіційні інтернет-сайти центральних банків країн
Показник дотримання правових норм	Офіційний інтернет-сайт Світового банку
Показник фінансової свободи	Індекс Економічної Свободи за методологією фундації Херітеджа

Для того, щоб інтенсивність регулювання за кожним з обраних показників вимірювалася однаково за шкалою від 0 до 1, проведемо нормалізацію показників за наступними формулами:

$$\frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}; \quad (2.1)$$

$$\frac{X_{\max} - X_i}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (2.2)$$

де X_i – значення показника регулювання в i -му році відповідної країни;

X_{\min} – мінімальне значення показника регулювання за весь період дослідження в цілому серед аналізованих країн;

X_{\max} – максимальне значення показника регулювання за весь період дослідження в цілому серед аналізованих країн.

Формула (2.1) використовується у тому випадку, коли більше значення показника регулювання відображає вищий ступінь інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні, а формула (2.2) – якщо менше значення показника регулювання свідчить про вищий ступінь інтенсивності регулювання банківської діяльності з боку відповідних органів.

Відзначимо, що з переліку обраних нами показників регулювання для побудови інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності, майже всі з них при збільшенні їх кількісних значень відображають зростання інтенсивності регуляторних заходів з боку відповідних органів. Проте такі показники, як реальна процентна ставка та показник фінансової свободи характеризують інтенсивність регулювання по-іншому та, відповідно, були нормалізовані з використанням формули (2.2).

У результаті нормалізації було отримано 11 стандартизованих показників регулювання діяльності банків (від 0 до 1), після чого здійснено їх сумування. У результаті розрахунків отримано кількісні значення інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності (табл. 2.2). Результати проведених розрахунків вказують на переважання помірного та незначного рівнів державного втручання в банківський бізнес досліджуваних країн, водночас спостерігається загальна тенденція щодо зростання інтенсивності регулювання банківського бізнесу в умовах

суттєвого коливання фінансової та макроекономічної стабільності внаслідок світової фінансово-економічної кризи.

Встановлено, що макроекономічна та фінансова стабілізація відбувалася переважно за рахунок функціональної складової регуляторного механізму, зокрема запровадження адміністративних інструментів грошово-кредитного регулювання банківської діяльності, в той час як організаційна та інституційна складові регулювання мають переважно довгостроковий вплив на забезпечення фінансової та макроекономічної стабільності в досліджуваних країнах.

Отже, за результатами проведених розрахунків сформулюємо наступні висновки стосовно конкретних країн світу. Відразу відзначимо, що аналізований перелік країн на основі даних щодо інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності за 2001–2014 рр. можна розділити на декілька груп.

До першої групи належать країни, які за період дослідження демонстрували відносно стабільний рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності: Україна, Російська Федерація, Казахстан, Бразилія, Польща, США, Чилі, Індія, Естонія, Білорусь. При цьому такі країни, як Україна, Російська Федерація, Казахстан, Бразилія, США, Індія, Естонія та Малайзія показали поступове зростання інтенсивності регулювання діяльності банків з боку відповідних органів. Так, в Україні у 2006 р. відбулося різке зменшення індикатора IBRR з 4,96 до 4,48 порівняно з минулим роком головним чином за рахунок зменшення ставки рефінансування банків з 14,7 до 11,5 %, ставки обов'язкового резервування з 6 до 3 %. У той же час підвищення ставки обов'язкового резервування з 6 до 9 %, а також загальне скорочення філіальної мережі банків у 2012 р. спричинили зростання IBRR до 5,63 порівняно з 5,24 у попередньому році.

Порівняно з Україною інтенсивність регулювання банківської діяльності в Російській Федерації, Казахстані, Бразилії, Польщі, США, Чилі,

Таблиця 2.2 – Нормалізовані значення інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	4,54	4,49	4,36	4,85	4,86	4,43	4,58	4,65	4,62	4,85	5,11	5,42	5,56	5,64
Німеччина	6,15	6,05	5,93	5,92	5,98	6,27	6,86	6,42	6,10	6,09	6,09	6,06	5,86	5,90
Франція	6,09	5,96	5,88	5,93	5,97	6,18	6,65	6,23	5,92	5,95	5,93	5,88	5,80	5,79
Великобританія	4,41	4,43	4,42	4,48	4,43	4,55	5,05	4,77	4,69	4,84	4,79	4,79	4,80	4,87
Російська Федерація	3,29	3,29	3,24	4,97	4,93	4,86	4,64	5,53	5,47	5,64	5,73	5,61	5,73	6,77
Казахстан	4,00	4,02	4,57	4,54	4,59	4,17	4,38	4,18	4,12	4,32	5,35	5,31	5,50	5,28
США	5,50	5,32	5,29	5,29	5,46	5,61	5,73	5,52	6,32	6,46	6,46	6,46	6,44	6,96
Білорусь	3,22	3,08	2,88	3,60	3,62	3,51	3,83	3,81	5,62	5,65	6,11	6,14	5,78	6,03
Австралія	3,27	3,32	3,43	3,42	3,43	3,56	3,68	5,78	5,73	5,81	5,80	5,56	5,47	5,56
Чилі	5,60	5,44	5,47	5,34	5,61	5,77	5,70	5,85	5,22	5,53	5,65	5,59	5,55	5,29
Індія	6,71	6,40	6,30	6,04	6,07	6,30	6,95	6,62	6,08	6,45	7,81	7,58	7,50	6,44
Канада	5,78	5,88	5,86	5,68	5,76	5,92	5,92	5,44	5,23	5,39	5,87	5,85	5,85	5,90
Колумбія	5,41	5,23	5,41	5,38	5,34	5,31	5,55	5,67	5,41	5,44	5,59	5,47	5,26	5,31
Малайзія	2,87	2,91	2,94	2,97	5,04	5,04	4,91	4,88	4,44	4,54	4,75	4,69	4,69	5,64
Бразилія	4,50	6,05	5,65	5,74	5,71	5,55	5,65	5,78	5,41	5,94	6,42	6,21	6,30	6,42
Польща	4,69	4,41	4,31	4,34	5,29	5,26	5,51	5,42	5,39	5,44	5,48	5,53	5,37	5,32
Нідерланди	5,66	5,64	5,48	5,48	5,40	5,50	6,23	6,05	5,89	5,93	5,94	5,79	5,76	5,74
Південна Африка	2,71	3,01	2,28	2,30	2,48	2,68	3,67	4,17	3,87	3,77	3,76	3,70	3,73	3,79
Філіппіни	4,72	4,72	4,67	4,67	4,83	4,81	4,67	4,60	4,47	4,50	4,65	4,99	5,52	5,64
Нігерія	3,92	4,27	4,02	3,90	4,18	4,32	3,73	3,67	4,26	4,18	3,83	3,82	3,92	5,05
Марокко	5,25	5,34	5,38	5,35	5,51	5,39	5,20	5,57	5,06	4,73	4,79	4,56	4,39	5,43
Естонія	4,77	4,43	4,25	4,30	4,38	4,71	4,83	4,60	4,15	5,18	5,26	5,19	5,12	5,10
Грузія	3,21	3,13	2,79	2,36	2,33	2,32	2,76	2,34	2,01	2,59	2,57	2,41	2,35	2,52

Індії та Естонії хоча й поступово зростала протягом 2001–2014 рр., проте мала більш різкі зміни у IBRR. Так, у Російській Федерації відбулися два стрімкі зростання IBRR: за 2003–2004 рр. – з 3,34 до 5,06 (внаслідок створення фонду гарантування вкладів фізичних осіб та встановлення вимоги щодо обов'язкової участі банків у ньому, а також через від'ємну реальну проценту ставку, яка змінилася з -0,7 до -7,3 %) та за 2007–2008 рр. – з 4,71 до 5,59 (за рахунок зростання ставки рефінансування з 10 до 13 %, а також встановлення обмежень на процентні ставки за депозитами банків). У Казахстані різке підвищення інтенсивності регулювання банківської діяльності у 2010–2011 рр. відбулося внаслідок встановлення центральним банком країни верхньої межі процентних ставок за кредитами банків та підвищених процентних ставок за інструментами підтримання ліквідності банків.

Так само, як і в Казахстані, у Бразилії за період дослідження також спостерігався різкий стрибок у рівні інтенсивності регуляторної політики з боку відповідних органів, зокрема в 2001–2002 рр. Про це свідчить зростання IBRR з 4,49 до 6,03. Такі зміни пояснюються рядом причин: зростанням ставки рефінансування банків з 19 до 25 %, підвищенням ставки обов'язкового резервування з 10 до 15 %, обмеженням інвестиційної діяльності банків через встановлення межі для процентних ставок за кредитами. В той же час у Польщі різке зростання IBRR спостерігалось у 2004–2005 рр. – з 4,33 до 5,29, що було викликано головним чином за рахунок введення обмежень на максимальні значення процентних ставок за кредитами банків.

У США, порівняно з Бразилією та Польщею, посилення регулювання діяльності банків у країні спостерігалось у розпал світової фінансової кризи 2007–2008 рр. та в післякризовий період. Про це свідчить зростання показника IBRR з 5,55 до 6,34 як результат встановлення банківськими регуляторами обмежень за депозитними процентними ставками банків. В подальші роки

інтенсивність регулювання банківської діяльності в США знаходилася на майже незмінному рівні.

Разом із США слід відзначити досвід Білорусі, в якій за період 2008–2009 рр. також відбулося різке зростання IBRR з 3,82 до 5,62. Причинами цього виступають такі ж фактори, як і в США, проте додатковий вплив на підвищення інтенсивності регулювання банківської діяльності в Білорусі також мало впровадження системи страхування депозитів з обов'язковою участю в ній банків та скорочення кількості структурних підрозділів банків у країні на фоні майже незмінного штату працівників центрального банку. Відзначимо й те, що реальна процентна ставка банків у цей період була від'ємною, що свідчить про створення центральним банком таких умов для діяльності банків, в яких забезпечення необхідного процентного спреда між кредитними та депозитними операціями стає досить складним завданням для менеджменту банку.

Цікавим є той факт, що поряд зі зростанням інтенсивності регуляторної політики по відношенню до діяльності банків у США та Білорусі в період 2008–2009 рр. у цей час у таких країнах, як Чилі, Індія та Естонія відбулося зменшення рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності, про що свідчать зменшення IBRR для цих країн: з 6,25 до 5,20, з 6,72 до 6,18 та з 4,59 до 4,13 відповідно. Така ситуація у зазначених країнах була спричинена спрощенням регуляторами процедури отримання необхідних ліквідних коштів від центрального банку, зменшенням вимог до обсягу резервування від залучених коштів. У наступні ж роки IBRR демонструє висхідну динаміку, яка викликана протилежними діями регуляторів порівняно з попередніми: підвищення ставок рефінансування та обов'язкового резервування, встановлення граничних значень процентних ставок за кредитами банків, від'ємні реальні процентні ставки.

Схожу політику регулювання банківської діяльності за період 2001–2014 рр. демонструють країни-члени Європейського Союзу – Німеччина, Франція та Великобританія, що представлено на рис. 2.1.

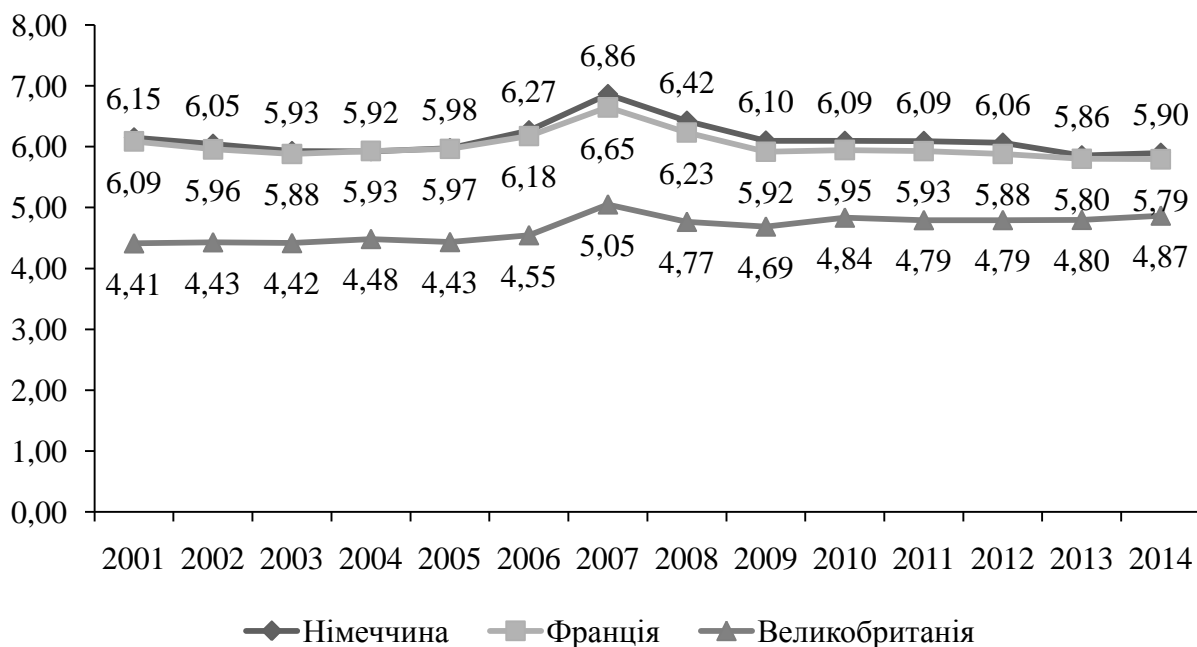

Рисунок 2.1 – Значення інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності у Німеччині, Франції та Великобританії за період 2001–2014 рр.

Починаючи з 2004 р., до 2007 р. включно відбувається доволі стрімке зростання IBRR: для Німеччини – з 5,94 до 6,90, для Франції – з 5,95 до 6,67, для Великобританії – з 4,49 до 5,06. Відзначимо, що в цих країнах у зазначений період реалізуються майже схожі процеси регулювання діяльності банків. Так, у 2007 р. у цих країнах всі банки повністю виконали вимоги Базеля II, ставка рефінансування банків зросла в середньому на 1,5 %, ставка обов'язкового резервування коштів клієнтів – на 2 % (лише в Німеччині та Франції), зменшення реальної процентної ставки, прийняття більш жорстких правових вимог до ведення банківського бізнесу тощо. Однак у наступні роки, особливо 2008–2009 рр. регулятори банківської діяльності дещо пом'якшили свої вимоги до банків, зокрема, знизивши

ставки рефінансування та обов'язкового резервування залучених коштів від клієнтів та ін.

На основі даних рис. 2.1 можемо також стверджувати про вищий рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності у Німеччині та Франції порівняно з Великобританією, зокрема через відсутність в ній вимог щодо обов'язкового резервування коштів клієнтів, значно меншу кількість штату працівників регулятора та відсутність обмежень на величину процентних ставок за кредитами банків.

Друга група країн включає країни, в яких протягом періоду дослідження інтенсивність регулювання банківської діяльності сильно коливалася. До них увійшли: Канада, Колумбія, Нідерланди, Південна Африка, Філіппіни, Нігерія. Розглянемо ситуацію в них більш детально.

До 2007 р. у Канаді коливання рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності знаходилися в межах від 5,69 до 5,92 згідно з розрахованим показником IBRR. Слід відзначити, що зростання IBRR до 2007 р. відбувалося за рахунок активного проведення центральним банком Канади операцій на грошово-кредитному ринку, зокрема через підвищення плати за операції з підтримання ліквідності банків. Після 2007 р. IBRR в країні зменшився з 5,92 до 5,24 у 2009 р., що дає змогу стверджувати про суттєве пом'якшення вимог регуляторів до діяльності банків у країні, навіть в умовах світової фінансової кризи. Зауважимо, що Канада є однією з тих країн, чия банківська система суттєво не постраждала від кризових явищ 2007–2008 рр. та досить стабільно функціонувала порівняно з іншими економічно розвинутими країнами світу. В цей час ставка рефінансування центрального банку була зменшена з 4,2 до 0,2 %, а розмір обов'язкових резервних вимог за залученими коштами банків залишився на нульовому рівні.

Стрімке зниження інтенсивності регулювання діяльності банків у Канаді до 2009 р. швидко змінилося стрімким її ростом та відповідно вищою

зарегульованістю банківської системи та обмеженнями в діяльності банків. Підтвердженням цього є зростання розрахованого показника IBRR з 5,24 до 5,88 за період 2009–2011 рр. Так, за ці роки банки в Канаді повністю перейшли на виконання вимог Базеля II, ставка рефінансування була підвищена до 1 %, до правового забезпечення діяльності банків були внесені певні оновлення, реальна процентна ставка досягла майже нульового значення порівняно з позитивними значеннями у минулі роки.

Ситуація в Нідерландах є протилежною до ситуації в Канаді – замість різкого зниження рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні у 2007 р. політика банківських регуляторів була спрямована на значне обмеження діяльності банків, зокрема за рахунок встановлення вимог до мінімального розміру власного капіталу банків, перевірки органами банківського нагляду, прозорості банківської діяльності та ринкової дисципліни відповідно до Базеля II, обмеження підтримки короткострокової ліквідності банків центральним банком та обмеження обсягів кредитно-інвестиційної діяльності внаслідок встановлення підвищених ставок по резервуванню частини залучених коштів від клієнтів тощо. Після різкого зростання IBRR у Нідерландах до 6,23 у 2007 р. спостерігається поступове його зменшення, яке станом на початок 2014 р. встановилося на позначці 5,74. Така динаміка індикатора пояснюється протилежною політикою органів регулювання діяльності банків у країні порівняно з минулим досвідом – широка підтримка ресурсної бази банків та майже відсутність вимог щодо резервування частини залучених коштів.

Неоднаковим є рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності і в таких країнах, як Південна Африка та Філіппіни. Протягом періоду дослідження ці країни демонстрували суттєві зміни IBRR, при цьому на Філіппінах інтенсивність регулювання діяльності банків є набагато вищою, ніж у Південній Африці – максимальне значення IBRR 4,16 у Південній Африці відповідає по суті мінімальному значенню IBRR А на

Філіппінах протягом 2001–2014 рр. У той же час тенденції до зростання IBRR у зазначених країнах за аналізований період є також різними.

Поступове збільшення інтенсивності регулювання банківської діяльності у Південній Африці спостерігалось протягом 2001–2008 рр., що демонструє зростання IBRR з 2,72 до 4,16. За цей час центральним банком Південної Африки забезпечено перехід банків на виконання вимог Базеля II, обмежено доступ банків до дешевого джерела короткострокової ліквідності через рефінансування, в розпал світової фінансової кризи 2007–2008 рр. встановлено граничні значення на процентні ставки за кредитними операціями банків, реальна процентна ставка встановилася на рівні 4–5 %. Після цього періоду політика центрального банку щодо регулювання грошово-кредитного ринку та діяльності банків в країні почала пом'якшуватися, внаслідок чого банки отримали можливість повною мірою реалізовувати свої кредитно-інвестиційні стратегії з метою отримання належного рівня прибутковості своєї діяльності. Слід також відзначити, що у Південній Африці не запроваджено систему гарантування вкладів фізичних осіб банку, про що свідчить відсутність у країні фонду гарантування вкладів та обов'язкового характеру участі банків у ньому. До того ж, протягом всього періоду дослідження регуляторами банків не встановлювалися обмеження на процентні ставки за депозитами, що не створювало перешкод для нарощення банками необхідних обсягів ресурсної бази.

На противагу Південній Африці, на Філіппінах до 2009 р. відбувалося зниження рівня інтенсивності регулювання діяльності банків із незначним його зростанням у 2004–2005 рр. У цілому ж IBRR за 2005–2009 рр. знизився з 4,83 до 4,48. Це було викликано наступними факторами: ставка рефінансування була знижена з 10 до 6 %, ставка обов'язкового резервування за строковими коштами банків була знижена з 10 до 8 %, кількість персоналу центрального банку Філіппін зросла на 10 % на фоні зменшення кількості банків та їх структурних підрозділів тощо. З іншого боку, починаючи з 2010

р., відбувається поступове нарощення інтенсивності регулювання банківської діяльності. Так, за період 2009–2014 рр. IBRR зріс з 4,48 до 5,04, що було викликано підвищенням в ці роки вимог банківського нагляду та проведенням реформ всередині банківської системи країни. В той же час обов'язкові резервні вимоги за строковими коштами банків зросли з 8 до 18 %, відношення кількості працівників центрального банку країни до кількості банків та їх філій суттєво зросло в основному за рахунок збільшення штату працівників регулюючого органу. Слід також відзначити, що 2012 р. на Філіппінах започатковано Стабілізаційну програму для оздоровлення сільських банків, унаслідок чого регулювання діяльності інших видів банків здійснювалося центральним банком країни більш інтенсивно, пом'якшуючи вимоги банківського нагляду лише до тих банків, які будуть поглинати сільські банки. Цікавим є й той факт, що протягом періоду дослідження не було виявлено присутності будь-яких обмежень на процентні ставки за кредитними та депозитними операціями банків на Філіппінах.

З-поміж другої групи країн значний науковий та практичний інтерес викликає досвід інтенсивності регулювання банківської діяльності в Колумбії та Нігерії. Протягом всього періоду дослідження значення IBRR в цих країнах досить сильно змінювались, демонструючи постійну зміну політики органів регулювання банківської діяльності в напрямку пом'якшення або посилення вимог до банків. Так, у Колумбії за період 2001–2014 рр. відбулося три хвилі зростання IBRR: за 2002–2003 рр. – з 5,21 до 5,39, за 2006–2008 рр. – з 5,29 до 5,66, за 2009–2011 рр. – з 5,39 до 5,57. Такі різкі коливання рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності були пов'язані з постійними змінами політики регулювання грошово-кредитного ринку в країні, зокрема змінами ставок рефінансування банків, обов'язкових резервних вимог, встановленням верхньої межі процентних ставок за кредитними операціями банків, а також змінами реальної процентної ставки. В той же час слід відзначити, що протягом останніх трьох років відбувається

лібералізація політики державних регуляторів банківської діяльності, що відображається у зниженні показника IBRR.

Порівняно з Колумбією, Нігерія демонструє ще більш різкі коливання IBRR протягом всього періоду дослідження, зокрема чотири періоди зростання/зниження рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності. Відзначимо, що найбільш різке падіння та зростання IBRR у Нігерії відбулося протягом 2006–2009 рр. Зокрема, за 2006–2008 рр. IBRR різко впав з 4,33 до 3,63, а за 2008–2009 рр. знову зріс до значення близько 4,30. Такі коливання індикатора пояснюються змінами кількісного складу працівників центрального банку Нігерії та змінами в кількості банків та їх структурних підрозділів у країні, змінами реальної процентної ставки (від -0,4 до 23,7), змінами рівня фінансової свободи відповідно до розрахунків, здійснених фахівцями фундації Херітеджа при дослідженні рівня економічної свободи в країнах світу.

В якості пояснення нестабільного рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності в Колумбії та Нігерії протягом періоду дослідження слід також зауважити про належність цих країн до таких, що перебувають на стадії активного реформування соціальної та економічної сфери суспільства. Внаслідок цього у Колумбії та Нігерії держава в особі відповідних органів активно застосовує весь можливий інструментарій для стримування або активізації діяльності банків у країні як основних фінансових посередників для досягнення поставлених цілей соціально-економічного зростання.

Цікавим є також досвід Австралії та Малайзії, де після різкого зростання рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності він встановився на порівняно незмінному рівні. Так, в Австралії за період 2007–2008 рр. IBRR різко зріс з 3,70 до 5,77. У цей час банки в країні перейшли на виконання підвищених вимог до їх діяльності відповідно до Базеля II. До того ж у 2008 р. було започатковано фонд гарантування вкладів фізичних осіб та встановлено вимогу щодо обов'язкової участі банків у ньому.

Натомість у Малайзії різке зростання IBRR спостерігалось у 2004–2005 рр. – з 2,98 до 5,05, що було викликано підвищенням центральним банком країни ставки рефінансування з 2,7 до 3,0 %, а також створенням фонду гарантування депозитів клієнтів банків. Поряд з цим реальна процентна ставка за вказані роки зменшилася з 0 % до -2,7 %.

До третьої групи країн, які демонстрували зниження рівня інтенсивності регулювання діяльності банків протягом 2001–2014 рр., увійшли лише Марокко та Грузія. За період дослідження IBRR у Марокко знизився з 5,28 до 4,34. При цьому у 2008 р. відповідно до показника IBRR (5,55) інтенсивність регулювання діяльності банків з боку державних органів країни була найвищою. Зокрема, в період 2007–2008 рр. банки Марокко повністю перейшли від Базеля I до виконання вимог Базеля II. У той же час зменшення інтенсивності регулювання банківської діяльності у країні в цілому за аналізований період пояснюється зняттям обмежень на обсяги діяльності банків та стимулювання їх кредитно-інвестиційних операцій: зменшення обов'язкових резервних вимог, надання центральним банком ліквідних коштів за низькими процентними ставками та на вигідних умовах, скорочення персоналу центрального банку, збільшення кількості банків та розширення їх філіальної мережі, відсутність обмежень на граничні значення за депозитними та кредитними процентними ставками банків тощо.

Незважаючи на те, що динаміка IBRR в Грузії протягом всього періоду дослідження не мала чітко вираженого низхідного характеру, все ж таки за 2001–2014 рр. відбулося зниження індикатора з 3,19 до 2,45, що серед переліку країн ставить Грузію на перше місце перед Марокко в аспекті присутності найнижчого рівня інтенсивності регуляторної політики з боку відповідних органів щодо банківської діяльності у країні. Слід також відзначити, що протягом всього аналізованого періоду найнижче значення показника IBRR в Грузії становило 1,98 у 2009 р., що є також найменшим серед усіх країн сформованої вибірки. Причиною суттєвого зниження рівня

інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні слід безумовно вважати проведення соціальних та економічних реформ, у тому числі спрямованих на забезпечення зростання країни та добробуту населення в ній. Зокрема, в ці роки було чітко сформовані правові межі діяльності банків, ставка рефінансування банків протягом періоду дослідження досягла мінімального значення у 4 %, обов'язкові резервні вимоги до банків також були одними з найнижчих – близько 5 %, відсутні обмеження для банків щодо кредитних та депозитних процентних ставок, реальна процентна ставка склала близько 20 %, за розрахунками фахівців фундації Херітеджа, Грузія мала найвищі значення показника фінансової свободи.

Висновки до розділу 2

1. Вивчення існуючих механізмів державного втручання у функціонування банківського бізнесу дає змогу виокремити чотири основні підходи: 1) інструментальний (індикативний), зміст якого полягає у дослідженні інтенсивності регулювання через використання окремих інструментів грошово-кредитної політики регулюючого органу (найпоширенішими є ставки обов'язкового резервування та облікова ставка); 2) інституційний, який базується на аналізі регуляторної політики в напрямку створення сприятливого інституційного середовища для функціонування банківського бізнесу (дотримання правових норм, контроль корупції, забезпечення монетарної свободи тощо); 3) адміністративний, який зосереджений на дослідженні рівня адміністративних вимог та обмежень діяльності банків; 4) результатний, що передбачає оцінку наслідків регулювання банківської діяльності через, наприклад, обсяги кредитування приватного сектору економіки. Водночас зазначені підходи дозволяють здійснити оцінку регуляторної політики у сфері банківської

діяльності лише на фрагментарній основі та не дають можливості визначити загальний рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні.

2. У роботі обґрунтовано необхідність оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності за допомогою підходу, який дозволяє комплексно врахувати такі складові регуляторного механізму: 1) функціональну, яка відображає методичне підґрунтя регулювання банківської діяльності (зокрема, інтенсивність грошово-кредитної політики) та представлена через інструменти індикативного та адміністративного характеру; 2) організаційну, яка відображає витратність регуляторних заходів та вимірюється за допомогою витрат на здійснення регуляторної діяльності, виходячи з кількості задіяного персоналу; 3) інституційну, що характеризує інституційне середовище банківської діяльності через дотримання правових норм та рівень фінансової свободи.

3. У роботі сформовано масив статистичних даних, який відображає динаміку індикаторів кожної зі складових регуляторного механізму для 23 країн світу, у тому числі України, протягом 2001–2014 рр. З метою нівелювання різномірності нормалізовано їх значення за мінімаксним методом залежно від напрямку впливу на інтенсивність регулювання банківської діяльності. Отримані нормалізовані оцінки стали підґрунтям для розрахунку агрегованого індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності, що дозволило згрупувати країни за силою регуляторного тиску на банківський бізнес.

4. Результати проведених розрахунків вказують на переважання помірною та незначною рівнів державного втручання в банківську діяльність досліджуваних країн, водночас спостерігається загальна тенденція щодо зростання інтенсивності регулювання банківського бізнесу в умовах суттєвого коливання фінансової та макроекономічної стабільності внаслідок світової фінансово-економічної кризи.

5. Встановлено, що макроекономічна та фінансова стабілізація відбувалася переважно за рахунок функціональної складової регуляторного механізму, зокрема запровадження адміністративних інструментів грошово-кредитного регулювання банківської діяльності, в той час як організаційна та інституційна складові регулювання банківської діяльності мають переважно довгостроковий вплив на забезпечення фінансової та макроекономічної стабільності в досліджуваних країнах.

6. Розроблений методичний інструментарій оцінювання рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності дозволяє врахувати основні аспекти регуляторного тиску на банківський бізнес: інструментарій та форми державного втручання; наслідки їх застосування для банків (через рівень фінансової свободи та дотримання правових норм), тобто відтворити процеси взаємодії держави та бізнесу в процесі регулювання банківської діяльності. Це дає можливість використовувати запропонований індикатор у подальших дослідженнях з метою визначення рівня конфліктності інтересів держави та банківського бізнесу, а також розробки регуляторних ініціатив щодо їх гармонізації.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором у роботах [63, 70-72, 76, 84, 92, 94, 96, 98, 100, 103].

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК БАЗОВИЙ ІНТЕРЕС ДЕРЖАВИ

3.1. Теоретико-методологічні підходи та інструментарій дослідження взаємозв'язку між регулюванням банківської діяльності та динамікою економічного зростання

Серед ключових проблем в економічній науці, яку вже протягом тривалого періоду намагаються вирішити дослідники з різних країн світу, є ідентифікація доцільності та, у випадку виявлення такої необхідності, встановлення масштабу державного втручання у функціонування різних суб'єктів економічної діяльності. З одного боку, науковці відзначають, що ринкове середовище є системою, здатною до саморегулювання, а тому державне втручання має бути значно обмеженим (держава повинна виконувати роль спостерігача), оскільки ринковий механізм має вбудовані стабілізаційні інструменти, що дозволяють досягти рівноваги економічної системи навіть у відповідь на дію значних макроекономічних шоків. Однак противники такого підходу відмічають, що досить часто ринок не має достатнього запасу резервів, які б дозволили стабілізувати ситуацію, а тому виникає необхідність державного регулювання найбільш проблемних сфер. Однією з них є фінансова система, яка, з одного боку, є тим інститутом, через який відбувається перерозподіл фінансових ресурсів між різними групами суб'єктів економічної діяльності, тобто фактично від ефективності функціонування різних фінансових інститутів залежить динаміка економічного зростання певної країни, проте з іншого боку, ця сфера частіше за все виступає епіцентром деструктивних процесів, швидка експансія яких і

на інші сектори економіки призводить не лише до порушення стабільності функціонування фінансової системи, а й до загальної макроекономічної нестабільності. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження різних наукових підходів до виявлення впливу регулювання фінансової сфери (а особливо банківського сектора як її основоположної складової) на динаміку економічного зростання з метою ідентифікації справедливості однієї з гіпотез: регулювання фінансового сектора за рахунок його стабілізаційної функції виступає тригером економічного розвитку держави чи, навпаки, є інгібітором економічних процесів у фінансовому секторі, а тому негативно відображається на динаміці макроекономічних індикаторів.

Дослідженню проблематики взаємозв'язку між рівнем розвитку банківського сектору та темпами економічного розвитку присвячено низку праць як вітчизняних, так і закордонних авторів. Так, Сенищ П. М. [237] у своєму дослідженні визначає, що вплив банківського сектора на економічний розвиток може реалізовуватися через три канали: грошові потоки, капітальний та грошово-господарський канали. Автор відмічає, що банки опосередковують рух низки грошових потоків між різними групами економічних агентів, а тому належне регулювання цих потоків дозволить досягти визначених уповноваженими інститутами цільових орієнтирів економічного розвитку держави. Вплив банківського сектору на економіку через капітальний канал проявляється у наступному: мобілізуючи тимчасово вільні фінансові ресурси суб'єктів економічних відносин банки трансформують їх у позиковий капітал, залучення якого до реального сектору економіки сприяє модернізації виробничого процесу, активізації технологічного розвитку та екологізації виробництва. Грошово-господарський канал, на думку автора, проявляється через функціонування грошового ринку. Таким чином, зміна регуляторних вимог, що стосуються функціонування банків може призвести до волатильності темпів економічного розвитку, задіявши при цьому один чи декілька каналів. Такої

ж позиції дотримуються й інші вітчизняні науковців. Зокрема, Стрижак А. П. [251], Тиркало Р. І., Ткачук Н. М. [255] відмічають, що посилення вимог до капіталу банків, обумовленого адаптацією нових стандартів банківського нагляду, розроблених Базельським комітетом після фінансової кризи 2007-2009 рр., є для вітчизняних банків досить складним завданням, враховуючи нестабільність соціально-політичних процесів в країні, а тому виконання означених вимог може негативно позначитися на динаміці зміни ВВП.

Гуляєва Л. П. [49] у своїй роботі емпірично (на основі застосування методів економіко-математичного моделювання) емпірично підтвердила існування взаємозв'язку між ефективністю банківської діяльності та параметрами економічного розвитку держави. Автор зазначає, що позитивним темпам економічного зростання сприятиме розширення масштабів кредитування, тоді як збільшення різниці між процентними ставками за кредитами та депозитами буде негативно впливати на темпи росту ВВП.

Таким чином, можна підсумувати, що вітчизняними науковцями як на теоретичному, так і на прикладному рівнях підтверджено існування взаємозв'язку між ефективністю функціонування банків та темпами економічного зростання, що дозволяє зробити висновок і про вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на макроекономічну ситуацію в країні.

Разом з тим, попри існування низки публікацій, що засвідчують позитивний вплив розвитку банківського сектору на економічне зростання, деякі дослідники зауважують, що у країнах з перехідною економікою (у тому числі, і в Україні) цей взаємозв'язок є значно слабшим. Так, Коваленк Ю. М. [138] відмічає, що серед факторів, котрі створюють перешкоди для повноцінного використання банківського сектору у процесі забезпечення високих темпів економічного зростання можна відмітити наступні: недосконалість інституційного середовища, значна тінізація операцій у

цьому сегменті, асиметрія інформація, низький рівень захисту прав власності та ін. У зв'язку з цим, регуляторні заходи мають бути направлені не лише на забезпечення стабільного функціонування банків, а й на зростання ефективності їх діяльності, а також залученості до загальноекономічних процесів, що дозволить максимально повно використовувати потенціал банківського сектору в умовах згладжування коливань економічних циклів.

Основним показником, який відображає стан економічного розвитку держави є валовий внутрішній продукт (ВВП), динаміка якого у фактичних цінах (номінальний ВВП), у цінах попереднього року (реальний ВВП), а також зміна відносно попереднього періоду (темп росту) представлені на рис. 3.1.

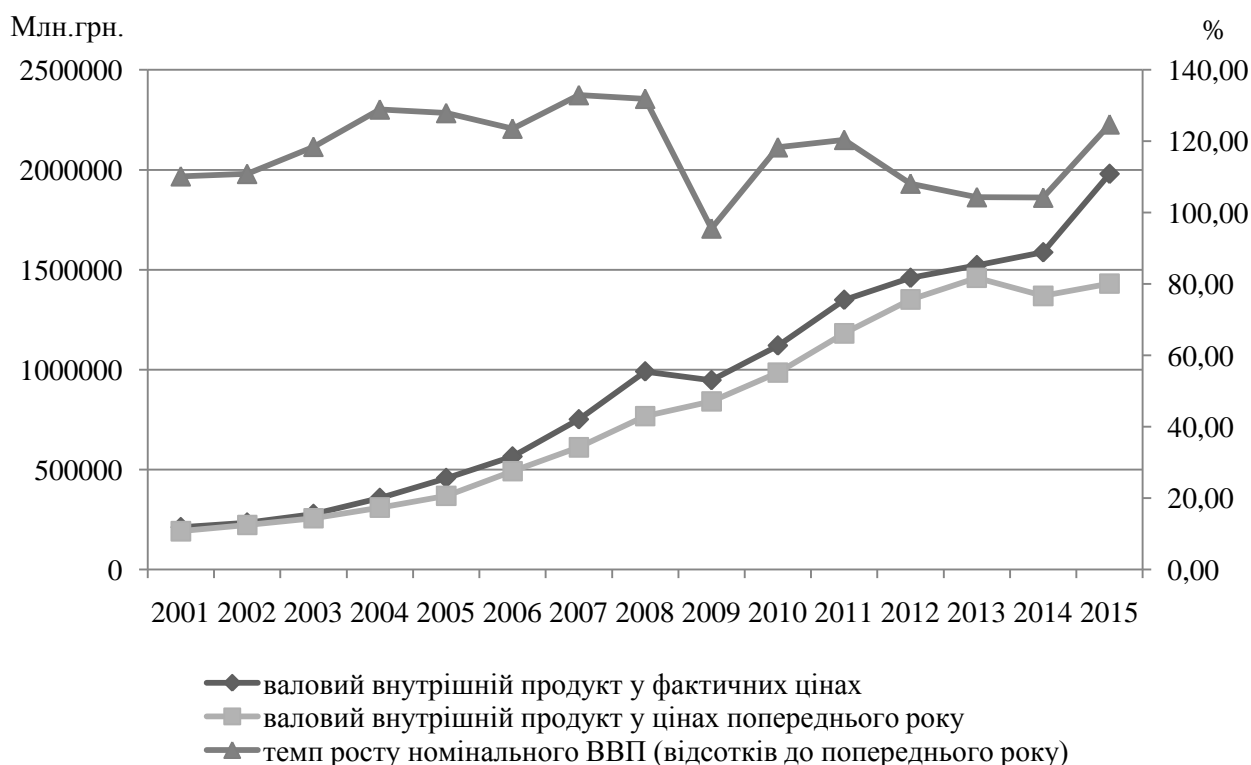

Рисунок 3.1 – Динаміка показників економічного розвитку України у 2001-2015 рр. [27]

На основі аналізу представленої статистичної інформації можна зауважити, що протягом усього періоду дослідження спостерігається позитивна динаміка абсолютних показників, проте темпи зростання

реального ВВП є дещо повільнішими. Разом з тим, зміна відносного індикатора протягом останніх років дещо сповільнилася, що є цілком закономірним проявом соціально-політичної нестабільності в країні, проте позитивно можна охарактеризувати збільшення темпу росту номінального ВВП у 2015 році.

Наявність тісного взаємозв'язку між фінансовим та реальним секторами економіки підтверджується як теоретичними напрацюваннями багатьох учених, так і практичними реаліями функціонування економік багатьох розвинутих країн. Першочерговий зв'язок двох зазначених сегментів ринку виявляється через фінансування банками діяльності підприємств, проте з розвитком глобалізаційних процесів розрив між двома секторами стає все більшим, що пояснюється спекулятивними операціями, а також широким розповсюдженням похідних фінансових інструментів (щоденний обсяг торгів на світовому валютному ринку збільшився з 1 млрд дол. США у 1970-х р. до 3-4 трлн. дол. США у 2011 р., а обсяг торгів товарами та послугами за цей же період збільшився лише на 50 %).

Емпіричним дослідженням характеру взаємозв'язку реального і фінансового секторів присвятили свої праці такі видатні вчені, як Дж. Гурлі, Е. Шоу, М. Бінсвангера, Дж. Гунтен, С. Лоун, К. Робінсон, Дж. Тобін, Дж. Стігліц, Х. Гессе, Б. Брааша, Х. Мінські, С. Калстром та багато інших. Результати досліджень всіх без винятку авторів стверджують про все більше розбалансування (розрив) фінансового та реального секторів економіки, що підтверджується значною часткою фінансового сектора в загальній сумі доходів за відносно низької частки фінансового сектора у ВВП.

На макроекономічному рівні взаємозв'язок двох досліджуваних сегментів виявляється у системі економічних відносин, основою яких є різноманітні форми фінансування підприємств, обслуговування розрахунків між суб'єктами господарювання, забезпечення доступу до фінансових ринків тощо. Фінансовий сектор, у загальному розумінні, був створений для

забезпечення безперервного виробничого процесу, проте зміни у характері діяльності банків, глобалізація та інтернаціоналізація забезпечили формування нових можливостей для банків щодо отримання прибутків. Отже, з одного боку, фінансовий сектор продовжує взаємодіяти з реальним на традиційних засадах, а з іншого, спостерігається прогресивне нарощення капіталу з можливістю його використання у подальшому в спекулятивних цілях. У даному контексті особливо важливо розуміти, що кількість фінансових структур в економіці країни, які, відповідно, можуть створювати пропозицію фінансових ресурсів на ринку та можливості щодо їх заснування, не обмежуються жодним інститутом влади [211]. Таким чином, стає реальною ситуація, за якої інвестиції (кредит) у реальний сектор втрачають пріоритетне значення для банків й першочерговим завданням стає отримання прибутку від операцій зі спекулятивним капіталом. Разом з цим на темпи розвитку банківського сектора впливає загальноекономічна кон'юнктура [272].

У науково-методичній літературі на сьогоднішній день панує думка щодо негативного впливу фінансового сектора на реальний. Зокрема, зростання волатильності фінансових показників обумовлює невизначеність не лише всередині сектора, а й всієї економіки в цілому, що зменшує можливості довгострокового стратегічного планування та вимагає застосування інструментів додаткового страхування від ризиків. Проте перерозподіл індивідуальних ризиків призводить до зростання системного ризику, що, відповідно, розкручує спіраль нестабільності. У загальному підсумку нестабільність та невизначеність призводять до виникнення кризових явищ в економіці [238].

Таким чином, розвиток фінансового сектора, так як і реального, є циклічним. Значна роль у функціонуванні банківської системи, як показав досвід посткризового функціонування світової економіки, належить державі та її регуляторній політиці, яка повинна мати попереджувальні механізми

виникнення кризових явищ та пом'якшувальні заходи підтримки фінансового сектора. Також доцільно зазначити, що традиційні механізми взаємодії реального і фінансового секторів уже не є актуальними й потребують нових підходів, одним із яких є узгодження інтересів суб'єктів регулювання діяльності банків на різних етапах розвитку економіки країни.

Економіка будь-якої країни проходить в своєму розвитку різні цикли. В економічній теорії на сьогоднішній день прийнято виділяти наступні види циклів:

- довгі хвилі М. Кондратьєва, тривалістю 40–60 років;
- хвилі С. Кузнеца, тривалістю 16–25 років;
- хвилі К. Жугляра, тривалістю 7–12 років;
- короткострокові хвилі Дж. Кітчина, тривалістю 2–4 роки.

Не ставлячи за мету дослідити підходи до виділення циклів, зазначимо, що представлені види хвиль не є взаємовиключними, а існують у відповідній єдності, й більш короткі цикли формують більш довгі.

В Україні циклічність розвитку економіки суттєво залежить від цін на метали, які складають переважну частку експорту. Ключовими показниками, які ідентифікують характер економічного зростання в Україні, є темп росту ВВП, доходи на душу населення, а також інфляція (рис. 3.2).

Дані щодо інфляції представлені за період 1997–2013 рр. з огляду на процеси гіперінфляції, що панували до 1996 р. Щодо показника доходів на душу населення, його значення представлено починаючи з 1996 р. – року проведення грошової реформи в Україні.

Традиційним індикатором характеру економічного зростання є темп росту ВВП у країні. Аналізуючи представлений графічний матеріал, варто зосередити увагу на волатильності показника темпу росту ВВП, який дозволяє виявити циклічність розвитку економіки.

Зокрема, чітку хвилю циклу С. Кузнеца в Україні можна визначити на проміжку 1994–2009 рр., який має наступні фази:

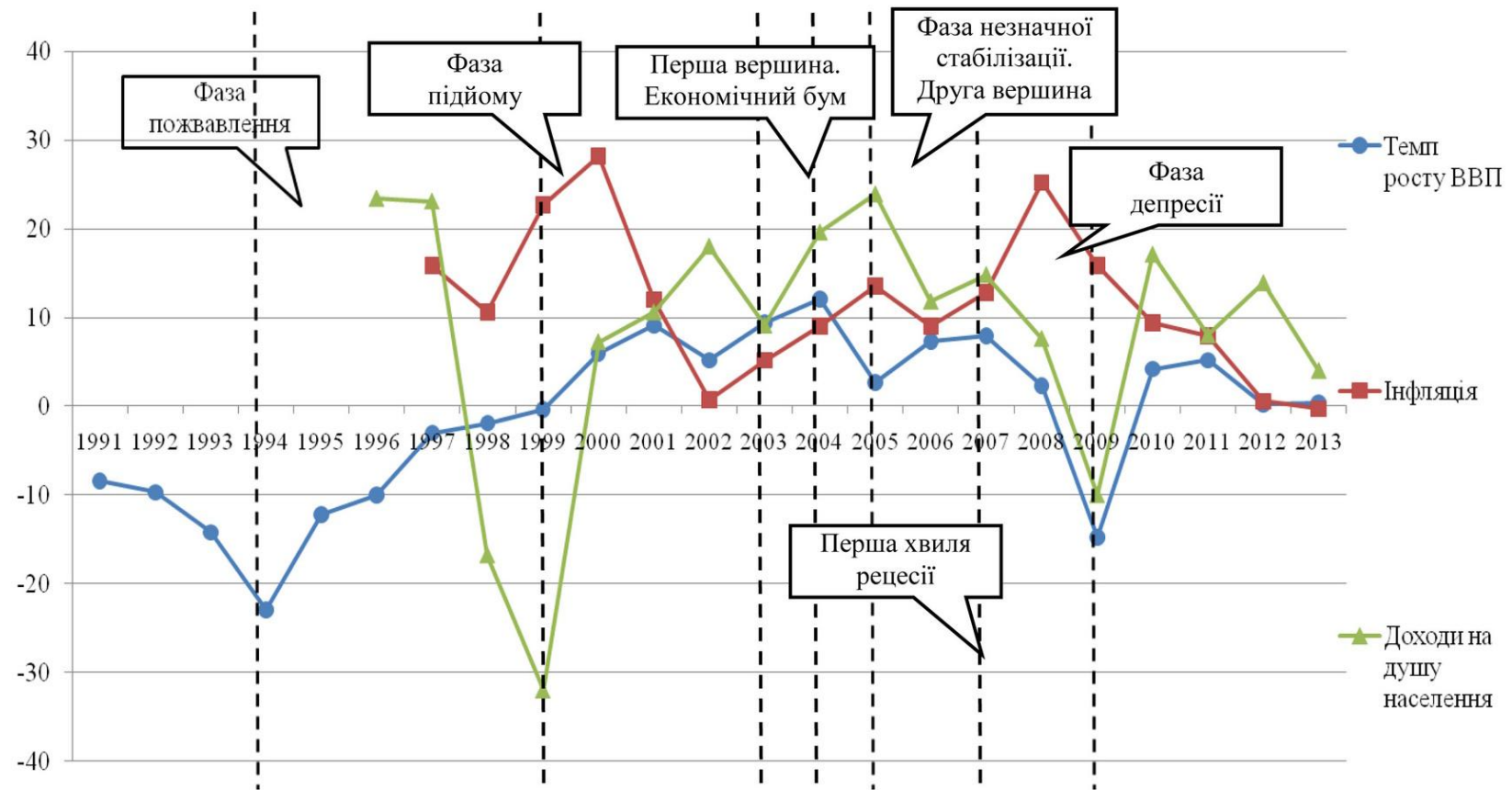

Рисунок 3.2 Показники розвитку економіки України за період 1991–2013 рр., %

1994–1999 рр. – фаза поживлення економіки, яка характеризується започаткуванням приватизаційних процесів, затуханням інфляції, стрімким зростанням обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України (484 млн дол. США у 1994 р. та 3 122 млн дол. США у 1999 р.), що дозволило зупинити спад виробництва та безробіття. Грошово-кредитна політика НБУ була спрямована на зниження облікової ставки, стабілізації депозитної діяльності банків, зокрема за рахунок створення у 1998 р. Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

1999–2003 рр. – фаза підйому, що характеризується постійним зростанням виробництва (до 15,8 % у 2003 р.), позитивні тенденції зростання спостерігаються в усіх галузях економіки, доходи населення формують висхідний тренд, помітно зменшується інфляція. Політика НБУ, як і на попередній фазі, була спрямована на зниження облікової ставки та сприяння у розширенні доступу споживачів до кредитних послуг банків;

2003–2004 рр. – перша вершина, економічний бум. Для цього періоду було характерно суттєве збільшення доходів у державний бюджет України, приріст ВВП у 2004 р. є найбільшим за часи незалежності й склав 12,1 %. Таке значення показника пояснюється розширенням внутрішнього ринку, стійким зростанням експорту й, відповідно, налагодженням відносин із зарубіжними партнерами. В цілому за 10 років обсяги промислового виробництва зросли на 40 %, а продуктивність праці збільшилася вдвічі. НБУ вживав у цей період заходи щодо стерилізації надлишкової ліквідності, зниження процентних ставок банків, забезпечення доступності кредитів від НБУ;

2004–2005 рр. – перша хвиля рецесії, що характеризується зменшенням обсягу іноземних інвестицій, гальмуванням темпів виробництва коксу, продуктів нафтопереробки, металургії та обробки металу, що складають основу вітчизняної економіки поряд із іншими галузями, які демонстрували незначний приріст. Також необхідно зазначити про негативне сальдо

зовнішньої торгівлі, порівняно із профіцитом у попередньому році, а також про зростання темпів інфляції, що обумовлено невідповідністю попиту і пропозиції на споживчому ринку в результаті значних соціальних виплат з бюджету. Діяльність НБУ була спрямована на стримування спекулятивного попиту на валюту, спрощення політики валютного регулювання, таргетування інфляції, розширення заставного інструментарію рефінансування, нарощення обсягів золотовалютних резервів;

2005–2007 рр. – фаза незначної стабілізації економіки, друга вершина, економічний бум. Економічний підйом на даній фазі пояснюється зниженням інфляції та номінальних і реальних ставок (проте реальні ставки залишаються високими), а також відбувається зниження витрат на виробництво, що й провокує зростання його темпів. Даний період характеризується насиченням економіки грошовою масою, зростанням потреби у кредитах у капіталомістких галузях. Економічна політика держави спрямована на стимулювання внутрішнього споживання за рахунок соціалізації бюджету, проте відповідні заходи щодо структурної перебудови виробництва прийняті не були, що підтверджується обсягами експорту. Діяльність НБУ в межах даної фази економічного циклу була спрямована на обмеження ризиків цінової нестабільності, підтримки помірному попиту на гроші та розширення пропозиції грошей, запобігання значній ревальвації реального ефективного обмінного курсу гривні, дедоларизації економіки. Незважаючи на політику НБУ, у 2006 р. спостерігається уповільнення динаміки монетарних агрегатів, що пояснювалося від'ємним сальдо платіжного балансу. Саме тому зростання монетарної бази забезпечувалось лише за рахунок інтервенцій НБУ на валютному ринку;

2007–2009 рр. – фаза депресії. У межах даного проміжку часу спостерігається прискорене зростання цін, саме тому політика НБУ була повністю спрямована на стримування інфляційних процесів. За рахунок падіння зацікавленості в українських товарах на світовому ринку

відбувається гальмування економічного розвитку, що у підсумку забезпечило появу структурних диспропорцій у виробництві та сукупному попиті на ринку. Також відбувається стагнація промисловості, зменшення економічної активності обумовило зменшення реальної заробітної плати (вперше за останні 9 років). У даному контексті визначальним стає 2008 р., який визнано як кризовий в економіці України. Діяльність НБУ у період кризи спрямована на проведення більш жорсткої грошово-кредитної політики, а саме відбувалося підвищення вимог до адекватності капіталу, формування обов'язкових резервів, підвищення процентних ставок, зокрема облікової та за операціями рефінансування. На противагу таким діям, у 2007 р. грошово-кредитна політика НБУ мала стимулюючий характер й сприяла розширенню рефінансування банків. Проте вимоги до якості кредитних операцій в іноземній валюті, а також коефіцієнтів обов'язкового резервування суттєво підвищилися.

Враховуючи тісний зв'язок реального та фінансового секторів економіки, доцільно ідентифікувати інтереси та заходи, які вживаються суб'єктами регулювання діяльності банків для їх задоволення в контексті встановленої циклічності розвитку економіки України (табл. Г.1). У табл. Г.4 представлено "план" та "факт" заходів, які реалізуються суб'єктами. "План" передбачає проведення заходів відповідно до теорії крижкості Х. Мінськи, а "факт" – заходи, які здійснювалися суб'єктами протягом 1994–2009 рр. в Україні. Для саморегулівних організацій у табл. Г.4 визначено лише інтереси з огляду на те, що їх діяльність в Україні є суттєво обмеженою й дані суб'єкти не мають реальних засобів впливу ні на діяльність банків, ні на політику органів державної влади.

Як уже було зазначено вище, держава зацікавлена у безперервному зростанні економіки країни, тому створює спеціальні умови для розширеного відтворення. Однією з таких умов є сприятливий кредитно-інвестиційний клімат, враховуючи банкоцентричність фінансового ринку України, де

ключова роль належить банкам, які виступають одним із головних джерел фінансування активних виробничих процесів у країні. Так, на всіх фазах циклу економічного розвитку держава буде зацікавлена у зростанні економіки та прагнучиме до активізації фінансування (кредитування) банками діяльності підприємств реального сектора навіть на фазах кризи та депресії, що дозволить частково пом'якшити наслідки кризових явищ.

Як видно з табл. Г.4, більшість заходів держави в межах планових та фактичних дій співпадають, окрім податкової політики. Зокрема, спостерігається деякий лаг впливу запроваджених державою фіскальних інструментів на фінансову політику, а саме 11 кварталів, що підтверджено у роботі [162]. Саме тому необхідно впливати на діяльність банків за допомогою фіскальної політики вже під час економічного буму (перша вершина), що дозволить уникнути перегріву економіки під час другої вершини економічного буму та її різкого падіння на фазі депресії.

Досліджуючи дії НБУ на різних фазах економічного циклу, варто зупинитися на твердженнях Х. Мінськи, який зазначав про необхідність запровадження обмежувальної та більш жорсткої політики регулювання фінансового сектора ще на фазі росту [414]. Фаза росту та розширення ресурсних можливостей банків характеризується активним нарощуванням обсягу кредитних портфелів, а також збільшенням кількості неякісних активів. Тобто завищені очікування банків щодо отримання прибутків обумовили зниження вимог до позичальників та прийняття більших ризиків. Дана ситуація є допустимою на фазі пожвавлення економіки, коли розширення кредитування має тісний позитивний зв'язок із динамікою економічного зростання, тобто зростання обсягу ресурсів банків забезпечується реальним зростанням прибутків суб'єктів господарювання. Із табл. Г.1 видно, що НБУ зацікавлений лише у стабільності системи в межах кожної фази циклу економічного розвитку. Поряд з цим спостерігається значний лаг у застосуванні регуляторних заходів між діями відповідно до

теорії Х. Мінськи та реальними діями. Зокрема, на фазі підйому регуляторна політика НБУ характеризується м'якими заходами та лібералізацією ринку, тоді як відповідно до поглядів Х. Мінськи НБУ повинен підвищувати вимоги до адекватності капіталу, що дозволить дещо згладити економічний бум, зменшити втрати банків та захистити банківську систему від різких коливань її стійкості. Це пов'язано із тим, що вже на фазі підйому відбувається накопичення значних обсягів спекулятивного капіталу, що свідчить про надування фінансової бульбашки, яка, відповідно, “руйнується” під час економічного буму. У цей період, варто зазначити, традиційно спостерігається максимальне задоволення інтересів споживачів за рахунок зниження вартості банківських послуг, підвищення ступеня їх доступності, зниження вимог до позичальників. Під час економічного буму (перша вершина), фактичні дії НБУ були спрямовані лише на підтримку ліквідності банків, надаючи доступні кредити рефінансування та на моніторинг якості кредитної діяльності банків, зокрема в частині прийняття ризиків під час здійснення активних операцій. Проте політика центрального банку вже під час економічного буму повинна була забезпечувати акумуляцію надлишкової ліквідності, яка виникла внаслідок активних операцій на ринку банківських послуг, підвищення вимог щодо якості кредитів, політики формування резервів, нормативу адекватності капіталу. Також одним із заходів НБУ, спрямованим на згладжування буму в системі, повинно було стати обмеження активних операцій та заборона дострокового вилучення депозитів з банків. Такі дії прямо конфліктують з інтересами як банків (у тому числі саморегульованих організацій), так і споживачів, проте, на нашу думку, захищають банківську систему від руйнівних наслідків економічного спаду, який відповідно до циклу виникає одразу після буму.

Позитивно варто відзначити дії НБУ в межах першої хвилі рецесії та фази незначної стабілізації системи, які були спрямовані на обмеження спекулятивного попиту на валютні кошти, забезпечення підтримки

ліквідності банків через інструментарій рефінансування та розширення пропозиції грошей на ринку. Разом з цим заходи центрального банку на фазі депресії мали стимулюючий характер у контексті розширення можливостей банків по залученню та розміщенню коштів, але обмежувальний – у контексті встановлення жорстких вимог до якості активних операцій, політики формування резервів, адекватності капіталу. Варто зауважити, що дії по встановленню більш жорстких вимог до банків мали б значно більший ефект за умови їх реалізації на фазі підйому економіки, оскільки дозволили б підготувати банки до спаду в економіці, захистити їх від суттєвих втрат та сприяти збереженню стійкості не лише банків, а й системи в цілому. Банки у фазі депресії повинні отримувати підтримку з боку НБУ за рахунок лібералізації ринку.

Щодо банків, їх зацікавленість у надприбутках підтверджується у роботі [163]. У період 2000–2004 рр. спостерігався позитивний зв'язок між обсягами розширення кредитування та динамікою економічного зростання в країні, проте вже у період 2005–2008 рр. темпи приросту обсягів кредитування значно перевищували темп росту ВВП, що пояснюється активізацією фази надування бульбашки та зниження кредитних вимог до потенційних споживачів, зниження межі прийняття ризиків. Отримання банками надприбутків, що є головною метою їх діяльності на фазах пожвавлення та підйому економіки, забезпечувалося за рахунок стрімкого розширення активної діяльності, що автоматично відбувалося за умови суттєвого зниження вимог до позичальників, прийняття більших ризиків, незважанням якістю активів. Проте, на наш погляд, на фазі підйому поряд із максимізацією прибутків банки повинні були б задовольняти ще один інтерес – якість портфеля, оскільки це захистило б установу від надмірних ризиків та, відповідно, втрат у майбутньому. На фазах економічного буму та рецесії банки намагалися утримувати клієнтів за рахунок високих процентних ставок, а виконувати зобов'язання – за рахунок запозичень на ринку. Лише у фазі депресії банки

повністю переглядають політику як кредитування, так і процентну, що суттєво обмежує їх діяльність на ринку банківських послуг та забезпечує підвищення якості портфеля активів банків. Узагальнюючи дослідження питань ідентифікації інтересів та заходів суб'єктів регулювання банківської діяльності, варто зазначити про наявність суттєвого лагу у прийнятті рішень щодо уникнення кризових явищ в економіці та фінансовій системі, а також про наявність значної неузгодженості інтересів суб'єктів.

Досліджуючи закордонний досвід, доцільно зупинитися на роботі, що була реалізована Лоайзою, Овйєдо і Сервеном [403] з метою виявлення впливу регулювання на макроекономічні показники. Слід зауважити, що науковцями було виділено сім ключових сфер, для яких було оцінено інтенсивність регулювання. До них належать: регулювання входу та виходу з ринку, ринку праці, фіскального тягаря, міжнародної торгівлі, фінансових ринків і виконання контрактів. Однак у рамках даного дослідження більш цікавою є ідентифікація алгоритму визначення інтенсивності регулювання саме фінансового ринку. Варто відзначити, що у досліджуваній роботі науковці розглядали регулювання фінансового ринку з позиції простоти доступу підприємств на ринок капіталу.

Дослідження було проведено для 76 країн, для кожної з яких було розраховано індекси регулювання, використовуючи усереднені за період дослідження (1990–2000 рр.) статистичні дані.

Оскільки більшість показників не є співставними, авторами було використано міні-максний метод нормалізації, який можна описати наступним чином:

у випадку, коли більше значення показника характеризує сильніший тягар регуляторних заходів:

$$X = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}} \quad (3.1)$$

де X – нормалізоване значення показника;

X_{min} – мінімальне значення показника у вибірці;
 X_{max} – максимальне значення показника у вибірці;
 X_i – значення показника, що підлягає нормалізації.

у випадку, коли менше значення показника відображає сильніший тягар регулювання:

$$X = \frac{X_{max} - X_i}{X_{max} - X_{min}} \quad (3.2)$$

Таким чином, використовуючи формули 3.1 та 3.2 науковці отримали індекси складності регулювання, які знаходяться у діапазоні від 0 до 1 (1 характеризує найвищий рівень регулювання відповідного сектора).

Отже, індекс регулювання фінансових ринків вимірює ступінь втручання державних владних інституцій у функціонування фінансового ринку, що проявляється у контролі процентних ставок, обмеженнях щодо структури власності банків, вхідних бар'єрах, регулюванні ринку цінних паперів і конкуренції між вітчизняними та зарубіжними банками. Значення індексу, розрахованого науковцями за групами країн, відображено у табл. 3.1.

Таким чином, на основі даних таблиці 3.1 можна відмітити, що найвищий рівень регулювання фінансового ринку, а, отже, і банківського сектора, зважаючи на превалювання саме індикаторів регулювання банківського сегмента у структурі індексу, є характерним для країн Середньої, Східної та Північної Африки, тоді як держави – учасниці ОЕСР мають найбільший рівень лібералізації фінансового ринку. Науковці також відмічають, що серед 76 країн найбільш складними та обтяжливими параметрами регулювання фінансового ринку і банківського сектора у тому числі, характеризуються Сирія та Іран, тоді як Нідерланди мають найменш регульований фінансовий ринок.

На наступному етапі дослідження науковцями було проведено кореляційний аналіз між індексами регулювання різних сфер економіки, за

результатами якого було виявлено тісний зв'язок між показниками регулювання фінансового ринку, торгівлі, входу на ринок, запобігання банкрутству та виконання контрактів, що стало підґрунтям для їх об'єднання в єдиний показник регулювання товарних ринків.

Таблиця 3.1 – Індекс регулювання фінансового ринку за Лоайза, Овйєдо і Сервеном

Група країн	Кількість спостережень	Значення показника	Відхилення	Мінімальне значення	Максимальне значення
Африка	17	0,54	0,14	0,32	0,81
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	6	0,38	0,06	0,27	0,45
Латинська Америка та Карибський басейн	21	0,43	0,18	0,11	0,79
Країни – члени ОЕСР	22	0,19	0,13	0,02	0,44
Середня, Східна та Північна Африка	6	0,58	0,33	0,31	1,00
Південна Азія	4	0,46	0,08	0,38	0,54

Зазначений показник має суттєвий негативний вплив на середньорічний темп росту ВВП на душу населення (-6,43) та слабкий позитивний вплив на індикатор волатильності макроекономічної рівноваги, що характеризується показником стандартного відхилення ВВП на душу населення (коефіцієнт регресії становить 0,02). Розрахунки було здійснено з використання методу найменших квадратів.

Досить цікавою з точки зору вибору індикаторів, що характеризують рівень регулювання фінансового ринку, є робота Абіада та Моді [284], які

здійснювали дослідження факторів, які сприяють реформуванню фінансового сектора.

У контексті даного дослідження слід відзначити, що індикатори, які було обрано дослідниками для характеристики реформування фінансового сектора стосуються банківського сегмента, а тому фактично є показними реформування банківської системи. До них належать:

- контроль за кредитуванням, що передбачає стимулювання кредитування відповідних секторів економіки, встановлення максимального обсягу кредитування для інших секторів, регулювання через норму резервування;

- управління процентними ставками, що характеризується можливістю встановлення урядом облікової ставки, визначення стелі чи підлоги даного показника, або ж його коливання у межах певного діапазону;

- регулювання вхідних бар'єрів, що проявляється у визначенні умов ліцензування, встановленні обмежень на участь іноземних банків, та спеціалізації банківських установ (можливість створення спеціалізованих та універсальних банків);

- встановлення вимог до внутрішньої системи управління банком, що виявляється у регламентуванні вимог до персоналу, створенні філіальної мережі та рекламній діяльності;

- присутність держави у банківському секторі, що визначається на основі розрахунку частки державних банків на ринку;

- обмеження щодо міжнародних операцій, що проявляється у частковій конвертованості валюти чи використанні множинних обмінних курсів.

Кожна з представлених вище категорій оцінюється за диференційованою шкалою, а саме: 0 балів – якщо сфера повністю пригнічується; 1 – частково контролюється; 2 – є в значною мірою лібералізована; 3 – повністю лібералізована. Науковцями було використано

деякі керівні принципи, щоб зменшити суб'єктивність оцінки. Наприклад, процентні ставки вважалися повністю пригніченими, якщо уряд або уповноважений орган повністю встановлює розмір процентних ставок; частково контрольованими – якщо процентні ставки можуть змінюватися в межах коридору або ж встановлюється максимальна їх межа; значною мірою лібералізовані – якщо деякі процентні ставки можуть формуватися під дією факторів ринкової кон'юнктури (або якщо були введені нові інструменти з плаваючою ставкою); повністю лібералізовані – якщо всі обмеження процентних ставок були скасовані.

Результати також було скориговано з урахуванням змін політики. У деяких випадках, наприклад, коли у країні було приватизовано всі державні банки відразу або скасовано управління на всі відсоткові ставки – кількість балів у відповідній категорії збільшилась більш ніж на одну одиницю.

У результаті було отримано індекс загальної фінансової лібералізації (лібералізації банківського сектора) для кожної країни шляхом об'єднання всіх шести складових. Для зручності було використано суму окремих компонентів, і, оскільки кожен з шести індексів може приймати значення від 0 до 3, то агрегований індекс може набувати значення від 0, що характеризує найвищий ступінь регулювання банківського сектора, до 18 – повну його лібералізацію.

Апробацію результатів дослідження було здійснено для 35 країн, різних за рівнем доходів та рівнем розвитку у часовому діапазоні 1973–1996 рр., що дозволило виявити певні закономірності зміни інтенсивності регулювання банківського сектору в країнах світу, а саме:

– найвищий рівень лібералізації банківського сектору мають держави-члени ОЕСР (на початок аналізованого періоду значення індексу знаходилося у діапазоні 7-8 балів, що майже вдвічі вище від найближчої групи країн – держав Східної Азії, тоді як у 1996 році значення індикатора

для країн ОЕСР становило 16 з 18 можливих балів, а у найближчої групи країн (Східної Азії, Латинської Америки та Африки) – лише 13);

– найнижчий рівень лібералізації характерний для країн Південної Азії: на початок періоду значення показника ледве досягало 1, а на кінець періоду становило близько 7 балів, що відповідає вихідним умовам країн Східної Азії;

– динаміка зміни аналізованого параметра для більшості груп країн (ОЕСР, Східної та Південної Азії, Африки) була висхідною без значних коливань, а для країн Латинської Америки характерною є циклічність.

Використання індексу лібералізації банківського сектора, розробленого Абіадом, Деліс, Хасан та Казакіс [346] виявляє, що між показником регулювання банківського сектора та ВВП на душу населення існує помітний (за шкалою Чеддока) зв'язок, який оцінюється коефіцієнтом кореляції на рівні 0,51.

Хаген [378] також проводив дослідження впливу індексу фінансової лібералізації (лібералізації банківського сектора), розробленого Абіадом, на динаміку економічного зростання. Емпірично виявлення даного типу взаємозв'язку було здійснено для 88 країн, перелік яких відображено у табл. 3.2.

Графічна інтерпретація взаємозв'язку між індексом фінансової лібералізації та динамікою економічного розвитку відображена на рис. 3.3. Таким чином, на основі даних рис. 3.3 можна відмітити сильний негативний зв'язок між індексом регулювання фінансового ринку (банківського сектора) і динамікою ВВП, що підтверджується відповідними коефіцієнтами, а саме: коефіцієнт кореляції Браві становить -0,6501 (0,0000), а коефіцієнт кореляції Спірмена дорівнює -0,6366 (0,0000), враховуючи усю вибірку країн. Обмеження вибірки до 22 країн з розвинутою економікою призводять до статистичної незначимості обох коефіцієнтів: 0,0849 (0,7070) та -0,0423 (0,8518) відповідно.

Таблиця 3.2 – Перелік країн, включених до дослідження Хагена [378]

Назва групи	Перелік країн
Країни з розвинутою економікою (22)	Австралія (AUS), Австрія (AUT), Бельгія (BEL), Канада (CAN), Данія (DNK), Фінляндія (FIN), Франція (FRA), Німеччина (DEU), Греція (GRC), Ірландія (IRL), Ізраїль (ISR), Італія (ITA), Японія (JPN), Нідерланди (NLD), Нова Зеландія (NZL), Норвегія (NOR), Португалія (PRT), Іспанія (ESP), Швеція (SWE), Швейцарія (CHE), Великобританія (GBR), США (USA)
Азіатські країни, що розвиваються (12)	Бангладеш (BGD), Гонконг (HKG), Китай (CHN), Індія (IND), Індонезія (IDN), Корея (KOR), Малайзія (MYS), Непал (NPL), Філіппіни (PHL), Сінгапур (SGP), Шрі-Ланка (LKA), Таїланд (THA)
Країни Латинської Америки і Карибського басейну (17)	Аргентина (ARG), Болівія (BOL), Бразилія (BRA), Чилі (CHL), Колумбія (COL), Коста-Ріка (CRI), Домініканська Республіка (DOM), Еквадор (ECU), Сальвадор (SLV), Гватемала (GTM), Мексика (MEX), Нікарагуа (NIC), Парагвай (PRY), Перу (PER), Уругвай (URY), Венесуела (VEN)
Південна Африка (14)	Буркіна-Фасо (BFA), Камерун (CMR), Кот-Д'Івуар (CIV), Ефіопія (ETH), Гана (GHA), Кенія (KEN), Мадагаскар (MDG), Мозамбік (MOZ), Нігерія (NIG), Сенегал (SEN), ПАР (ZAF), Танзанія (TZA), Уганда (UGA), Зімбабве (ZWE)
Країни з перехідною економікою (17)	Албанія (ALB), Азербайджан (AZE), Білорусь (BLR), Болгарія (BGR), Чехія (CZE), Естонія (EST), Грузія (GEO), Угорщина (HUN), Казахстан (KAZ), Киргизстан (KGZ), Латвія (LVA), Литва (LTU), Польща (POL), Росія (RUS), Україна (UKR), Узбекистан (UZB), В'єтнам (VNM)
Центральна, Східна та Північна Африка (7)	Алжир (DZA), Єгипет (EGY), Йорданія (JOR), Марокко (MAR), Пакистан (PAK), Туніс (TUN), Турція (TUR)
Країни-члени Єврозони (11)	Австрія (AUT), Бельгія (BEL), Естонія (EST), Фінляндія (FIN), Франція (FRA), Німеччина (DEU), Греція (GRC), Ірландія (IRL), Італія (ITA), Нідерланди (NLD), Португалія (PRT), Іспанія (ESP)

Рисунок 3.3 – Індекс регулювання фінансового ринку (в середньому за 2001–2005 рр.) і темп приросту ВВП на душу населення в доларах США за 2008–2011 рр. [378]

Розширивши вибірку з 22 країн з розвинутою економікою 12 країнами Азії, що розвиваються, а також 17 країн з перехідною економікою, було отримано наступні коефіцієнти: $-0,8032$ (0,0000) і $-0,7512$ (0,0000), що є значно негативними, проте статистично значимими.

Карлсон і Ландстром [329] проводили дослідження з метою виявлення впливу економічної свободи на темпи економічного зростання. Формалізацію даного типу взаємозв'язку науковцями було реалізовано з використанням статистичних даних, сформованих для 74 країн світу за період 1975–1995 рр. Вибірка включає 16 країн Африки, 19 країн Європи, 8 держав Південної Америки, 13 – Північної Америки, 16 азіатських країн і 2 з Океанії.

Серед індикаторів економічної свободи, вплив яких на динаміку ВВП було досліджено, можна відмітити групу показників, які відображають рівень

регулювання банківського сектора. Характеристика показників представлена у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Характеристика складових рівня регулювання банківського сектора

Назва складової	Характеристика показників
Свобода використання іноземних валют	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість відкриття рахунку в банку в іноземній валюті. 2. Різниця між офіційним обмінним курсом та обмінним курсом тіньового ринку
Свобода доступу до ринку капіталу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Структура власності банків. 2. Масштаби кредитування. 3. Контроль за процентними ставками. 4. Обмеження на операції з капіталом

За результатами дослідження було встановлено позитивний зв'язок між показниками регулювання банківського сектора та ростом ВВП, що є статистично значимими на довірчому інтервалі у 95 %. Причому коефіцієнти регресії мають наступні значення: для індикатора свободи використання іноземних валют – 0,158, для показника свободи доступу до ринку капіталу – 0,157, тобто обидва індикатори мають майже однаковий за силою та напрямком вплив на динаміку ВВП, тобто фактично збільшення рівня свободи у даних сферах, а, отже, їх дерегуляція, обумовлюють пришвидшення економічного розвитку країни.

У свою чергу, Майкл Манамела [406] також проводив дослідження з метою тестування гіпотез про наявність позитивного впливу регулювання фінансового ринку на економічне зростання, а також ідентифікації значимості індексу фінансової свободи як тригера позитивної економічної

динаміки у країнах, що розвиваються, проте отримав протилежні до попереднього дослідження результати.

Слід зауважити, що у якості показника, що характеризує макроекономічну динаміку, традиційно було обрано приріст ВВП у відсотковому вираженні, тоді як параметром, який відображає рівень регулювання фінансового сектора, був індекс фінансової свободи, розроблений фундацією Херітадж (the Heritage Foundation).

У свою чергу, індекс фінансової свободи було обрано, оскільки, на думку автора, саме він цілком відображає силу регулювання фінансового сектора. До складу зазначеного індексу входять наступні елементи:

- існування державного регулювання у сфері фінансових послуг;
- рівень втручання уряду у функціонування банків та інших фінансово-кредитних інститутів через пряме чи опосередковане володіння ними;
- ступінь розвитку фінансового ринку та ринку капіталу;
- втручання органів державної влади у процес алокації капіталу;
- доступність вітчизняного ринку капіталу для іноземних інвесторів.

Таким чином, кожна з представлених п'яти складових характеризує простоту та ефективність доступу різних за суттю та географічною приналежністю суб'єктів господарювання до фінансового сектора певної країни. Оцінювання зазначених сфер відбувається за 100-бальною шкалою, причому 100 балів є найкращим варіантом.

Слід зауважити, що залежно від отриманих балів рівень фінансової свободи може бути охарактеризований наступним чином:

- 100 балів – незначне (практично відсутнє) втручання держави;
- 90 балів – мінімальне втручання держави – регулювання фінансових інститутів є незначним, проте може розширюватися у періоди економічної нестабільності чи з метою запобігання шахрайству;

- 80 балів – номінальне державне втручання – фінансові інститути не мають майже ніяких обмежень щодо надання фінансових послуг, проте уряд має певну (не досить значну) частку у власності фінансових посередників, що функціонують на ринку;
- 70 балів – обмежене втручання державних органів – держава частково впливає на процес кредитування; державна власність фінансових інститутів є помітною; іноземні фінансові посередники стикаються з певними обмеженнями входу на внутрішній ринок;
- 60 балів – помітне державне втручання – центральний банк не є цілком незалежним, його регулятивні функції зазнають впливу з боку уряду, його здатність щодо забезпечення виконання угод та недопущення шахрайства є незадовільною; органи державної влади володіють значною часткою активів фінансових посередників; можливості фінансових установ надавати фінансові послуги є дещо обмеженими;
- 50 балів – значне державне втручання – напрямки та масштаб кредитування зазнають значного впливу з боку органів державної влади; існують помітні обмеження щодо надання фінансових послуг; доступ іноземних фінансових посередників на внутрішній фінансовий ринок стає ще більш ускладненим;
- 40 балів – сильне державне втручання – наглядові і регулятивні повноваження центрального банку зазнають значного впливу з боку уряду, а його здатність сприяти виконанню контрактів та протидії шахрайству є слабкою; уряд має значну частку власності та контроль над фінансовими посередниками;
- 30 балів – екстенсивне державне втручання – сфера кредитування майже повністю контролюється урядом, який виступає мажоритарним власником активів фінансових установ; діяльність фінансових інститутів є суттєво обмеженою, а створення банків передбачає подолання низки

вхідних бар'єрів; для іноземних фінансових посередників майже закрито доступ до внутрішнього ринку капіталу;

- 20 балів – надмірне державне втручання – центральний банк майже не може приймати будь-яких незалежних рішень; доступ іноземним фінансовим інститутам практично закрито;

- 10 балів – близьке до репресивного державне регулювання – сфера кредитування контролюється урядом; створення банків є обмеженим; функціонування іноземних фінансових посередників на внутрішньому ринку заборонено;

- 0 балів – репресивне державне регулювання – регулювання та нагляд орієнтовані на запобігання створенню приватних фінансових інститутів, функціонування яких є забороненим.

Дослідження також передбачає включення окрім факторної та результативної змінних декількох контрольних змінних, що впливають на динаміку економічного зростання. До таких, на думку автора, слід віднести інфляцію (у відсотковому вираженні); процентну ставку як характеристику вартості капіталу; рівень безробіття (у відсотках від загальної чисельності робочої сили). Означені три контрольні змінні імплементовані у модель з метою поліпшення адекватності регресійної залежності.

До вибірки країн, для яких здійснювалося тестування описаних вище гіпотез, було включено Алжир, Аргентину, Бразилію, Китай, Єгипет, Індію, Індонезію, Мексику, Росію та Південну Африку. Часовий діапазон охоплює період з 1995 по 2011 роки. Статистична база дослідження була сформована с наступних джерел: макроекономічні показники – за даними Світового банку; індекс фінансової свободи – за розрахунками фундації Херітадж.

Дослідження було реалізовано з використанням статистичного пакета для соціальних наук програмного забезпечення Microsoft Excel.

Таким чином, М. Манамелою було отримано наступні результати: проста однофакторна регресійна модель дозволила виявити негативний

вплив індексу фінансової свободи на динаміку економічного зростання, при цьому значення коефіцієнта регресії становило $-0,422$ на довірчому інтервалі 99% , тобто фактично лібералізація фінансового ринку призводить до зниження темпів росту ВВП; значення R^2 моделі становить $0,178$, тобто лише $17,8\%$ варіації залежної змінної пояснюється коливанням індексу фінансової свободи; імплементація контрольних змінних до моделі дещо знижує значення коефіцієнта регресії, який знаходиться на рівні $-0,264$, проте зростає значення R^2 ($0,424$), тобто сукупність факторної та контрольних змінних на $42,4\%$ пояснюють варіацію результативного показника. Отже, отримані результати дозволяють підтвердити гіпотезу про існування негативного зв'язку між рівнем фінансової свободи та динамікою економічного розвитку для країн, що розвиваються.

Існує також певна група досліджень, спрямованих на виявлення впливу зміни регуляторних вимог Базельського Комітету, що мають бути імплементовані банківськими установами, на динаміку макроекономічних індикаторів.

Так, Інститут міжнародних фінансів (The Institute of International Finance) [386] опублікував доповідь про сукупний вплив регуляторних вимог, що висувуються до фінансових установ відповідно до Базель III, у коротко- і середньостроковій перспективі. У роботі було оцінено вплив нового регулювання на динаміку кредитування та ВВП. Економетрична модель (NiGEM), розроблена Британським національним інститутом економічних і соціальних досліджень, була використана для оцінки впливу на економічну активність. За результатами дослідження було спрогнозовано річний спад ВВП на $0,6\%$ для країн єврозони протягом п'яти років після впровадження нових регуляторних вимог у 2015 році. Таке падіння обумовлене, в першу чергу, різким зниженням темпів зростання кредитної пропозиції (до 4% в 2020 році для країн єврозони), оскільки впровадження вимог Базель III

зробить кредитні ресурси більш дорогими. Прогнозується, що кредитні ставки можуть зрости на 328 базисних пунктів за період 2012-2019 рр.

Разом з тим, відповідно до доповіді Європейського Парламенту, у якій було оцінено наслідки впровадження IV Директиви щодо вимог до капіталу на динаміку економічного зростання, збільшення вимог до капіталу і вимоги ліквідності на один процентний пункт призведе до зниження темпів зростання ВВП на 0,33 процентних пункти в короткостроковій перспективі.

У свою чергу, дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку [426] щодо макроекономічних наслідків запровадження нових регулятивних вимог (Tier 1) дозволило ідентифікувати зростання кредитного спреду на 54 базисних пункти для єврозони і на 50 базисних пунктів для інших країн з розвинутою економікою. Однак, збільшення кредитних ставок призведе до зниження рівня ВВП в єврозоні на 1,14 % та на 0,73 % у інших розвинутих країнах протягом п'ятирічного періоду.

У доповіді Європейської Комісії [460] було використано модель QUEST для оцінювання впливу зміни вимог до капіталу за різними сценаріями на макроекономічні показники. У роботі описано два сценарії: перший припускає, що сильніше банківське регулювання не приводить до збільшення премії за ризик на власний капіталу банку (тобто вартість фінансування у довгостроковій перспективі для банків залишається без змін); другий сценарій передбачає зміну на 50 % вартості фінансування банків у довгостроковій перспективі.

Крім того, за кожним сценарієм оцінювання здійснюється у двох випадках – з і без використання буферів капіталу, тобто фактичного капіталу, який банки можуть самостійно встановити понад рівень мінімальних вимог до капіталу. Банки можуть використовувати ці буфери, тому що вони хочуть створити “подушку” капіталу вище нормативного мінімуму, або вони можуть створювати буфер з інших причин, які не пов'язані з регулюванням і/або переходом до запровадження IV Директиви щодо вимог до капіталу.

Отже, у рамках даного дослідження факторною ознакою було обрано зміну вимог до капіталу з 8 до 10,5 % (зі зміною вартості фінансування у довгостроковій перспективі, з чи без використання буфера капіталу), результативна змінна відображає коливання ВВП. Результати виявлення взаємозв'язку між змінними за різними сценаріями представлені у табл. 3.4.

Таблиця 3.4 – Вплив зростання вимог до капіталу на динаміку ВВП [460]

Сценарій	Рік					
	2014	2015	2016	2017	2020	2013–2015
Зростання вимог до капіталу без зміни вартості фінансування	-0,05	-0,05	-0,06	-0,08	-0,12	-0,27
Зростання вимог до капіталу зі зміною вартості фінансування на 50 %	-0,02	-0,02	-0,03	-0,04	-0,06	-0,13
Зростання вимог до капіталу без зміни вартості фінансування з використанням буфера	0,01	-0,08	-0,15	-0,18	-0,28	-0,69
Зростання вимог до капіталу зі зміною вартості фінансування на 50 % з використанням буфера	0,04	-0,05	-0,11	-0,11	-0,17	-0,34

На основі даних, представлених у табл. 3.4, можна відмітити, що зростання вимог до капіталу з 8 до 10,5 % має негативний вплив на рівень ВВП (вираженого як відхилення від значення ВВП у базовому році), причому справедливо зауважити, що більший негативний вплив відповідає першому сценарію, відповідно до якого посилення регуляторних вимог не приводить до збільшення премії за ризик на власний капіталу банку. Разом з тим

застосування додаткових інструментів також призводить до зростання негативного впливу на ВВП у довгостроковій перспективі.

Таким чином, можна відмітити, що дослідження ключових міжнародних організацій дозволяють зробити висновок, що зростання регулятивних вимог у банківському секторі призведе до скорочення ВВП, тобто посилення регуляторного тягара обумовлює сповільнення економічної активності.

Деякі науковці займалися також дослідженням впливу регулятивного тягара у банківському секторі на економічну динаміку на мезорівні. Зокрема, Гайсо, Сапієнца і Зінгалес [375], досліджуючи ефект банківського регулювання для провінцій Італії, зупинилися також і на впливові регулювання конкурентного середовища на динаміку ВВП. Основою для реалізації дослідження виступили 96 провінцій Італії.

У свою чергу, показником економічної динаміки провінцій було обрано темп зростання ВВП на душу населення в провінції між 1951 і 1991 роками (тобто до початку періоду дерегулювання). До стандартної регресійної моделі економічного зростання, розробленої Барро, було включено також певні контрольні змінні, а саме: базовий ВВП на душу населення в провінції 1951 року (на початок періоду дослідження); рівень інфраструктури (визначається як сума всіх інфраструктурних інвестицій в період 1936–1951 рр. у відношенні до ВВП на душу населення 1951 року), а також фіктивна змінна, яка характеризує належність регіону до півдня.

У загальному вигляді досліджувана залежність може бути описана рівнянням (3.3):

$$Growth_{it} = \alpha \log(GDP)_{it-1} + \beta Competition_{it} + \gamma South + \delta I_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3.3)$$

де $Growth_{it}$ – темп зростання ВВП на душу населення провінції;

$\log(GDP)_{it-1}$ – логарифм ВВП провінції 1951 року;

$Competition_{it}$ – показник, що характеризує конкуренцію у банківському секторі провінції;

$South$ – фіктивна змінна, що відображає приналежність провінції до півдня;

I_{it} – індикатор рівня розвитку інфраструктури провінції.

Результати дослідження, здійснені з використанням рівняння 3.3, відображені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Результати визначення характеру залежності між регулюванням конкуренції у банківському секторі провінцій Італії та динамікою економічного зростання [375]

Показник	1	2	3
Логарифм ВВП на душу населення 1951 року	-1,342 (0,186)	-2,217 (0,149)	-2,296 (0,189)
Рівень інфраструктурних інвестицій	-0,048 (0,081)	-0,071 (0,052)	-0,113 (0,071)
Фіктивна змінна		-0,954 (0,082)	-0,718 (0,167)
Рівень конкуренції у банківському секторі			0,344 (0,162)
Кількість спостережень	95	95	95
R^2	0,419	0,734	0,672

Таким чином, було виявлено, що рівень банківської конкуренції у провінції значно впливає на динаміку зростання ВВП, тобто збільшення показника конкуренції середовища на одне стандартне відхилення викликає реальне економічне зростання на чверть процентного пункту в рік.

На наступному етапі дослідження науковці здійснили оцінювання аналогічного типу взаємозв'язків, проте у період дерегулювання (1991–1999 рр.), вплив якого було оцінено через коливання рівня конкуренції банківського сектора у провінції.

Таким чином, було виявлено, що регіони з вищою початковою конкурентоспроможністю банківського сектора демонструють значно нижчі темпи економічного зростання протягом періоду дерегулювання. Отже, дерегулювання дозволяє менш конкурентним провінціям їх наздогнати. Цей ефект присутній, навіть якщо додати контрольні змінні до моделі. Таким чином, дослідники роблять висновок про те, що дерегулювання має суттєвий позитивний вплив на темпи економічного зростання, особливо для менш розвинутих провінцій, що, у свою чергу, також свідчить про існування конвергентних процесів між провінціями Італії.

Бек, Левін і Левков [306] здійснили дослідження впливу дерегулювання банківського сектора на динаміку коливання ВРП у штатах США. Результативною змінною було обрано логарифм ВРП, тоді як факторна ознака відображала скасування регулятивних обмежень щодо можливості створення кількості філій банків всередині певного штату. У роботі було досліджено діапазон у 25 років: 10 років – до моменту дерегулювання та 15 років – після. Причому ВРП кожного року вимірювався у відношенні до ВРП на рік дерегулювання. Результати розрахунків представлено на рис. 3.4.

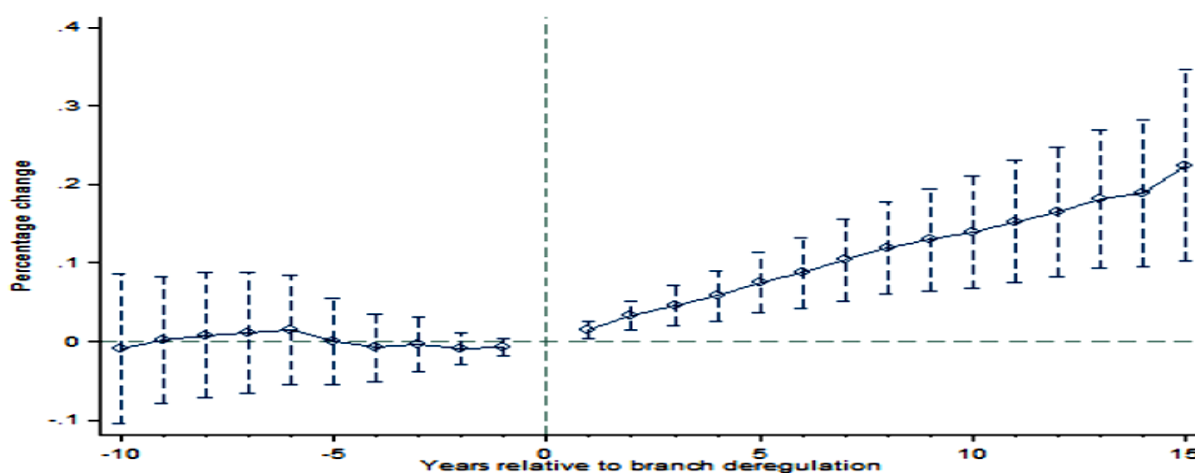

Рисунок 3.4– Динаміка впливу дерегулювання на ВРП

[308]

На рис. 3.4 по вертикальній осі відображено відсоток зміни ВРП, а по горизонтальній – часовий діапазон, причому нульовий рік – це рік, у якому

було скасовано обмеження на створення філій банків усередині штату. Пунктирною лінією позначено характеристики результативного показника на довірчому інтервалі 95 %.

Таким чином, науковці дійшли висновку, що скасування географічних обмежень на створення кількості філій банків призвело до поліпшення якості банківських послуг і, відповідно, поліпшення динаміки економічного розвитку регіонів. Крім того, було виявлено, що існує значне збільшення ВРП відразу після дерегулювання, і цей позитивний вплив зростає з плином часу.

Отже, огляд емпіричних результатів досліджень науковців щодо впливу регулювання на макроекономічну динаміку дозволяє зробити висновок про відсутність єдиної точки зору щодо даної проблематики, що може бути пояснено відмінностями наукових підходів до ідентифікації рівня регулювання банківського сектора, вибірки країн та часового діапазону, а тому існує об'єктивна необхідність продовження такого типу досліджень на основі формування комплексного індексу регулювання банківського сектора, що охопив би різні аспекти регулятивного навантаження. Важливим також є формування адекватного масиву статистичних даних на достатньому часовому інтервалі, а також включення до вибірки як розвинутих країн, так і тих, що розвиваються, і імплементація до моделі ряду контрольних змінних, що традиційно використовують при моделюванні економічного розвитку країни.

3.2. Формалізація рівня та каналів впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на економічне зростання України та інших країн світу

Плюралізм наукових підходів до визначення характеру та напрямку впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на динаміку

економічного зростання обумовлює необхідність розробки відповідного науково-методичного підходу, який би дозволив врахувати та, відповідно, виправити недоліки, характерні для здійснених раніше досліджень. Крім того, розвиток сфери економіко-математичного моделювання також може мати значний позитивний вплив на результати дослідження, оскільки нові методи оцінювання можуть дозволити врахувати певні аспекти, імплементація яких у модель раніше була неможливою з об'єктивних причин, що, у свою чергу, сприятиме зростанню точності та об'єктивності емпіричних результатів.

Отже, перш за все, у рамках даного дослідження доцільно охарактеризувати країни, що увійшли до вибірки, а також часовий діапазон спостереження. Таким чином, враховуючи необхідність отримання досить універсальних результатів, тобто таких, що дозволили б охопити різні регіони як за географічним критерієм, так і за специфікою функціонування банківського сектора (даний аспект є надзвичайно важливим, оскільки залежно від територіального розташування, а також традицій ведення бізнесу, у різних країнах можуть суттєво відрізнятися параметри інтенсивності регулювання банківської діяльності) до вибірки було включено 22 країни, серед яких є представники різних частин світу, а саме: Європа – Україна, Російська Федерація, Білорусь, Франція, Німеччина, Великобританія, Польща, Естонія, Нідерланди; Азія – Грузія, Казахстан, Індія, Малайзія, Філіппіни; Північна Америка – Канада, США; Південна Америка – Колумбія, Бразилія; Африка – Марокко, Нігерія, Південно-Африканська Республіка; Австралія. Отже, можна відмітити, що вибірка охоплює різні континенти, а також держави, які значно відрізняються за рівнем розвитку. Таким чином, можна зауважити, що у рамках даного дослідження було враховано як соціально-економічні, так і географічні аспекти, що можуть мати вплив на коливання параметрів інтенсивності регулювання банківської діяльності.

Після з'ясування складу вибірки, на основі якої буде проведено дослідження, доцільно охарактеризувати також і часовий діапазон спостереження, який, слід відмітити, також є досить значним і охоплює 13 років, а саме 2001–2014 рр. Вибір саме такого періоду дослідження обумовлений можливостями акумулювання статистичної бази дослідження, тобто справедливо зауважити, що дещо більший діапазон спостереження дозволив би певним чином підвищити точність результатів, проте саме на цьому проміжку можливо зібрати адекватний масив статистичних даних для усіх означених вище країн.

Отже, враховуючи охарактеризовані раніше обсяг вибірки та часовий діапазон дослідження, слід зазначити, що обидва представлені показники є досить значними. Крім того, особливий науковий інтерес у рамках даного дослідження становить виявлення як короткострокових, так і довгострокових коефіцієнтів залежності між інтенсивністю регулювання та динамікою економічного зростання. Беручи до уваги обидва описані критерії, а також динамічний характер панелі даних, для формалізації зв'язку між залежною та незалежними змінними запропоновано використовувати авторегресійну модель з розподіленим лагом, що, у свою чергу, дозволяє використовувати три окремі методи, розроблені Песараном та Смітом [434], а саме: Mean Group (MG), Pooled Mean Group (PMG) та Dynamic Fixed Effects (DFE), які значною мірою схожі, проте, разом з тим, мають свою специфіку. Зокрема, метод MG не враховує той факт, що певні параметри можуть бути однаковими між різними групами, тобто дозволяє розрахувати як короткострокові, так і довгострокові коефіцієнти моделі для кожної окремої групи (країни), тоді як агреговані показники (для панелі в цілому) розраховують як усереднені значення. Натомість метод PMG спрямований як на об'єднання, так і на усереднення; припускає, що вільний член, короткострокові коефіцієнти та значення похибки можуть відрізнятися між групами, проте довгострокові коефіцієнти є однаковими. Метод DFE, у свою

чергу, припускає, що як довгострокові, так і короткострокові коефіцієнти мають бути однаковими для панелі даних в цілому.

Враховуючи припущення, що у довгостроковій перспективі взаємозв'язок між інтенсивністю регулювання та темпами економічного зростання має бути подібним, у рамках даного дослідження запропоновано використовувати лише два з описаних вище методів, а саме: Pooled Mean Group (PMG) та Dynamic Fixed Effects (DFE).

Практична апробація даних методів буде здійснена з використанням опцій надбудови “xtpmg” програмного продукту Stata 12.0.

Отже, з'ясувавши доцільність вибору відповідного математичного інструментарію, а також здійснивши його коротку характеристику, доцільно перейти до конкретизації параметрів моделі, тобто залежної, незалежної та контрольних змінних.

Таким чином, як незалежну змінну запропоновано використовувати інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності.

Традиційно показником, що відображає динаміку економічного зростання певної країни, є приріст ВВП на душу населення, а тому саме цей індикатор є залежною змінною у рамках даного науково-методичного підходу.

Як контрольні змінні були використані такі:

- індикатор відкритості економіки, що розраховується Світовим Банком як відношення суми експорту та імпорту товарів і послуг до ВВП, і характеризує вплив активності країни у сфері міжнародної торгівлі на її економічну динаміку;
- показник співвідношення валового накопичення капіталу до ВВП, що відображає вплив інвестиційної активності суб'єктів економічних відносин певної країни на темпи економічного розвитку (канал інвестування);

- питома вага споживчих витрат уряду у ВВП дозволяє зробити висновок про вплив державних витрат на сповільнення чи пришвидшення темпів економічного розвитку (канал державного споживання);
- співвідношення чисельності безробітних до загального обсягу робочої сили в країні – даний показник дозволяє оцінити вплив зайнятості населення на динаміку показників економічного зростання;
- частка активів банківської системи у ВВП є опцією, що характеризує стан розвитку банківського сектора;
- індекс споживчих цін є показником, що дозволяє врахувати циклічність розвитку країн у рамках даної моделі.

Слід зауважити, що вище описано набір контрольних змінних, які було використано в цілому в моделі, проте у межах застосування окремого методу (PMG, DFE) формалізації впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на параметри економічного зростання деякі з них було виключено, враховуючи той факт, що вплив деяких з охарактеризованих показників виявився статично незначимим у межах допустимих довірчих інтервалів (у рамках даного дослідження приймаємо, що допустимим є довірчі інтервали 99 %, 95 % та, в окремих випадках, 90 %). Отже, загальна характеристика змінних моделі представлена у табл. 3.6.

Отже, перш за все, здійснимо оцінку означеного типу взаємозв'язку у коротко- та довгостроковій перспективі для усієї вибірки країн з використання методу PMG. Результати застосування методу представлено у табл. 3.7. Таким чином, з'ясувавши ключові теоретичні аспекти науково-методичного підходу до виявлення впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на економічне зростання, варто перейти до його практичної реалізації та, відповідно, інтерпретації отриманих результатів.

Таблиця 3.6 – Характеристика параметрів моделі формалізації впливу інтенсивності державного регулювання банківської діяльності на динаміку економічного зростання країни

Назва показника	Характеристика показника	Джерело
Приріст ВВП на душу населення (GDP per capita growth rate)	Відображає річний темп приросту ВВП на душу населення, виражений у %	Світовий банк
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП (General government final consumption expenditure as % of GDP)	Показник характеризує частку сукупних поточних державних витрат, враховуючи витрати на придбання товарів і послуг (у тому числі оплата праці працівників), більшість витрат на національну безпеку та оборону за виключенням державних військових витрат, у ВВП	Світовий банк
Валове накопичення капіталу як % від ВВП (Gross fixed capital formation as % of GDP)	Враховує вартість меліораційних робіт, придбання необоротних активів; будівництво доріг, інфраструктурних споруд, приватних житлових будинків, а також комерційних і промислових будівель	Світовий банк
Відкритість економіки (Trade as % of GDP)	Розраховується як сума експорту та імпорту товарів і послуг у відношенні до ВВП	Світовий банк
Рівень безробіття (у % до загального обсягу робочої сили) (Unemployment, % of total labor force)	Характеризує частку робочої сили, яка не має роботи, але спроможна працювати і активно шукає роботу	Світовий банк
Активи банківської системи у % до ВВП (Deposit money banks' assets as % of GDP)	Відображає співвідношення активів банківського сектора та ВВП	Світовий банк
Індекс споживчих цін (Consumer price index (2005=100, average))	Індекс споживчих цін відображає зміни у вартості придбання товарів і послуг, що входять до споживчого кошика; є усередненим за рік	Світовий банк
Агрегований індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	Інтегральний показник, що враховує різні критерії інтенсивності регулювання банківської діяльності, серед яких – дотримання правових норм, впровадження Базеля, волатильність ставки рефінансування тощо	Авторська розробка

Отже, на основі даних, представлених у табл. 3.7, можна відзначити, що у довгостроковій перспективі існує негативний і статистично значимий зв'язок між залежною та незалежною змінними, а саме: зростання інтенсивності регулювання банківської діяльності на одиницю обумовлює

зменшення економічної динаміки (приросту ВВП на душу населення) на 0,19 %, що є цілком закономірним, оскільки посилення регуляторного навантаження призводить до скорочення ділової активності суб'єктів банківського сектора, зниження результативності їх діяльності, що, у свою

Таблиця 3.7 – Статистичні результати застосування методу PMG для визначення коротко- та довгострокових коефіцієнтів залежності між рівнем інтенсивності регулювання банківської діяльності та економічним зростанням для усієї вибірки країн

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі				
Індекс інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,1888732	0,1024294	-1,84	0,065
Валове накопичення капіталу як % від ВВП	0,2013691	0,0277237	7,26	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,3673563	0,0691611	-5,31	0,000
Індекс споживчих цін	-0,3640401	0,0434399	-8,38	0,000
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,0286939	0,0055724	-5,15	0,000
Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі				
Індекс інтенсивності регулювання банківської діяльності	1,226628	0,5753302	2,13	0,033
Валове накопичення капіталу як % від ВВП	0,5029575	0,1755309	2,87	0,004
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,5651031	0,3704923	-1,64	0,100
Індекс споживчих цін	0,3431546	0,1131499	3,03	0,002
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,2660171	0,1366471	-1,95	0,052
Cons	10,7520700	0,8352554	12,87	0,000
ес	-0,9929223	0,0608426	-16,32	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

чергу, також негативно позначається і на масштабах кредитування реального сектора економіки і, як наслідок, викликає скорочення приросту ВВП.

Характеризуючи вплив на результативний показник контрольних змінних у довгостроковому періоді, можна відмітити, що позитивно на економічне зростання впливає перманентне зростання частки валового накопичення капіталу у ВВП, а саме: зростання на 1 % рівня даної контрольної змінної призводить до збільшення темпу приросту ВВП на душу населення на більш ніж 0,2 %. Решта показників, серед яких частка державних споживчих витрат у ВВП, відношення активів банків до ВВП та індекс споживчих цін, мають негативний вплив на динаміку економічного розвитку країни.

Зокрема, необхідно зазначити, що зростання питомої ваги державних споживчих витрат у ВВП (може бути обумовлено розширенням управлінського апарату понад оптимальний рівень) на 1 % спричиняє скорочення приросту ВВП на душу населення на 0,37 %. Майже аналогічний негативний вплив має і зростання загальнорічного індексу споживчих цін на 1 %. Натомість зростання частки активів банків у ВВП у довгостроковій перспективі також призводить до незначного сповільнення економічної динаміки на менш ніж 0,03 %.

Разом з тим варто відзначити, що напрямок впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на динаміку ВВП на душу населення змінюється у короткостроковому періоді, тобто є позитивним, а саме: збільшення індексу на одиницю обумовлює пришвидшення темпів економічного зростання на 1,23 %. Така ситуація є також цілком закономірною, адже зростання регуляторного навантаження у короткостроковому періоді спрямоване на забезпечення стабільності банківської діяльності і на незначному часовому діапазоні не призводить до згасання ділової активності банківських установ, тоді як перманентне

посилення інтенсивності регулювання у довгостроковій перспективі має негативний ефект.

Традиційно позитивний вплив на економічну динаміку у короткостроковому періоді має зростання валового накопичення капіталу, збільшення питомої ваги якого у ВВП обумовлює зростання результативного показника на 0,5 %. Разом з тим на незначному часовому діапазоні позитивно на економічний розвиток також впливає зростання індексу споживчих цін, що цілком відповідає позиції значного числа сучасних економістів, які стверджують, що незначна (повзуча) інфляція є стимулятором економічної активності. Математично цей зв'язок можна описати наступним чином: зростання середньорічного індексу споживчих цін на 1 % призводить до збільшення темпів приросту ВВП на душу населення на 0,34 %.

Натомість збільшення частки державних споживчих витрат має негативний вплив на динаміку ВВП на душу населення, а саме: зростання рівня даної контрольної змінної на 1 % обумовлює скорочення результативного показника на 0,57 %.

На наступному етапі дослідження розрахуємо аналогічні показники, проте з використанням методу DFE, результати застосування якого представлені у табл. 3.8.

Як можна відмітити на основі даних, представлених у табл. 3.8, статистично незначимими (враховуючи значення показника $P > |z|$) серед показників, які характеризують взаємозв'язок між інтенсивністю регулювання, контрольними змінними та динамікою економічного розвитку у довгостроковій перспективі є частка валового накопичення капіталу у ВВП, питома вага державних витрат у ВВП та рівень безробіття; решта показників є статистично значимими хоча б на одному з трьох допустимих довірчих інтервалів (1%, 5% чи 10%).

Характеризуючи тенденції, виявлені на основі методу DFE у довгостроковій перспективі, варто відзначити наступне:

– аналогічно до результатів за методом PMG виявлено негативний вплив збільшення інтенсивності регулювання банківської діяльності на динаміку економічного розвитку країни, а саме: зростання інтегрального показника інтенсивності регулювання на одиницю обумовлює сповільнення темпів економічного зростання на 0,83 %;

Таблиця 3.8 – Статистичні результати застосування методу DFE для визначення коротко- та довгострокових коефіцієнтів залежності між рівнем інтенсивності регулювання банківської діяльності та економічним зростанням для усієї вибірки країн

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі				
Індекс інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,8371247	0,4256354	-1,97	0,049
Відкритість економіки	0,0433610	0,0194791	2,23	0,026
Валове накопичення капіталу як % від ВВП	-0,0161610	0,1310768	-0,12	0,902
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,2426297	0,2029715	-1,20	0,232
Рівень безробіття	-0,0854636	0,1073758	-0,80	0,426
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,0524566	0,0175800	-2,98	0,003
Індекс споживчих цін	-0,1010482	0,0385296	-2,62	0,009
Індекс інтенсивності регулювання банківської діяльності	0,5299535	0,5059124	-1,64	0,100
Відкритість економіки	-0,0269244	0,0859999	-0,31	0,754
Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі				
Валове накопичення капіталу як % від ВВП	0,6056275	0,1484525	4,08	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	0,0987203	0,4486114	0,22	0,826
Рівень безробіття	-0,6834163	0,2295072	-2,98	0,003
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,1126781	0,0407843	-2,76	0,006
Індекс споживчих цін	0,1457815	0,1037679	1,62	0,104
Cons	13,965870	6,246887	2,24	0,025
ес	-0,9768868	0,0646336	-15,11	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

– серед чинників, що негативно впливають на темпи приросту ВВП на душу населення, також можна відзначити збільшення індексу споживчих

цін (зростання ІСЦ на 1 % обумовлює скорочення результативного показника на 0,1 %) та питомої ваги активів банків у ВВП (зростання факторної ознаки на 1 % спричиняє зменшення залежної змінної на 0,05 %);

– єдиною змінною, що позитивно впливає у довгостроковому періоді на економічну динаміку, є відкритість економіки – зростання даного показника на 1 % виявляється у збільшенні темпу приросту ВВП на душу населення на 0,04 %.

Разом з тим слід відзначити, що серед показників, які характеризують модель у короткостроковому періоді, статистично незначимими є відкритість економіки та питома вага державних споживчих витрат у ВВП. Аналізуючи значення статистично значимих коефіцієнтів, варто зауважити, що у короткостроковій перспективі зростання інтегрального показника інтенсивності регулювання банківської діяльності на одиницю супроводжується збільшення темпу приросту ВВП на душу населення на 0,53 %. Крім того, позитивно на динаміку економічного зростання впливає підвищення питомої ваги валового накопичення капіталу у ВВП (зростання факторної ознаки на 1 % призводить до підвищення результативної змінної на 0,61 %), а також індексу споживчих цін (підвищення ІСЦ на 1 % обумовлює збільшення темпу приросту ВВП на душу населення на 0,15 %). У свою чергу, негативно на динаміку економічного розвитку впливає зростання таких параметрів як безробіття (супроводжується скороченням темпу приросту ВВП на душу населення на 0,68 %) та частки активів банків у ВВП (обумовлює зменшення залежної змінної на 0,11 %).

Загалом, порівнюючи результати, отримані за кожним із двох методів, можна відмітити, що в цілому зберігаються тенденції та напрям впливу незалежної та контрольних змінних на залежну, проте дещо відрізняються значення коефіцієнтів, що характеризують такого типу взаємозв'язок.

Разом з тим, оскільки метод PMG дозволяє отримати короткострокові коефіцієнти залежності у розрізі кожної з країн, охарактеризуємо деякі з них

(ті, що мають найвищий рівень статистичної значимості у короткостроковому періоді) з метою порівняння отриманих результатів для різних країн світу.

Отже, перш за все, проаналізуємо показники взаємозалежності інтенсифікації рівня регулювання банківської діяльності та темпів економічного зростання, що представлені у табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Статистичні показники виявлення взаємозв'язку між рівнем інтенсивності регулювання банківської діяльності та економічним зростанням у короткостроковій перспективі

Країна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Великобританія	-2,029	1,281	-1,64	0,100
Російська Федерація	-1,035	0,341	-3,04	0,002
Казахстан	3,069	1,611	1,91	0,057
Австралія	0,520	0,301	1,73	0,084
Індія	2,989	0,899	3,33	0,001
Канада	0,708	0,437	1,62	0,104
Колумбія	9,786	1,521	6,43	0,000
Малайзія	-0,983	0,539	-1,83	0,068
Нідерланди	2,277	1,257	1,81	0,070
Грузія	4,978	2,475	2,01	0,044

Таким чином, за даними, представленими у табл. 3.9, можна відмітити, що з 10 розглянутих країн більшість, характеризуються позитивним взаємозв'язком між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та темпами економічного зростання, тобто посилення регуляторних вимог у короткому часовому діапазоні сприяє зростанню рівня стабільності економіки країни і, як наслідок, стимулює покращення економічної динаміки, що проявляється у збільшенні темпу приросту ВВП на душу населення.

Серед представленої групи країн найбільш значним позитивним взаємозв'язком між інтегральним показником інтенсивності регулювання банківської діяльності та темпами приросту ВВП на душу населення характеризується Колумбія, для якої даний тип залежності може бути описаний наступним чином: зростання інтегрального показника на один пункт обумовлює пришвидшення динаміки економічного зростання на 9,79 %. Досить високим значення коефіцієнта є також і для Грузії, а саме: збільшення факторної ознаки на одиницю призводить до зростання темпу приросту ВВП на душу населення на 4,98 %. У свою чергу, для Казахстану зв'язок між залежною та незалежною змінними може бути охарактеризований наступним твердженням: підвищення на одиницю регуляторного навантаження у банківській діяльності сприяє прискоренню економічного зростання на 3,07 %. Майже такий же ефект як і для Казахстану має посилення регуляторних вимог у банківському секторі і для Індії, для якої буде притаманним підвищення темпу приросту ВВП на душу населення майже на 3 %.

Для інших країн позитивний вплив є не настільки суттєвим, а саме: для Австралії та Канади збільшення інтегрального показника інтенсивності регулювання банківської діяльності супроводжується прискоренням темпів економічного зростання менше, ніж на 1 %.

Однак разом з тим для таких країн, як Великобританія, Росія та Малайзія характерним є негативний характер зв'язку між досліджуваними показниками, тобто підвищення на одиницю інтенсивності регулювання діяльності банків передбачає скорочення темпу приросту ВВП на душу населення на 2,03 %, 1,04 % та 0,98 % відповідно.

У контексті дослідження взаємозв'язку між основними параметрами моделі доцільно проаналізувати не лише вплив зміни інтенсивності регулювання на динаміку показника економічного розвитку, а й волатильність контрольних змінних для різних країн при існуючому рівні

регуляторного навантаження на банківський сектор. Відповідні статистичні показники представлено у табл. 3.10–3.13 (для аналізу відібрано коефіцієнти, що мають найвищі показники статистичної значимості).

Таблиця 3.10 – Статистичні показники виявлення взаємозв'язку між питомою вагою валового накопичення капіталу у ВВП та економічним зростанням у короткостроковій перспективі

Країна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Україна	1,158	0,176	6,58	0,000
Німеччина	0,737	0,383	1,92	0,055
Франція	-1,313	0,376	-3,49	0,000
Російська Федерація	2,423	0,246	9,85	0,000
Казахстан	0,784	0,312	2,51	0,012
США	0,791	0,119	6,64	0,000
Індія	-0,369	0,178	-2,07	0,039
Колумбія	1,281	0,283	4,53	0,000
Бразилія	1,204	0,251	4,80	0,000
Польща	0,981	0,282	3,48	0,001
Філіппіни	1,374	0,478	2,87	0,004
Естонія	0,496	0,227	2,18	0,029
Грузія	0,638	0,217	2,95	0,003

З огляду на дані, представлені у табл. 3.10, можна зауважити, що показник питомої ваги валового накопичення капіталу є достатньо ефективною контрольною змінною у процесі дослідження впливу певних індикаторів на темпи економічного розвитку, оскільки у короткостроковій перспективі він є статистично значимим для більшості країн вибірки на довірчих інтервалах у 99 % та 95 % (навіть без урахування третього допустимого довірчого інтервалу 90 %). Аналізуючи більш детально значення коефіцієнтів регресії, слід зазначити, що для переважної більшості країн вплив збільшення валового накопичення капіталу на темпи економічного зростання має позитивний

характер, і лише для Франції та Індії цей зв'язок є негативним, тобто зростання рівня контрольної змінної на 1 % призведе до скорочення показника приросту ВВП на душу населення на 1,31 % та 0,37 % відповідно.

Разом з тим максимальний позитивний ефект при зростанні незалежної змінної на 1 % у короткостроковій перспективі можна відзначити для таких країн, як Російська Федерація, Філіппіни, Колумбія, Бразилія та Україна, що може бути охарактеризовано збільшенням результативної змінної на 2,42 %, 1,37 %, 1,28 %, 1,2 % та 1,16 % у відповідній послідовності для кожної з зазначених держав. Натомість, для решти країн, представлених у табл. 3.10 взаємозв'язок між двома досліджуваними параметрами є менш суттєвим, а саме: зростання на 1 % частки валового накопичення капіталу у ВВП супроводжується збільшенням темпу приросту ВВП на душу населення менше, ніж на 1 %.

Важливою контрольною змінною у процесі дослідження впливу певної групи чинників на динаміку економічного зростання є індекс споживчих цін, оскільки зазначений показник дозволяє врахувати у ході моделювання циклічність розвитку національної економіки. Саме тому виникає необхідність більш ґрунтовного аналізу взаємозв'язку між коливанням ІСЦ та темпами приросту ВВП на душу населення для даної групи країн у часовому діапазоні 2001–2013 рр. у короткостроковому періоді та при існуючому рівні інтенсивності регулювання банківської діяльності (табл. 3.11).

Аналогічно до отриманих в цілому за вибіркою країн результатів, дані табл. 3.11 засвідчують наявність позитивної залежності між рівнем інфляції, розрахованим на основі індексу споживчих цін, та динамікою приросту ВВП на душу населення для більшості держав, для яких вплив досліджуваної контрольної змінної є статистично значимим у короткостроковому періоді хоча б на одному з довірчих інтервалів у 99 % чи 95 %. Проте разом з тим для Російської Федерації та Колумбії незначне зростання інфляції не

виступає тригером пришвидшення темпів економічного зростання, а навпаки обумовлює їх скорочення на 0,34 % та 0,74 % відповідно.

Таблиця 3.11 – Статистичні показники виявлення взаємозв'язку між індексом споживчих цін та економічним зростанням у короткостроковій перспективі

Країна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Україна	0,294	0,074	7,54	0,000
Німеччина	1,519	0,711	2,14	0,033
Російська Федерація	-0,339	0,058	-5,89	0,000
Казахстан	0,410	0,154	2,66	0,008
США	0,320	0,060	5,32	0,000
Канада	0,274	0,094	2,91	0,004
Колумбія	-0,740	0,263	-2,81	0,005
Малайзія	0,431	0,201	2,14	0,032
Польща	0,532	0,213	2,50	0,012
Нігерія	1,621	0,560	2,89	0,004
Естонія	0,562	0,152	3,68	0,000
Грузія	0,490	0,208	2,36	0,018

Аналізуючи позитивні значення коефіцієнтів регресії, слід відзначити Німеччину та Нігерію, для яких вплив на результативний показник є найбільш суттєвим, а саме: зростання індексу споживчих цін на 1 % призводить до збільшення темпу приросту ВВП на душу населення на 1,52 % та 1,62 % відповідно. Для решти держав групи позитивного впливу значення коефіцієнта коливається несуттєво і не перевищує 1 %.

У контексті даного дослідження особливий інтерес становить аналіз взаємозв'язку між такою контрольною змінною, як частка активів банків у ВВП та темпами економічного зростання з урахуванням визначеного рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності, що представлено у табл. 3.12.

Таблиця 3.12 – Статистичні показники виявлення взаємозв'язку між питомою вагою активів банківської системи у ВВП та економічним зростанням у короткостроковій перспективі

Країна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Україна	-0,175	0,059	-2,94	0,003
Німеччина	-0,433	0,155	-2,78	0,005
Франція	-0,173	0,036	-4,88	0,000
Російська Федерація	-0,340	0,140	-12,19	0,000
США	0,063	0,022	2,80	0,005
Білорусь	-0,825	0,354	-2,33	0,020
Індія	-1,332	0,189	-7,02	0,000
Канада	0,055	0,011	5,09	0,000
Колумбія	0,501	0,130	3,85	0,000
Малайзія	-0,146	0,038	-3,83	0,000
Філіппіни	-0,212	0,110	-1,92	0,055
Грузія	0,750	0,466	1,61	0,104

Аналізуючи дані, представлені у табл. 3.12, доцільно відмітити, що напрям впливу показника питомої ваги активів банківської системи у ВВП на темп приросту ВВП на душу населення у короткостроковому періоді серед групи країн з найбільшим рівнем статистичної значимості відповідного коефіцієнта регресії є неоднозначним з незначним превалюванням негативного зв'язку. Крім того, значення самого коефіцієнта є невисоким, тобто зміна результативної ознаки під впливом факторної не буде досить значною. Зокрема, серед усієї вибірки держав, представлених у таблиці, лише для Індії значення коефіцієнта перевищує одиницю, тобто зростання частки активів банківської системи цієї країни у ВВП буде супроводжуватися скороченням темпу приросту ВВП на душу населення на 1,33 %.

Негативний вплив підвищення рівня досліджуваної контрольної змінної на результативний параметр спостерігається також для таких країн,

як Україна, Німеччина, Франція, Російська Федерація, Білорусь, Малайзія та Філіппіни, проте значення коефіцієнта регресії є меншим за 1 %.

Серед групи країн позитивного впливу слід відзначити Грузію та Колумбію, для яких збільшення на 1 % частки активів банківської системи у ВВП супроводжується прискоренням темпів економічного зростання на 0,75 % та 0,5 % відповідно, тоді як для Канади та США значення коефіцієнта не перевищує 0,1 %.

Останньою серед групи контрольних змінних, аналіз впливу яких на динаміку ВВП на душу населення при заданому рівні інтенсивності регулювання банківської діяльності потребує дослідження, є частка державних споживчих витрат у ВВП (табл. 3.13).

Таблиця 3.13 – Статистичні показники виявлення взаємозв'язку між питомою вагою споживчих витрат уряду у ВВП та економічним зростанням у короткостроковій перспективі

Країна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Франція	-4,041	0,485	-8,33	0,000
Великобританія	-1,782	0,680	-2,62	0,009
Казахстан	-1,035	0,540	-1,92	0,055
США	-0,866	0,279	-3,10	0,002
Австралія	-2,516	0,651	-3,86	0,000
Індія	1,036	0,570	1,82	0,069
Канада	-1,895	0,157	-12,11	0,000
Малайзія	-0,878	0,503	-1,75	0,081
Бразилія	-1,209	0,375	-3,22	0,001
Південно-Африканська Республіка	-1,906	0,352	-5,40	0,000
Нігерія	4,786	1,558	3,07	0,002
Естонія	-2,647	0,703	-3,76	0,000

Отже, на основі розрахованих за методом PMG короткострокових коефіцієнтів регресії можна відзначити, що для більшості країн, для яких аналізований статистичний індикатор є значимим хоча б на одному з допустимих довірчих інтервалів, вплив зростання питомої ваги державних споживчих витрат у ВВП на темпи приросту доданої вартості з розрахунку на душу населення є негативним. Позитивним характером взаємозалежності між факторною та результативною ознаками можуть бути відзначені лише Нігерія та Індія, для яких приріст на 1 % рівня означеної незалежної змінної супроводжується збільшенням темпу приросту ВВП на душу населення на 4,79 % та 1,04 % відповідно.

Разом з тим серед країн з негативним характером взаємозв'язку максимальним значенням коефіцієнтів характеризуються такі держави, як Франція, Естонія та Австралія, для яких зв'язок між змінними може бути описаний наступним чином: збільшення питомої ваги споживчих витрат уряду у ВВП на 1 % призводить до скорочення темпу приросту ВВП на душу населення на 4,04 %, 2,65 % та 2,52 % відповідно.

Досить суттєвим є негативний вплив зростання державних витрат на економічну динаміку і для таких країн, як Південно-Африканська Республіка, Канада та Великобританія, а саме: ріст факторної ознаки на 1 % призводить до зниження темпу приросту доданої вартості на душу населення на 1,91 %, 1,90 % та 1,78 % послідовно для кожної з трьох країн.

У свою чергу, для таких держав як Казахстан та Бразилія коливання досліджуваних показників у короткостроковому періоді є майже ідентичним, проте різнонаправленим, тобто зростання одного з них призводить до скорочення іншого приблизно на такий же відсоток, і навпаки.

Значення коефіцієнтів регресії для Малайзії та США дозволяють зробити висновок про те, що у короткостроковій перспективі зростання питомої ваги державних споживчих витрат у ВВП відбувається більш

випереджальними темпами, ніж скорочення приросту ВВП на душу населення, що ним спричинене.

Таким чином, підсумовуючи усе вищевикладене, у рамках даного дослідження, можна відмітити, що застосування двох методів (PMG та DFE) у рамках авторегресійної моделі з розподіленим лагом дозволило виявити майже ідентичний характер залежності між результативною та набором факторних (у тому числі, і контрольних) змінних у довгостроковій перспективі, а саме: зростання таких показників як інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності, частка державних споживчих витрат у ВВП, питома вага активів банківської системи у ВВП та індекс споживчих цін характеризується негативним впливом на темп приросту ВВП на душу населення, тобто обумовлює його скорочення. Натомість фактори позитивного, що є статистично значимим впливом у довгостроковому періоді, відрізняються за кожним із методів. Так, для Pooled Mean Group такою змінною є частка валового накопичення капіталу, тобто саме зростання цього параметра сприяє пришвидшенню темпів економічного зростання. Однак згідно з результатами, отриманими на основі застосування методу Dynamic Fixed Effect, такою змінною є відкритість економіки (співвідношення суми експорту та імпорту товарів і послуг до ВВП), а тому зростання рівня даного показника сприяє покращенню макроекономічної динаміки.

Характеризуючи короткострокові коефіцієнти залежності, справедливо зазначити, що обидва інструменти дозволили виявити статистично значимий позитивний зв'язок між динамікою ВВП на душу населення та такими змінними, як інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності, питома вага валового накопичення капіталу у ВВП та індекс споживчих цін, а також негативний вплив частки активів банківської системи у ВВП, тоді як вплив решти контрольних змінних може бути

охарактеризований лише на основі одного з методів, а для другого є статистично незначимим.

Результати розрахунків засвідчили негативний вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на економічне зростання досліджуваних країн у довгостроковій перспективі та позитивний вплив – у короткостроковій. Так, зростання агрегованого індикатора інтенсивності регулювання банків на 1 % призводить до зниження темпів приросту ВВП на душу населення на 19 % на горизонті більше 2 років та до зростання на 23 % на горизонті до 2 років. Отримані дані вказують на наявність лагу між прийняттям регуляторних рішень та їх економічними наслідками на макrorівні, який обумовлений зниженням майбутньої ділової активності в реальному секторі економіки внаслідок підвищення регуляторного тиску.

Запровадження узгоджувального регулювання банківської діяльності вимагає, по-перше, ідентифікації граничного рівня агрегованого індикатора інтенсивності регулювання, досягнення якого все ще забезпечує позитивний вплив на економічну динаміку; по-друге, визначення переліку інструментів регулятора та заходів з його боку, застосування яких є доцільним з позиції досягнення економічного зростання. Приймаючи до уваги варіативність впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на приріст ВВП на душу населення у коротко- та довгостроковому періодах, цілком закономірним є припущення про існування нелінійної залежності між факторною та результативною ознаками. Підтвердження чи спростування визначеної гіпотези потребує здійснення додаткових досліджень.

Слід відзначити, що перевірка гіпотези на наявність квадратичної форми залежності (як прямої, так і оберненої) традиційно передбачає додавання до набору факторних параметрів нової змінної – розрахованої як квадрат основної незалежної змінної (у рамках даного дослідження – індексу інтенсивності регулювання банківської діяльності). Наступним етапом є ідентифікація коефіцієнтів при змінних моделі, при чому підтвердити

гіпотезу про наявність U-подібної залежності між параметрами можна у випадку виконання наступних умов:

- змінні «x» та «x²» є статистично значимими;
- знаки коефіцієнтів при цих змінних відрізняються;
- екстремум функції належить області значень змінних моделі.

Варто зазначити, що з метою підтвердження висунутої гіпотези у рамках даного дослідження буде використано декілька методів: математичний, графічний та економетричних (з використання команди «utest» програмного комплексу Stata 12/SE).

Отже, перш за все, проаналізуємо результати регресійного аналізу після додавання нової змінної (табл. 3.14).

Таблиця 3.14 – Статистичні показники виявлення квадратичної залежності між темпом приросту ВВП на душу населення та інтенсивністю регулювання банківської діяльності

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	0,346	0,133	2,59	0,010
Індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності (квадрат)	-0,037	0,014	-2,61	0,009
Рівень відкритості економіки	-0,003	0,001	-4,16	0,000
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,009	0,005	2,04	0,042
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	0,036	0,007	5,28	0,000
Рівень безробіття	-0,014	0,006	-2,23	0,026
Активи банківської системи у % до ВВП	0,007	0,001	9,84	0,000
Індекс споживчих цін	-0,005	0,003	-1,61	0,102
Константа	2,108	0,362	5,82	0,000

Таким чином, використовуючи математичний метод визначення наявності квадратичної форми залежності, можна підтвердити факт її існування між темпом приросту ВВП на душу населення та індексом інтенсивності регулювання діяльності банків, оскільки виконуються наступні умови: коефіцієнти при змінних « x » та « x^2 » є ефективними, тобто статистично значимими на довірчому інтервалі 99%, а також мають різні знаки. Однак, для додаткового обґрунтування справедливості цих висновків скористаємося іншими методами. Зокрема, застосування команди «`utest`» програмного комплексу Stata 12/SE дозволило отримати результати, представлені у табл. 3.15.

Таблиця 3.15 – Результати тесту на наявність квадратичної залежності темпу приросту ВВП на душу населення та інтенсивності регулювання банківської діяльності

Специфікація моделі	$f(x)=x^2$	
Гіпотези	H0: залежність монотонна чи має форму параболи	H1: залежність має форму оберненої параболи
	Нижня межа	Верхня межа
Інтервал	0,18	0,72
Кут	0,201	-0,232
t-value	2,523	-2,486
$P> t $	0,006	0,007
Загальні результати тесту ($P> t $)	0,00675	
Значення точки екстремуму	0,63	

Отже, за результатами тесту, що представлені у табл. 3.15, можна зробити наступні висновки:

– залежність має форму оберненої параболи, скільки загальний результат тесту ($P>|t|$) є меншим за 0,05, що дозволяє відхилити нульову гіпотезу;

– враховуючи форму залежності, можна зауважити, що оптимальним (максимальним) значенням рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності, при якому забезпечується максимальним темп приросту ВВП на душу населення є 0,63 (оскільки дане значення належить інтервалу $[0,18; 0,72]$ значень факторної змінної моделі, то точка екстремуму може бути прийнята).

Завершальним етапом є перевірка наявності квадратичної залежності з використання графічного методу (рис. 3.5)

Рисунок 3.5 – Графік залежності темпу приросту ВВП від інтенсивності регулювання банківської діяльності (фрагмент з програми Stata 12/SE)

Слід відмітити, що точками на рисунку 3.5 позначені фактичні значення факторної ознаки при відповідному рівні темпу приросту ВВП на душу населення для усієї вибірки країн протягом періоду дослідження, тоді як синя крива характеризує форму регресійної залежності між залежною та незалежною змінними (для її побудови було використано команду «qfit» програмного комплексу Stata 12/SE). Необхідно також підкреслити, що отриманий графік підтверджує отримані на попередніх етапах тестування на

не лінійність результати, оскільки перелом кривої відбувається у точці, що відповідає визначеному u -test екстремумом.

Таким чином, використання графічного методу також дозволило підтвердити існування оберненої квадратичної залежності між темпом приросту ВВП на душу населення та індексом інтенсивності регулювання банківської діяльності. Варто відзначити, що використання математичного, економетричного та графічного методів дозволили підтвердити нелінійний характер зв'язку між факторною та результативною змінною, а також визначити оптимальний рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності, що дозволяє забезпечити максимізацію темпу приросту ВВП на душу населення, а саме: множина значень індексу, що не перевищує 0,63 відповідає висхідному відрізку параболи, що дозволяє зробити наступний висновок: посилення інтенсивності регулювання банківської діяльності на цьому відрізку дозволяє забезпечувати позитивний вплив на економічну динаміку; натомість, множина значень індексу, що перевищує 0,63, характеризує відрізок з негативним характером залежності, тобто посилення інтенсивності регулювання понад визначений поріг зумовлює сповільнення економічної динаміки. У зв'язку з цим, країни мають прагнути досягти визначеної точки екстремуму та не перевищувати її, що дозволить забезпечити позитивний приріст ВВП на душу населення.

3.3. Обґрунтування інструментарію регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення економічного зростання

У контексті обґрунтування доцільності використання регулятором окремих заходів та інструментів з метою макроекономічної стабілізації виникає потреба у формалізації напрямку та сили впливу на економічну

динаміку основних складових регуляторного механізму. Таким чином, аналогічно до попереднього дослідження, реалізованого за інтегральним показником інтенсивності регулювання банківської діяльності, для встановлення характеру взаємозв'язку між факторною та результативною ознаками було застосовано специфікації методичного апарату авторегресійної моделі з розподіленими лагами, а саме: PMG та DFE. Однак, на відміну від попереднього блоку дослідження, до уваги приймалися результати моделі, що мали більший рівень адекватності, тобто вищу ефективність коефіцієнтів при змінних.

Часовий діапазон аналізу охоплює період у 14 років (2001-2014 рр.). Дослідження проведено за результатами спостережень у 22 країнах світу, що відрізняються за рівнем розвитку банківського сектору та економіки в цілому, а також низкою інших критеріїв. Результативна та контрольні змінні (змінні, що мають значний взаємозв'язок з залежною змінною і дозволяють підвищити рівень адекватності моделі), використані у межах даного блоку дослідження, є аналогічними до тих, що охарактеризовані вище. Однак, у якості факторних змінних було використано нормалізовані значення складових індикатору інтенсивності регулювання банківської діяльності, зокрема:

- x_1 – показник дотримання правових норм;
- x_2 – показник, що характеризує поступ при впровадженні вимог

Базельського комітету;

- x_3 – волатильність ставки рефінансування;
- x_4 – ставка обов'язкового резервування;
- x_5 – наявність фонду гарантування вкладів;
- x_6 – обов'язковість участі у системі гарантування вкладів;
- x_7 – реальна відсоткова ставка;
- x_8 – співвідношення кількості працівників банків до кількості

банків і філій;

- x_9 – обмеження ставок по депозитам;
- x_{10} – обмеження ставок по кредитам;
- x_{11} – рівень фінансової свободи.

Отже, для першої факторної змінної – показника дотримання правових норм, більш ефективними виявилися результати, отримані за допомогою методу динамічних фіксованих ефектів, що представлені у табл. 3.16.

Таблиця 3.16 – Статистичні результати застосування методу DFE для визначення коротко- та довгострокових коефіцієнтів залежності між показником дотримання правових вимог та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі			
Показник дотримання правових норм	1,377	0,680	-2,05	0,041
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,264	0,025	10,74	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,204	0,048	-4,26	0,000
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,049	0,015	-3,29	0,001
Індекс споживчих цін	-0,082	0,030	-1,62	0,100
	Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі			
Показник дотримання правових норм	13,625	8,193	1,66	0,096
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,789	0,124	6,36	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,825	0,413	-2,00	0,046
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,130	0,036	-3,61	0,000
Індекс споживчих цін	0,129	0,041	3,13	0,000
Cons	15,603	3,652	4,27	0,000
ес	-0,890	0,057	-15,50	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

На основі представлених статистичних показників можна зробити висновок, що на довірчому інтервалі 90% значимими є усі коефіцієнти при змінних моделі (як у коротко-, так і у довгостроковому періоді). Слід відмітити, що дотримання правових норм має позитивний вплив на економічне зростання, при чому у короткостроковому періоді вплив є дещо масштабнішим, а саме: збільшення на одиницю показника дотримання правових норм супроводжується зростанням темпів приросту ВВП на душу населення на 13,63%, тоді як збільшення часового горизонту призводить до послаблення сили впливу (збільшення незалежної змінної на одиницю обумовлює зростання залежної на 1,38%). Таким чином, можна зробити висновок, що одним із важливих напрямків реалізації грошово-кредитної політики має стати сприяння дотриманню фінансової дисципліни, превенція порушення майнових прав клієнтів співробітниками банку, запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом тощо. Більш жорстка дисципліна у заданому напрямку регулювання може стати основою для поступового виведення з тіні частини фінансових ресурсів та, відповідно, покращення показників економічного розвитку країни.

Слід зауважити, що жоден з методів, доступних при моделюванні з використанням авторегресійної моделі з розподіленими лагами, не дозволив отримати статистично значимі показники, котрі б характеризували залежність темпів приросту ВВП на душу населення та прогресом у ході імплементації вимог Базельського комітету у короткостроковому періоді, що є цілком закономірним, адже запровадження цих вимог не є одномоментним явищем, а передбачає існування адаптивного періоду, що не дозволяє відслідкувати вплив застосування регуляторних заходів (їх зміни) у межах короткострокового періоду.

Натомість використання методу з динамічними фіксованими ефектами дозволило отримати статистично значимі коефіцієнти для

характеристики зв'язку між змінними у довгостроковій перспективі (табл. 3.17).

Таблиця 3.17 – Статистичні результати застосування методу DFE для визначення довгострокових коефіцієнтів залежності між показником, що характеризує поступ при впровадженні вимог Базельського комітету, та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі			
Впровадження вимог Базельського комітету	3,822	1,445	2,64	0,008
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	-0,103	0,092	-1,96	0,050
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,313	0,151	-2,07	0,038
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,077	0,015	-5,00	0,000
Індекс споживчих цін	-0,081	0,049	-1,66	0,097
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Отримані результати засвідчують необхідність дотримання та імплементації вимог Базельського комітету, адже зростання рівня факторної ознаки на одиницю призводить до покращення динаміки економічного зростання на 3,82%. Таким чином, рекомендації Базельського комітету повинні виступати основою розробки заходів у сфері пруденційного регулювання, що для України є надзвичайно актуальним завданням, адже за обсягом імплементованих вимог наша держава значно поступається високорозвинутим країнам світу, хоча рівень стійкості їх банківської системи є значно вищим, тобто необхідність дотримання цих правил є суттєво меншою, ніж для України.

Наступною складовою, що враховувалася при розрахунку інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності є волатильність ставки рефінансування (табл. 3.18).

Таблиця 3.18 – Статистичні результати застосування методу DFE для визначення коротко- та довгострокових коефіцієнтів залежності між показником волатильності ставки рефінансування та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі			
Показник волатильності ставки рефінансування	-3,896	1,668	-2,34	0,020
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,059	0,091	2,07	0,038
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,353	0,157	-2,24	0,025
Активи банківської системи у % до ВВП	0,073	0,015	4,78	0,000
Індекс споживчих цін	-0,065	0,049	-1,32	0,188
Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі				
Показник волатильності ставки рефінансування	4,800	1,479	3,25	0,001
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,761	0,123	6,14	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,012	0,004	-1,96	0,050
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,110	0,036	-3,07	0,002
Індекс споживчих цін	0,122	0,041	2,97	0,003
Cons	16,767	3,717	4,51	0,000
ес	-0,897	0,057	-15,79	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Більш значимі результати за даним показником було отримано на основі використання моделі з динамічними фіксованими ефектами. За даними, представленими у таблиці, можна зробити висновок, що у короткостроковій перспективі зростання волатильності ставки рефінансування дозволяє досягти позитивної динаміки економічного

зростання, а саме: збільшення факторної ознаки на одиницю призводить до прискорення темпу приросту ВВП на душу населення на 4,8%, тобто експансія заходів з рефінансування дозволяє підтримати ліквідність кредитних організацій, що, у свою чергу, сприяє розширенню їх можливостей щодо кредитування реального сектору економіки.

Однак, слід зазначити, що перманентне коливання ставки рефінансування у часовому діапазоні, що перевищує один рік, негативно позначається на динаміці зміни ВВП на душу населення (зростання незалежної змінної на одиницю супроводжується скороченням залежної на 3,9%). Така ситуація є цілком закономірною, оскільки існування високої волатильності ставки рефінансування (суттєвого відхилення її від середнього за визначений період значення) можна вважати проявом необхідності регулярного втручання центрального банку у діяльність кредитних установ, що, у свою чергу, свідчить про дестабілізацію банківського сектору. Саме тому більш прийнятною для економічного зростання є ситуація, коли ставка рефінансування варіюється несуттєво. Підсумовуючи отримані результати, варто відзначити, що більш ефективним є використання такого інструменту як рефінансування для підтримання банків у короткостроковому періоду, при чому слід обмежувати часовий інтервал використання охарактеризованого інструменту, а також зводити до мінімуму його волатильність.

У розрізі оцінювання впливу розміру ставки резервування на темпи приросту ВВП на душу населення обидва методи авторегресійної моделі з розподіленими лагами дозволили отримати статистично значимі показники залежності змінних у довгостроковому періоді (табл. 3.19), тоді як у короткостроковому часовому діапазоні ефективними виявилися параметри моделі, визначені із застосування методу PMG (табл. 3.20).

Такими чином, на основі проведеного аналізу можна зазначити, що напрямок впливу факторних параметрів на динаміку приросту ВВП на душу

населення у довгостроковому періоді є однаковим за обома оцінками, проте дещо варіюється сила зв'язку.

Таблиця 3.19 – Статистичні результати визначення довгострокових коефіцієнтів залежності між ставкою обов'язкового резервування та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
Ставка обов'язкового резервування	3,555	1,872	1,90	0,058
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,017	0,002	2,70	0,003
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	0,058	0,003	2,76	0,003
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,055	0,014	-3,87	0,000
Індекс споживчих цін	-0,083	0,050	-1,65	0,099
Метод PMG				
Ставка обов'язкового резервування	2,095	0,478	4,38	0,000
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,024	0,003	2,76	0,003
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	0,046	0,005	2,79	0,003
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,039	0,004	-9,35	0,000
Індекс споживчих цін	-0,282	0,018	-15,48	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Зокрема, дещо вищий рівень впливу, проте з гіршим (але у допустимих межах) ступенем ефективності відповідного коефіцієнта моделі було виявлено за методом DFE: зростання ставки обов'язкового резервування на одиницю супроводжується збільшення приросту ВВП на 3,56%. Натомість, метод PMG, застосування якого також засвідчило наявність позитивного ефекту на довірчому інтервалі 99%, виявив наступну силу впливу: зростання на одиницю ставки обов'язкового резервування супроводжується приростом ВВП на душу населення на 2,1%.

Таблиця 3.20 – Статистичні результати застосування методу PMG для визначення короткострокових коефіцієнтів залежності між ставкою обов’язкового резервування та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі			
Ставка обов’язкового резервування	4,484	3,24	1,65	0,099
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,454	0,229	1,98	0,047
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,483	0,217	1,38	0,166
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,275	0,120	-2,29	0,022
Індекс споживчих цін	0,444	0,161	2,75	0,006
Cons	6,908	0,914	7,55	0,000
ес	-0,966	0,081	-11,98	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Підсумовуючи усе вище викладене, можна відмітити, що ефективним інструментом грошово-кредитної політики, що сприяє забезпеченню високих темпів економічного зростання у довгостроковій перспективі є відрахування до обов’язкових резервів, що є цілком закономірним, адже існування певного «страхового резерву» банків дозволяє значною мірою нівелювати незначні коливання ринкової кон’юнктури чи зменшити наслідки несприятливого фінансового року для клієнтів конкретного банку, а також зі значно меншими втратами подолати більш суттєві економічні дисбаланси. Результати визначення взаємозв’язку між змінними у короткостроковому періоді засвідчують існування позитивного ефекту від зростання на одиницю ставки обов’язкового резервування, що супроводжується збільшенням приросту ВВП на душу населення на 4,48% (коефіцієнт є ефективним на довірчому інтервалі 90%). Значення параметра моделі майже вдвічі перевищує аналогічне, отримане для визначення зв’язку у довгостроковому періоді.

За наступними двома складовими індексу інтенсивності регулювання банківської діяльності, вплив яких на темпи економічного зростання було досліджено, а саме: наявність фонду гарантування вкладів (схеми гарантування) та обов'язковість участі у ньому, було отримано майже ідентичні результати (адже традиційно наявність фонду супроводжується вимогою щодо обов'язковості участі в ньому, що зумовлює ідентичність значень параметрів при нормалізації), а тому не будемо розглядати їх окремо. Так, за результатами дослідження було отримано статистично значимі коефіцієнти, що характеризують вплив змінних у короткостроковому періоді за методом DFE, а у довгостроковому періоді – за методом PMG (табл. 3.21).

Таблиця 3.21 – Статистичні результати визначення коротко- та довгострокових коефіцієнтів залежності між наявністю фонду гарантування вкладів та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі (метод DFE)			
Наявність фонду гарантування вкладів	-2,375	1,101	-2,16	0,031
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,013	0,005	1,98	0,047
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,312	0,155	-2,01	0,044
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,051	0,015	-3,45	0,001
Індекс споживчих цін	-0,069	0,050	-1,38	0,167
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі (метод PMG)			
Наявність фонду гарантування вкладів	-0,576	0,235	-1,64	0,101
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,526	0,163	3,22	0,001
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,654	0,351	-1,96	0,063
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,202	0,137	-1,46	0,143
Індекс споживчих цін	0,335	0,094	3,56	0,000
Cons	8,245	0,645	12,78	0,000
ес	-0,992	0,067	-14,90	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Отже, отримані результати засвідчують наявність негативного впливу існування фонду гарантування вкладів на темпи економічного зростання як у коротко-, так і довгостроковому часовому діапазоні. Зокрема, у короткостроковій перспективі зростання факторної ознаки на одиницю супроводжується зниження приросту ВВП на душу населення на 2,38%, тоді як у довгостроковому періоді цей ефект певною мірою згладжується, але не нівелюється: збільшення незалежної змінної на одиницю обумовлює сповільнення приросту ВВП на 0,58%.

Приведені результати дозволяють емпірично підтвердити виявлені науковцями недоліки існування фонду гарантування депозитів, серед яких: зростання рівня необачності економічних суб'єктів при виборі кредитних установ (за умови відсутності фонду фізичні та юридичні особи здійснювали б аналіз банків більш ґрунтовно та прискіпливо); підвищення ризиковості діяльності банків (кредитні установи можуть, наприклад, вести більш агресивну інвестиційну політику, оскільки розуміють, що їх зобов'язання перед вкладниками фактично перекладено на фонд гарантування вкладів) та ін.

За результатами виявлення залежності між реальною процентною ставкою та темпами приросту ВВП на душу населення не вдалося виявити статистично значимих коефіцієнтів для характеристики зв'язку у довгостроковому періоді. Натомість, використання методу PMG дозволило отримати адекватні результати моделювання для короткострокового часового діапазону (табл. 3.22).

Однак, перш ніж перейти до характеристики отриманих результатів, слід відмітити, що у відповідності до методологічних пояснень Світового банку, реальна процентна ставка представляє собою скориговану на рівень інфляції ставку за кредитами. Представлені у табл. 3.22 результати засвідчують існування позитивного зв'язку між реальною процентною ставкою та темпами приросту ВВП у часовому проміжку до одного року.

Емпірично цю залежність можна представити наступним чином: зростання на одиницю реальної процентної ставки призводить до прискорення економічного зростання на 6,75% (результати є значимими на довірчому інтервалі 95%).

Таблиця 3.22 – Статистичні результати застосування методу PMG для визначення короткострокових коефіцієнтів залежності між реальною процентною ставкою та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі			
Реальна процентна ставка	6,749	3,176	2,13	0,035
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,160	0,083	1,91	0,053
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,129	0,072	-1,33	0,182
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,106	0,012	-8,45	0,000
Індекс споживчих цін	0,312	0,115	2,72	0,007
Cons	6,952	0,801	8,68	0,000
ес	-0,994	0,068	-14,67	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

У контексті ідентифікації характеру залежності між темпами приросту ВВП на душу населення та показником, що відображає співвідношення чисельності банківських працівників до кількості банків та філій, статистично значимі результати було отримано на основі застосування методу PMG, що представлені у табл. 3.23.

Отже, зростання кількості працівників на один банк (філію) у довгостроковому періоді має негативний вплив на результативний параметр, а саме: підвищення факторної змінною на одиницю обумовлює зменшення темпу приросту ВВП на душу населення на 0,97% (коефіцієнт є ефективним на довірчому інтервалі 90%). Натомість, залежність між приведеними змінними у короткостроковій перспективі характеризується протилежним

напрямом зв'язку, зокрема: зростання на одиницю незалежної змінної призводить до покращення економічної динаміки на 2,49%.

Таблиця 3.23 – Статистичні результати застосування методу PMG для визначення коротко- та довгострокових коефіцієнтів залежності між показником співвідношення чисельності банківських працівників до кількості банків та філій та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі			
Показник співвідношення чисельності банківських працівників до кількості банків та філій	-0,968	0,401	-1,64	0,101
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,143	0,029	4,99	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,251	0,049	-5,13	0,000
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,031	0,004	-7,65	0,000
Індекс споживчих цін	-0,227	0,032	-7,11	0,000
	Коефіцієнти залежності у короткостроковій перспективі			
Показник співвідношення чисельності банківських працівників до кількості банків та філій	2,494	1,212	1,68	0,092
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,582	0,195	2,99	0,003
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,561	0,371	-1,51	0,131
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,208	0,100	-1,96	0,050
Індекс споживчих цін	0,346	0,105	3,27	0,001
Cons	9,715	0,833	11,66	0,000
ес	-1,098	0,069	-16,16	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Таким чином, на основі отриманих результатів можна зробити висновок про те, що розширення чисельності працівників, зайнятих у банківському секторі за відносної стабільності кількості банків та їх

відокремлених підрозділів є виправданим з позиції забезпечення приросту ВВП лише у межах діапазону до одного року, тоді як перманентне розширення штабу на більш тривалому часовому діапазоні суттєво знижує параметри економічного розвитку. У зв'язку з цим, найбільш виправданим є збільшення чисельності працівників за умови, що у наступному звітному періоді планується розширення і філіальної мережі банку, що дозволить нівелювати негативний вплив на економічне зростання у довгостроковому періоді. В цілому ж, розширення чисельності персоналу навіть у короткостроковому є раціональним, якщо банк запроваджує новий вид послуг, розширює бізнес чи збільшує кількість територіальних відділень тощо, тоді як в умовах відносної стабільності означених параметрів такий захід є економічно не виправданим. У даному контексті також варто відзначити, що попри той факт, що найм персоналу та розширення філіальної мережі є результатом внутрішньої політики та стратегії розвитку банку, і не входить до сфери компетенції регулятора, проте, з урахуванням емпіричних результатів, можливо, було б виправданим встановлення з боку центрального банку певного порогового (максимального) значення аналізованої факторної ознаки з метою запобігання негативному впливу на економічну динаміку, особливо у періоди економічного спаду.

За результатами оцінювання взаємозв'язку між обмеженням ставок по депозитам та темпами приросту ВВП на душу населення було виявлено відсутність статично значимого впливу у короткостроковому періоді. Натомість, довгостроковий ефект було підтверджено з використанням обох методів авторегресійної моделі з розподіленими лагами (табл. 3.24).

В цілому варто відмітити, що обидва інструменти підтвердили негативний вплив зростання показника обмеження ставок по кредитах, а саме: зростання факторної ознаки на одиницю зумовлює зниження темпу приросту ВВП на душу населення (за методом DFE на 2,8%, а за методом PMG – на 1,44%). Разом з тим, справедливо відзначити, що попри

прийнятність результатів обох моделей, більш ефективні значення коефіцієнтів представлені за методом PMG, а тому саме ці показники доцільно брати за основу.

Таблиця 3.24 – Статистичні результати визначення довгострокових коефіцієнтів залежності між обмеження ставок по депозитах та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z	
					Метод DFE
Обмеження ставок по депозитах	-2,804	1,364	-2,06	0,040	
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,013	0,005	1,98	0,047	
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,221	0,153	-1,44	0,151	
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,056	0,014	-3,94	0,000	
Індекс споживчих цін	-0,083	0,050	-1,64	0,100	
	Метод PMG				
Обмеження ставок по депозитах	-1,439	0,229	-6,28	0,000	
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,079	0,033	2,45	0,014	
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,202	0,052	-3,91	0,000	
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,029	0,004	-6,42	0,000	
Індекс споживчих цін	-0,347	0,040	-8,62	0,000	
Кількість країн	22	22	22	22	
Кількість спостережень	264	264	264	264	

Загалом можна зробити висновок, що обмеження ставок за депозитами у розрізі незначного проміжку часу не має негативних наслідків для темпів економічного зростання, проте у довгостроковій перспективі призводить до активізації деструктивних процесів. Аналогічно до попереднього параметра, обмеження ставок по кредитам не впливає на темпи приросту ВВП на душу населення у короткостроковому періоді, проте відповідно до результатів застосування методу PMG має негативний вплив у довгостроковій перспективі (табл. 3.25).

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що обмеження ставок по кредитах у довгостроковій перспективі має приблизно таку ж силу впливу, як і обмеження ставок за депозитами, ідентифікованими за методом PMG, а саме: зростання факторної змінної на одиницю супроводжується зменшенням темпу приросту ВВП на душу населення на 1,68%.

Таблиця 3.25 – Статистичні результати застосування методу PMG для визначення довгострокових коефіцієнтів залежності між обмеженням ставок по кредитах та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі			
Обмеження ставок по кредитах	-1,678	0,384	-4,36	0,000
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,208	0,032	6,60	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,226	0,053	-4,22	0,000
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,036	0,005	-7,11	0,000
Індекс споживчих цін	-0,269	0,039	-6,85	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Останнім досліджуваним факторним параметром є фінансова свобода, що є своєрідною мірою банківської ефективності, а також мірою незалежності від державного контролю і втручання у фінансовому секторі. Високий рівень фінансової свободи свідчить про відсутність втручання уряду у регуляторну діяльність центрального банку та функціонування кредитних інститутів; ефективність алокації фінансових ресурсів посередниками, а також широкий асортимент фінансових послуг, що вони пропонують; вільний доступ на ринок з боку іноземних компаній тощо. Емпіричне оцінювання характеру та сили впливу фінансової свободи на темпи приросту ВВП на душу населення дозволило виявити відсутність статистично

значимого зв'язку у короткостроковій перспективі, а також встановити факт його наявності на більш тривалому проміжку часу на основі використання методу PMG, результати якого відображено у табл. 3.26.

За даними таблиці можна відмітити, що зростання рівня фінансової свободи на одиницю у довгостроковому періоді зумовлює зниження темпів приросту ВВП на душу населення на 1,25% (коефіцієнт є статистично значимим на довірчому інтервалі у 95%).

Таблиця 3.26 – Статистичні результати застосування методу PMG для визначення довгострокових коефіцієнтів залежності між рівнем фінансової свободи та динамікою економічного зростання

Змінна	Значення коефіцієнта	Стандартна похибка	z	P> z
	Коефіцієнти залежності у довгостроковій перспективі			
Фінансова свобода	-1,254	0,621	-2,02	0,044
Валове нагромадження капіталу як % від ВВП	0,117	0,031	3,73	0,000
Питома вага державних споживчих витрат у ВВП	-0,224	0,052	-4,29	0,000
Активи банківської системи у % до ВВП	-0,035	0,004	-8,12	0,000
Індекс споживчих цін	-0,369	0,043	-8,60	0,000
Кількість країн	22	22	22	22
Кількість спостережень	264	264	264	264

Така ситуація може бути пояснена тим, що надмірна відкритість фінансових ринків протягом тривалого періоду часу суттєво збільшує ризику швидкої експансії фінансових шоків, що яскраво підтверджує фінансова криза 2007-2009 рр., а тому центральний банк повинен здійснювати помірковану політики у сфері регулювання фінансової свободи, спрямовану, з одного боку, на підтримання конкуренції у банківському секторі, у тому числі і за рахунок створення умов для функціонування фінансових посередників з іноземним капіталом, а, з іншого боку, посилення певних

бар'єрів в періоди економічної невизначеності та турбулентності на зовнішніх ринках з метою уникнення поширення фінансових шоків.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, що представлені у табл. 3.27, можна зауважити, що подальша синхронізація функціонування банківського сектору України до міжнародних стандартів (особливо щодо впровадження вимог Базельського комітету) може також виступити передумовою високих темпів економічного зростання у довгостроковій перспективі, а тому також має стати одним із пріоритетних векторів реалізації грошово-кредитної політики центральним банком.

Таблиця 3.27 – Результати визначення впливу інструментів реалізації грошово-кредитної політики на динаміку економічного зростання

Інструмент (змінна)	Характер впливу факторної змінної на результативну	
	у довгостроковій перспективі	у короткостроковій перспективі
Дотримання правових вимог	позитивний (модель DFE)	позитивний (модель DFE)
Імплементация вимог Базельського комітету	позитивний (модель DFE)	статистично не значимий
Волатильність ставки рефінансування	негативний (модель DFE)	позитивний (модель DFE)
Ставка обов'язкового резервування	позитивний (модель DFE, PMG)	позитивний (модель PMG)
Наявність системи гарантування вкладів	негативний (модель PMG)	негативний (модель DFE)
Реальна процентна ставка	статистично не значимий	позитивний (модель PMG)
Співвідношення кількості працівників до кількості банків та філій	негативний (модель PMG)	позитивний (модель PMG)
Обмеження ставок по депозитам	негативний (модель DFE, PMG)	статистично не значимий
Обмеження ставок по кредитам	негативний (модель PMG)	статистично не значимий
Рівень фінансової свободи	негативний (модель PMG)	статистично не значимий

Заходами реалізації грошово-кредитної політики, що негативно впливають на економічне зростання у довгостроковій перспективі, не маючи при цьому деструктивного впливу у межах короткострокового часового діапазону, є обмеження ставок по кредитам та депозитам, а також надмірна лібералізація банківського сектору. Враховуючи зазначене, використання

регулятором прямих обмежень має бути мінімізованим і короткочасним, а посилення рівня фінансової свободи має бути допустимим лише за умови стабільності наднаціональних фінансових ринків, тоді як в періоди волатильності, центральний банк повинен бути схильним до політики протекціонізму. Інструментами, котрі не виправдовують свою результативність є наявність фонду гарантування вкладів та обов'язковість участі у ньому. Емпірично визначено існування негативного зв'язку цих факторних параметрів з результативною змінною. Слід також зауважити, що з метою недопущення активізації деструктивних процесів зростання кількості працівників банку має бути відносно пропорційним розширенню банківського бізнесу чи філіальної мережі, оскільки при недотриманні цього принципу суттєво зростає ризик акумулювання неефективних витрат, що в масштабах банківської системи може мати негативний вплив на економічне зростання.

Висновки до розділу 3

1. Аналіз існуючих теоретичних напрацювань в частині дослідження економічних наслідків посилення регуляторного тиску на банківський бізнес засвідчив, що традиційним індикатором інтенсивності регулювання банків виступають вимоги до капіталу та ліквідності банків, що суттєво звужує розуміння мети політики державного регулювання та механізм регуляторного впливу, оскільки розвиток бізнес-середовища суттєво залежить від інституційних умов ведення бізнесу.

2. Зазнає змін механізм передачі імпульсів між фінансовим і реальним секторами економіки, що обумовлено серед інших причин і ускладненням умов ведення банківського бізнесу та зміною поведінки економічних суб'єктів

під час прийняття рішень. Наслідки регуляторного впливу зазвичай розглядаються через кредитний та ресурсний канали (підвищення інтенсивності регулювання банківської діяльності обумовлює підвищення вартості фондування банку та кредитних ресурсів для реального сектору економіки та домогосподарств через механізм процентних ставок), що залишає неврахованими зміни рішень економічних суб'єктів відносно споживання та інвестування у реальному та державному секторах економіки.

3. В роботі обґрунтовано необхідність додаткового виокремлення та врахування впливу каналів інвестування та державного споживання, які суттєвим чином визначають можливості економічного зростання через зміну інвестиційного попиту та масштабів витрат держави. Результати застосування регуляторних заходів також суттєво залежать від поточних макроекономічних умов та стану розвитку банківського сектору, які визначають зміни рівня впливу регуляторної політики на економіку країни.

4. Врахування зазначених особливостей обумовлює необхідність удосконалення методології дослідження залежності між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та динамікою економічного зростання з метою визначення рівня конфліктності цілей державного регулювання. Алгоритм авторського вирішення цієї проблеми представлено в роботі.

5. Результати розрахунків засвідчили негативний вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на економічне зростання досліджуваних країн у довгостроковій перспективі та позитивний вплив – у короткостроковій. Так, зростання агрегованого індикатора інтенсивності регулювання БД на 1 % призводить до зниження темпів приросту ВВП на душу населення на 19 % на горизонті більше 2 років та до зростання на 23 % на горизонті до 2 років. Отримані дані вказують на наявність лагу між прийняттям регуляторних рішень та їх економічними наслідками на макrorівні, який обумовлений зниженням майбутньої ділової активності в реальному секторі економіки внаслідок підвищення регуляторного тиску.

6. В роботі формалізовано напрям впливу регулювання банків на економічне зростання в межах кожного каналу та оцінено їх дієвість. Тригером економічного зростання з позиції наслідків банківського регулювання як у довго-, так і в короткостроковій перспективі слід вважати інвестиційний канал, оскільки зростання співвідношення валового накопичення капіталу до ВВП на 1 % забезпечує економічне зростання на 0,20 % у довгостроковому періоді та на 0,50 % у короткостроковому періоді. В той же час через канал державного споживання в умовах посиленого регулювання банківської діяльності відбувається трансмісія негативних шоків у реальний сектор економіки (скорочуються обсяги виробництва товарів та послуг в країні через скорочення попиту). Так, зокрема зростання споживчих витрат уряду у ВВП на 1 % обумовлює сповільнення економічного зростання на 0,37 % та 0,5 % у довго- та короткостроковому періодах відповідно.

7. Запровадження узгоджувального регулювання банківської діяльності вимагає, по-перше, ідентифікації граничного рівня агрегованого індикатора інтенсивності регулювання банків, досягнення якого все ще забезпечує позитивний вплив на економічну динаміку; по-друге, визначення переліку інструментів регулятора та заходів з його боку, застосування яких є доцільним з позиції досягнення економічного зростання. Застосування програмного комплексу Stata 12/SE дозволило стверджувати про наявність квадратичної залежності між показником приросту ВВП на душу населення та індикатором інтенсивності регулювання банків. Крім того, екстремум функції інтенсивності регулювання банківської діяльності визначено на рівні 0,63, що повинно виступати орієнтиром при виборі регуляторного режиму.

8. У контексті обґрунтування доцільності використання регулятором окремих заходів та інструментів з метою макроекономічної стабілізації виникає потреба у формалізації напрямку та сили впливу на економічну динаміку основних складових регуляторного механізму. Таке дослідження в

роботі проведено на прикладі 22 країн світу з різним рівнем економічного розвитку протягом 2001–2014 рр.

9. Результати проведених розрахунків вказують на пріоритетність з точки зору забезпечення економічного зростання заходів регулятора, спрямованих на створення сприятливого бізнес-середовища для банківського бізнесу, зокрема дотримання правових норм та фінансової дисципліни, превенцію порушення майнових прав клієнтів, запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також важливість запровадження заходів щодо наближення засад та принципів функціонування банківського сектору України до міжнародних стандартів, особливо в частині впровадження вимог Базельського комітету.

10. Серед інструментів грошово-кредитного регулювання банківської діяльності дієвим у контексті згладжування економічних дисбалансів можна вважати обов'язкове резервування. Поряд із забезпеченням економічного зростання одним із державних інтересів, пов'язаних з регулюванням економічних процесів, є забезпечення стабільності фінансової системи, що потребує поглиблення методології узгодження цього інтересу держави з інтересами бізнесу під час регулювання банківської діяльності.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором у роботах [63, 77, 89-90, 92, 97, 107].

РОЗДІЛ 4

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ НА МАКРО- ТА МІКРОРІВНІ

4.1. Фінансова стабільність як один із інтересів держави: теоретико-методологічні підходи ідентифікації

Забезпечення стабільності фінансового сектора економіки є невід'ємною частиною її успішного розвитку. Загалом будь-які фінансові операції завжди характеризуються підвищеною ризикованістю та невизначеністю, оскільки обслуговують всі галузі економіки. Крім того, на фінансовому ринку дуже часто може спрацювати “принцип доміно” – нестійка ситуація на одному із сегментів ринку може спровокувати падіння всієї фінансової системи загалом. Тобто всі сегменти фінансового ринку є взаємозалежними між собою і регулювання одного із них повинно корелювати та враховувати специфіку діяльності іншого.

Цілий ряд українських вчених протягом останнього десятиліття присвячували свої дослідження ідентифікації поняття «фінансова стабільність», визначенню ключових факторів впливу та інструментів її забезпечення. Дана проблематика не втратила своєї актуальності і сьогодні, оскільки українська фінансова система перебуває в стані реформування в умовах ряду структурних зрушень, зумовлених економічними кризами, нестійкою політичною та геополітичною ситуаціями в країні. Оскільки відповідно до Закону України «Про Національний банк України» його основною функцією є забезпечення стабільності грошової одиниці, з чого випливає більш глобальне його призначення у підтримці стабільності

банківської стабільності всієї країни в цілому. Проте обмежуючись тільки даною функцією, НБУ не може в повній мірі забезпечувати фінансову стабільність країни, контроль діяльності фінансового ринку. На основі такої ситуації Белова І.В. та Башлай С.В. у своїй роботі [17] наводять основні передумови визначення фінансової стабільності в Україні:

- наявність надійних буферів у вітчизняній банківській системі, які можуть бути закладені за рахунок банківського капіталу, ліквідності, довіри до банків та їхньої надійності);

- необхідно обов'язково враховувати функціональне призначення фінансової системи, яка формується для забезпечення інтересів, як державного сектору, так і приватного;

- забезпечення фінансової стабільності України залежить від цілого ряду мікро- та макроекономічних факторів.

Відносно передумов визначення фінансової стабільності вітчизняні науковці, Стрельбицька Л. М. [250] та Барановський О. І. [12] також зосереджують свою увагу на різного роду ризиках, які мають місце в будь-якому економічному середовищі і породжуються за рахунок порушення фінансовими установами вимог щодо правильності ведення ними діяльності.

Міщенко В. та Крилова А. під час розгляду методологічних засад запровадження макропруденційного регулювання та нагляду [184] вказують, що саме такі заходи є однією із засад забезпечення фінансової стабільності держави. В контексті цього було прийнято рішення щодо створення нового органу – Ради з фінансової стабільності [260], на яку покладаються такі завдання;

- виявляти, аналізувати, здійснювати оцінку та моніторинг поточних та потенційних зовнішніх та внутрішніх загроз і системних ризиків для фінансової системи держави;

- здійснювати підготовку рекомендацій щодо мінімізації системних ризиків, які створюють загрозу для стабільності банківської та фінансової систем держави;
- підтверджувати наявність ознак нестійкого фінансового стану банківської системи;
- розробляти ефективні механізми співробітництва та координації дій із забезпечення фінансової стабільності держави шляхом удосконалення законодавчого регулювання даної сфери;
- взаємодіяти з міжнародними організаціями з питань стабілізації банківської та фінансової систем.

На сьогодні Рада з фінансової стабільності веде активну співпрацю з НБУ та урядом держави, надаючи ряд рекомендацій відносно забезпечення стабільного розвитку банківської системи України. Щодо співвідношення фінансової стабільності та стабільності банківської системи, то на думку Белінської Я. В. та групи українських науковців на чолі із Арбузовим С. Г. відповідно, фінансова стабільність є ключовою властивістю фінансової системи, для якої характерним є мінімальний обсяг витрат необхідних для зміни основних характеристик її розвитку відповідно до трансформаційних процесів економічних систем та зовнішніх впливів [4]. Натомість стабільність банківської системи варто розглядати як комплексну характеристику стану банківської системи, під час якого реалізується її сутність та ключове призначення в економічній системі держави, адекватно та ефективно виконуються її функції і забезпечується спроможність підтримувати стан рівноваги та відновлення після зовнішніх та внутрішніх структурних змін. Надалі в роботі ключовим поняттям буде фінансова стабільність, яка передбачає виявлення загроз її порушення не лише у фінансовому секторі, а й з урахуванням макроекономічних умов.

Світова спільнота країн під час визначення ключових індикаторів фінансової стабільності користується методологією Міжнародного

валютного фонду. Виключенням не став і НБУ, який визначає фінансову стабільність із 12 основних і 10 рекомендованих індикаторів. Деякі вітчизняні дослідники вже спробували запропонувати деякі трансформації цих індикаторів задля виведення інтегрального показника фінансової стабільності банківської системи України. У своїй роботі Коваленко В. і Гаркуша Ю. [139] розробили алгоритм розрахунку індикатора фінансової стабільності банківської системи, який залежить від проміжних індикаторів банківської діяльності та випадкового вагового вектора усереднених бальних оцінок кожного проміжного індикатора. Етапи даного алгоритму було апробовано на вітчизняній банківській системі, в результаті чого було виявлено циклічність розвитку банківської системи України під впливом періодичності настання криз.

У зв'язку із численними фінансовими кризами в 90-х роках ХХ ст. з'явилася потреба в чіткому визначенні ключових індикаторів, які забезпечують фінансову стабільність. Розробкою цих індикаторів та проведенням подальших досліджень на їхній основі займався Міжнародний валютний фонд (МВФ) [455]. Індикатори фінансової стабільності сьогодні використовуються в МВФ та Світовому банку як основа для роботи Програми оцінки фінансового сектора (Financial Sector Assessment Program, FSAP). Багато центральних банків та інших наглядових інститутів повинні збирати і публікувати інформацію про індикатори фінансової стабільності.

Основні індикатори фінансової стабільності (відповідно до FSAP) [458] подані у табл. 4.1.

Як бачимо, виділені індикатори фінансової стабільності розглядають її, виходячи із трьох напрямків: забезпечення адекватності капіталу, якість активів та прибутковість діяльності банківської системи. Іншими словами, фінансову стабільність можна виразити через функцію, яка також враховує зовнішні фактори впливу (4.1) [293].

Таблиця 4.1 – Індикатори фінансової стабільності, виділені МВФ

Назва індикатора	Характеристика індикатора
Відношення капіталу до активів (Capital to assets)	Міра адекватності капіталу або фінансовий важіль фінансових установ. Визначає ступінь забезпечення активів залученими ресурсами і розраховується як відношення суми капіталу та резервів до сукупних активів
Відношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів (Regulatory capital to risk-weighted assets)	Міра достатності капіталу фінансових установ. Розраховується шляхом ділення агрегованих даних про регулятивний капітал всіх банків на агрегований показник, зважених за ризиком активів
Відношення прострочених кредитів до загальних кредитів (Non performing loans to total loans (NPL))	Міра якості активів у кредитному портфелі. Даний індикатор розраховується як відношення вартості прострочених кредитів до загальної вартості всього кредитного портфеля
Рентабельність активів (Return on assets (ROA))	Міра ефективності використання банком своїх активів. Розраховується як частка від ділення чистого прибутку на середню вартість сукупних активів
Рентабельність власного капіталу (Return on equity (ROE))	Міра ефективності використання банком власного капіталу. Розраховується як частка від ділення чистого прибутку на середню вартість капіталу

$$FSI_{i,t} = f(\text{bank_specific}_{i,t}, \text{macro}_{i,t}, \text{structural}_{i,t}) \quad (4.1)$$

де i – ідентифікатор країни дослідження;

t – період дослідження.

Таким чином, індикатори фінансової стабільності країни залежать від набору змінних, які описують загальний стан банківської системи *bank_specific*, основні макроекономічні показники країни *macro* та структурні змінні *structural*. Для того, щоб визначити змінні-регресори, які впливають на фінансову стабільність, пропонується використовувати наступні функції (4.2–4.4).

$$\Delta capital_{i,t} = \alpha_1 + \beta_1 capital_{i,t-1} + \beta_2 bcycle_{i,t} + \beta_3 inflation_{i,t} + \beta_4 reer_{i,t} + \beta_5 int_r_{i,t} + \beta_6 size_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.2)$$

$$npl_{i,t} = \alpha_1 + \beta_1 bcycle_{i,t} + \beta_2 inflation_{i,t} + \beta_3 reer_{i,t} + \beta_4 int_r_{i,t} + \beta_5 unrate_{i,t} + \beta_6 t_trade_t + \beta_7 bcp_{i,t} + \beta_8 bcp * cycle_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.3)$$

$$profit_{i,t} = \alpha_1 + \beta_1 capital_{i,t} + \beta_2 npl_{i,t} + \beta_3 bcycle_{i,t} + \beta_4 inflation_{i,t} + \beta_5 reer_{i,t} + \beta_6 int_r_{i,t} + \beta_7 ovr_head_{i,t} + \beta_8 conc_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.4)$$

Кожна із запропонованих змінних виражається наступним чином (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 – Характеристика факторних змінних

Назва змінної	Характеристика	Очікуваний ефект впливу
$capital_{i,t-1}$	Вартість залучення капіталу (коригування витрат)	+
$bcycle$	Циклічна компонента, яка описує динаміку реального ВВП	-
$inflation$	Щорічний рівень інфляції	+/-
$reer$	Річна зміна реального капіталу	+/-
int_r	Річна зміна реальної відсоткової ставки	+/-
$size$	Відношення загальних активів фінансової системи до ВВП	-
$unrate_{i,t}$	Рівень безробіття в період $t-1$	+
t_trade	Відношення цінового дефлятора для експорту товарів та послуг до цінового дефлятора для імпорту товарів та послуг	+/-
bcp	Якість банківського нагляду, що вимірюється індексом відповідності до центральних Базельських принципів	-
$bcp * cycle$	Показник взаємодії між показниками bcp та $cycle$	+/-
$capital_{i,t}$	Відношення власного капіталу до активів	+
npl	Якість активів – відношення непогашених кредитів до загальної кількості кредитів	-
ovr_head	Накладні витрати банку у вигляді частки від загального обсягу активів	-
$conc$	Відношення активів 4 найбільших банків до загальної кількості активів банківської системи	-

Дослідження за даною методикою проводилося в розрізі 1998–2005 рр. на основі панельних даних для 96 країн з усіх частин світу. У результаті проведеного аналізу було виявлено, що індикатори фінансової стабільності залежать більшою мірою від значень змінних, які описують динаміку коливання бізнес-циклів та темпів інфляції, причому негативний очікуваний ефект $bcycle$ підтвердився для всіх індикаторів фінансової стабільності крім

ROA (0,06). Що стосується рівня інфляції *inflation*, то для індикаторів *ROA* і відношення регулятивного капіталу до зважених на ризик активів він має негативний вплив (-0,02 і -0,05 відповідно), а на індикатори відношення регулятивного капіталу до активів банківської системи та непогашені кредити до сукупних кредитів – позитивний вплив (0,05 і 0,17 відповідно).

У розрізі досліджуваних країн спостерігалася певна невідповідність результатів, отриманих за допомогою побудованої моделі до реального становища в цій країні. Це, в першу чергу, викликано специфічними особливостями регіонів: рівнем доходу, розміром фінансового сектора, концентрації ринку, якістю регулюючого нагляду тощо [279].

Під час дослідження було також виявлено, що показник, який описує бізнес-цикли, має негативний вплив на показники достатності капіталу. На прикладі Гонконгу [469] підтверджено, що в умовах економічного спаду показники достатності капіталу є, як правило, вищими, ніж в умовах економічного зростання. Це пояснюється тим, що банки в умовах економічного спаду зацікавлені в тому, щоб понести якомога менших втрат, тому вони запроваджують ряд запобіжних заходів, які утримують капітал у так званому стані “очікування”, що дозволяє утримувати його на тому ж самому рівні, а то й навіть нарощувати коефіцієнти достатності капіталу (наприклад, за рахунок скорочення портфеля активів). Негативний вплив показника, що описує бізнес-цикли, проявляється і для такого індикатора, як частка непогашених кредитів до загальної кількості всіх позик. Однак щодо показника, який описував прибутковість фінансової системи *ROA*, то тут виявлено позитивну залежність між ним та коливаннями бізнес-циклів. Це говорить про те, що в умовах економічного зростання у фінансовій системі країни відбувається нарощування прибутковості банків і навпаки.

Стосовно показника інфляції, то він здійснює негативний вплив на індикатори, пов’язані із нормативними значеннями регулятивного капіталу та

прибутковістю банків, чого не скажеш про залежність між рівнем інфляції і часткою непогашених кредитів.

Провівши дане дослідження, автори дійшли висновку, що для отримання більш наочних результатів його потрібно проводити не для такої великої вибірки країн одночасно, а в розрізі менших кластерів, утворених із цієї вибірки та сформованих на основі реального економічного становища в тій чи іншій країні.

У даному контексті стає зрозуміло, що банківська система у розрізі фінансового ринку є одним із ключових його сегментів, оскільки основна кількість всіх фінансових потоків проходять через нього. Всі ми знаємо, що під час будь-яких структурних змін в економіці банки є тим першим індикатором, що сигналізує про негативні зміни. Перед банками виникає так звана проблема “викривленої інформації”. З одного боку, коли позичальники, які взяли кредит в банку, не мають змоги відповідати за своїми зобов’язаннями перед ним, особи, які відкривають депозити в цьому банку, ще не знають про це і продовжують вкладати свої ресурси на депозити саме в цей банк, наражаючи себе тим самим на небезпеку втратити свої кошти. З іншої сторони, вкладники можуть завчасно вивести свої ресурси з депозитів в банку, проте банк не завжди спроможний повністю задовольнити такі вимоги своїх вкладників, оскільки це може бути небезпечно для нього і призвести навіть до банкрутства. Проблема викривленої інформації полягає в тому, що банк просто не може знати певні особисті проблеми своїх клієнтів як з одного, так і з іншого боку, і відповідно впливати на них. Регулювання банківської системи в цьому випадку з боку держави та інших організацій задає темп роботи для банку та може вивести його із нестабільної ситуації, але одночасно з тим занадто велика зарегульованість банківської системи також може дестабілізувати їх діяльність. Тому наша основна задача полягає в тому, щоб виявити ступінь залежності ступеня регулювання банківської діяльності з позиції забезпечення стабільності банківської системи.

Часто, коли ми говоримо про впровадження регулятивних дій з боку держави відносно банківської системи, маємо на увазі кризові явища, що вже дестабілізували діяльність банків і вони потребують додаткових втручань з боку будь-якого регулятора. Так, у період Великої депресії 30-х років ХХ ст. нестабільна ситуація насамперед в банківській системі спричинила неконтрольовані коливання кількості грошей в обігу, що, тим самим, завдало потужного удару по загальному економічному зростанню, урядовому бюджету, платіжному балансу і обмінному курсу іноземних валют [417, 402]. З метою урівноваження цієї ситуації з боку уряду та міжнародних організацій були застосовані ряд стабілізуючих заходів.

Однак говорити про присутність регулятора в банківській системі виключно в кризових ситуаціях також не можна, оскільки побудована система інструментів регулювання дозволить знизити вплив дестабілізуючих факторів. Налагоджена система регулювання фінансового ринку загалом та банківської системи зокрема, залежить від узгодженої роботи всіх тих управлінських фінансових інститутів, які управляють даним ринком. Крім того, в сучасних умовах із розвитком процесів глобалізації багато фінансових небанківських установ перейняли цілий ряд банківських операцій та послуг, що також впливає на стан стабільності банківської системи в цілому.

Банківська система як частина фінансової системи перебуває під постійним впливом цілого набору фінансових регуляторів, які на сьогодні прямо або опосередковано задають правила її функціонування. Так, в міжнародній практиці можна виділити наступні напрями здійснення фінансового регулювання:

- цінні папери;
- банківська справа;
- страхування;
- облік;
- аудит;

- фінансовий нагляд.

У розрізі конкретних міжнародних фінансових інституцій, які проводять фінансове регулювання за виділеними напрямками, можна побудувати таку схему (рис.4.1). Як бачимо, банківський сектор представлений на даній схемі трьома основними регулятивними інститутами: Банком міжнародних розрахунків (BIS), центральними банками Великої «десятки» (G10) та Базельським комітетом з питань банківського нагляду. Однак, як уже зазначалося вище, банківську систему не можна повністю відділяти від інших фінансових інститутів та їхнього регулятивного впливу. Міжнародна організація Фінансова стабілізаційна рада (FSB), наступницею якої у 2009 р. стала міжнародна організація Фінансовий стабілізаційний форум (FSF), координує діяльність Європейського центрального банку (ECB) та інших інститутів, представлених на рис. 4.1, які координують свою діяльність через міжнародну групу Joint Forum. На сьогодні ця група об'єднує в собі всіх фінансових регуляторів за напрямками:

- банківська справа (Базельський комітет з питань банківського нагляду);
 - страхування (Міжнародна асоціація з нагляду страхування);
 - цінні папери (Міжнародна організація комісії з цінних паперів)
- [226].

Ключове призначення міжнародної групи Joint Forum полягає в наступному:

- передача інформації та налагодження порозуміння між фінансовими інститутами з питань, спільних для банківського сектора, сектора цінних паперів та страхування, в тому числі забезпечення нагляду за діяльністю відповідних фінансових інститутів;
- проведення аналізу міжгалузевого ринку та регулювання розробок;

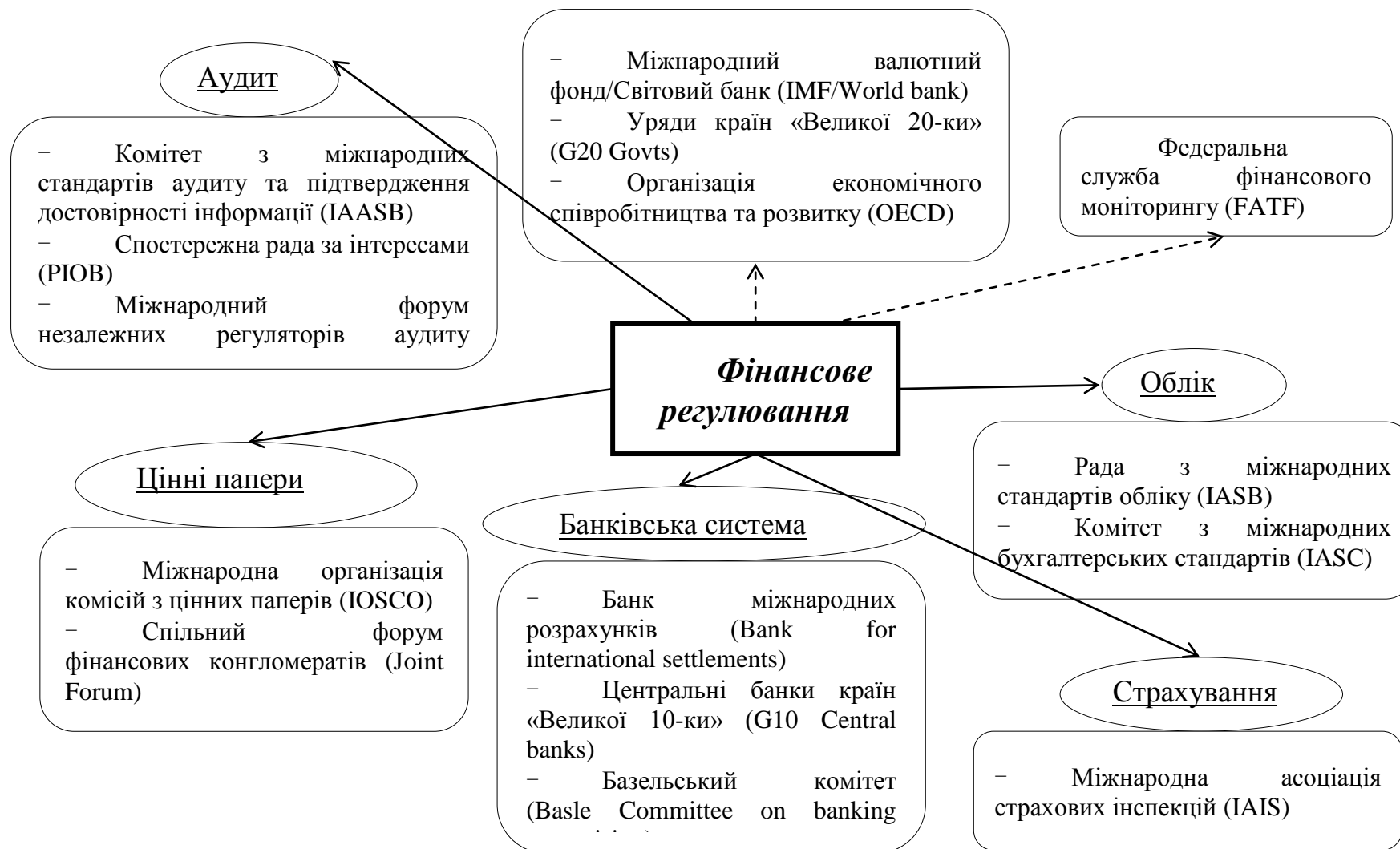

Рисунок 4.1 – Структура основних міжнародних фінансових інституцій

- розгляд різноманітних міжгалузевих проблем і конфліктів в галузі управління та нагляду;
- розробка інструкцій, принципів та найкращих шляхів їхнього імplementування на міжгалузовому рівні з технічних, нормативних та політичних питань, заохочення міжгалузевої узгодженості дій та уникнення регулятивного арбітражу;
- сприяння налагодженню співпраці, координації та обміну інформацією між материнськими та дочірніми інститутами банківської справи, страхування та цінних паперів [388].

Іншими словами, якщо розглянути діяльність зазначених фінансових інститутів, то з точки зору їхньої комплексної взаємодії всі вони забезпечують встановлення стабільності банківської системи. Однак найвагоміший вплив на стабільність банківської системи відіграє саме Базельський комітет з питань банківського нагляду. З моменту свого заснування в Базельському комітеті були розроблені 25 принципів, які являють собою мінімальні стандарти для банківського регулювання та нагляду. Вони охоплюють широкий ряд проблем, які включають такі сфери як ліцензування, власність банку, адекватність банківського капіталу, управління банківськими ризиками, консолідований нагляд, шляхи управління проблемними ситуаціями в банках, розподіл завдань та обов'язків між учасниками банківського сектора. Серед усіх 25 принципів Базельського комітету найближчим до проблеми встановлення стабільності банківської системи є 19-й принцип комітету – принцип нагляду (Supervisory approach) [303]. Його зміст полягає в тому, що ефективний нагляд банківської системи потребує, щоб спостерігачі розвивали та підтримували ясність та прозорість операцій окремих банків та банківських груп, а також банківської системи в цілому, приділяючи особливу увагу при цьому безпеці, надійності та стабільності банківської системи.

Розібравшись з основними міжнародними фінансовими інститутами, які здійснюють вплив на фінансову стабільність, механізм вирішення питання стабільності банківської системи на прикладі деяких розвинутих країн наведено у табл. Д.1. В одній із робіт сучасного вченого Барта (Barth) [300] було виявлено яскраву залежність між специфікою банківської системи країни та роллю центрального банку в них. Він говорить, що в країнах, де банківська система включає відносно невеликі банки, має низьку кредитну якість, характеризується високим рівнем державної власності та меншою участю іноземного капіталу, центральний банк є основним органом, що здійснює нагляд за банківською системою, а отже забезпечує її стабільність.

Уолл та Ейзенбейс (Wall, Eisenbeis) [465] також відстоювали позицію зводити регулювання банківською системою країни до одного органу – центрального банку, оскільки, на їхню думку, це зменшує імовірність виникнення конфліктів інтересів серед кількох наглядових органів.

На противагу цій точці зору, інші вчені – Кан і Сантос (Kahn, Santos) [394] – виступили за те, що наглядову функцію у банківській системі не може виконувати виключно центральний банк країни, за це повинні відповідати кілька спеціалізованих органів. Вони пропонували виділити три основні напрямки, за якими повинні бути закріплені відповідні регулятори: банківський нагляд, страхування депозитів та кредитор останньої інстанції. Таким чином, вчені розділяють принципово різні, на їхню думку, функції, які не може самостійно виконувати виключно лише центральний банк.

Узагальнюючи здійснені дослідження, можемо виділити такі основні напрямки регулювання, які забезпечують стабільність банківської системи:

- контроль за рівнем ризиковості на всіх рівнях банківської системи, що можуть спричинити неплатоспроможність банків та втрату ними своєї ліквідності;
- структурні обмеження конкуренції у банківському секторі та зниження монополізації ринку;

– макроекономічний захист споживача шляхом мінімізації негативного впливу структурних ризиків;

– Центральний банк країни виступає майже скрізь у ролі “кредитора останньої інстанції” і тим самим направляє додаткові кошти на врегулювання певної проблеми банку.

Разом із основними напрямками регулювання можна також виділити ряд конкретних інструментів, за допомогою яких реалізуються ці напрями:

- капітальні обмеження;
- обмеження на кількість зобов’язань банку;
- обов’язкове страхування депозитів;
- дотримання правил Базельського комітету;
- виконання нормативів центрального банку;
- дотримання правових норм ведення банківської діяльності;
- частка обов’язкового резервування в банках тощо.

Розглянемо кілька прикладів оцінки взаємодії між регулюванням банківської діяльності та забезпеченням стабільності банківської системи. М. Шагчера (M. Shahchera) та Н. Йоуздані (N. Jouzdani) [445] у своїй спільній роботі досліджували проблему даної взаємодії. Як показник, що описував ступінь стабільності банківської системи, було обрано *Z-score*, який залежав від трьох змінних (4.5):

$$Z = \frac{\mu + \kappa}{\sigma}, \quad (4.5)$$

де μ – індикатор, що описує прибутковість банку (*indicator the bank's profitability*);

κ – коефіцієнт достатності капіталу (*capital ratio*);

σ – відсоток від ціни активу (*return volatility*).

Тобто показник стабільності банківської системи буде зростати зі зростанням μ і κ та зменшуватиметься зі зростанням σ . Таким чином,

автори пропонують розуміти під стабільністю банківської системи імовірність настання його неплатоспроможності – якість активів банку стає нижчою за якість його зобов'язань. Дане дослідження проводилося для 34 країн з усього світу на основі рівняння регресії (4.6):

$$Z_{ij} = \alpha + \beta_1 X_{1j} + \beta_2 X_{2j} + \beta_3 X_{3j} + \varepsilon_{ij}, \quad (4.6)$$

де i – банк j -ї країни дослідження;

j – країна, яка бере участь у дослідженні;

$\beta_{1,2,3}$ – коефіцієнти рівняння регресії;

X_1 – банківське регулювання j -ї країни дослідження;

X_2 – вектор характеристик банку: коефіцієнт достатності капіталу, резерв ліквідності банку та рентабельність активів (ROA);

X_3 – вектор показників, які описують загальний стан економіки j -ї країни дослідження: реальний ВВП, темп росту ВВП;

ε – стандартна помилка.

Вхідні дані, необхідні для розрахунків, були зібрані з різних міжнародних баз даних (World Development Indicator, The World bank, Fraser institute) за 2000–2009 рр. На основі зібраних показників були сформовані панельні дані та проведено їхній аналіз за допомогою моделі з фіксованими ефектами. У результаті даного дослідження були зроблені такі висновки:

- ріст ВВП забезпечує загальний економічний розвиток, тому позитивно впливає на показник стабільності банківської системи;

- зі збільшенням коефіцієнта достатності капіталу та рентабельності активів (ROA) показник стабільності банківської системи також зростає;

- зростання резерву ліквідності негативно відображається на забезпеченні стабільності банківської системи;

– з початку свого дослідження автори висунули гіпотезу про те, що між регулюванням банківської діяльності та стабільністю банківської системи існує обернена квадратична залежність. В результаті проведеного дослідження дана гіпотеза була підтверджена. Це говорить про те, що регулювання банківської діяльності до певної межі позитивно впливає на стабільність банківської системи, а потім починає негативно впливати на неї.

Дещо по-іншому до оцінки регулювання банківської діяльності з позиції забезпечення стабільності банківської системи підійшли інші вчені на чолі з Дж. Бартом (J. Barth) [301]. У своєму дослідженні вони розглянули 78 країн з усього світу та умовно розділили їх за двома критеріями: *Mult* та *Cenban*. Це бінарні величини, які набувають значень 1 або 0. У тому випадку, якщо в досліджуваній країні у банківській системі функціонує більше ніж один наглядовий орган, то значення *Mult* дорівнює 1, у протилежному випадку – 0. Якщо ж банківська система регулюється лише одним органом, в основному центральним банком, то значення *Cenban* дорівнює відповідно 1, якщо на – 0. Подальше дослідження проводилося із групами країн, організованих за даним принципом. Інструментом аналізу стала регресійна модель, у якій традиційно було виділено залежні, незалежні та контрольні змінні (табл. 4.3).

Дослідження регресійної моделі проводилося за схемою OLS-регресії. У результаті проведено аналізу було виявлено наступне. Змінні *EQUITY* та *LIQRISK* є чутливими до кількості органів нагляду за банківською діяльністю. Збільшення кількості наглядових органів зменшує коефіцієнт достатності капіталу більше ніж на 2 % і тим самим провокує банківську систему до виникнення ризику втрати своєї платоспроможності, що підтверджується значним зростанням ризику втрати ліквідності зі збільшенням кількості наглядових органів у країні.

Для обох зазначених залежних змінних більшість контрольних змінних були статистично значущими.

Таблиця 4.3 – Список змінних, які були включені в модель

Назва змінної	Опис змінної
<i>EQUITY</i>	Коефіцієнт достатності капіталу (відношення власного капіталу до вартості активів банківської системи)
<i>NPL</i>	Якість активів банківської системи (відношення прострочених кредитів до загальної суми виданих кредитів у банківській системі)
<i>OVERHEAD</i>	Співвідношення між накладними витратами та активами банківської системи
<i>NONINTREV</i>	Співвідношення невідсоткових доходів у загальному обсязі доходів банківської системи
<i>ROA</i>	Коефіцієнт рентабельності активів
<i>ROE</i>	Рентабельність власного капіталу
<i>LIQRISK</i>	Сума відношень кредитів до активів та депозитів до кредитів для банківської системи
<i>CONCENTRATION</i>	Частка активів, сконцентрована в найбільших трьох банках країни
<i>BANKSIZE</i>	Відношення загальної суми активів банківської системи до загальної кількості банків, які функціонують в ній
<i>SECUR</i>	Індекс залучення банків у сферу цінних паперів, андеррайтинг, брокерські та інші фінансові небанківські операції (від 1 до 3)
<i>INSUR</i>	Індекс залучення банків у сферу страхування (від 1 до 3)
<i>BANPOWER</i>	Індекс залучення банків у реальний сектор (від 1 до 3)
<i>COMMERCF</i>	Індекс володіння банком нефінансовими компаніями та навпаки (від 1 до 3)
<i>SUPPOWER</i>	Індекс сили банківського нагляду
<i>PRIVMON</i>	Індекс моніторингу банків з боку приватних суб'єктів економічної діяльності
<i>FOREIGN</i>	Частка активів банківської системи, зосереджена в руках іноземних власників
<i>GOVT</i>	Частка активів банківської системи, зосереджена в руках держави
<i>GDPCAP</i>	Валовий внутрішній продукт на душу населення
<i>DY9599</i>	Середній темп росту ВВП

Зі збільшенням на одну одиницю індексу залучення банків у сферу цінних паперів *SECUR* коефіцієнт достатності капіталу *EQUITY* виріс на 1,66 пункти. Така тенденція є характерною для банків, які орієнтовані на активну

інвестиційну діяльність, в той час як вплив значення *INSUR* є не настільки значним.

Щодо значення змінної *NPL*, за допомогою якої оцінювалася якість активів банківської системи, то доведено, що в банківських системах, які контролюються одним наглядовим органом (центральним банком), якість активів була майже на 600 пунктів вища, ніж в тих, які контролюються кількома органами. Частка активів банківської системи, зосереджена в руках іноземних власників *FOREIGN*, наносить суттєвий негативний вплив на *NPL*. Зростання на 28 % активності іноземних банків спричиняє зниження показника *NPL* більше ніж на 2 %, що підтвердило ще одну гіпотезу, висунуту авторами даного дослідження, про те, що активи іноземних банків позитивно впливають на якісний склад кредитів, а тому сприяють стабілізації банківської системи. Стосовно впливу на частку прострочених кредитів ВВП було виявлено, що ріст ВВП на 10 тис. дол. спричинив скорочення прострочених кредитів майже на 2 %. На основі цього автори роблять висновок, що приватний моніторинг банківської системи скорочує частку прострочених кредитів. Відносно накладних витрат, пов'язаних з управлінням банківською системою, то було виявлено, що вони залежать від кількості наглядових органів, тобто чим їх більше, тим більші дані витрати.

Непроцентні доходи *NONINTREV* банку – це дохід банку в основному з послуг і штрафів і, меншою мірою, від продажу активів і здачі майна в оренду. На відміну від процентного доходу, на цей дохід не впливають економічні і фінансові ринкові цикли і зазвичай він не контролюється законом або нормативним актом [454]. Проведене дослідження не дозволило виявити зв'язок між регулюванням банківської системи та часткою непроцентних доходів банку. В першу чергу, це пов'язано із розбіжностями у веденні бухгалтерської та іншої звітності у банках різних країнах світу. В країнах, де переважають універсальні банки, непроцентні доходи не виділяються як окрема стаття, а там, де фінансові компанії ведуть свою

діяльність як у банківській, так і небанківській сфері, не вдалося уніфікувати частку непроцентних доходів саме через розбіжності у веденні звітності. Проте на основі інших результатів автори даного дослідження все-таки зауважують, що у тих країнах, де загальний рівень доходів вищий, частка саме непроцентних доходів у банківській системі також висока. Оскільки операції, пов'язані із отриманням даного доходу через свою незарегульованість з боку держави, мають ризиковий характер, то збільшення кількості наглядових органів спричинить скорочення проведення таких операцій.

Стосовно основних показників, які визначають дохідність банку, *ROA* *ROE*, було виявлено, що на них значно впливає показник *CONCENTRATION*, який описує частку активів, сконцентровану в найбільших трьох банках країни. Всі інші змінні мали незначний вплив на *ROA* *ROE*. Що стосується контрольних змінних *GOVT*, *FOREIGN*, *GDPCAP*, то їхня зміна значно відображається на зміні прибутковості банку. Так, зі збільшенням частки іноземних банків в банківській системі певної країни, її загальна прибутковість може зменшитися через відтік коштів за кордон.

Для порівняння отриманих результатів в подальше дослідження до базової групи досліджуваних країн були включені країни із перехідною економікою та офшорні фінансові центри. Із додаванням нових країн відбулися деякі зміни. Вплив як кількох наглядових органів, так і центрального банку на банківську стабільність загалом зменшився, за виключенням залежності між:

- кількома наглядовими органами та коефіцієнтом достатності капіталу, де сила зв'язку навпаки зросла (з -2,61 до -0,96);
- центральним банком та ризиком втрати ліквідності (з -13,02 до -11,98);
- центральним банком та коефіцієнтом достатності капіталу (із 0,83 до 1,64).

Як висновок до проведеного дослідження автори визначили, що банківський нагляд з боку лише центрального банку спрямований переважно на врегулювання прострочених кредитів і меншою мірою на ризик ліквідності. Використання кількох банківських органів нагляду несуттєво впливає на прибутковість банківської системи, але дозволяє регулювати ризики, які викликають втрату ліквідності банків.

Отже, можна сказати, що сьогодні регулювання банківської діяльності є особливо актуальним питанням, оскільки саме від стабільної та узгодженої роботи банків і системи залежить стан економіки загалом. На сьогоднішній день створено цілий ряд міжнародних організацій, на які покладено відповідальність щодо постійного моніторингу і нагляду за банківськими установами країн, які є членами цих організацій. Визначаючи стабільність чи нестабільність банківської системи, ми оперуємо набором показників, через які кількісно або якісно відбувається її загальна оцінка. Процес регулювання, зі свого боку, є досить комплексним поняттям і не обмежується вибором одного показника, за допомогою якого можна оцінювати жорсткість чи м'якість процесу регулювання банківською діяльністю. Крім того, під час виявлення взаємозв'язку між напрямками регулювання і стабільністю банківської системи необхідно обов'язково враховувати специфіку країни, де проводиться дослідження, рівень її економічного розвитку.

4.2. Науково-методичні засади ідентифікації умов ефективності регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення фінансової стабільності

Фінансово-економічна криза продемонструвала, що відносно фінансової стійкості банків у кризових умовах вже такого однозначного висновку зробити не можна. Виходячи з цього, актуальною науковою

проблемою є обґрунтування умов ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес в контексті забезпечення фінансової стабільності, тобто виявлення факторів-каталізаторів управлінського впливу та факторів-інгібіторів, управління якими може бути безрезультатним або навіть призведе до зниження фінансової стабільності під час регулювання банківської діяльності. З інструментальної точки зору дослідження здійснювалося за допомогою статистичного пакета STATA, зокрема вбудованого модуля *Longitudinal/ panel data*, який дозволяє обробляти панельні дані, та спеціальних операторів *xtreg* та *areg*. Вхідними даними дослідження було обрано саме панельні дані, а не звичайну сукупність даних, які мають одномірну структуру тому, що панельні дані мають ряд переваг у порівнянні з одномірними даними [239]:

- панельні дані дозволяють уникнути такого явища, як “зміщення агрегованості” даних, оскільки під час дослідження охоплюється великий проміжок часу, на якому проводиться спостереження за тим чи іншим показником;

- панельні дані завжди включають в себе велику кількість спостережень в розрізі різних об’єктів (країн, підприємств тощо), тому збільшується кількість ступенів свободи, що сприяє зниженню міри колінеарності між факторними змінними. Це дозволяє бути впевненим у ефективності побудованої моделі;

- під час аналізу схожих або суміжних об’єктів, об’єднаних за певним критерієм, панельні дані дозволяють прослідкувати за еволюцією зміни того чи іншого критерію і виявити причини цих змін.

Для дослідження панельних даних та виявлення сили зв’язку між факторними та результуючою змінною використовується регресійна модель типу (4.7).

$$y_{it} = \alpha + X_{it}^* \beta + v_{it}, i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (4.7)$$

де i – порядковий номер об’єкта дослідження;

t – період дослідження;

α – вільний член;

β – вектор коефіцієнтів розмірності $K \times 1$;

X_{it}^* – вектор-рядок матриці K пояснюючих змінних;

v_{it} – помилка регресії.

$$v_{it} = u_i + \varepsilon_{it} \quad (4.8)$$

де u_i – індивідуальні ефекти спостережень;

ε_{it} – залишки моделі.

В панельних даних індивідуальні ефекти спостережень не впливають на модель, тобто це звичайна випадкова складова регресійної моделі. Під час дослідження панельних даних можна побудувати два основні типи моделей:

- модель із фіксованими ефектами (*Fixed effects model*);
- модель із випадковими ефектами (*Random effects model*).

Особливість моделі із фіксованими ефектами полягає в тому, що кожна факторна змінна не є випадковою, тобто вона була додана до моделі тільки після детального дослідження того чи іншого явища і здійснює свій унікальний вплив на результативну змінну. На відміну від моделі із фіксованими ефектами, в моделі із випадковими ефектами ми обираємо із великої сукупності змінних певний набір показників і використовуємо саме цей набір в подальших дослідженнях, тобто ми не виключаємо випадковий можливий вплив тих показників, які були виключені із розгляду. Для того, щоб визначитись який тип найкраще підходить під певний набір панельних даних, використовуються спеціальні критерії (тести): тест Вальда, тест Бройша-Пагана, тест Хаусмана [141].

Для нашого дослідження виявлення впливу регулювання банківської діяльності на стан її стабільності було сформовано набір панельних даних із

ряду показників, які описують стабільність банківської системи, її загальний стан, економічний стан досліджуваної країни, а також показники, які відображають процес регулювання банківської системи. Всього було розглянуто 23 країни з усіх частин світу: Україна, Німеччина, Франція, Великобританія, Росія, Казахстан, США, Білорусія, Австралія, Чилі, Індія, Канада, Колумбія, Малайзія, Бразилія, Польща, Нідерланди, ПАР, Філіппіни, Нігерія, Марокко, Естонія, Грузія. Період дослідження охоплював 2001–2011 рр. Всі вхідні дані були отримані із бази даних World DataBank Global Financial Development [427].

Розглянемо детальніше ключові показники дослідження. Індикатором фінансової стабільності в межах даного аналізу обрано показник *Z-score*, який рекомендується експертами Міжнародного валютного фонду та розраховується шляхом співвідношення рентабельності активів банків з урахуванням рівня забезпеченості їх капіталом та ступеня волатильності. В якості незалежних змінних було обрано наступні показники, що характеризують банківську систему загалом, економічний стан досліджуваних країн, а також процес регулювання банківської системи:

- показник концентрації активів у 5 найбільших банках країни (*5-bank asset concentration (%)*), *Cons5* – відношення суми активів 5 найбільших банків до загальної кількості активів банківської системи країни;
- відношення банківських депозитів до ВВП (*Bank deposits to GDP (%)*), *Dep_GDP* – частка короткострокових і довгострокових депозитів у ВВП;
- активи центрального банку у ВВП (*Central bank assets to GDP (%)*), *Centr_asset*;
- відношення кредитів уряду та державних підприємств до ВВП (*Credit to government and state owned enterprises to GDP (%)*), *Cred_govern*;
- відношення приватних банківських кредитів до ВВП (*Private credit by deposit money banks to GDP (%)*), *Priv_cred*;

– внутрішні кредити, надані фінансовим сектором, у відсотках до ВВП (Domestic credit to private sector (% of GDP)), *Dom_cred* – включають в себе всі кредити до різних секторів на валовій основі, за винятком кредитів центрального уряду. Фінансовий сектор включає комерційні банки, а також інші фінансові корпорації, де є дані (у тому числі корпорацій, які не беруть переказні депозити але несуть таких зобов'язань, як терміновим і ощадними депозитами). Приклади інших фінансових корпорацій фінансових та лізингових компаній, кредитори, страхові корпорації, пенсійні фонди, і валютні компанії;

– частка іноземних банків у банківській системі (Foreign banks among total banks (%)), *Foreing_bank*;

– валовий внутрішній продукт (GDP (Current USD)), *GDP*;

– відношення різниці між експортом та імпортом товарів та послуг в країні до ВВП (Trade), *Trade* – описує відкритість економіки країни.

Оскільки метою дослідження є виявлення зв'язку між процесом регулювання банківської діяльності зі сторони зовнішнього регулятора та його вплив на банківську стабільність, нами були обрані наступні показники, від яких, ми вважаємо, і залежить вона:

– агрегований показник, який описує державне регулювання банківської діяльності, *IBRR*.

Сформовану вибірку даних необхідно нормалізувати, оскільки частина даних була зібрана в абсолютних одиницях вимірювання (млн. дол.), а частина у відносних (%). Нормалізацію було проведено за допомогою природної нормалізації, яка перетворює вхідні дані в безрозмірний вигляд, які готові до подальшої обробки.

Відповідно до обраних змінних отримаємо наступне регресійне рівняння (4.9)

$$\begin{aligned}
 Z_score = & \text{cons} + \beta_1 \cdot IBRR + \beta_2 \cdot \text{Cons5} + \beta_3 \cdot \text{Dep_GDP} + \\
 & + \beta_4 \cdot \text{Centr_asset} + \beta_5 \cdot \text{Cred_govern} + \beta_6 \cdot \text{Priv_cred} + \\
 & + \beta_7 \cdot \text{Dom_cred} + \beta_8 \cdot \text{Foreign_bank} + \beta_9 \cdot \text{GDP} + \beta_{10} \cdot \text{Trade}
 \end{aligned}
 \tag{4.9}$$

Вище зазначалося, що для оцінки панельних даних будуються два типи моделей: із фіксованими і випадковими ефектами. Для того, щоб визначити, яку модель обрати в даному випадку, використаємо тест Хаусмана, який реалізується в STATA за допомогою функції *hausman* (табл. 4.4).

Таблиця 4.4 – Результати тесту Хаусмана

Незалежні змінні	Коефіцієнти регресії	
	Модель з фіксованими ефектами	Модель з випадковими ефектами
<i>IBRR</i>	0,112	0,119
<i>Cons5</i>	-0,102	0,109
<i>Dep_GDP</i>	0,340	0,305
<i>Centr_asset</i>	0,02	0,024
<i>Cred-govern</i>	0,065	0,117
<i>Priv_cred</i>	-0,08	-0,027
<i>Dom_cred</i>	-0,368	-0,34
<i>Foreign_bank</i>	-0,0009	-0,001
<i>GDP</i>	0,089	0,259
<i>Trade</i>	0,124	0,116
<i>p</i> -рівень тесту Хаусмана	0,0005	

Як бачимо, значення *p*-рівня тесту Хаусмана менше ніж 0,05 (при рівню довіри 0,95). Це свідчить про те, що найкращий варіант в даному випадку є модель із випадковими ефектами. Підставимо отримані результати в регресійне рівняння 4.9 (4.10). Під час аналізу отриманих результатів необхідно обов'язково враховувати значення основних параметричних критеріїв, за допомогою яких можна оцінити точність і значущість результатів моделі.

$$\begin{aligned}
 Z_score = & 0,19 + 0,119IBRR + 0,109Cons5 + 0,305Dep_GDP + \\
 & + 0,024Centr_asset + 0,117Cred_govern - 0,027Priv_cred - \\
 & - 0,34Dom_cred - 0,001Foreign_bank + 0,259GDP + 0,116Trade
 \end{aligned}
 \tag{4.10}$$

Отримана модель буде оцінюватись за такими критеріями: коефіцієнт детермінації, критерії Фішера і Стюдента. Коефіцієнт детермінації R^2 показує, яка частка варіації результативного показника пов'язана із варіацією факторних показників. Відповідь про значимість отриманих результатів можуть дати критерії Фішера (F -критерій) і Стюдента (t -критерій). Фактичне значення F -критерія порівнюється із його табличним при заданих ступенях свободи і рівню значимості. Якщо виконується умова, при якій $F_{розра.} > F_{табл.}$ і імовірність p менша/рівна ніж 0,05 (при заданому рівню довіри 0,95), то гіпотеза про значимість зв'язку між залежною і факторними змінними підтверджується, якщо ж навпаки – відкидається. У випадку із критерієм Стюдента, то розраховане значення t -критерію, порівнюється із табличним значенням $t_{табл.}$, яке обирається із відповідних статистичних таблиць при певному рівні значущості і ступенів свободи. Якщо $t_{табл.} < t_{розра.}$, то можна говорити про значимість коефіцієнта детермінації. У випадку із отриманими коефіцієнтами рівняння, то дана рівність, також значення імовірності p , при кожному значенні критерію, яке також повинно бути меншим/рівним 0,05 (при заданому рівню довіри 0,95) говорить нам про те, що вони є значимими в моделі і відмінні від 0. Значення p є меншим ніж 0,05, а отже ми можемо довіряти отриманим результатам. Крім того, R^2 дорівнює 0,47, що говорить про наявність помірного зв'язку між факторними і результативною змінною.

Виходячи із значень t -критерію, які при рівню значимості 0,05 повинні бути більші ніж 1,96, значущий вплив на результативну змінну Z -score здійснюють показник концентрації активів у 5 найбільших банках країни, $Cons5$, відношення банківських депозитів до ВВП, Dep_GDP , відношення внутрішніх кредитів, наданих фінансовим сектором, у відсотках до ВВП, Dom_cred та агрегований показник, який описує державне регулювання банківської діяльності, $IBRR$. Як бачимо з рівняння 4.10, вплив агрегованого показника державного регулювання банківської системи здійснює

позитивний вплив на результуючу змінну *Z-score*, яка описує стабільність банківської системи. Тобто зі збільшенням значення *IBRR* на одиницю стабільність банківської системи зростає на 0,119 одиниць. Найбільший вплив на *Z-score* з боку показників, які описують загальний стан банківської системи, робить показник *Dom_cred* – зі зростанням відношення внутрішніх кредитів, наданих фінансовим сектором, у відсотках до ВВП на одиницю, *Z-score* зменшиться на 0,34 одиниці. Отримані коефіцієнти при *Cons5* (0,109) та *Dep_GDP* (0,305) демонструють відповідно, що показник концентрації активів у 5 найбільших банках країни та відношення банківських депозитів до ВВП здійснюють позитивний вплив на *Z-score*. Значення коефіцієнта при ВВП, *GDP* дорівнює 0,259, тобто зі зростанням ВВП в країні на одиницю значення *Z-score* збільшується на 0,259 одиниць. Позитивний ефект також здійснює і відкритість економіки, *Trade* – зі збільшенням цього показника на одиницю *Z-score* зростає на 0,116.

Проаналізувавши отримані результати регресії 4.10, ми виявили, що деякі змінні, включені в дослідження, мають дуже малий і не значимий вплив на результуючу змінну: *Priv_cred* (-0,027), *Foreign_bank* (-0,001). Це може свідчити про те, що ці змінні можна виключити із розгляду і тим самим покращити вихідні результати. Однак, провівши аналогічний експеримент, але вже без зазначених змінних, ми переконались в тому, що це не покращує побудовану модель.

Таким чином, отримані результати, окрім підтвердження позитивного зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та фінансовою стабільністю, дозволяють стверджувати, що присутність іноземного капіталу (за рахунок існування впливу з боку материнських компаній) та високий рівень внутрішнього кредитування економіки (за рахунок трансмісії негативних шоків з реального сектору економіки) знижують ефективність підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес з точки зору забезпечення фінансової стабільності. До складу факторів-катализаторів в

результаті моделювання віднесено орієнтацію банків на внутрішні джерела фондування (при зростанні частки депозитів банків до ВВП на 1 % показник стабільності при посиленні регулювання буде зростати на 0,30 %) та економічне зростання (при зростанні ВВП на 1 % показник стабільності при посиленому регулюванні буде зростати на 0,26 %). Відтак виявлені фактори можуть бути використані в якості цільових таргетів та обмежень регуляторної політики Національного банку України при вирішенні завдання забезпечення фінансової стабільності.

Важливого значення сьогодні набуває питання забезпечення фінансової стабільності і на мікрорівні, що передбачає перегляд традиційних каналів впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на показники стійкості фінансового стану банків. Для цього пропонуємо побудувати ще одну модель, використовуючи при цьому інші залежні і незалежні змінні. Залежними змінними є: показник відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі, *Nonperf*, відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик, *Risk_weight*, відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів, *Cap_assets*, рентабельність капіталу банку, *Ret_equit*, рентабельність активів банку, *Ret_assets* та накладні витрати банків до загальних активів банківської системи, *Overhead*.

В якості незалежних змінних візьмемо ті показники, які включені в агрегований показник державного регулювання і стосуються безпосередньо встановлення стабільності в банківському секторі: показник дотримання правових норм, *Low*, волатильність ставки рефінансування, *Volatil*, відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні, *Emp/branch* та показник фінансової свободи, *Fin_freed*.

Для побудови другої моделі крім залежних та незалежних змінних потрібно додати ще кілька контрольних змінних, які дозволяють уніфікувати отримані результати (тобто вирівняти їх для різних країн). У нашому випадку

контрольними змінними виступатимуть: ВВП, *GDP* та частка іноземних банків у банківській системі, *Foreing_bank*. Відповідно до обраних змінних отримаємо наступні регресійні рівняння (додаток Е, формули Е.1-Е.6).

Проведемо почерговий аналіз вхідних даних, використовуючи одну із вбудованих функцій в STATA *xtreg* або *areg*, які призначені для обробки панельних даних. Дані функції дозволяють будувати моделі із фіксованими ефектами. У даному випадку ми використовуємо саме таку модель тому, що ми оцінюємо вплив конкретно визначених параметрів на індикатори стабільності банківської системи. Вбудована функція *areg* дозволить нам знайти коефіцієнти побудованих регресійних рівнянь. Результати, отримані внаслідок використання функції *areg* підставимо одержані значення коефіцієнтів β в рівняння додатку Е (формули Е.7-Е.12).

Проаналізуємо отримані результати. Із рівняння бачимо, що на показник відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі, *Nonperf*, найбільший значимий вплив здійснюють волатильність ставки рефінансування, *Volatil* (0,12) і відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні, *Emp/branch* (0,607). Тобто зі зростанням цих показників на одиницю *Nonperf* збільшиться відповідно на 0,12 і 0,607 одиниць. Значення *p*-рівня для обох випадків є меншим ніж 0,05 (при рівню довіри 0,95) і складає відповідно для моделі із *Volatil* – 0,0408, а для *Emp/branch* – 0,0019. Коефіцієнт детермінації R^2 при цьому показує помірний рівень зв'язку між незалежними і залежною змінною. Вплив контрольних змінних демонструє наступний вплив: зі збільшенням ВВП, *GDP* на одиницю показник відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі зменшиться на 0,122 (при врахуванні *Volatil*), однак в моделі з урахуванням показника *Emp/branch*, знак і сила впливу ВВП на результативну змінну змінюється і складає 0,06. Відносно показника частки іноземних банків у банківській системі, *Foreing_bank*, то він завжди носить негативний характер

– -0,098 для *Volatil* і -0,056 для *Emp/branch* (Значення *p*-рівня відповідно 0,0240 і 0,0088).

Отже, на значення відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі найбільший позитивний вплив здійснюють волатильність ставки рефінансування та відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні. Враховуючи рівень розвитку країни, маємо, що чим вищий економічний розвиток країни тим менша частка необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі, однак зі зростанням відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні навіть у розвинених країнах починає зростати частка необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі. Перейдемо до наступного показника, який описує фінансову стійкість – відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик, *Risk_weight*. Як бачимо, найбільший статистично значущий вплив на цей показник здійснює змінна *Low*, показник дотримання правових норм. Зі збільшенням цього показника на одиницю *Risk_weight* зменшиться на 0,126 (значення *p*-рівня дорівнює 2,73 при рівню значимості 0,05, а R^2 дорівнює 0,61, що свідчить про наявність помітного зв'язку між незалежними і залежною змінними) при цьому в країнах із високим рівнем економічного розвитку відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик збільшується на 0,177, що свідчить про активізацію економічних процесів в банківському секторі з меншими ризиками. Водночас із цим зберігається негативна залежність між показником частки іноземних банків у банківській системі, *Foreing_bank* та показником відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик, *Risk_weight* (-0,063).

Таким чином, ми отримали результат, відповідно до якого в країнах із високим показником дотримання правових норм відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик, зменшується. Це стосується, зокрема,

країн із високим рівнем економічного розвитку. Тобто, посилюючи дотримання правових норм, банки тим самим наражають себе на небезпеку нарощування ризикованих активів, отже, занадто жорстке регулювання банківської діяльності на нормативному рівні дестабілізує банківську систему.

Проаналізуємо результати взаємодії між показником відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів, *Cap_assets*, та показниками державного регулювання банківської діяльності. На показник відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів, *Cap_assets*, показник дотримання правових норм, *Low* (-0,454) і показник фінансової свободи, *Fin_freed* (0,126). Тобто зі зростанням *Low* на одиницю *Cap_assets* зменшиться на -0,454, а зі збільшенням *Fin_freed* *Cap_assets* збільшиться на 0,126 одиниць. Значення *p*-рівня для обох випадків є меншим ніж 0,05 (при рівню довіри 0,95) і складає відповідно для моделі із *Low* – 0,0225, а для *Fin_freed* – 0,0182. Коефіцієнт детермінації R^2 при цьому показує високий рівень зв'язку між незалежними і залежною змінною. Вплив контрольних змінних демонструє наступний вплив: зі збільшенням ВВП, *GDP* на одиницю відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів збільшиться на 0,258 (при врахуванні *Low*), а в моделі з урахуванням показника *Fin_freed* - 0,159. Відносно показника частки іноземних банків у банківській системі, *Foreing_bank*, то він у моделі з урахуванням *Low* носить негативний характер – -0,012, а в моделі з *Fin_freed* міняє знак свого впливу і дорівнює -0,002 (значення *p*-рівня відповідно 0,0225 і 0,0017).

На основі побудованої моделі можна зробити висновок, що зі збільшенням показника дотримання правових норм відбувається зменшення власного капіталу та резервів банку на користь нарощування активів. Збільшення фінансової свободи в країні навпаки сприяє збільшенню

власного капіталу банку та його резервів, що робить банківську систему більш стійкою до структурних зрушень. Стосовно показника, який характеризує рентабельність капіталу банку *Ret_equit*, то не було простежено чіткого зв'язку з жодним виділеним параметром моделі, що може свідчити про вплив інших змінних, неврахованих в даному випадку.

У результаті взаємодії між показником рентабельності активів банку, *Ret_assets*, та показниками державного регулювання банківської діяльності було отримано такі результати. Так, показник дотримання правових норм, *Low* має негативний вплив на *Ret_assets* – зі зростанням *Low* на одиницю, *Ret_assets* зменшується на 0,223. Показник, який описує фінансову свободу, у свою чергу, має позитивний вплив – зі зростанням *Fin_freed* на одиницю *Ret_assets* збільшиться на 0,077. При цьому *p*-рівень цих моделей є 0,0128 і 0,0353, що підтверджує адекватність отриманих результатів, коефіцієнт детермінації R^2 показує помірний рівень зв'язку між незалежними і залежною змінною. ВВП в даній ситуації і під час взаємодії з *Low* і *Fin_freed* носить від'ємний характер, тобто його зростання спричинить скорочення значення рентабельності активів. Те ж саме можна сказати і про вплив з боку показника *Foreing_bank*. Якщо інтерпретувати отримані результати з економічної точки зору, то можна підсумувати, що не завжди в країнах із високим економічним рівнем розвитку є високим значення рентабельності активів банківської системи. зрозуміло, що маючи більшу фінансову свободу, банки не мають фінансових обмежень у веденні своєї діяльності і безперешкодно функціонують на ринку. Однак, дотримання всіх правових норм, визначених законодавством може значно пригальмувати процеси, пов'язані із нарощуванням активів банку. Останнім індикатором, який, на нашу думку, є не менш важливим ніж п'ять попередніх для встановлення стабільності банківської системи, є накладні витрати банків до загальних активів банківської системи, *Overhead*. Провівши аналогічне дослідження, було виявлено, що значимий вплив на цей показник здійснює значення і

відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні, $Emp/branch$ (-0,285). Як бачимо, вплив $Emp/branch$ на $Overhead$ зі знаком «мінус» - тобто зі збільшенням $Emp/branch$ на одиницю $Overhead$ зменшується на 0,285 одиниць (p -рівень дорівнює 0,0015, а коефіцієнт детермінації R^2 демонструє помірний рівень зв'язку між незалежними і залежною змінною. Стосовно контрольних змінних, то жодна з них не має значимого впливу на результативну змінну в рамках обраних показників.

Те, що під час збільшення відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні викликає зменшення накладних витрат банку можна пояснити тим, що зі зменшенням кількості банків та філій і збільшенням кількості працюючих, накладні витрати, які спрямовані в основному на утримання саме основних засобів банку скорочуються. Відносно виплати заробітної плати працівникам, то тут виникають інші види витрати банку, які можна об'єднати в одну велику групу – адміністративних витрат. Формалізуємо залежність індикаторів фінансової стійкості банків, які ми виділили в попередньому дослідженні, від агрегованого показника, який описує державне регулювання банківської діяльності, $IBRR$, а також контрольних змінних GDP і $Foreing_bank$. Побудована модель матиме наступний вигляд (4.5).

Традиційно вважається, що зростання інтенсивності регулювання БД позитивно впливає на перелічені показники стійкості, проте результати емпіричної перевірки цієї гіпотези для досліджуваних країн вказують на неоднозначність такого твердження. Зокрема, в умовах посилення регуляторного тиску на банківський бізнес на 1 % рівень загальних витрат зростає на 0,11 %, що обумовлено необхідністю запровадження додаткових внутрішніх заходів (наприклад, перебудова операційних процесів у банківському бізнесі з метою підвищення ефективності систем фінансового моніторингу, ризик-менеджменту тощо), що в цілому негативно впливає не

лише на фінансову результативність банківської діяльності, а й на організаційно-методичну складову ведення бізнесу.

Таблиця 4.5 – Результати панельного аналізу впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на показники фінансової стійкості банків для 23 країн світу (в тому числі України) за 2001–2014 рр.

Залежні змінні (показники фінансової стійкості банків)	Незалежна змінна	Контрольні змінні		Адекватність моделі	
	IBRR*	GDP	Foreign_ bank	F-тест	R ² кор.
Частка проблемних кредитів в банку	-0,067	-0,187	-0,08	0,0281	0,40
Співвідношення регулятивного капіталу банків до їх активів, зважених на ризик	0,001	0,146	-0,060	0,0125	0,61
Співвідношення капіталу та резервів банків до їх активів	0,090	0,067	0,005	0,5158	0,71
Рентабельність капіталу банків	-0,001	-0,116	-0,032	0,0267	0,70
Рентабельність активів банків	0,010	-0,089	-0,027	0,3862	0,50
Співвідношення адміністративних витрат банків до їх активів	0,115	0,071	0,022	0,0459	0,77

* IBRR – агрегований індикатор інтенсивності регулювання БД; GDP – валовий внутрішній продукт; Foreign_bank – частка іноземних банків у банківській системі; F-тест – критерій Фішера; R²кор. – скоригований коефіцієнт детермінації

Вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на показник якості активів, а саме частку проблемних кредитів банків, виявився незначущим, що вказує на необхідність пошуку та врахування регулятором реальних причин погіршення якості активів, пов'язаних не лише з

агресивною політикою банків, а й тих, що пов'язані з відносинами банку з інсайдерами, а також їх кредитування на більш вигідних умовах, ніж інших учасників ринку.

4.3. Науково-методичний підхід до оптимізації інтенсивності регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення фінансової стабільності та врахування інтересів бізнесу

Неоднозначність характеру та напрямів впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на ключові показники фінансової стійкості банків залишає невизначеною стратегію подальшого регулювання банків з метою забезпечення фінансової стабільності за умови максимального врахування інтересів бізнесу.

Визначення оптимального рівня цього показника передбачає ідентифікацію точки екстремуму функції – Z-score, що застосовується Міжнародним валютним фондом. Перевірка даної функції вказує на нелінійність та відповідно відсутність точки екстремуму, що свідчить про необхідність підвищення інтенсивності регулювання банків для забезпечення фінансової стабільності. Оскільки така стратегія має негативні ефекти для ведення банківського бізнесу, виникає необхідність використання додаткового критерію, пов'язаного з максимальним врахуванням інтересів бізнесу та забезпеченням стійкості їх фінансового стану. В моделі як результативна ознака використано інтегральний індекс фінансової стійкості банків, в основу якого покладені саме ті показники, що характеризують фінансову стійкість банків: показник відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі, *Nonperf*, відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик, *Risk_weight*, відношення банківського власного капіталу та резервів банку до

загальної кількості активів, *Cap_assets*, рентабельність капіталу банку, *Ret_equit*, рентабельність активів банку, *Ret_assets* та накладні витрати банків до загальних активів банківської системи, *Overhead*. З огляду на існуючі методи щодо виведення інтегрального індикатора на основі кількох взаємопов'язаних показників виділяють наступні найбільш популярні із них [2]:

- метод адитивної згортки критеріїв;
- метод мультиплікативної згортки критеріїв;
- метод рівномірної оптимальності.

Перші два методи не входять в розряд так званих універсальних, оскільки до їхнього застосування є певні вимоги. Так, метод адитивної згортки критеріїв використовується в тих випадках, коли ми впевнені, що всі наші досліджувані показники здійснюють лінійний і адитивний вплив на систему. В межах нашого дослідження ми не можемо з упевненістю приймати дану гіпотезу, тому використання цього методу змушені виключити. Стосовно другого методу, мультиплікативної згортки критеріїв, то головним припущенням тут виступає наступне – основні показники згортки повинні бути відносними величинами. Що стосується методу рівномірної оптимальності, то особливих вимог до його застосування немає. Враховуючи специфіку наших вхідних показників, для одержання інтегрального індикатора ми можемо використовувати два останніх методи, однак, з огляду на популярність використання саме у фінансовому секторі зупинимось все ж таки на останньому.

Перш ніж ми отримаємо значення інтегрального індикатора, потрібно пройти кілька етапів:

1. Визначення відповідних показників, які комплексно описують певне економічне явище та виступають в ролі вхідного масиву даних. Після чого дані потрібно обов'язково систематизувати.

2. Оптимізація вхідних даних за допомогою їх фільтрації. Зазвичай це відбувається за допомогою побудови кореляційної матриці, що дозволить нам виявити найбільш впливові показники та уникнути такого явища як мультиколінеарність.

3. Нормалізація вхідних даних з метою уникнення їхньої різновимірності.

4. Побудова узагальнюючого показника. У нашому випадку - це отримання інтегрального індексу стабільності банківської системи (4.11).

$$IIBS_j = \frac{\sum_{i=1}^n \hat{s}_{ij}}{\max_j \left\{ \sum_{i=1}^n \hat{s}_{ij} \right\}}, \quad (4.11)$$

де $IIBS_j$ - інтегральний індекс фінансової стійкості банків за j -ий період часу;

\hat{s}_{ij} - нормативне значення i -го показника за j -ий період часу.

Перш за все, потрібно проаналізувати дані показники на наявність/відсутність мультиколінеарності з метою виключення із подальшого дослідження менш важливих показників. Для цього побудуємо кореляційну матрицю (табл. 4.6), на перетині рядків і стовпчиків якої ми отримаємо ступінь залежності між показниками. Наявність високого значення коефіцієнта кореляції (0,7 і вище) свідчатиме про те, що між показниками існує тісний зв'язок, а отже вони однаково сильно здійснюють вплив на економічну ситуацію нашого дослідження. Тому ми можемо спростити модель, виключивши ті показники, для яких буде притаманна мультиколінеарність.

Таблиця 4.6 – Кореляційна матриця залежності між показниками фінансової стійкості банків

Показники	Відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі (%), <i>Nonperf</i>	Відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик (%), <i>Risk_weight</i>	Відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів (%), <i>Cap_assets</i>	Рентабельність капіталу банку (%), після оподаткування), <i>Ret_equit</i>	Рентабельність активів банку (%), після оподаткування), <i>Ret_assets</i>	Накладні витрати банків до загальних активів банківської системи (%), <i>Overhead</i>
Відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі (%), <i>Nonperf</i>	1,00					
Відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик (%), <i>Risk_weight</i>	0,21	1,00				
Відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів (%), <i>Cap_assets</i>	0,28	0,77	1,00			
Рентабельність капіталу банку (%), після оподаткування), <i>Ret_equit</i>	0,06	0,12	0,13	1,00		
Рентабельність активів банку (%), після оподаткування), <i>Ret_assets</i>	-0,16	0,22	0,22	0,51	1,00	
Накладні витрати банків до загальних активів банківської системи (%), <i>Overhead</i>	0,17	0,29	0,37	0,02	0,04	1,00

Як бачимо, між жодним із показників немає мультиколінеарності, оскільки найвищий рівень коефіцієнта кореляції складає 0,51 (між рентабельністю активів банку та капіталу), що свідчить про незалежність один від одного цих показників. Це підтверджує те, що даний набір показників як найкраще дозволить описати фінансову стійкість банків.

Маючи всю необхідну інформацію про масив вхідних даних, можемо знаходити інтегральний індикатор фінансової стійкості (табл. Є.1). Інтерпретувати даний інтегральний показник потрібно в межах кожної окремої країни, оскільки у своєму дослідженні ми використовували панельні дані для 23 країн, які значною мірою відрізняються одна від одної своїм рівнем економічного розвитку. Маючи значення інтегрального показника, можемо переходити до побудови моделі оцінки взаємозалежності інтегрального показника фінансової стійкості банків, *IIBS*, від показників, що характеризують банківську систему загалом, економічний стан досліджуваних країн, а також процес регулювання банківської системи: показник концентрації активів у 5 найбільших банках країни, *Cons5*, відношення банківських депозитів до ВВП, *Dep_GDP*, активи центрального банку у ВВП, *Centr_asset*, відношення кредитів уряду та державних підприємств до ВВП, *Cred_govern*, відношення приватних банківських кредитів до ВВП, *Priv_cred*, внутрішні кредити, надані фінансовим сектором, у відсотках до ВВП, *Dom_cred*, та також агрегований показник, який описує державне регулювання банківської діяльності, *IBRR*. В якості контрольних змінних використовуємо такі показники: частка іноземних банків у банківській системі, *Foreign_bank*, Валовий внутрішній продукт, *GDP*, відношення різниці між експортом та імпортом товарів та послуг в країні до ВВП, *Trade*.

Скориставшись тестом Хаусмана, було одержано значення *p*-рівня даного тесту 0,0000, що підтверджує гіпотезу про використання саме моделі з фіксованими ефектами. Перш ніж переходити до побудови багатофакторної регресійної моделі з фіксованими ефектами, ми пропонуємо дещо скоротити кількість вхідних факторів з метою виявлення саме тих, які здійснюють найвагоміший вплив на результативну змінну. Для цього скористаємось таким інструментом як Метод головних компонент (*Principal Component Analysis*). Даний метод дозволяє виокремити найвпливовіші агреговані компоненти в моделі, які складаються із різних наборів вхідних факторів. В

результаті було одержано десять компонентів (виходячи із кількості вхідних параметрів), перші три з яких пояснюють близько 70 % всього набору значень (табл. 4.8).

Таблиця 4.8 – Результати використання методу головних компонент

Компонент	Власні значення	Відсоток загальної дисперсії	Кумулятивний відсоток
Компонент 1	2,713	30,14	30,14
Компонент 2	2,116	23,51	53,66
Компонент 3	1,318	14,64	68,30
Компонент 4	0,940	10,45	78,75
Компонент 5	0,728	8,09	86,84
Компонент 6	0,540	6,0	92,84
Компонент 7	0,330	3,67	96,52
Компонент 8	0,222	2,47	98,99
Компонент 9	0,091	1,01	100

Відповідно до Методу головних компонент оцінка виокремлених компонентів відбувається за допомогою критерію Кайзера. Компонент, власне значення якого є більшим за одиницю, бере участь у подальшому дослідженні, всі ж інші просто опускаються. Крім того важливо звернути увагу на відсоток загальної дисперсії, який припадає на кожен компонент – чим більшим він є, тим більшу частку загальної дисперсії пояснює той чи інший компонент, тобто показники, які входять до такого компонента, найкраще описують досліджувану ситуацію. Таким чином, як бачимо із табл. 4.8, перші три компоненти відповідають цим умовам, а решта шість може бути виключеною із подальшого розгляду. Окрім виділених компонент, метод головних компонент дозволяє також побачити які ж вхідні параметри належать до кожного із них (табл. 4.9). Якщо значення параметра є більшим ніж 0,3 по модулю у складі одного компонента, то він є значимим відносно даного компонента.

Виділені іншим кольором значення відповідних показників свідчать про те, що вони є значимими в межах конкретного компонента.

Таблиця 4.9 – Головні компоненти та розподіл вхідних параметрів дослідження в них

Показник	Компонент 1	Компонент 2	Компонент 3
Показник концентрації активів у 5 найбільших банках країни (<i>5-bank_conc</i>)	-0,0044	-0,3314	0,3643
Відношення банківських депозитів до ВВП, (<i>Dep_GDP</i>)	0,4955	-0,1263	0,2661
Активи центрального банку у ВВП (<i>Centr_asset</i>)	0,0073	0,4672	0,1717
Відношення кредитів уряду та державних підприємств до ВВП, <i>Cred_govern</i>	0,2066	0,3030	0,6598
Відношення приватних банківських кредитів до ВВП, <i>Priv_cred</i>	0,4831	-0,2938	-0,0470
Агрегований показник, який описує державне регулювання банківської діяльності, <i>Gov_reg</i>	0,3222	0,3018	0,1670
Внутрішні кредити, надані фінансовим сектором, у відсотках до ВВП, <i>Dom_cred</i>	0,5203	-0,1345	-0,3203
Частка іноземних банків у банківській системі, <i>Foreing_bank</i>	0,0117	0,1212	0,2140
Валовий внутрішній продукт, <i>GDP</i>	0,3221	0,3386	-0,4064
Відношення різниці між експортом та імпортом товарів та послуг в країні до ВВП, <i>Trade</i>	-0,0076	-0,5099	0,1841

Оскільки наша мета є виявлення взаємозв'язку між основними показниками регулювання банківської діяльності та фінансовою стійкістю банків, ми пропонуємо обрати для побудови регресійної моделі параметри, що входять до другого компоненту. Саме цей набір показників, на нашу думку, всебічно відображає процес регулювання банківської системи, включаючи зазначені контрольні змінні. Одержана модель матиме наступний вигляд (4.11):

$$\begin{aligned}
 IBS = & 0,452 + 0,069 \cdot IBRR - 0,037 \cdot Cons5 + 0,273 \cdot Centr_asset + \\
 & 0,049 \cdot Cred_govern - 0,271 \cdot GDP - 0,004 \cdot Trade
 \end{aligned}
 \tag{4.11}$$

Як бачимо, найбільший вплив на результативну змінну *IIBS* здійснюють активи центрального банку у ВВП, *Centr_asset* та Валовий внутрішній продукт, *GDP*. Однак статистично значущим при цьому є тільки параметр моделі при показнику *Centr_asset* (значення розрахованого *t*-критерію дорівнює 5,84 при *p*-рівню 0,000). Проте значення коефіцієнту детермінації R^2 0,69 демонструє помітний рівень зв'язку між незалежною і залежною змінними, тому має місце враховувати також значення одержаних параметрів моделі при зазначених змінних.

Під час дослідження характеру зв'язку між результативною змінною *IIBS* та *Centr_asset* було виявлено, що він має нелінійну форму (рис. 4.2).

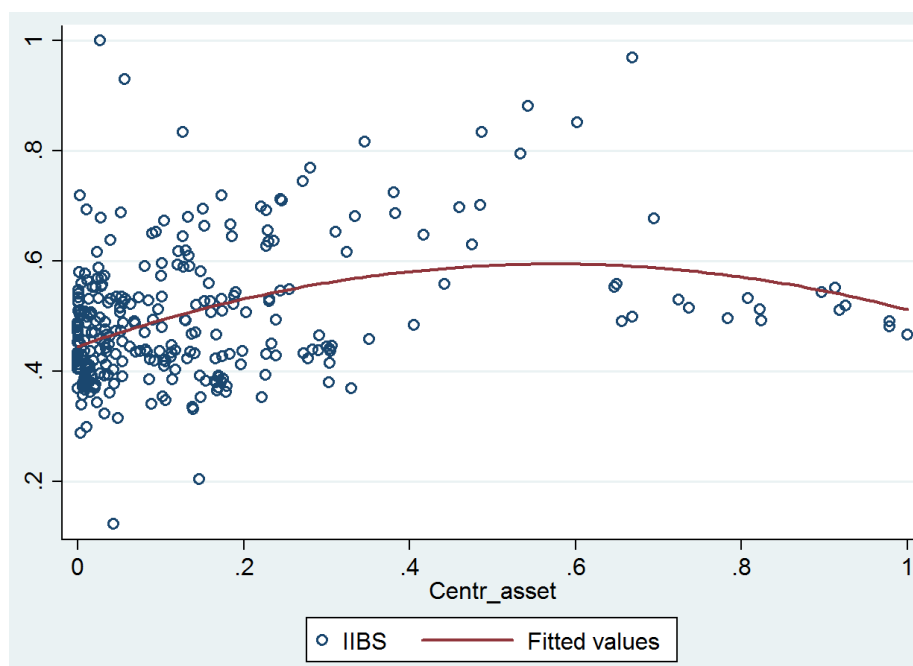

Рисунок 4.2 – Графічне відображення залежності між інтегральним показником фінансової стійкості банків, *IIBS* та активами центрального банку у ВВП, *Centr_asset* (фрагмент з програми Stata 12/SE)

Виходячи із даного графіка бачимо, що він схожий на перевернуту параболу, тобто на кубічну функцію. Ми скористалися також вбудованою функцією Stata *utest*, за допомогою якої підтвердили наявність нелінійної

залежності, зокрема оберненої параболи (p -критерій дорівнює 0,002, що дозволяє підтвердити нульову гіпотезу відносно наявності саме оберненої параболи), екстремальна точка при цьому знаходиться на рівні показника $Centr_asset$ 0,426. Для того, щоб упевнитись в тому чи це так насправді, введемо в нашу модель показник $Centr_asset$ піднесений до кубу. Отримаємо наступну модель (4.12).

$$IIBS = 0,423 + 0,079 \cdot IBRR - 0,031 \cdot Cons5 - 0,236 \cdot Centr_asset^3 + 0,048 \cdot Cred_govern - 0,088 \cdot GDP - 0,02 \cdot Trade \quad (4.12)$$

Як бачимо, з введенням скоригованого значення показника $Centr_asset$, ми отримали дещо нижчі значення коефіцієнтів моделі при цьому було покращено значення коефіцієнта детермінації R^2 до 0,697. В нашій моделі присутній також один важливий комплексний показник, що відображає державне регулювання банківської діяльності – агрегований показник $IBRR$. Як бачимо, із останньої моделі 4.12 він здійснює незначний позитивний вплив на результативний індикатор (0,079) та не є статистично значущим (значення розрахованого t -критерію дорівнює 1,69 при p -рівню 0,093). Однак, побудувавши графік залежності інтегрального індикатора від даного показника, ми виявили також нелінійну залежність (рис. 4.3).

Результати використання функції $utest$ підтвердив наявність квадратичної залежності між $IIBS$ та $IBRR$ екстремальна точка при цьому знаходиться на рівні показника $IBRR$ 0,537. Тобто остаточний вигляд досліджуваної моделі буде наступним (4.13):

$$IIBS = 0,339 - 0,407 \cdot IBRR^2 - 0,030 \cdot Cons5 - 0,256 \cdot Centr_asset^3 + 0,035 \cdot Cred_govern + 0,016 \cdot GDP + 0,019 \cdot Trade \quad (4.13)$$

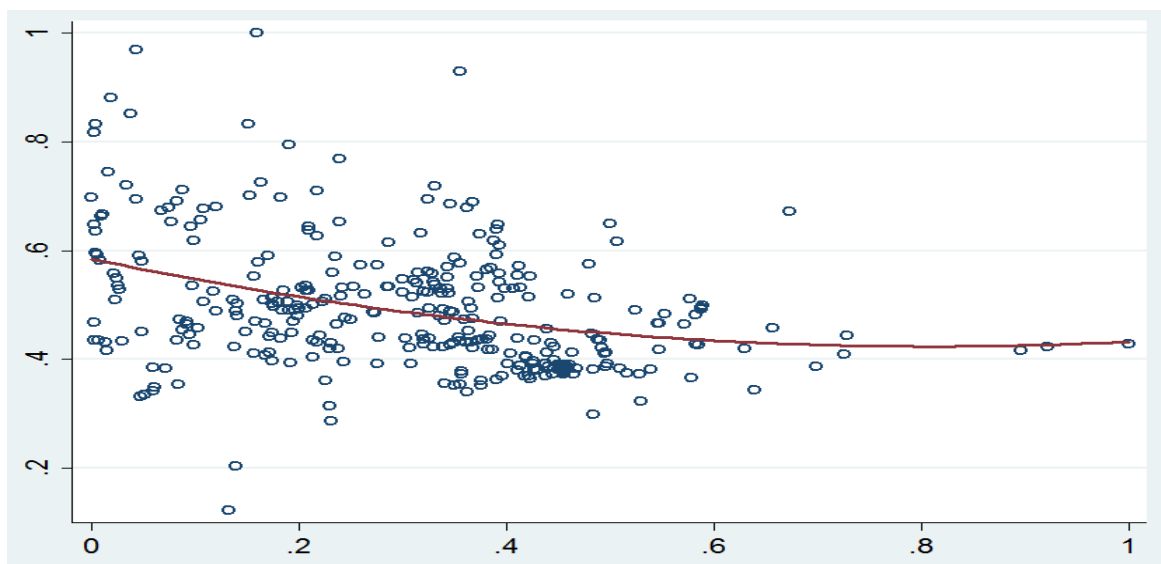

Рисунок 4.3 - Графічне відображення залежності між інтегральним показником фінансової стійкості банків, *IIBS* та агрегованим показником, що відображає інтенсивність регулювання банківської діяльності, *IBRR* (фрагмент з програми Stata 12/SE)

Таким чином ми отримали остаточний вигляд моделі, результати якої описуються коефіцієнтом детермінації R^2 рівним 0,7. Це говорить про вже високий рівень зв'язку між незалежною і залежною змінними. Статистично значущими є показник, що відображає частку активів центрального банку у ВВП, *Centr_asset* (значення розрахованого t -критерію дорівнює -3,00 при p -рівню 0,003), та агрегований показник, що відображає державне регулювання банківської діяльності, *IBRR* (значення розрахованого t -критерію дорівнює -2,53 при p -рівню 0,012). Решта показників не є статистично значущими і носять лінійний характер взаємодії із результативним показником.

Отже, оптимальний рівень інтенсивності регулювання визначено на рівні 0,537 за результатами пошуку екстремуму функції. Підвищення інтенсивності регулювання банків до рівня *IBRR* 0,537 знижує фінансову стійкість банків (несприятлива зона), після досягнення рівня *IBRR* 0,537 – позитивно впливає на фінансову стійкість банків (сприятлива зона).

Висновки до розділу 4

1. В умовах переорієнтації регуляторної політики на боротьбу з системними ризиками шляхом запровадження макропруденційного регулювання та підвищення пріоритетності інтересів фінансової системи над індивідуальними інтересами її учасників питання забезпечення фінансової стабільності перетворюється на один із базових інтересів держави. З позиції ж бізнесу одним з основних критеріїв та ознак фінансової стабільності є стійкість фінансового стану банків. Відтак в узагальненому вигляді інтерес держави пов'язаний з фінансовою стабільністю в цілому (макрорівень), а інтерес бізнесу – з фінансовою стійкістю банку (мікрорівень).

2. Узагальнення результатів емпіричних досліджень та існуючих підходів до обґрунтування впливу регулювання банківської діяльності на показники фінансової стабільності в докризовому періоді дозволяє стверджувати про існування між ними прямої залежності – посилення інтенсивності регулювання призводить до підвищення фінансової стабільності. Водночас фінансово-економічна криза продемонструвала, що відносно фінансової стійкості банків у кризових умовах вже такого однозначного висновку зробити не можна. Виходячи з цього, актуальною науковою проблемою є обґрунтування умов ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес в контексті забезпечення фінансової стабільності, тобто виявлення факторів-каталізаторів управлінського впливу та факторів-інгібіторів, управління якими може бути безрезультатним або навіть призведе до зниження фінансової стабільності під час регулювання банківської діяльності.

3. З метою емпіричного виявлення факторів-каталізаторів та факторів-інгібіторів ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес здійснено панельний аналіз даних для 23 країн світу (в тому числі

України) за 2001–2014 рр. Індикатором фінансової стабільності в межах даного аналізу обрано показник *Z-score*, який рекомендується експертами Міжнародного валютного фонду та розраховується шляхом співвідношення рентабельності активів банків з урахуванням рівня забезпеченості їх капіталом та ступеня волатильності, а індикатором інтенсивності регулювання банківської діяльності – розроблений агрегований індикатор інтенсивності регулювання. Відібрані незалежні змінні відображають особливості економічного стану країни та бізнес-середовища для здійснення банківської діяльності.

4. Отримані результати, окрім підтвердження позитивного зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та фінансовою стабільністю, дозволяють стверджувати, що присутність іноземного капіталу (за рахунок існування впливу з боку материнських компаній) та високий рівень внутрішнього кредитування економіки (за рахунок трансмісії негативних шоків з реального сектору економіки) знижують ефективність підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес з точки зору забезпечення фінансової стабільності. До складу факторів-каталізаторів в результаті моделювання віднесено орієнтацію банків на внутрішні джерела фондування (при зростанні частки депозитів банків до ВВП на 1 % показник стабільності при посиленні регулювання буде зростати на 0,30 %) та економічне зростання (при зростанні ВВП на 1 % показник стабільності при посиленому регулюванні буде зростати на 0,26 %). Відтак виявлені фактори можуть бути використані в якості цільових таргетів та обмежень регуляторної політики Національного банку України при вирішенні завдання забезпечення фінансової стабільності.

5. Важливого значення сьогодні набуває перегляд традиційних каналів впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на показники стійкості фінансового стану банків. Для вирішення цієї задачі в роботі здійснено аналіз показників стійкості фінансового сектору відповідно до

методології макропруденційного аналізу Міжнародного валютного фонду, а саме якості активів, достатності капіталу, рентабельності та витратності банківської діяльності, які в сукупності дають можливість оцінити фінансову стійкість банків.

6. Традиційно вважається, що зростання інтенсивності регулювання банківської діяльності позитивно впливає на перелічені показники стійкості, проте результати емпіричної перевірки цієї гіпотези для досліджуваних країн вказують на неоднозначність такого твердження. Зокрема, в умовах посилення регуляторного тиску на банківський бізнес на 1 % рівень загальних витрат зростає на 0,11 %, що обумовлено необхідністю запровадження додаткових внутрішніх заходів (наприклад, перебудова операційних процесів у банківському бізнесі з метою підвищення ефективності систем фінансового моніторингу, ризик-менеджменту тощо), що в цілому негативно впливає не лише на фінансову результативність банківської діяльності, а й на організаційно-методичну складову ведення бізнесу. Вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на показник якості активів, а саме частку проблемних кредитів банків, виявився незначущим, що вказує на необхідність пошуку та врахування регулятором реальних причин погіршення якості активів, пов'язаних не лише з агресивною політикою банків, а й тих, що пов'язані з відносинами банку з інсайдерами, а також їх кредитування на більш вигідних умовах, ніж інших учасників ринку.

7. Неоднозначність характеру та напрямів впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на ключові показники фінансової стійкості банків залишає невизначеною стратегію подальшого регулювання банківської діяльності з метою забезпечення фінансової стабільності за умови максимального врахування інтересів бізнесу. В роботі розроблено мультифакторну модель, яка дозволяє визначити оптимальний рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності з позиції забезпечення

фінансової стабільності (на макрорівні) та фінансової стійкості банків (на мікрорівні).

8. Визначення оптимального рівня цього показника передбачає ідентифікацію точки екстремуму функції – Z-score, що застосовується Міжнародним валютним фондом. Перевірка даної функції вказує на нелінійність та відповідно відсутність точки екстремуму, що свідчить про необхідність підвищення інтенсивності регулювання банківської діяльності для забезпечення фінансової стабільності. Оскільки така стратегія має негативні ефекти для ведення банківського бізнесу, виникає необхідність використання додаткового критерію, пов'язаного з максимальним врахуванням інтересів бізнесу та забезпеченням стійкості їх фінансового стану.

9. В моделі як результативна ознака використано інтегральний індекс фінансової стійкості банків. Він розрахований шляхом нормалізації показників якості активів, достатності капіталу, рентабельності та витратності банківської діяльності, перевірки їх на мультиколінеарність та згортки на основі методу рівномірної оптимальності. Отже, оптимальний рівень інтенсивності регулювання банківської діяльності запропоновано визначати як екстремум функції залежності інтегрального індексу фінансової стійкості банків (визначеного за допомогою методу рівномірної оптимальності) від релевантних факторів впливу (визначених за допомогою методу головних компонент).

10. Практичні розрахунки за даною моделлю в роботі здійснено на основі даних 23 країн світу (Україна, Російська Федерація, Білорусь, Франція, Німеччина, Великобританія, Польща, Естонія, Нідерланди, Грузія, Казахстан, Індія, Малайзія, Філіппіни, Канада, США, Колумбія, Бразилія; Марокко, Нігерія, Південно-Африканська Республіка; Австралія, Чилі) за 2001–2014 рр. Це дало змогу встановити кількісні межі зони несприятливого та сприятливого впливу зростання інтенсивності регулювання на фінансову

стійкість банків. Розрахунки засвідчили, що межа між цими зонами відповідає значенню індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на рівні 0,53. Отримані результати можуть бути покладені в основу розробки заходів з регулювання банківської діяльності залежно від поточного стану фінансової стійкості банків, що, у свою чергу, потребує більш детального дослідження впливу регулювання банківської діяльності на задоволення інтересів власників та топ-менеджменту банківського бізнесу.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором у роботах [62-63, 73-74, 79, 87, 92-93, 97, 99, 102, 105, 355].

РОЗДІЛ 5

РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ЯК БАЗОВОГО ІНТЕРЕСУ БІЗНЕСУ В ПРОЦЕСІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

5.1. Прибутковість як базовий інтерес банківського бізнесу: теоретико-методологічне підґрунтя дослідження

Результатом створення банківської установи як комерційної структури з точки зору задоволення інтересів її власника виступає отримання прибутку, динаміка якого відображає ефективність діяльності банку. Прибутковість банківської діяльності є не лише ключовим інтересом бізнесу та індикатором рівня задоволення інтересів власників і топ-менеджменту банків, а й індикатором поточної інвестиційної привабливості банківського сектору. Крім того, забезпечення фінансової стійкості банку і фінансової стабільності країни в цілому передбачає прибуткову діяльність банків, яка створює гарантії щодо безпечності банківських вкладів та наявності джерел кредитування економіки. Отримання позитивного фінансового результату є необхідною передумовою для розвитку банківської системи та її стабільного функціонування, саме тому одним з завдань побудови оптимальної системи регулювання банківської діяльності виступає її здатність забезпечити отримання належного рівня прибутку банками за умови дотримання всіх встановлених законодавством та регулятивними органами правил та обмежень.

Аналізуючи особливості взаємозв'язків рівня банківського регулювання з індикаторами прибутковості комерційних банків, слід, у першу чергу, з'ясувати сутність прибутковості банків, розглянути основні фактори, які впливають на її рівень, а також виявити основні індикатори, які

використовуються для її вимірювання на основі дослідження наукової літератури.

Отже, при характеристиці досліджуваної категорії звернемо увагу на підхід О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишина та Т. Я. Андрейків, які розглядають прибутковість банку як «сумарний позитивний результат його господарсько-фінансової та комерційної діяльності» [36], тим самим ототожнюючи поняття прибутку та прибутковості, що нівелює об'єктивні розбіжності з точки зору розрахунку даних індикаторів. На думку авторів, прибутковість банку визначається рядом внутрішніх факторів, серед яких оптимальна структура активів і пасивів та доходів і витрат, рівень процентної маржі, визначений менеджментом банку, підтримка ліквідності та ефективне управління банківськими ризиками.

Ю. О. Русіна, Д. Ю. Ліпінська, визначаючи прибуток банку як фінансовий результат, який спрямований на підтримання стійкого стану банківської установи та може бути використаний для покриття ймовірних збитків у її діяльності, вважають, що на розмір прибутку, та, відповідно, рівень прибутковості банку, впливають дві групи факторів: зовнішні, основними з яких є кризові явища, податкове законодавство та дії регулятора, кон'юнктура світових фінансових ринків, рівень конкуренції на ринку банківських послуг та внутрішні, такі як банківські технології та рівень ризику, структура кредитного портфеля, тарифна політика банку та масштаби його діяльності тощо [230].

Колектив авторів на чолі з Р. І. Тиркало розглядає прибутковість банку в контексті загальної характеристики його доходності, тобто з точки зору результату господарсько-комерційної діяльності, який спрямовується на розширення масштабів функціонування банку, його докапіталізацію, покриття операційних витрат тощо [254].

На думку Г. Т. Карчевої прибуток виступає найбільш загальним показником функціонування банків, що обумовлено можливостями його використання з метою поповнення капіталу, а також здійснення виплат на

вкладений капітал власникам банку [127]. Однак, у той же час, автор підкреслює наявність прямого зв'язку між рівнем прибутковості банку та ступенем ризикованості його діяльності, що вказує на необхідність розгляду рівня рентабельності банківських установ як одного з об'єктів регулювання. При цьому з метою проведення аналізу рентабельності банків автор вважає можливим використання як у абсолютному вираженні, так і відносно до чистих активів таких індикаторів як чистий процентний та комісійний дохід, торговельний дохід, адміністративні витрати, основний дохід тощо, серед яких, однак важливе місце займає саме показник чистого прибутку, який одночасно відображає ефективність та надійність функціонування банку.

У контексті вибору індикаторів для проведення оцінювання прибутковості банку, звернемо увагу на позицію О. В. Лисенка, який, аналізуючи особливості управління прибутковістю банків, зазначає, що з метою отримання об'єктивної інформації про результати фінансово-економічної діяльності недостатнім є оцінювання виключно кількісного показника банківського прибутку, тому необхідним є розрахунок відносних показників прибутковості (рентабельності) банку [158].

Схожий підхід демонструє О. В. Дзюблюк, розглядаючи прибуток банківської установи як ключовий індикатор її результативності, а також один з параметрів стабільності банку, вважаючи, що серед показників, які використовуються для оцінювання прибутковості банку найважливішими є прибутковість банківських активів та прибутковість акціонерного капіталу банку [57].

Розглядаючи сутність категорії прибутковості банку з точки зору фінансового менеджменту, В. М. Климова та І. Є. Семенча вважають, що прибутковість банку характеризує рівень віддачі витрат та використання коштів банку, при цьому використовуючи інформацію для прийняття рішень, спрямованих на підвищення ефективності роботи банку, що в сукупності формує потенціал для підтримання життєдіяльності та зростання банку та дозволяє виплачувати дивіденди акціонерам. Являючись критерієм оцінки

діяльності банку, прибутковість відображає ефективність його роботи, а також характеризує ефективність використання активів або власного капіталу банківської установи [134].

Досліджуючи сучасні тенденції прибутковості вітчизняних банків, доцільно проаналізувати рівень двох ключових індикаторів – рентабельності капіталу (ROE) та рентабельності активів (ROA), динаміку яких демонструє рис. 5.1. З даних рисунку очевидно, що рівень прибутковості комерційних банків тісно пов'язаний зі стадіями економічного циклу, оскільки можна чітко простежити від'ємний рівень рентабельності у періоди економічних криз, причому для банків характерним є часовий лаг між першими проявами кризових явищ та формуванням фінансових збитків, що свідчить про наявність певного запасу стабільного функціонування, який формується у періоди прибуткової діяльності.

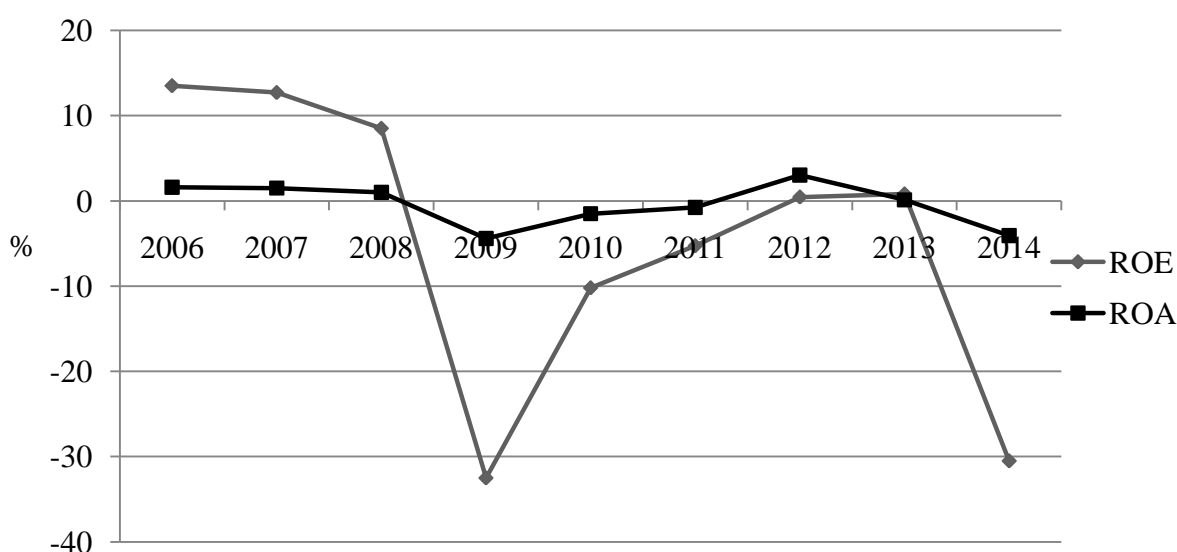

Рисунок 5.1 – Динаміка відносних показників прибутковості банківської системи України протягом 2006-2014 рр., % (складено за даними [191])

Передумови дослідження впливу системи банківського регулювання та нагляду на прибутковість банків було закладено Д. Бартом, Ж. Капріо та

Р. Левінім, які за підтримки Світового банку у 1998 році розробили та запровадили нову форму публічного звіту “Огляд банківського регулювання та нагляду” з метою формування інформаційного масиву для країн світу. Аналіз зібраної інформації та окремих аспектів щодо структури банків та системи страхування депозитів дозволив авторам зробити наступні висновки, опубліковані у 2001 році:

- у країнах, орієнтованих на політику приватного моніторингу банківської діяльності, спостерігається більш високий рівень прибутковості банків;
- більш масштабна система страхування депозитів зменшує прибутковість діяльності банків;
- частка державної власності у банківській системі негативно впливає на її рентабельність;
- відсутність обмежень банківської діяльності з позиції можливості диверсифікації джерел доходів та кредитного портфеля сприяє зростанню прибутковості банків [298].

Наступним етапом, що був реалізований даною групою авторів, стало емпіричне дослідження виявлення зв'язку між регулюванням банківської діяльності та результативністю банків у 107 країнах, проведене у 2010 році. Індикатором прибутковості науковці визначали чисту процентну маржу, розраховану як відношення чистого процентного доходу до загальних активів банку [297]. При цьому для виявлення зв'язку з прибутковістю використовувались наступні параметри регулювання та нагляду (табл. 5.1).

Оцінювання проводилось на основі даних 1999 року на основі кореляційного аналізу та регресійного аналізу на основі методу найменших квадратів. Результати розрахунків представлено у табл. 5.2. Отримані авторами результати свідчать про низький рівень статистичної значимості побудованих моделей (величина коефіцієнтів детермінації свідчить, що рівень показників банківського регулювання та нагляду приблизно на

Таблиця 5.1 – Характеристика параметрів регулювання банківської діяльності, вплив яких на прибутковість банків досліджували Д. Барт, Ж. Капріо та Р. Левін (складено на основі [297])

Індикатор	Характеристика показника	Значення показника з точки зору інтенсивності регулювання
Індекс регулювання капіталу	Агрегований показник, що включає два критерії: - врахування елементів ризику та втрат ринкової вартості при формуванні вимог достатності капіталу; - склад джерел формування початкового капіталу банку та наявність процедури їх перевірки наглядовими органами	Вищий рівень індексу відображає більш строгі регулювання
Потужність офіційних наглядових органів	Спектр повноважень наглядових органів для запобігання та вирішення проблем банків	Вище значення відображає більш високу потужність наглядових органів
Індикатор	Характеристика показника	Значення показника з точки зору інтенсивності регулювання
Вимоги входу до банківської діяльності	Склад законодавчо визначених процедур, необхідних для отримання банківської ліцензії	Вище значення показника ілюструє більш складний вхід на ринок
Банки у державній власності	Частка державної власності у банківській системі (банки, у яких не менше 50 % активів є власністю держави)	Вищий рівень показника сприяє інтенсивності регулювання
Індекс приватного моніторингу	Агрегований показник, побудований шляхом сумування критеріїв: - обов'язковість зовнішнього аудиту ліцензованим або сертифікованим аудитором; - відсоток десяти найбільших банків, оцінених міжнародними рейтинговими агентствами; - наявність схеми страхування вкладів (у випадку відсутності – повнота компенсації депозитів у випадку банкрутства банку); - необхідність складання консолідованої фінансової звітності та включення до звіту про доходи відсотків та суми боргу по кредитах, що не обслуговуються; - публічність позабалансової інформації та інформації про систему ризик-менеджменту; - врахування субординованого боргу у складі регулятивного капіталу	Вищий рівень індексу ілюструє більш розвинену систему приватного моніторингу
Обмеження банківської діяльності	Наявність обмежень щодо діяльності з цінними паперами, страхування та операцій з нерухомістю, а також обмеження здатності банків здійснювати володіння та контроль у нефінансових фірмах	Вищий рівень показника відображає більш строгі регулювання

Таблиця 5.2 – Результати оцінювання зв'язку банківського регулювання та нагляду з прибутковістю банків, отримані Д. Бартом, Ж. Капріо та Р. Левінім (складено за даними [297])

Незалежні змінні	Зв'язок з рівнем чистої процентної маржі				
	Коефіцієнт кореляції	Модель 1		Модель 2	
		Коефіцієнт	Стандартна похибка	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Індекс регулювання капіталу	-0,180	-0,003	0,373	-0,002	0,660
Потужність офіційних наглядових органів	0,120	0,000	0,870	-0,001	0,713
Вимоги входу до банківської діяльності	0,180	0,003	0,190	0,003	0,156
Банки у державній власності	0,260			0,006	0,760
Індекс приватного моніторингу	-0,370	-0,010	0,012	-0,009	0,045
Обмеження банківської діяльності	0,280	0,004	0,241	0,006	0,075
Константа	–	0,042	0,000	0,041	0,000
R2	–	0,264		0,310	
Обсяг вибірки	–	75		66	

третину пояснює відмінності у рівні прибутковості банків), що не дає змоги зробити однозначного висновку про вплив інтенсивності банківського регулювання на прибутковість банків. До того ж слід звернути увагу на той факт, що період дослідження обмежується одним роком, а до представлених моделей не включено специфічні фактори банківської діяльності, які впливають на рівень її прибутковості. Однак, варто відмітити, що автори припускають, що більш ефективні банківські системи характеризуються нижчим рівнем чистої банківської маржі, та характеризуються політикою банківського регулювання, спрямованою на розвиток приватного моніторингу, скорочення обмежень банківської діяльності та зниження частки державної власності банків.

Незважаючи на те, що авторами виявлено нестійкий зв'язок між регулюванням банківської діяльності та чистою процентною маржею,

комплексний аналіз взаємозв'язків між регулюванням та показниками розвитку банків дозволив сформулювати наступні висновки:

- обмеження діяльності банків негативно впливають на їх результативність порівняно з ситуацією можливості широкої диверсифікації джерел їх доходів;
- зв'язок між наявністю вхідних бар'єрів для здійснення банківської діяльності та ефективністю банків є економічно слабким та негативним;
- не було виявлено тісного зв'язку між рівнем вимог до капіталу та результативністю банків;
- спрощення системи приватного моніторингу сприяє підвищенню ефективності банків.

Доцільно звернути увагу на роботу Ф. Бугені та ін. [324], присвячену дослідженню впливу регулювання на прибутковість банківської діяльності на основі вибірки з 60 європейських банків у період 2005–2011 років. Результати діяльності банків автори вимірюють на основі п'яти індикаторів: рентабельність активів (ROA) і рентабельність капіталу (ROE) як параметрів прибутковості банку; волатильність рентабельності активів (VOL_ROA), волатильність рентабельності акцій (VOL_ROE) і запас платоспроможності (Z_SCORE) як критерії стабільності банку, що дозволяє оцінити прибутковість банків у динаміці. Індикатори волатильності рентабельності активів та капіталу оцінюються на основі значення стандартного відхилення середньої зміни за два роки показників ROA і ROE відповідно, у той час як для розрахунку параметра запасу платоспроможності використовується наступна формула:

$$Z_SCORE = \text{Log} (ROA + CAR / \delta ROA) \quad (5.1)$$

де CAR – відношення капіталу банку до активів;

δROA – відхилення рентабельності активів

З метою виявлення впливу банківського регулювання та нагляду на прибутковість банків автори використовують два підходи до оцінювання – вплив глобального індексу регулювання та нагляду на параметри рівня та динаміки прибутковості та зв'язок індикаторів прибутковості з окремими напрямками банківського регулювання та нагляду. Окрім того, до моделі включено групу внутрішніх контрольних змінних, представлених індикаторами банківської діяльності, та групу зовнішніх контрольних змінних, що включає макроекономічні показники. Характеристику факторних ознак, які було використано з метою ідентифікації зв'язку регулювання банків та прибутковості їх діяльності, представлено у табл. 5.3.

Аналіз панельних даних було проведено з використанням методу головних моментів, що дало змогу отримати наступні результати відносно окремих параметрів банківського регулювання та нагляду на прибутковість банків (табл. Ж.1). Модель передбачає формування п'яти специфікацій залежно від показника прибутковості банків, що використовується як результативна ознака, кожна з яких оцінюється окремим рівнянням. Отримані авторами результати дають змогу стверджувати, що зростання обмежень банківської діяльності на 1 % детермінує скорочення рентабельності активів банків на 0,591 % відповідно, у той час як розвиток системи страхування депозитів має статистично значимий позитивний вплив на зростання прибутковості банків, що відповідає висновкам Е. Деміргук-Кунт і Е. Кейна [349] про підвищення схильності банків до ризику за умови наявності схеми страхування вкладів, що у результаті дозволяє отримати більше прибутку.

Варто відмітити також, що зростання потужності наглядових органів призводить до скорочення волатильності показника рентабельності активів та, відповідно, зростання запасу платоспроможності, що свідчить у цілому про позитивний вплив даного індикатора на забезпечення стабільно прибуткової діяльності банківських установ.

Таблиця 5.3 – Характеристика показників, що використовуються для визначення впливу регулювання банківської діяльності на прибутковість банків у підході Ф. Бугені, Х. Ама та інших (складено за даними [298])

Група показників	Сутність індикатора	Умовне позначення
Параметри банківського регулювання	Обмеження банківської діяльності	RESTRICT
	Система страхування депозитів	DEPO_INSR
Параметри банківського нагляду	Потужність наглядових органів	SPR
	Незалежність наглядових органів	ISA
Глобальний індекс регулювання та нагляду	Сумарне значення чотирьох параметрів регулювання та нагляду	GI_RS
Індикатори банківської діяльності	Відношення сукупного капіталу до сукупних активів	TE_TA
	Відношення банківського капіталу до банківських активів	CAPR
	Розмір банку (логарифм загальних активів банку)	BS
	Відношення капіталу банку до активів	CAR
	Відношення чистих кредитів до сукупних активів	NLTA
	Відсоток резервів за позиками	LLGL
	Відсоток кредитів, що не обслуговуються, у кредитах	NPL
Макроекономічні показники	Стабільність уряду	GOV_STAB
	Свобода від корупції	CORRUP
	Фінансова свобода	FIN_FRED
	Ліквідні зобов'язання	LL
	Індекс оборотності фондового ринку	SMTR
	Відношення капіталізації фондового ринку до ВВП	SMC
	Індекс споживчих цін як вимірник інфляції	INF
	Річне відсоткове зростання ВВП на душу населення	GDP

Аналізуючи вплив специфічних параметрів банківської діяльності, слід звернути увагу на наявність позитивного статистично значимого впливу підвищення адекватності капіталу (показники відношення сукупного капіталу до сукупних активів та відношення банківського капіталу до банківських активів) на зростання рентабельності активів банку, у той час як зростання частки банківських резервів та кредитів, що не обслуговуються, призводить до скорочення рівня даного індикатора. Разом з цим автори

відмічають, що зростання обсягу банків сприяє зниженню волатильності рентабельності капіталу, тим самим скорочуючи ризики банківської діяльності.

Привертає увагу той факт, що окремі макроекономічні показники негативно впливають на прибутковість банківської діяльності, у той же час знижуючи ризики її коливання. При цьому зростання стабільності уряду та скорочення корупції сприяє підвищенню запасу платоспроможності банків, тоді як інфляція та зростання ВВП на душу населення знижують рівень даного показника.

Отримані висновки свідчать про існування різнонаправленого впливу окремих аспектів банківського регулювання та нагляду на прибутковість банків, що вказує на доцільність проведення оцінювання зв'язку прибутковості з комплексним показником банківського регулювання, що було проведено з використанням аналогічного інструментарію і дало змогу авторам отримати наступні результати (табл. 5.4). Отже, результати розрахунків свідчать про в цілому позитивний вплив глобального індексу регулювання та нагляду на прибутковість банків, що проявляється у зростанні рентабельності активів на 0,05 %, скороченні ризику волатильності показника на 0,039 % та зростанні запасу платоспроможності на 3,711 % при збільшенні інтенсивності регулюючої і наглядової політики на 1 %.

При цьому вплив показників банківського та макроекономічного розвитку на критерії прибутковості банків практично не змінюється у порівнянні з попередньо отриманими результатами.

У цілому отримані авторами емпіричні результати дослідження для найбільших європейських банків дали змогу стверджувати, що:

– посилення банківського регулювання та нагляду для європейських країн може сприяти підвищенню рентабельності банків та скоротити прийняття ними ризиків;

Таблиця 5.4 – Результати оцінювання впливу глобального індексу регулювання та нагляду на прибутковість банків, отримані Ф. Бугені, Х. Ама та іншими (складено за даними [324])

Незалежні змінні		Зв'язок з індикаторами прибутковості				
		ROA	ROE	VOL_RO A	VOL_RO E	Z-SCORE
Показник прибутковості у попередньому періоді		0,144* **	0,003	0,210***	-1,205*	0,077
Глобальний індекс регулювання та нагляду	GI_RS	0,050* **	-0,512	-0,039***	-2,285	3,711*
Індикатори банківської діяльності	TE_TA	0,001* *	0,020	-0,001***	-0,046	0,023
	CAPR	0,003* **	-0,259	0,001***	-0,004	-0,175
	BS	0,001	1,127	-0,001	0,578	-1,312
	CAR	0,003* **	0,357*	-0,001	-0,036	0,185
	NLTA	-0,001	-0,011	-0,001	0,007	-0,010
	LLGL	- 0,003* **	0,204	-0,001	-0,084	0,253
	NPL	- 0,005* **	-0,211*	0,005***	0,366*	-0,162
Макроекономічні показники	GOV_ST AB	- 0,125* **	2,474	-0,037	-3,839	4,821
	CORRUP	- 0,042* *	-0,113	-0,003	-1,633	6,439*
	FIN_FRE D	-0,001	-0,296	-0,021*	-2,035	8,016***
	LL	-0,001	0,039* **	-0,001***	-0,045**	0,027
	SMTR	0,001	-0,001	0,001	-0,001	-0,004
	SMC	-0,001	0,001	0,001*	0,001	-0,005
	INF	-0,001*	-0,036	0,002***	0,226**	-0,485***
	GDP	-0,001	0,010	0,001	0,010	-0,193***
Константа		1,138* *	-29,160	0,209	17,760	7,098
Обсяг вибірки		198	199	173	172	173
AR (2)		-0,564	-1,791	-1,398	-0,568	0,521
Sargan test		27,298	8,814	21,885	7,502	15,096

Примітка: *, **, *** відображають статистичну значимість на рівні 10 %, 5 % і 1 %

відповідно

- обмеження сфер здійснення банківської діяльності призводить до скорочення прибутковості банків, у той час як зростання достатності капіталу та формування системи страхування вкладів детермінує зростання рентабельності банківських установ;
- підвищення потужності наглядових органів сприяє скороченню флуктуацій рівня прибутковості банків.

Варто звернути увагу також на інше дослідження, проведене Ф. Бугені у розрізі даної проблематики, у рамках якого індикаторами прибутковості банків виступають чотири показники: середня рентабельність активів, середня рентабельність капіталу, чиста процентна маржа та відношення витрат до доходів. Ступінь банківського регулювання оцінюється на основі індексу, розробленого А. Абіадом та ін. [283], що включає наступні критерії: наявність у країні впровадження нормативу достатності капіталу відповідно до Базельського стандарту, незалежність банківського наглядового органу від зовнішнього впливу, провадження банківським наглядовим органом зовнішніх та внутрішніх перевірок, покриття банківським наглядовим органом діяльності всіх фінансових установ.

Максимальне значення індексу (6 балів) ілюструє високий ступінь регулювання банківської системи, у той час як мінімальний рівень відображає відсутність регулювання. Оцінювання було проведено за період 2005–2011 років на основі вибірки банків чотирьох європейських країн – Франції, Великобританії, Німеччини та Греції, кожна з яких була представлена 10 найбільшими банками, які обиралися відповідно до загального обсягу активів. Як і у попередньому дослідженні, інструментарієм оцінювання виступає двоетапний метод головних моментів, застосування якого дало змогу отримати наступні результати (табл. 5.5).

Отримані автором результати демонструють статистично значимий вплив банківського регулювання на показники прибутковості банків, причому слід звернути увагу на той факт, що зростання інтенсивності

регулювання детермінує скорочення середньої рентабельності капіталу та активів, а також суттєве зростання показника співвідношення витрат до доходів банку, що з позиції автора може бути пояснено слабкістю фінансових реформ під впливом глобальної кризи.

Таблиця 5.5 – Результати оцінювання впливу банківського нагляду на прибутковість банків у країнах Європи, отримані Ф. Бугені (складено за даними [324])

Параметри моделі	Параметри прибутковості			
	Середня рентабельність капіталу	Середня рентабельність активів	Відношення витрат до доходів	Чиста процентна маржа
Показник прибутковості у попередньому періоді	0,000 (0,590)	0,880*** (48,220)	0,097*** (17,730)	0,695*** (29,440)
Індекс банківського регулювання	-10,074*** (41,940)	-0,044*** (4,230)	19,103*** (29,200)	0,074*** (2,860)
Кількість спостережень	216	214	205	207
Тест Вальда	3362,610 (0,000)	4740,010 (0,000)	1100,540 (0,000)	3176,720 (0,000)
Тест Саргана	29,272 (0,145)	21,601 (0,250)	24,993 (0,125)	21,556 (0,252)
Тест Арельяно-Бонда	-0,728 (0,466)	0,209 (0,835)	-1,384 (0,167)	-1,653 (0,098)

Примітка: в дужках представлено абсолютне значення t-статистики, *** – значимість на рівні 1 %, тест Вальда відображає значимість окремих незалежних змінних, тест Саргана перевіряє ідентифіковані обмеження у статистичній моделі, тест Арельяно-Бонда перевіряє серійну кореляцію другого порядку

З метою ідентифікації особливостей впливу інтенсивності регулювання на прибутковість банків було проведено оцінювання у розрізі країн, для чого у модель було включено також контрольні змінні, які відображають специфіку інституційного забезпечення, фінансового та макроекономічного розвитку, а також характеристики банків, що входять до вибірки. У табл. 5.6 представлено оціночні коефіцієнти та параметри їх статистичної значимості, що відображають зв'язок банківського регулювання та результативності банків, розраховані за окремими країнами.

Таблиця 5.6 – Результати оцінювання впливу банківського регулювання на прибутковість банків, отримані Ф. Бугені у розрізі окремих країн Європи (складено за даними [324])

Країна	Параметри прибутковості			
	Середня рентабельність капіталу	Середня рентабельність активів	Відношення витрат до доходів	Чиста процентна маржа
Франція	-390,240** (2,160)	7,611 (1,040)	-451,055*** (3,120)	-1,055 (0,220)
Німеччина	476,992 (1,270)	4,623*** (3,940)	731,632 (1,090)	-0,548 (0,430)
Великобританія	167,064 (0,380)	5,088* (1,660)	-198,818** (2,180)	3,176** (2,220)
Греція	3,176** (2,220)	0,000	115,621 (0,940)	-6,197** (2,030)

Примітка: в дужках представлено абсолютне значення t-статистики, ***, **, * – значимість на рівні 1 %, 5 % і 10 % відповідно

Варто відмітити, що для найбільших банків Франції спостерігається негативний статистично значимий вплив банківського регулювання на середню рентабельність капіталу та відношення витрат до доходів, у той час як у Німеччині зафіксовано зростання середньої рентабельності активів банків в умовах підвищення інтенсивності їх регулювання. Слід відзначити, що найбільші банки Великобританії перебувають у власності і під контролем уряду, що, ймовірно, створює підґрунтя для збільшення результативності банків (зростання рентабельності активів та чистої процентної маржі, скорочення співвідношення витрат до доходів) під впливом зростання регулювання в умовах посилення конкурентної позиції державних банків.

Аналізуючи результати, отримані для найбільших грецьких банків, автор відзначає наявність змішаного ефекту, який проявляється у підвищенні середньої рентабельності активів та скороченні чистої процентної маржі під впливом посилення регульованості банківської системи, що збігається з попередньо отриманими результатами та може бути викликане тим, що зростання потужності наглядових органів у недостатньо розвинених

фінансових системах детермінує надмірне втручання уряду та, як наслідок, знижує ефективність розподілу кредитів.

Таким чином, дослідження Ф. Бугені демонструє, що інтенсивність банківського нагляду негативно впливає на показники результативності банків, що в цілому викликано слабкістю системи фінансового регулювання, однак у даному контексті варто відмітити, що статистичні дані, використовувані для оцінювання, не передбачали врахування наслідків глобальної фінансової кризи та останніх фінансових реформ.

Зв'язок банківського регулювання та прибутковості банків з позиції вимог до капіталу розглядають С. Нейшер і М. Кенділ [420], досліджуючи вибірку з 28 єгипетських банків за період 1989–2004 років. Набір змінних, що використовуються у моделі, представлено в табл. 5.7.

Оцінювання впливу капіталізації банку на його прибутковість передбачає побудову трьох специфікацій моделі, перша з яких дозволяє виявити наявність впливу адекватності капіталу ($Capratio$) на прибутковість банку. При цьому наявність статистично значимого впливу фіктивної змінної ($Dumcap$) є індикатором залежності прибутковості банку від рівня його капіталізації.

Друга специфікація призначена для визначення довгострокового впливу зміни вимог до адекватності капіталу на прибутковість банку – статистично значимий коефіцієнт при фіктивній змінній ($Caplong$) ідентифікує довгостроковий ефект наслідків регулювання капіталу для прибутковості банку.

Метою побудови третьої специфікації є виявлення короткострокового впливу зміни вимог до регулювання капіталу на прибутковість банків. Значимість фіктивних змінних (Crd , $PostCrd1$, $PostCrd2$, $PostCrd3$) ілюструє наявність перманентного ефекту політики регулювання капіталу в короткостроковій перспективі.

Таблиця 5.7– Характеристика змінних, що використовуються для виявлення зв'язку між регулюванням капіталу банків та їх прибутковістю у дослідженні С. Нейшера і М. Кенділ [420]

Група змінних	Умовне позначення	Зміст параметра
Показники прибутковості	ROA	Відношення чистого доходу до активів
	ROE	Відношення прибутку до капіталу
Індикатори регулювання капіталу	Capratio	Відношення капіталу до загальних активів
	Dumcap	Фіктивна змінна, що приймає значення 1 у роках, коли адекватність капіталу рівна або вища середньої за період, та 0 у іншому випадку
	Caplong	Фіктивна змінна, що приймає значення 0 у період до зміни в вимогах регулювання капіталу та 1 у рік зміни вимог та у подальші роки
	Crd	Фіктивна змінна, що приймає значення 1 у рік зміни вимог до капіталу та 0 в інші роки
	PostCrd1	Фіктивна змінна, що приймає значення 1 у перший рік за періодом, у якому відбулися зміни вимог до капіталу, та 0 в інші роки
	PostCrd2	Фіктивна змінна, що приймає значення 1 у другий рік за періодом, у якому відбулися зміни вимог до капіталу, та 0 в інші роки
	PostCrd3	Фіктивна змінна, що приймає значення 1 у третій рік за періодом, у якому відбулися зміни вимог до капіталу, та 0 в інші роки
	Специфічні характеристики банку	Liq
Implicit		Відношення непроцентних витрат до непроцентних доходів
ManEff		Відношення доходних активів до сукупних активів
BSize		Логарифм загальних активів банку
CostEff		Відношення накладних витрат до загальних активів
Reserves		Обсяг резервів банку в центральному банку
MPower		Частка ринку, оцінена за загальним обсягом активів
Макроекономічні показники та параметри фінансової структури	Inflation	Річна ставка інфляції
	BankConc	Відношення активів трьох найбільших банків до сукупних активів банківської системи
	Buscycle	Динаміка виробництва
	FinStr	Відношення активів банківської системи до активів фондового ринку
	IrLib	Фіктивна змінна, яка приймає значення 1 у період після лібералізації процентної ставки центральним банком та 0 в інші роки

Окрім вимог капіталу, автори включають до моделі специфічні характеристики банківської діяльності, які можуть впливати на зміну прибутковості банків у ринкових умовах. Зокрема, параметр, що використовується для виміру ліквідності банку (Liq), більш високі значення якого ілюструють нижчу ліквідність, може відображати різний вплив на його прибутковість. Неявні витрати (Implicit) є показником, зростання якого у більшості випадків призводить до зниження прибутку банку. Високі значення коефіцієнта, що відображає ефективність управління (ManEff), позитивно характеризують роботу менеджерів, яка дозволяє забезпечити зростання прибутку. Індикатор розміру банку (BSize) виступає критерієм ступеня монополії, що у результаті економії на масштабі дозволяє забезпечити зростання прибутку.

Ефективність витрат (CostEff) є показником, зростання значень якого ілюструє скорочення прибутку, нівелювати яке можна за рахунок підвищення вартості послуг банку. Банківські резерви у центральному банку (Reserves) є параметром, зростання якого може стимулювати зниження вартості посередництва, що є засобом зростання прибутку банку. Критерій ринкової влади (MPower) характеризує частку ринку, якою володіє окремий банк відповідно до розміру активів, тобто ступінь монополії, який впливає на можливості окремого банку встановлювати власну цінову політику та, відповідно, генерувати більші обсяги прибутку.

Наступна група факторних ознак об'єднує індикатори макроекономічного розвитку та фінансової структури, що дозволяє забезпечити контроль за впливом зовнішніх факторів на діяльність банківських установ. У першу чергу, до них включається інфляція (Inflation), зростаюча динаміка якої є стимулом для нарощення заощаджень та скорочення попиту на кредити, що детермінує зменшення прибутку банку. Концентрація банків (BankConc) ілюструє ступінь монопольної влади в банківській системі, вище значення якого дозволяє нарощувати суми прибутку. Індикатор, що ілюструє фазу бізнес-циклу (Buscycle), дозволяє

спрогнозувати динаміку попиту на різні види банківських послуг та, відповідно, зміни у результативності банків. Спрямованість фінансової структури (FinStr) відображає ступінь впливовості банків у складі фінансових посередників, що є фактором впливу на формування цінової політики банків. Лібералізація відсоткової ставки (IrLib) є змінною, що дозволяє забезпечити врахування процентної політики центрального банку, оскільки зміна облікової ставки впливає на динаміку вартісних показників комерційних банків та їх прибутковість відповідно.

Для оцінювання авторами було використано узагальнений метод моментів (GMM), розроблений Арельяно і Бондом для вибірки даних з обмеженим числом років та значною кількістю спостережень. Результати побудови залежностей представлено в табл. Ж.2. Стійкість побудованої моделі ілюструють позитивні та статистично значимі коефіцієнти при показниках рентабельності попереднього року, що свідчить про доцільність використання динамічного моделювання панельних даних, а також характеризує збереження прибутку протягом періоду в один рік під дією сил конкуренції. Відмітимо, що змінна адекватності капіталу характеризується позитивним та суттєвим впливом на зростання прибутковості активів, що є свідченням того, що добре капіталізовані банки характеризуються більш низькими витратами на уникнення банкрутства та зниженням вартості формування фондів для ведення діяльності, що призводить до підвищення рентабельності.

У той же час високий коефіцієнт достатності капіталу не забезпечує зростання рентабельності акціонерного капіталу (коефіцієнт є статистично не значимим), що може бути результатом того, що незаплановані витрати компенсуються шляхом підвищення операційного прибутку за рахунок зростання процентної маржі. Слід звернути увагу також на той факт, що фіктивна змінна, яка визначає розмір показника адекватності капіталу, не забезпечує зростання впливу, що вказує на те, що першочергове значення для

прибутковості банків має не абсолютний розмір капіталізації порівняно з середньоринковим значенням, а його динаміка.

Дослідження довгострокового впливу зміни вимог до регулювання капіталу на прибутковість банків свідчить про відсутність значимого ефекту, у той же час у короткостроковому періоді спостерігається зростання рентабельності активів у результаті зміни вимог регулятора до рівня достатності капіталу, що досягається у період через два роки.

Стосовно впливу специфічних характеристик функціонування банків на їх прибутковість відмітимо, що ліквідність банку не визначає рентабельність активів та капіталу, тоді як ефективність управління характеризується суттєвим позитивним зв'язком, що очевидно підкреслює наявність прямих вигод акціонерів від покращення менеджменту. Варто відмітити також, що розмір банку не визначає його прибутковість значною мірою, у той час як зростання неявних витрат однозначно детермінує скорочення рентабельності у розрізі різних періодів дослідження. Позитивний та статистично значимий ефект зростання прибутковості за рахунок підвищення резервів у центральному банку не є стійким у сукупності побудованих моделей, поруч з цим економічна ефективність та ринкова влада банку не забезпечують формування надприбутків за результатами його діяльності.

У контексті визначеного впливу макроекономічних параметрів автори відмічають відсутність статистично значимого ефекту для прибутковості банків від процесу лібералізації процентних ставок центральним банком, аналогічно вплив інфляції, концентрації банківської системи та фінансової структури є несуттєвим, у той час як фази ділового циклу мають вагомe значення для динаміки рентабельності банків.

У підсумку дослідження С. Нейшера і М. Кенділ дозволяє стверджувати, що прибутковість єгипетських банків характеризується зростаючою динамікою під впливом зростання вимог до капіталу та зниження неявних витрат, у той час як спад економічної активності

негативно впливає на результативність банків, що свідчить про необхідність проведення державної політики регулювання капіталу банків у комплексі з реалізацією структурних реформ, спрямованих на управління конкуренцією в банківській сфері та створення стимулів для економічних агентів, що дозволить забезпечити стійкий розвиток та результативність їх діяльності.

М. Резенде і Д. Ву [439] визначають вплив регулювання на прибутковість банку через показник частоти перевірок банківської діяльності регулятивними органами, висуваючи гіпотезу, що зростання кількості перевірок забезпечує підвищення ефективності банків, у той час як низька результативність банківських установ є підставою для проведення регулятором додаткових перевірок. Результативними ознаками, що характеризують прибутковість банків, автори вважають рентабельність капіталу (ROE) та відношення чистої процентної маржі до загальної заборгованості (NIM/TL). Дослідження проводиться для банків США у період 1994–2012 рр. Ключовою факторною ознакою виступає кількість днів між перевітками банків у періоді, що передує звітному, що забезпечує врахування відстроченості впливу регулювання на результативність банку. Оцінювання було реалізовано за допомогою методу найменших квадратів та регресії з інструментальними змінними, що дало змогу отримати наступні результати, що характеризують зв'язок прибутковості банків з інтенсивністю регулювання їх діяльності (табл. 5.8).

Отримані авторами результати свідчать, що оцінювання за допомогою методу найменших квадратів не дало змогу отримати підтвердження існування статистично значимого зв'язку між частотою регулювання та прибутковістю банків, у той час як застосування регресії з інструментальними змінними дозволило виявити статистично та економічно значимий ефект, який можна інтерпретувати наступним чином: скорочення часу між перевітками банків на 100 днів забезпечує зростання рентабельності капіталу на 1,68 відсотка, що підтверджує висунуту авторами гіпотезу про

наявність позитивного впливу інтенсивності дій регулятора на результативність банків.

Таблиця 5.8 – Результати визначення впливу частоти проведення перевірок на прибутковість банків США у 1994–2012 рр., отримані М. Резенде і Д. Ву [439]

Характеристики моделі	Інструментарій аналізу			
	Метод найменших квадратів		Регресія з інструментальними змінними	
	ROE	NIM/TL	ROE	NIM/TL
Кількість днів між перевітками у базовому періоді	-0,07 (-1,59)	0,00 (0,18)	-1,68*** (-3,71)	0,13 (0,77)
Кількість банків	7577	7577	7577	7577
Кількість спостережень	67198	67198	67198	67198

Примітка: в дужках представлено абсолютне значення t-статистики, *** – значимість на рівні 1 %

З точки зору вивчення особливостей впливу регулювання банківської діяльності на результати функціонування банків привертає увагу робота Й. Фанг, І. Хасан та К. Мартон [363], яка відображає результати дослідження ефективності банківської діяльності у країнах з транзитивною економікою на прикладі держав Південно-Східної Європи (до вибірки включено 6 країн – Румунію, Болгарію, Хорватію, Македонію, Сербію і Албанію) за період 1998–2008 років, визначаючи серед детермінант результативності банку показники, що характеризують реформування банківського сектора. Результативною змінною, що ілюструє результативність діяльності банків, є ефективність прибутку – параметр, що характеризує наближеність прибутку окремого банку до прибутку, який може бути згенеровано найбільш ефективним банком за аналогічних вхідних умов.

Визначення ефективності прибутку авторами було проведено на основі функції Коба-Дугласа засобами фронтірного аналізу, причому до вибірки, крім 171 банку країн Південно-Східної Європи було включено 209 банків, що функціонують у більш розвинених державах Центральної і Східної Європи

(Польща, Чеська Республіка, Словаччина, Угорщина, Литва, Латвія, Естонія, Словенія) з метою використання рівня їх ефективності як орієнтира для банків Південно-Східної Європи.

У даному дослідженні факторними ознаками, що характеризують регулювання банківської діяльності, виступають показники реформування інституційного середовища, сформовані за даними індексу Європейського банку реконструкції та розвитку:

– банківські реформи – параметр, що ілюструє ступінь реформування банківського сектора. Значення показника змінюється від 1 до 4,3, де 1 відображає жорстку централізовану економіку, а 4,3 означає максимальний рівень впровадження реформ;

– реструктуризація підприємств – ступінь реструктуризації підприємств та розвитку корпоративного управління. Зростання індикатора з 1 до 4,3 відображає підвищення рівня розвитку бізнес-менеджменту;

– приватизація – рівень приватизації державних підприємств. Підвищення рівня показника з 1 до 4,3 характеризує зростання активів підприємств, що перебувають у приватній власності.

Окрім того, авторами розглядається вплив ряду контрольних змінних, що характеризують діяльність окремого банку з метою врахування їх розміру (логарифм сумарних активів), капіталізації (відношення капіталу до сумарних активів у попередньому періоді), ліквідності (відношення заборгованості до сумарних активів у попередньому періоді), ризикованості (відношення заборгованості, що не обслуговується, до сумарних активів у попередньому періоді) та якості менеджменту (рентабельність активів у попередньому періоді). З метою врахування можливого впливу фінансової кризи автори включають до моделі фіктивну змінну, що приймає значення 1 у періоді 2007–2008 років та 0 – в інші періоди. Оцінювання було проведено з використанням методу найменших квадратів, що дало змогу отримати наступні результати (табл. 5.9).

Таблиця 5.9 – Результати оцінювання ролі реформ банківського сектора у визначенні ефективності прибутку банків Південно-Східної Європи, отримані Й. Фангом, І. Хасан та К. Мартон [363]

Факторна ознака	Вплив на ефективність прибутку	
	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Банківські реформи	0,3952**	3,4308
Реструктуризація підприємств	0,5632**	3,9724
Приватизація	0,5377***	4,9451
Логарифм сумарних активів	-0,0110	-1,6594
Відношення заборгованості до сумарних активів у попередньому періоді	0,1844**	3,4854
Відношення капіталу до сумарних активів у попередньому періоді	-0,0939	-0,9508
Відношення заборгованості, що не обслуговується, до сумарних активів у попередньому періоді	-0,2426	-1,8094
Рентабельність активів у попередньому періоді	0,0670	0,2206
Фіктивна змінна, що відображає кризові роки	0,0270	0,6724
Константа	0,8508***	10,1188
Кількість спостережень	595	

Аналіз зв'язку ступеня реформування інституційного середовища та прибутковості банків у країнах Південно-Східної Європи дозволив зафіксувати статистично значимий та позитивний вплив всіх трьох параметрів реформування на зростання ефективності прибутку банківських установ, що дало змогу авторам сформулювати наступні висновки:

- лібералізація банківського сектора та спрощення регулятивних умов сприяє скороченню витрат банківської діяльності та підвищенню її прибутковості;
- спрямування державної політики на реструктуризацію підприємств та розвиток корпоративного управління сприяє зростанню прибутків банківських установ через скорочення морального ризику у відносинах банків з позичальниками;
- розвиток приватизаційних процесів сприяє зростанню продуктивності банків, враховуючи той факт, що приватна власність

стимулює розширення конкуренції, що може позитивно впливати на ефективність банківського бізнесу.

Узагальнюючи висновки, сформульовані науковцями на основі проведених емпіричних досліджень, можна відмітити наявність ряду закономірностей між особливостями побудови системи регулювання банківської діяльності та фінансовою результативністю діяльності банків, які відображають вплив різних аспектів регулювання на ефективність функціонування банківської системи. У той же час слід зазначити, що отримані результати варіюються залежно від періоду, за який проводиться аналіз, сукупності об'єктів, що формують вибірку дослідження, а також набору факторних та результативних ознак, що не дає змоги для розробки універсального підходу до оптимального рівня регулювання банківської діяльності. Саме тому з метою виявлення перспективних напрямків розвитку системи банківського регулювання та нагляду доцільно здійснювати проведення актуального у часі дослідження його впливу на прибутковість банків з урахуванням інших характеристик їх діяльності.

5.2. Розвиток науково-методичних підходів до виявлення релевантних факторів забезпечення прибутковості банківського бізнесу

Аналіз здійснених раніше емпіричних досліджень щодо виявлення взаємозв'язку політики регулювання банківської діяльності та фінансовими результатами функціонування банків, проведений у попередньому підрозділі, свідчить, що на сьогоднішній день не можна виокремити єдиного підходу, оскільки отримані результати суттєво відрізняються у розрізі різних періодів та об'єктів дослідження, а також набору факторних та результативних ознак. У той же час, враховуючи зростаючу актуальність пошуку оптимальної системи регулювання банківської діяльності з позиції її максимальної

ефективності стосовно забезпечення інтересів всіх учасників, важливим аспектом є виявлення закономірностей між рівнем регульованості банківської системи та її прибутковістю, що дозволяє визначити напрямки подальшого розвитку банківського регулювання з урахуванням максимізації результатів діяльності банківської системи.

Проведення дослідження доцільно реалізувати у розрізі двох рівнів функціонування банківських установ – макроекономічному (визначення зв'язку між рівнем регулювання та прибутковістю банківської системи країни) та мікроекономічному (з'ясування впливу інтенсивності регулювання на прибутковість окремих банків), що забезпечує виявлення ролі банківського регулювання серед основних причин коливань у рівні прибутковості банків.

Отже, дослідження впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банківської системи (макроекономічний рівень) проводиться на прикладі 23 країн світу (Великобританія, Німеччина, Франція, Російська Федерація, Казахстан, Сполучені штати Америки, Білорусь, Австралія, Бразилія, Канада, Колумбія, Чилі, Естонія, Індія, Малайзія, Польща, Нідерланди, Південна Африка, Філіппіни, Нігерія, Марокко), які характеризуються наявністю специфічних особливостей функціонування банківської системи, а також суттєвих відмінностей у правових та організаційних умовах реалізації процесу банківського регулювання. Період аналізу охоплює 2001-2014 рр., що дозволяє врахувати актуальний стан системи банківського регулювання та її зміни під впливом основних тенденцій розвитку світових фінансових ринків.

У якості параметра, що відображає прибутковість діяльності банківської системи було обрано рентабельність активів банку. Даний показник дозволяє не лише виявити наявність позитивного фінансового результату функціонування, а також з'ясувати його рівень стосовно масштабів банківської системи, що відображає ступінь задоволення інтересів власників банків. При цьому для оцінювання використовується прибуток

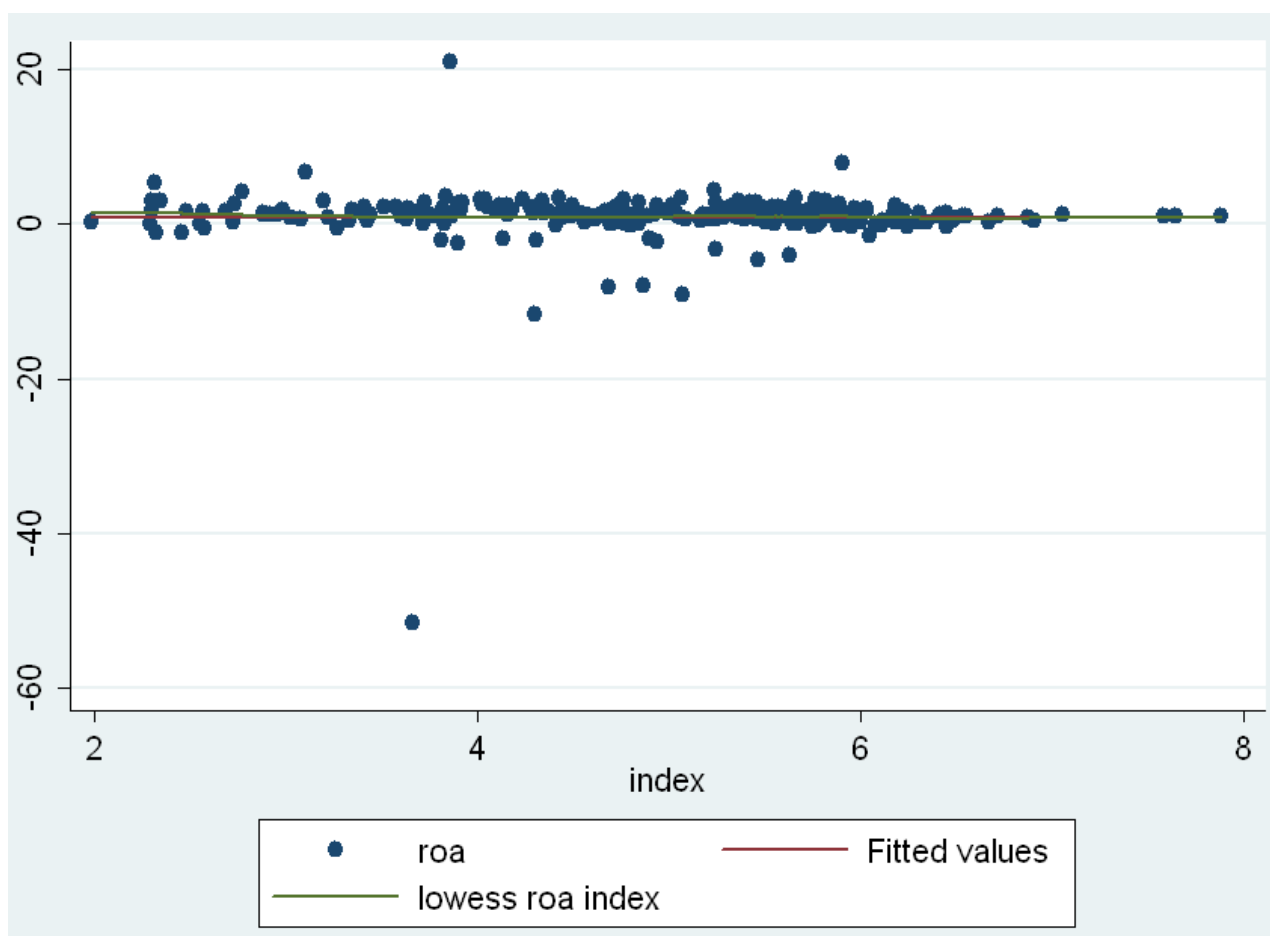
після оподаткування, який дозволяє відобразити чистий економічний ефект діяльності банку. Відмітимо, що показники рентабельності характеризують переважно мікроекономічний рівень функціонування суб'єктів економіки, тому для розрахунку рентабельності активів банківської системи було використано агреговані показники прибутку після оподаткування та середнього обсягу активів за банками окремої країни. джерелом статистичної інформації даного показника виступає база даних Світового банку [371].

Метою дослідження виступає виявлення причинно-наслідкових зв'язків між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та рентабельністю банківського бізнесу в цілому, саме тому факторною ознакою, яка використовується для оцінювання впливу регулювання банківської діяльності на результати функціонування банківської системи, виступає інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності, методика розрахунку якого запропонована вище, що дозволяє врахувати різні аспекти системи регулювання.

У контексті виявлення форми залежності прибутковості банківської системи від інтенсивності її регулювання та з метою виявлення найбільш релевантного інструментарію дослідження варто дослідити тип зв'язку факторної та результативної змінних. Отже, передусім доцільно проаналізувати наявність лінійної залежності рентабельності активів від інтенсивністю регулювання. Враховуючи той факт, що найбільш репрезентативним способом дослідження типу взаємозв'язку є графічний метод, відобразимо аналізовану залежність у вигляді графіка зі значеннями індексу інтенсивності регулювання банківської діяльності по осі абсцис та рівнем рівня рентабельності активів банківської системи по осі ординат (рис. 5.2).

Як видно з розміщення точок даних на графіку, можна спостерігати досить щільний розподіл значень рентабельності активів при різних рівнях інтенсивності регулювання банківської системи, причому наявність

аномальних показників знижує можливості адекватної інтерпретації при використанні лише множини точок даних.

Примітка: *roa* – рівень рентабельності активів банківської системи; *index* – індекс інтенсивності регулювання банківської діяльності; *lowess roa index* – пряма, що відображає залежність факторної ознаки від результативної

Рисунок 5.2 – Графічна інтерпретація лінійної залежності рівня рентабельності активів банківської системи від індексу інтенсивності регулювання банківської діяльності (фрагмент з програми Stata 12/SE)

Саме тому з метою формування однозначного висновку на графіку відображено також лінію залежності прибутковості банківської системи від інтенсивності її регулювання, форма та кут нахилу якої дозволяють стверджувати про наявність оберненого лінійного зв'язку між досліджуваними ознаками. Таким чином, графічний аналіз засвідчив

можливість використання інструментарію лінійного регресійного моделювання у процесі проведення подальших досліджень, спрямованих на оцінювання кількісного впливу регулювання на рентабельність банківської системи. У той же час, з даних графіка можна також зробити висновок про незначний кількісний рівень такого впливу, про що свідчить кут нахилу прямої залежності рівня рентабельності активів від індексу регулювання відносно лінії тренда значень параметра рентабельності активів банківської системи.

Отже, при проведенні емпіричного дослідження рентабельність активів банківської системи виступає результативною ознакою, а індекс інтенсивності її регулювання – факторною. Однак, враховуючи особливості функціонування банківського сектору, а також потенційно незначний кількісний зв'язок між ознаками, визначений графічно, побудована для оцінювання модель не може бути обмежена лише однією факторною ознакою, оскільки у такому випадку існує ризик отримання статистично викривлених результатів. Тому при проведенні практичних розрахунків виникає необхідність формування набору контрольних змінних – параметрів, які характеризуються наявністю об'єктивно обґрунтованих економічних зв'язків з прибутковістю банків, підтверджених попередньо проведеними дослідженнями.

Слід звернути увагу на той факт, що рівень рентабельності банківської діяльності формується під впливом різних факторів, що стосуються як безпосередньо особливостей функціонування банку, так і стадії економічного розвитку, врахування яких дозволить визначити роль регулювання банківської діяльності у сукупності параметрів, що впливають на динаміку рентабельності активів банківської системи. Отже, до показників, що характеризуються наявністю зв'язку з прибутковістю банків, належать:

– чиста процентна маржа – зазначений показник дозволяє оцінити ефективність управління банків процентними ставками у процесі здійснення

операційної діяльності та, відповідно, характеризується наявністю прямого зв'язку з рівнем рентабельності банківської діяльності;

– частка проблемних кредитів – відображає якість внутрішнього кредитного менеджменту банків, зростання показника призводить до зниження потенціалу отримання доходів від кредитної діяльності та є причиною скорочення рентабельності активів банку;

– забезпеченість проблемних кредитів – даний критерій використовується для відображення активів банку, що не використовуються для отримання доходів, отже, зростання обсягу резервів, які формуються з метою підтримання стабільного функціонування банків, призводить до скорочення отримуваного ним прибутку;

– роль банківської системи – дозволяє оцінити масштаби банківської діяльності у межах окремої економіки з точки зору організації, що відображає потенціал банківських установ до монополізації ситуації на фінансовому ринку та можливостей встановлення цінової політики, що забезпечує зростання рентабельності їх діяльності;

– рівень інфляції – загальне зростання цін у країні обумовлює необхідність підвищення вартості товарів та послуг їх виробниками, що при незначній волатильності ставки інфляції сприяє розвитку комерційної діяльності, у той час як значна інфляція може виступати причиною скорочення як абсолютного обсягу прибутку, так і ефективності функціонування банку у відносних показниках;

– економічне зростання – загальний рівень розвитку країни та стадія економічного циклу характеризує сприятливість макроекономічних умов для розвитку діяльності господарюючих суб'єктів та відображається на отримуваних ними фінансових результатах.

Дані про особливості розрахунку контрольних змінних, що використовуються у процесі оцінювання та джерела формування статистичного масиву для проведення розрахунків, представлено у табл. 5.10.

Таблиця 5.10 – Характеристика контрольних змінних, що використовуються у процесі оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банків

Назва показника	Методика розрахунку	Джерело статистичної інформації
Чиста процентна маржа	Відношення чистого процентного доходу до середнього рівня процентних активів. Для розрахунку вихідні дані агрегуються на рівні країни	Дані Світового банку (джерело вихідної інформації – статистична база Bankscope)
Частка проблемних кредитів	Відношення проблемних кредитів до сумарного значення кредитів. Для розрахунку вихідні дані агрегуються на рівні країни	Дані Світового банку (джерело вихідної інформації – Фінансова база даних показників платоспроможності, МВФ)
Забезпеченість проблемних кредитів	Відношення резервів до суми проблемних кредитів. Для розрахунку вихідні дані агрегуються на рівні країни	Дані Світового банку (джерело вихідної інформації – Фінансова база даних показників платоспроможності, МВФ)
Роль банківської системи	Відношення сумарного значення депозитних активів банків до ВВП країни	Дані Світового банку (джерело вихідної інформації – Міжнародна фінансова статистика, МВФ)
Рівень інфляції	Річний темп росту індексу споживчих цін	Дані Світового банку
Економічне зростання	Річний темп приросту обсягу ВВП на душу населення у ринкових цінах на основі місцевої валюти	Дані Світового банку

Враховуючи вищевикладене, підхід до оцінювання впливу регулювання банківської діяльності на рентабельність банків можна формалізувати у вигляді багатофакторної регресійної залежності (формула 5.2):

$$ROA = \beta Regulation + \gamma_1 X_1 + \varepsilon \quad (5.2)$$

де ROA – рентабельність активів банківської системи;

Regulation – інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності;

β – коефіцієнт, що показує відсоткову зміну рентабельності активів банківської системи при зміні інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на 1 пункт;

X_t – набір контрольних змінних, що дозволяють врахувати додаткову інформацію про функціонування банківської системи та макроекономічний розвиток країни;

γ_i – коефіцієнт, що показує відсоткову зміну рентабельності активів банківської системи при зміні i -ї контрольної змінної на одиницю;

ε – рівень дисперсії рентабельності активів банківської системи, не обумовлений динамікою факторних змінних.

З метою визначення параметрів сформованої залежності використовується метод найменших квадратів, який є класичним інструментом, що застосовується для розрахунку множинних лінійних регресій. Оцінювання проводиться з використанням програмного забезпечення Stata 12.0. Отримані результати представлено в табл. 5.11.

Аналізуючи приведені дані, відмітимо, що застосування методу найменших квадратів, не дозволило зафіксувати наявність статистично значимого зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та рентабельністю активів банків. У той же час, було виявлено ряд закономірностей, що характеризують вплив макро- та мікроекономічних факторів на рентабельність діяльності банків. Зокрема, можна відзначити наявність сильного прямого зв'язку між динамікою чистої процентної маржі та зміною рентабельності активів, у той час як зростання частки проблемних кредитів та забезпеченості їх резервами, як і очікувалося, обумовлюють скорочення рівня прибутковості банківської системи.

Варто звернути увагу той факт, що рівень рентабельності активів банків практично не залежить від ролі банківської системи у функціонуванні країни. Також можна відмітити, що не було виявлено статистично значимого зв'язку між рівнем інфляції та рентабельністю активів, тоді як наявність економічного зростання позитивно відображається на результативності функціонування банківських систем.

Таблиця 5.11 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банківської системи, отримані шляхом застосування методу найменших квадратів

Факторна змінна	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	0,205 (1,000)	0,206
Чиста процентна маржа	0,177* (1,670)	0,106
Частка проблемних кредитів	-0,192*** (-5,640)	0,034
Забезпеченість проблемних кредитів	-0,012*** (-2,850)	0,004
Роль банківської системи	-0,009 (-1,490)	0,006
Рівень інфляції	-0,034 (-1,100)	0,031
Економічне зростання	0,211*** (3,650)	0,058
Константа	1,479 (0,950)	1,558
Число спостережень	299	
Параметри адекватності моделі		
Скоригований R^2	0,138	
$F_{\text{факт}}$	7,790	
$F_{\text{крит}}$	2,041	
Prob>F	0,000	
Перевірка гетероскедастичності (тест Бреуша-Пагана)		
chi2(6)	624,430	
Prob > chi2	0,000	

Примітка: в дужках представлено значення t-статистики, ***,* - статистична значимість на рівні 99% і 90% відповідно

У той же час, звернувши увагу на параметри адекватності моделі, можемо відмітити, що, незважаючи на її статистичну значимість відповідно до критерію Фішера, значення скоригованого коефіцієнта детермінації свідчать, що зміна набору факторних ознак пояснює близько 14% залежної змінної, що, враховуючи, низьку статистичну значимість більшості з виявлених закономірностей, не дає змоги зробити достатньо обґрунтовані висновки про вплив інтенсивності регулювання на динаміку рентабельності активів банків.

Однією з причин неефективності використання методу найменших квадратів для виявлення економічних залежностей виступає гетероскедастичність дисперсії помилок вхідних даних, яка у більшості випадків виникає за умови неоднорідності вибірки аналізованих об'єктів, що, як можна припустити, є характеристикою даного дослідження, враховуючи той факт, що банківські системи країн світу суттєво відрізняються за масштабами та особливостями функціонування. Основні наслідки гетероскедастичності проявляються в отриманні неефективних оцінок за результатами методу найменших квадратів та заниженні стандартних помилок коефіцієнтів регресії, що призводить до викривлення точності рівняння регресії.

Саме тому доцільно здійснити дослідження аналізованих ознак на гетероскедастичність, що було реалізовано шляхом проведення тесту Бреуша-Пагана (табл. 5.11), параметри якого свідчать про наявність гетероскедастичності, що доводить нерелевантність використання методу найменших квадратів в умовах даного дослідження.

Для оцінювання регресії з гетероскедастичними випадковими помилками використовується узагальнений (скоригований) метод найменших квадратів, який дозволяє нівелювати вплив неоднорідності досліджуваних об'єктів. Результати застосування узагальненого методу найменших квадратів до оцінювання залежності між рівнем рентабельності активів банківської системи та інтенсивністю її регулювання наведено в табл. 5.12.

Представлені у таблиці результати дозволяють стверджувати, що побудована модель є адекватною, що демонструють параметри критерію Вальда. Аналізуючи значення оціночних коефіцієнтів, виявлених для факторних ознак, можна відмітити, що в цілому жорсткість регулювання банківської діяльності негативно впливає на прибутковість банківських систем – зростання інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на 1 пункт призводить до скорочення рентабельності активів банківської системи в середньому на 0,137%. Розрахунки також

дозволили відмітити наявність статистично значимого прямого зв'язку між збільшенням чистої процентної маржі та зростанням рентабельності банківської діяльності. У той же час вплив динаміки рівня активів банківської системи на її рентабельність виявився статистично не значимим, що є свідченням того, що результативність діяльності банків не залежить від ролі банківської системи в економіці.

Таблиця 5.12 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банківської системи, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,137*** (-5,350)	0,026
Чиста процентна маржа	0,277*** (14,810)	0,019
Частка проблемних кредитів	-0,440*** (-8,480)	0,005
Забезпеченість проблемних кредитів	-0,001 (-0,810)	0,001
Роль банківської системи	-0,001 (-0,790)	0,001
Рівень інфляції	-0,020** (-2,730)	0,007
Економічне зростання	0,067*** (7,390)	0,009
Константа	1,089*** (4,750)	0,229
Число спостережень	299	
Параметри адекватності моделі		
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	617,27	
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	14,287	
Prob> χ^2	0,000	

Примітка: в дужках представлено значення z-статистики, ***, ** - статистична значимість на рівні 99% і 95% відповідно

Поруч з цим отримані результати дозволяють виявити наявність зв'язку між структурою активів банківської системи та її прибутковістю – зростання частки проблемних кредитів на 1% детермінує скорочення рентабельності активів банків у середньому на 0,44%. При цьому рівень забезпеченості

проблемних кредитів резервами не має суттєвого значення з точки зору його впливу на динаміку рентабельності банківської діяльності. Варто відмітити, що показники макроекономічного розвитку відіграють досить значну роль у контексті їх впливу на ефективність діяльності банків. Так, зростання рівня інфляції обумовлює скорочення рентабельності активів банківської системи, у той час, як економічне зростання, цілком закономірно, характеризується протилежним ефектом – підвищення показника ВВП на душу населення на 1% забезпечує зростання рівня рентабельності активів на 0,067%.

Проведені розрахунки дозволили зафіксувати в цілому наявність негативного впливу зростання інтенсивності регулювання банківської діяльності на рівень рентабельності активів банківської системи. При цьому слід звернути увагу на той факт, що оцінювання проводилося за період 2001-2014 рр., який включає в себе роки активної фази світової фінансової кризи (2007-2009), вплив якої, безумовно, позначився на результатах діяльності банків, що, відповідно, могло призвести до викривлення отриманих результатів. Саме тому, з метою підвищення значимості результатів шляхом врахування циклічності розвитку економіки як однієї з причин зниження рентабельності доцільно провести розрахунки у розрізі окремих періодів. У даному контексті вплив регулювання банківської системи на рівень її рентабельності оцінюється на двох часових проміжках: 2001-2006 рр. – період стабільного функціонування банківської системи та 2007-2014 рр. – період, що включає роки світової фінансової кризи, посткризового відновлення та латентних кризових процесів. Методика оцінювання є аналогічною до попереднього етапу. Результати розрахунків представлено в табл. 5.13.

Дані табл. 5.13 відображають наявність статистично значимого оберненого зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та рентабельністю банку в обох періодах дослідження, причому рівень впливу суттєво не відрізняється на різних проміжках часу. Так, зростання інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності

на 1 пункт призводить до скорочення рентабельності активів банківської системи у 2001-2006 та 2007-2014 рр. на 0,111% і 0,119% відповідно, що дозволяє зробити висновок про негативний вплив надмірного регулювання банківської системи на результативність її діяльності з точки зору інтересів банківських установ.

Таблиця 5.13 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банківської системи, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів на різних часових проміжках

Факторна змінна	Період дослідження			
	2001-2006		2007-2014	
	Коефіцієнт	Стандартна похибка	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,111** (-2,400)	0,046	-0,119*** (-7,680)	0,015
Чиста процентна маржа	0,203*** (8,870)	0,023	0,349*** (17,530)	0,020
Частка проблемних кредитів	-0,033*** (-4,800)	0,007	-0,070*** (-10,140)	0,007
Забезпеченість проблемних кредитів	0,001 (1,550)	0,001	-0,003*** (-5,070)	0,001
Роль банківської системи	-0,001 (-0,820)	0,001	-0,007*** (-14,350)	0,001
Рівень інфляції	-0,026** (-2,54)	0,010	-0,039*** (-8,820)	0,004
Економічне зростання	0,056*** (4,430)	0,013	0,005 (1,120)	0,004
Константа	1,093*** (2,74)	0,398	1,894*** (11,47)	0,165
Число спостережень	137		160	
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	509,77		3104,47	
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	14,569		14,492	
Prob> χ^2	0,000		0,000	

Примітка: в дужках представлено значення z-статистики, ***,** – статистична значимість на рівні 99% і 95% відповідно

Аналізуючи коефіцієнти, що характеризують вплив контрольних змінних на динаміку рентабельності активів банківської системи, можна

відмітити подібність виявлених закономірностей, однак, у той же час, спостерігаються певні відмінності стосовно інтенсивності зв'язку у залежності від фази економічного циклу. Зокрема, у періоді, що характеризується наявністю кризових тенденцій, посилюється вплив збільшення чистої процентної маржі на зростання рівня рентабельності активів банків. У той же час підвищення частки проблемних кредитів у структурі кредитів банківської системи детермінує скорочення рентабельності банківської діяльності більшою мірою у кризовому періоді, ніж в умовах стабільного функціонування економіки, при цьому зростання резервів по відношенню до проблемних кредитів за наявності кризових тенденцій також призводить до скорочення рентабельності активів банків.

З точки зору взаємозв'язку показників розвитку економіки та рентабельності активів банківської системи на різних проміжках часу, відзначимо, що виявлені залежності співпадають з раніше отриманими результатами, однак, порівнюючи значення коефіцієнтів впливу, слід звернути увагу на той факт, що зростання рівня інфляції на 1% обумовлює скорочення рентабельності активів більшою мірою у кризовому періоді, у той час як приріст ВВП на душу населення у 2007-2014 рр. не характеризується статистично значимим впливом на підвищення рентабельності банків.

Таким чином, результати оцінювання дають змогу стверджувати, що зростання інтенсивності регулювання банківської діяльності викликає скорочення рентабельності банківської системи країни, причому наявність кризових умов підсилює негативний ефект, що в цілому свідчить про актуальність лібералізації регулювання з точки зору підвищення результативності функціонування банківських систем. Водночас інтенсивність регулювання банків є визначальним фактором порівняно з макроекономічним середовищем провадження банківського бізнесу, що підкреслює важливість національної стратегії регулювання банківської діяльності для розвитку банківського бізнесу.

У той же час, аналізуючи фактори, що впливають на рентабельність банків, необхідним є дослідження зв'язку на мікроекономічному рівні, оскільки на формування прибутку конкретної банківської установи впливають не лише загальні умови розвитку країни та функціонування банківської системи, а й специфічні особливості внутрішнього менеджменту, спеціалізації, форми власності банку тощо.

Наступний рівень дослідження передбачає оцінювання зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та прибутковості банків на прикладі банків з 6 європейських країн (Україна, Польща, Казахстан, Грузія, Естонія, Білорусь), що дозволяє врахувати як відмінності у регулюванні банківських систем між країнами, так і специфічні особливості функціонування окремих банків. Всього до вибірки включено 110 банків, результати діяльності яких оцінюються на часовому проміжку 2001-2014рр.

На даному рівні дослідження результативною ознакою також виступає рентабельність активів банку, для розрахунку якої використовується прибуток після оподаткування. Відповідно, параметром, що відображає рівень регулювання виступає інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності, розрахований у розрізі країн, банки з яких включені до вибірки.

У той же час, набір контрольних змінних, що включається до моделі, було модифіковано з урахуванням рівня дослідження. Таким чином, передбачається, що на рівень рентабельності активів впливають наступні фактори:

- розмір банку – даний критерій характеризує здатність банку використовувати ефект масштабу для нарощення прибутку, а також його можливості щодо маніпулювання ціновою політикою;

- форма власності – ілюструє стратегічні інтереси власників банку, оскільки для державних банків максимізація прибутку є менш пріоритетною метою, ніж для комерційних структур;

– контроль корупції – у даному контексті показник використовується як індикатор можливостей банків країни занижувати суми прибутку з метою мінімізації податкових зобов'язань, у той же час, підвищення ефективності контролю корупції зумовлює скорочення випадків невиконання регулятивних обмежень;

– рівень інфляції – показник, що характеризує особливості функціонування економіки країни, також є відображенням фази макроекономічного розвитку, що в цілому обумовлює результативність діяльності комерційних структур.

Додаткову інформацію про контрольні змінні, що використовуються для оцінювання представлено в табл. 5.14.

Таблиця 5.14 – Характеристика контрольних змінних, що використовуються для визначення впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банків

Назва показника	Характеристика та методика розрахунку	Джерело статистичної інформації
Розмір банку	Відношення активів банку до активів банківської системи країни	Статистичні бази Bankscore, The Helgi Library
Державні банки	Фіктивна змінна, яка набуває значення 1, якщо банк знаходиться у державній власності та 0 в іншому випадку	Статистична база Bankscore
Іноземні банки	Фіктивна змінна, яка набуває значення 1, якщо банк знаходиться в іноземній власності та 0 в іншому випадку	Статистична база Bankscore
Контроль корупції	Інтегральний індекс, який відображає ефективність державної влади з точки зору запобігання та боротьби з корупцією	Дані Світового банку
Рівень інфляції	Річний темп росту індексу споживчих цін	Дані Світового банку

Аналогічно раніше проведеним розрахункам, наступним етапом дослідження виступає оцінювання за допомогою методу найменших квадратів, що дозволило отримати наступні результати (табл. 5.15). Відмітимо, що серед виявлених закономірностей статистично значимою є

Таблиця 5.15 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банків, отримані шляхом застосування методу найменших квадратів

Факторна змінна	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	0,029 (0,130)	0,221
Розмір банку	-1,250 (-1,090)	1,150
Державні банки	-7,220*** (4,970)	1,453
Іноземні банки	0,373 (0,840)	0,445
Контроль корупції	0,301 (0,740)	0,411
Рівень інфляції	-0,016 (-0,920)	0,017
Константа	0,554 (0,490)	1,135
Число спостережень	1045	
Параметри адекватності моделі		
Скоригований R^2	0,021	
$F_{\text{факт}}$	4,660	
$F_{\text{крит}}$	2,107	
$\text{Prob} > F$	0,000	
Перевірка гетероскедастичності (тест Бройша-Пагана)		
$\text{chi}^2(6)$	1406,010	
$\text{Prob} > \text{chi}^2$	0,000	

Примітка: в дужках представлено значення t-статистики, *** – статистична значимість на рівні 99%

лише залежність рівня рентабельності активів від форми власності – так, державні банки характеризуються суттєво нижчим рівнем рентабельності, ніж комерційні структури. Оцінюючи параметри адекватності побудованої залежності, відмітимо, що, незважаючи на статистичну значимість моделі за критерієм Фішера, скоригований коефіцієнт детермінації відображає її нерелевантність умовам даного дослідження. Проведення тестування на гетероскедастичність довело неефективність застосування методу найменших квадратів та необхідність проведення подальшого дослідження з метою формування обґрунтованих висновків. Таким чином, наступним етапом стало застосування узагальненого методу найменших квадратів, що

дало змогу отримати наступні результати (табл. 5.16). Відмітимо, що, відповідно до значень критерію Вальда, побудована модель є адекватною, що дозволяє переходити до інтерпретації виявлених зв'язків.

Отже, у результаті розрахунків було виявлено, що, як і на рівні банківської системи, зростання інтенсивності регулювання банківської діяльності призводить до скорочення прибутковості банку – зростання інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на один пункт у середньому детермінує зниження рентабельності активів банку на 0,131%, що в цілому відповідає результатам, отриманим раніше для розрахунків, що передбачали оцінювання банківської системи в цілому.

Таблиця 5.16 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банків, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,131** (-2,510)	0,052
Розмір банку	0,629 (1,370)	0,423
Державні банки	7,123*** (4,090)	1,741
Іноземні банки	0,338*** (4,960)	0,068
Контроль корупції	0,176** (2,360)	0,074
Рівень інфляції	-0,014*** (-4,400)	0,003
Константа	1,509*** (5,140)	0,294
Число спостережень	1045	
Параметри адекватності моделі		
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	86,120	
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	12,642	
Prob> χ^2	0,000	

Примітка: в дужках представлено значення z-статистики, ***,** – статистична значимість на рівні 99% і 95% відповідно

У той же час досить цікаві результати було отримано при оцінюванні взаємозв'язку коливань рентабельності банків з динамікою інших параметрів. Передусім відмітимо, що, незважаючи на низьку статистичну значимість зв'язку, розмір банку має позитивний ефект для формування рентабельності його діяльності, забезпечуючи отримання додаткового прибутку.

Привертають увагу закономірності, виявлені при співставленні ефективності банків та форми його власності. Зокрема, на противагу результатам, отриманим на основі методу найменшим квадратам, дані розрахунки свідчать, що банки, які належать до державної власності, мають значно вищий рівень рентабельності активів по відношенню до приватних структур. Даний зв'язок може пояснюватися тим, що державні банки не зацікавлені у пошуку шляхів мінімізації сплати податків з отриманого прибутку, а тому характеризуються нижчою схильністю до використання легальних чи протизаконних методів заниження прибутку порівняно з комерційними банками.

При цьому варто відмітити той факт, що банки з іноземним капіталом за статистикою є більш прибутковими, ніж національні банки – рівень рентабельності їх активів у середньому вищий на 0,338%. Даний факт може бути результатом ряду причин. По-перше, метою інвестування іноземного капіталу виступає отримання прибутку, тому можна припустити, що стратегія управління банками з іноземним капіталом більшою мірою орієнтована на максимізацію їх рентабельності, по-друге, цілком закономірно, що якість внутрішнього менеджменту іноземних банків буде вищою порівняно з внутрішніми, оскільки формування транснаціональних корпорацій передбачає наявність досвіду ефективної діяльності.

Аналіз впливу макроекономічного розвитку на прибутковість банків свідчить, що покращення контролю корупції позитивно відображається на зростанні рівня рентабельності активів банків, що можна інтерпретувати з позиції рівня розвитку країни та ефективності функціонування адміністративного апарату. До того ж, враховуючи контекст дослідження,

відмітимо, що стабільність та послідовність загальних умов ведення економічної діяльності позитивно відображається на фінансових результатах суб'єктів господарювання.

Відмітимо також, що інфляція має незначний негативний ефект для ефективності функціонування банків, оскільки зростання її темпів призводить до скорочення рентабельності активів. У той же час, слід відзначити, що період дослідження включає також кризові роки, які характеризувалися зростанням інфляційних тенденцій порівняно з фазою стабільного розвитку економіки, що, безумовно, позначилося на результатах функціонування банківських установ.

Аналогічно попередній стадії дослідження, визначимо особливості впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банку на різних проміжках економічного циклу, що є особливо актуальним для мікроекономічного рівня, враховуючи той факт, що наслідки кризових явищ для функціонування окремих банків залежать не лише від ефективності регулятивних заходів, а й від стратегії діяльності банку та можуть по-різному відображатися на ефективності їх функціонування. Отже, результати розрахунків зв'язку рентабельності банків з рівнем їх регульованості у розрізі окремих часових періодів представлено в табл. 5.17.

Наведені в табл. 5.17 результати свідчать, що у період 2001-2006 рр. спостерігається негативний вплив зростання інтенсивності регулювання банківських установ на динаміку рівня їх рентабельності у той час як у 2007-2014 рр. наявний протилежний ефект – так, зростання інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на 1 пункт призводило до скорочення рентабельності активів банків у середньому на 0,114% у період стабільності та підвищення показника у кризовому періоді в середньому на 0,197% відповідно. Очевидно, що виявлені закономірності в першу чергу зумовлені відмінностями рівня регульованості банківської діяльності у досліджуваних країнах, тому можна зробити висновок, що у період стабільного функціонування національної економіки інтенсивне

регулювання банківської діяльності призводить до скорочення потенціалу прибутковості банків, у той час як у кризових умовах банки, що функціонують у країнах з більш жорсткою системою регулювання, можуть зберегти стабільний рівень прибутковості їх діяльності.

Таблиця 5.17 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банків, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів на різних часових проміжках

Факторна змінна	Період дослідження			
	2001-2006		2007-2014	
	Коефіцієнт	Стандартна похибка	Коефіцієнт	Стандартна похибка
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,114* (-1,890)	0,060	0,197** (2,240)	0,088
Розмір банку	0,632*** (4,830)	0,131	-2,142* (-1,950)	1,097
Державні банки	7,556*** (47,760)	0,158	4,019* (1,850)	2,177
Іноземні банки	-0,054 (-0,780)	0,068	0,338*** (4,040)	0,084
Контроль корупції	-0,175** (-1,980)	0,088	0,126 (1,010)	0,125
Рівень інфляції	-0,002 (-0,400)	0,005	-0,022*** (-4,220)	0,005
Константа	1,956*** (5,810)	0,337	-0,298 (-0,610)	0,491
Число спостережень	368		676	
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	2829,540		75,010	
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	12,742		12,672	
Prob> χ^2	0,000		0,000	

Примітка: в дужках представлено значення z-статистики, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

У той же час, порівнюючи значення інших параметрів, відмітимо, що для великих банків є характерним використання можливостей щодо формування додаткових прибутків у звичайних умовах економічного розвитку, однак, втрати фінансових результатів їх діяльності внаслідок

перебігу кризових явищ є більш значними, порівняно з малими та середніми банками. Що стосується впливу форми власності на прибутковість банків, відзначимо, що державні банки зберігають вищий рівень рентабельності активів протягом всього періоду дослідження, однак, у кризовому періоді також спостерігаються втрати прибутку.

Варто звернути увагу також на той факт, що контроль корупції є фактором, що стримує зростання рентабельності активів банку в період стабільності, однак, незважаючи на низьку статистичну значимість результатів, отриманих для 2007-2014 рр., можна відмітити наявність певної позитивної дії фактора для підтримання прибутковості банків у кризові роки. Поруч з цим, рівень інфляції як характеристика розвитку країни, не має суттєвого значення з точки зору її впливу на динаміку фінансових результатів банку у період 2001-2006 рр., тоді як за умов нестабільності, цілком закономірно, є однією з причин втрат прибутків банківських установ.

Отже, проведене дослідження дозволило з'ясувати, що інтенсивність регулювання банківської діяльності має суттєвий зв'язок з динамікою прибутковості банків. При цьому варто звернути увагу на той факт, що рентабельність діяльності банківської системи в цілому знижується в умовах жорсткого її регулювання. У той же час оцінки особливостей функціонування банків на макrorівні довели, що для окремих банків існують позитивні наслідки інтенсивного регулювання діяльності банків, які проявляються у збереженні ними стабільного прибутку в кризових умовах. Емпірично обґрунтовано, що розмір активів банку та форма власності (особливо присутність державної частки в капіталі банку) з позиції забезпечення прибутковості банківської діяльності виявилися значно важливішими у досліджуваних країнах порівняно з інтенсивністю регулювання банків. Це підтверджує, по-перше, дію ефекту масштабу великих банків та відповідно отримання більшого розміру прибутку, порівняно з невеликими банками країни (в період кризи та переважно збитковості банківської діяльності розмір банку має негативний вплив на

рентабельність бізнесу) , по-друге, більш високий рівень довіри до державних банків, та відповідно розширені можливості таких банків надавати банківські послуги незалежно від етапу розвитку економіки.

Деталізація дослідження на різних часових проміжках підтверджує, що у кризові періоди розвитку економіки позитивний вплив на рентабельність активів банків має присутність іноземних власників у структурі власності банку (за рахунок внутрішньокорпоративних фінансових трансфертів із-за кордону) та підвищення інтенсивності регулювання банківської діяльності.

5.3 Вдосконалення інструментарію регулювання банківської діяльності залежно від форми власності банку

Формування стратегії здійснення регулювання банківської діяльності відбувається з урахуванням пріоритетних цілей розвитку банківської системи, що обумовлює вибір конкретних інструментів банківського регулювання та інтенсивність їх застосування. Саме тому в контексті побудови оптимальної з точки зору збалансування інтересів зацікавлених осіб системи регулювання банківської діяльності доцільним є визначення впливу різноманітних інструментів, які можуть використовуватися регулятором, на прибутковість банків, що дозволить визначити найбільш ефективні важелі впливу на стимулювання або стримування розвитку банківської системи.

На попередньому етапі дослідження було емпірично доведено, що форма власності банку впливає на рівень його прибутковості, що створює перспективу для проведення подальших досліджень у напрямку визначення найбільш ефективних специфічних інструментів регулювання діяльності банків різних форм власності, що дозволить не лише диференціювати методи регулювання за напрямком та силою їх впливу на прибутковість банківських

установ, а й виявити інструменти контролю функціонування банків різних форм власності.

Для проведення зазначеного дослідження, окрім загального масиву з 110 комерційних банків з 6 країн світу було сформовано три вибірки банків у розрізі їх форм власності – державні банки, банки з іноземним капіталом та приватні банки з національним капіталом. Період дослідження визначено з 2001 по 2014 рік.

У якості факторних ознак використано, окрім інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності, також його складові компоненти, визначення впливу яких на прибутковість активів комерційних банків різних форм власності передбачає побудову окремих регресійних залежностей. Аналогічно до попереднього дослідження, у рівняння регресії слід включити також набір контрольних змінних, а саме – розмір банку, виражений часткою активів банку у банківській системі країни; контроль корупції як параметр, розрахований Світовим банком для відображення ефективності державної влади; а також рівень інфляції у вигляді річного темпу росту індексу споживчих цін.

Попередньо проведені розрахунки засвідчили наявність гетероскедастичності обраного статистичного масиву даних, тому для визначення впливу інструментів регулювання банківської діяльності на прибутковість активів банків слід використовувати узагальнений метод найменших квадратів.

Отже, передусім варто дослідити вплив композитного індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість комерційних банків. Результати розрахунків, представлені у табл. 5.18, демонструють, що поруч з підтвердженням наявності усередненого оберненого зв'язку між інтенсивністю регулювання та прибутковістю активів банків, аналогічний статистично значимий зв'язок спостерігається лише для банків з іноземним капіталом, тоді як результати, отримані для державних та

приватних банків, не дозволили виявити стійкої залежності між зазначеними параметрами.

Таблиця 5.18 – Результати оцінювання впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Інтегральний індикатор інтенсивності регулювання банківської діяльності	-0,16*** (0,05)	0,10 (0,38)	0,04 (0,07)	-0,24*** (0,06)
Розмір банку	0,46 (0,31)	12,3262*** (2,2985)	0,71** (0,34)	-0,86 (0,59)
Контроль корупції	-0,08 (0,08)	17,71*** (6,39)	0,08 (0,08)	-0,13 (0,12)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,07 (0,06)	0,04*** (0,01)	-0,01*** (0,00)
Константа	1,99*** (0,26)	10,15 (7,03)	0,51 (0,40)	0,0256*** (0,32)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	31,6000	109,7600	41,3100	48,2200
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, ** – статистична значимість на рівні 99% і 95% відповідно

Аналізуючи вплив контрольних змінних на прибутковість активів банків різних форм власності, варто відмітити, що розмір банку являється більш важливим фактором прибутковості для державних та приватних банків, у той час як для банків з іноземним капіталом вплив статистично не підтвердженим. Поруч з цим досить цікавим виявляється той факт, що підвищення ефективності державної влади у боротьбі з корупцією

обумовлює скорочення прибутковості державних банків, тоді як для інших груп банків даний вплив не підтверджено. Відмітимо також, що зростання рівня інфляції у цілому скорочує прибутковість банків, що спостерігається також і на прикладі банків з іноземним капіталом, тоді як для приватних банків зафіксовано прямий зв'язок між параметрами, що свідчить про той факт, що для приватних банків фактор інфляції стимулює зростання банківської маржі та, відповідно, рентабельності їх діяльності.

Аналізуючи вплив складових інтегрального індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності, дослідимо вплив показника дотримання правових норм на прибутковість активів комерційних банків, результати оцінювання якого представлені у табл. 5.19.

Таблиця 5.19 – Результати оцінювання впливу дотримання правових норм в країні на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Показник дотримання правових норм	1,35*** (0,20)	5,31 (8,30)	-2,32*** (0,39)	-1,07*** (0,24)
Розмір банку	0,49* (0,29)	11,4350*** (2,8867)	0,57* (0,33)	-0,43 (0,69)
Контроль корупції	1,19*** (0,22)	-0,1652*** (0,0611)	0,0229*** (0,0040)	0,0082*** (0,0029)
Рівень інфляції	-0,02*** (0,00)	-0,07 (0,04)	0,01 (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,0133*** (0,0005)	-0,0353 (0,0959)	0,0120*** (0,0011)	0,0135*** (0,0007)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	66,5500	112,1700	67,2300	45,3600
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, *** – статистична значимість на рівні 99%

Показник дотримання правових норм характеризує ступінь верховенства закону в країні, тобто наявність стабільного та ефективного правового середовища функціонування суб'єктів банківської діяльності. За результатами проведених розрахунків варто відмітити, що зростання якості правового середовища у досліджених країнах знижує прибутковість активів комерційних банків, що підтверджено як у цілому для вибірки, так і для банків, утворених за рахунок приватного капіталу, як національного так і іноземного походження, що засвідчує той факт, що банки схильні отримувати прибуток за рахунок використання недосконалої законодавчої бази у країні, що цілком закономірно, оскільки до вибірки було включено переважно країни з перехідної економікою, для яких залишається характерним процес трансформації законодавства, в тому числі у фінансовій сфері. Для банків державної форми власності результати розрахунків показали позитивний, але статистично не підтверджений вплив дотримання правових норм на прибутковість їх активів, що свідчить про той факт, що діяльність державних банків не залежить від рівня організації правового середовища в країні.

Наступним параметром, вплив якого на прибутковість банків слід оцінити, виступає рівень впровадження у країні принципів Базеля з питань банківського нагляду. У табл. 5.20 представлено результати проведених розрахунків, які засвідчили той факт, що прийняття країною вимог Базеля в цілому детермінує скорочення рівня рентабельності активів банків на 0,63%, тоді як для іноземних банків оцінювання засвідчило наявність більш суттєвого впливу, що, ймовірно, обумовлено наявністю процесів інвестування іноземного капіталу в країни з менш жорстким регулюванням банківської діяльності, прибутковість якого нівелюється у процесі підвищення інтенсивності банківського нагляду. У той же час, варто відмітити, що рівень прибутковості приватних банків не характеризується суттєвими змінами в умовах впровадження країною принципів Базеля – отримані результати не виявилися статистично значимими. Поруч з цим

сформований статистичний масив виявився недостатньо широким для отримання адекватних результатів щодо зв'язку між параметрами для державних банків, що не дозволяє робити висновок про наявність чи відсутність такого впливу.

Таблиця 5.20 – Результати оцінювання впливу впровадження у країні принципів Базеля з питань банківського нагляду на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Впровадження принципів Базеля з питань банківського нагляду	0,63*** (0,13)	X	0,04 (0,17)	-1,22*** (0,18)
Розмір банку	0,75** (0,31)	12,3298*** (2,3005)	0,68** (0,33)	0,57 (0,81)
Контроль корупції	-0,07 (0,08)	-0,1785*** (0,0599)	0,09 (0,08)	-0,10 (0,12)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,07 (0,05)	0,04*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	1,71*** (0,12)	-0,0975* (0,0509)	0,68*** (0,18)	-0,0234*** (0,0016)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	49,7900	109,8100	42,8200	107,2300
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, ** – статистична значимість на рівні 99% і 95% відповідно; X – змінну виключено з моделі через колінеарність ознак

Одним з ключових інструментів регулювання банківської діяльності є ставка рефінансування, визначена центральним банком країни. З метою визначення впливу інтенсивності регулювання на діяльність банків у процесі розрахунків було використано параметр волатильності ставки рефінансування, який характеризує рівень активності центрального банку щодо втручання у функціонування банківської системи країни. Результати

оцінювання впливу волатильності ставки рефінансування на прибутковість активів комерційних банків, наведені в табл. 5.21, засвідчують, що в цілому для банків зростання інтенсивності маніпулювання центральним банком ставкою рефінансування стимулює приріст прибутковості їх активів, що зумовлено появою можливостей отримання додаткових прибутків банками за рахунок залучення коштів центрального банку та використання різниць відсоткових ставок.

Таблиця 5.21 – Результати оцінювання впливу волатильності ставки рефінансування на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Волатильність ставки рефінансування	0,32*** (0,07)	5,06 (6,66)	0,21*** (0,08)	0,19 (0,22)
Розмір банку	0,40 (0,33)	12,8446*** (2,3688)	0,56 (0,35)	-0,19 (0,86)
Контроль корупції	-0,26*** (0,06)	-0,1944*** (0,0575)	-0,05 (0,09)	-0,38*** (0,12)
Рівень інфляції	-0,02*** (0,00)	-0,08 (0,06)	0,03*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,0134*** (0,0007)	-0,0831 (0,0610)	0,0083*** (0,0010)	0,0139*** (0,0017)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	44,2300	111,9900	54,4800	32,5600
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, *** – статистична значимість на рівні 99%

Варто відмітити, що, незважаючи на статистично значимі результати, отримані для загальної вибірки банків, у розрізі банків різних форм власності адекватні висновки можна сформулювати лише для приватних банків, вплив волатильності ставки рефінансування на прибутковість активів яких є

прямим, що свідчить про той факт, що маніпулювання універсальною ставкою рефінансування не може бути використано у процесі регулювання діяльності банків різних форм власності.

Важливим індикатором інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні є ставка обов'язкового резервування, рівень якої визначає параметри стабільності та прибутковості банківської системи. Результати дослідження впливу даного показника на прибутковість активів банків агреговано у табл. 5.22.

Таблиця 5.22 – Результати оцінювання впливу ставки обов'язкового резервування на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Ставка обов'язкового резервування	0,07*** (0,02)	-0,03 (-0,38)	0,08*** (0,03)	0,06*** (0,02)
Розмір банку	0,77*** (0,29)	12,4252*** (2,6809)	0,74** (0,33)	-0,07 (0,71)
Контроль корупції	-0,15** (0,06)	-0,1806*** (0,0633)	0,18** (0,08)	-0,37*** (0,10)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,07 (0,05)	0,04*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,88*** (0,07)	-0,0987* (0,0517)	0,43*** (0,14)	0,0104*** (0,09)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	38,4500	109,8200	38,0000	38,0300
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, ** – статистична значимість на рівні 99% і 95% відповідно

Як свідчать результати розрахунків, підвищення ставки обов'язкового резервування в країні обумовлює зростання прибутковості активів банків приватної та іноземної форм власності, причому вплив на прибутковість

приватних банків є більш інтенсивним, що може свідчити про той факт, що зростання рівня банківських резервів дозволяє інвестувати вільні кошти у більш ризиковані активи або відображає результат від стабілізації діяльності банківської системи у довгостроковій перспективі. Для державних банків вплив даного параметра на прибутковість їх активів статистично не підтверджений.

Важливим фактором, який характеризує інтенсивність регулювання банківської діяльності, є створення в країні фонду або системи гарантування банківських депозитів, що дозволяє захистити інтереси клієнтів банків, однак, у той же час, потребує резервування частини коштів банківських установ з метою забезпечення компенсації депозитів у випадку неплатоспроможності банків – учасників такої системи. Поруч з цим даний фактор потенційно має стримувати прибутковість діяльності банків через відволікання частини коштів з їх основної діяльності, що підтверджують результати, представлені у табл. 5.23.

Оцінювання засвідчило, що в країнах, у яких створено систему гарантування вкладів клієнтів банків, показник рентабельності активів банків у середньому на 0,37% нижчий, ніж у країнах, у яких такої системи не запроваджено. Причому, аналізуючи результати, отримані для банків різних форм власності, відмітимо, що для приватних банків скорочення прибутковості активів внаслідок відволікання коштів з їх діяльності є найбільш суттєвим, тоді як для іноземних банків вплив є менш значним, ніж у середньому для вибірки. Відсутність статистично значимого зв'язку між параметрами для державних банків обумовлена тим, що їх зобов'язання у будь-якому випадку гарантовані державою.

Відзначимо, що наявність системи гарантування вкладів не обумовлює участь у ній всіх зареєстрованих у державі банків, що має бути додатково регламентовано на законодавчому рівні. Тому дослідження потребує також вплив умови обов'язковості участі банків у фонді гарантування вкладів клієнтів, результати якого наведені у табл. 5.24.

Таблиця 5.23 – Результати оцінювання впливу наявності в країні фонду гарантування вкладів клієнтів банків на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Наявність фонду гарантування вкладів клієнтів банків	-0,37*** (0,13)	-2,01 (2,98)	-0,84** (0,38)	-0,27* (0,15)
Розмір банку	0,63** (0,06)	12,6334*** (2,3190)	0,64* (0,33)	-0,28 (0,72)
Контроль корупції	-0,17** (0,06)	-0,1898*** (0,0611)	0,10 (0,07)	-0,35*** (0,10)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,06 (0,05)	0,04*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,0149*** (0,13)	-0,0915* (0,0513)	0,0154*** (0,38)	0,0149*** (0,15)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	27,0800	112,7900	48,0200	31,6500
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

Проведені розрахунки демонструють, що обов'язковість участі банків у фонді гарантування вкладів клієнтів, аналогічно як і наявність такого фонду у країні, статистично значимо впливає на рентабельність активів приватних та іноземних банків у напрямку її скорочення, тоді як для державних банків вплив не являється статистично значимим. Спів падіння кількісних рівнів оцінених параметрів засвідчує той факт, що наявність у досліджених країнах фонду гарантування банківських вкладів передбачає одночасне законодавче встановлення зобов'язань банків приймати участь у формуванні такого фонду.

Таблиця 5.24 – Результати оцінювання впливу обов’язковості участі банків у фонді гарантування вкладів на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Обов’язковість участі банків у фонді гарантування вкладів клієнтів	-0,37*** (0,13)	-2,01 (2,98)	-0,84** (0,38)	-0,27* (0,15)
Розмір банку	0,63** (0,06)	12,6334*** (2,3190)	0,64* (0,33)	-0,28 (0,72)
Контроль корупції	-0,17** (0,06)	-0,1898*** (0,0611)	0,10 (0,07)	-0,35*** (0,10)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	0,06 (0,05)	0,04*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,0149*** (0,13)	-0,0915* (0,0513)	0,0154*** (0,38)	0,0149*** (0,15)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	27,0800	112,7900	48,0200	31,6500
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

Важливим індикатором стабільності грошово-кредитної політики та ефективності регулювання ринку банківських послуг являється рівень реальної процентної ставки, який є одним з критеріїв визначення рейтингу країн з позиції розвитку фінансового ринку. Результати дослідження взаємозв’язку зазначеного параметра з прибутковістю банків демонструють дані табл. 5.25.

Аналізуючи отримані результати, варто відзначити, що рівень реальної процентної ставки не можна вважати універсальним інструментом регулювання діяльності банківських установ, оскільки вплив параметра на рентабельність активів для всієї вибірки комерційних банків статистично не підтверджений, аналогічно як і для банків державної форми власності.

Таблиця 5.25 – Результати оцінювання впливу реальної процентної ставки на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Реальна процентна ставка	-0,00 (0,01)	-0,02 (0,14)	-0,02** (0,01)	0,03*** (0,01)
Розмір банку	0,78*** (0,30)	12,2296*** (2,4055)	0,68** (0,33)	-0,16 (0,73)
Контроль корупції	-0,23*** (0,08)	-0,1835*** (0,0680)	-0,08 (0,11)	-0,32*** (0,11)
Рівень інфляції	-0,01** (0,00)	-0,07 (0,09)	0,02* (0,01)	-0,00 (0,00)
Константа	0,0117*** (0,08)	-0,0995* (0,0513)	0,0101*** (0,13)	0,0102*** (0,10)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	21,5000	109,8600	40,1300	45,3700
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

Поруч з цим цікавими виявилися залежності, отримані для інших форм власності банків. Так, зростання рівня реальної процентної ставки на 1% детермінує скорочення рентабельності активів приватних банків на 0,02% в середньому, тоді як для банків з іноземним капіталом виявлено абсолютно протилежні результати – внаслідок підвищення реальної процентної ставки на 1% прибутковість їх активів зростає на 0,03%, що є свідченням того факту, що механізми провадження банківської діяльності залежать також від форми власності банку, саме тому даний інструмент є придатним для управління співвідношенням національного та іноземного капіталу в активах банківської системи країни.

Побудова ефективної моделі регулювання банківської діяльності в країні пов'язана з вирішенням такої важливої задачі як оптимізація чисельності кадрового складу працівників центрального банку, недостатній розмір якого

може бути пов'язаний з упущенням або неефективним виконанням ряду функцій даної установи, тоді як надмірна чисельність персоналу центрального банку супроводжується дублюванням їх завдань, бюрократизацією процесів банківського регулювання та нагляду, а також зростанням адміністративних витрат центрального банку. Саме тому при визначенні рівня інтенсивності регулювання банківської діяльності варто враховувати даний компонент, найбільш репрезентативним параметром якого виступає відношення кількості працівників у центральному банку до кількості банків та їх філій, яке дозволяє співставляти розміри персоналу центрального банку з масштабом банківської системи країни. Вплив даного параметра інтенсивності банківського регулювання на прибутковість діяльності банків опосередковується шляхом таких факторів як частота перевірок комерційних банків, кількість форм звітності про результати їх діяльності, рівень контролю за функціонуванням банківських установ, що обумовлює необхідність його дослідження, результати якого представлені у табл. 5.26.

Результати оцінювання засвідчили, що зростання чисельності персоналу центрального банку, яке не супроводжується збільшенням кількості банківських установ, характеризується стійким негативним зв'язком з рентабельністю активів комерційних банків, причому варто звернути увагу на той факт, що найбільш суттєвий кількісний вплив зафіксовано для банків з іноземним капіталом, тоді як для приватних банків з національним капіталом скорочення рентабельності активів відбувається меншою мірою ніж усереднені по банківській системи показники. Параметри, отримані для державних банків, демонструють відсутність статистично значимої залежності між досліджуваними індикаторами, що є цілком закономірним, враховуючи той факт, що моделі корпоративного управління державними банками характеризуються наявністю більшої кількості спільних характеристик з режимом роботи центрального банку, ніж банків з приватною формою власності.

Таблиця 5.26 – Результати оцінювання впливу розміру штату центрального банку на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Відношення кількості працівників у центральному банку до кількості банків та їх філій	$-2,48 \cdot 10^{-6}***$ ($4,94 \cdot 10^{-7}$)	$5,99 \cdot 10^{-6}$ ($8,14 \cdot 10^{-6}$)	$-1,4 \cdot 10^{-6}***$ ($5,24 \cdot 10^{-7}$)	$-3,43 \cdot 10^{-6}***$ ($8,69 \cdot 10^{-7}$)
Розмір банку	0,78*** (0,30)	11,7024*** (2,5307)	0,75** (0,33)	-0,31 (0,76)
Контроль корупції	-0,52*** (0,09)	-0,1403* (0,0728)	-0,14 (0,11)	-0,72*** (0,12)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,07 (0,05)	0,04*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,0129*** (0,04)	-0,0748 (0,0549)	0,90*** (0,08)	0,0144*** (0,07)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	44,7300	113,0400	46,9400	42,1300
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

В умовах забезпечення стабільності розвитку банківської системи та пріоритетності інтересів споживачів банківських послуг порівняно з інтересами власників комерційних банків для центрального банку актуалізується використання таких інструментів регулювання попиту і пропозиції на ринку банківських послуг як обмеження цінових параметрів їх основних видів. У світовій практиці набули поширення встановлення обмежень відсоткових ставок за кредитами та депозитами, що, з одного боку, пов'язано з необхідністю зміщення акцентів з спекулятивних до інвестиційних цілей надання банківських кредитів, а з іншого – зі

стимулюванням залучення тимчасово вільних коштів населення на депозитні рахунки банків.

Зазначені інструменти банківського регулювання характеризуються можливістю потенційного впливу на рентабельність діяльності комерційних банків, враховуючи той факт, що основним джерелом їх прибутку виступає різниця вартості депозитних та кредитних ресурсів, оскільки формами вираження таких обмежень найчастіше виступає встановлення мінімального розміру депозитних відсоткових ставок та максимального рівня ставок за кредитами, у той час як комерційні інтереси власників банку є абсолютно протилежними за напрямом. Відмітимо, що банки зі сформована для дослідження вибірки належать до шести країн, у жодній з яких не встановлено обмеження ставок за депозитами, що не дозволило оцінити вплив даного параметра на прибутковість активів банків, тому визначення залежностей між наявністю лімітів вартості банківських послуг та рентабельністю діяльності банків було проведено на прикладі обмежень ставок за кредитами, результати якого демонструють дані, наведені в табл. 5.27.

Як можна відзначити з даних таблиці, очікування щодо наявності статистично значимого впливу обмежень ставок по кредитах на рентабельність активів банків не підтверджено. Поруч з цим, враховуючи знаки при отриманих розрахункових коефіцієнтах, можна припустити, що встановлення таких обмежень стимулює прибутковість банків з національним капіталом як приватної так і державної форм власності, скорочуючи рентабельність активів банків з іноземним капіталом. Однак, дана гіпотеза потребує подальших досліджень для формування емпірично підтверджених висновків.

Ефективність регулювання банківської діяльності потребує підтримання незалежності центрального банку від державної влади, що створює належні умови для підтримання ринкових відносин у банківській сфері.

Таблиця 5.27 – Результати оцінювання впливу наявності у країні обмежень процентних ставок по кредитах на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Обмеження процентних ставок по кредитах	-0,01 (0,07)	0,53 (2,64)	0,13 (0,09)	-0,00 (0,12)
Розмір банку	0,76** (0,31)	12,6507*** (2,8301)	0,77** (0,35)	0,09 (0,77)
Контроль корупції	-0,21*** (0,07)	-0,1823*** (0,0614)	0,09 (0,07)	-0,43*** (0,11)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,07 (0,05)	0,05*** (0,01)	-0,019*** (0,00)
Константа	0,0115*** (0,07)	-0,1033* (0,0567)	0,65*** (0,10)	1,27*** (0,11)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	21,8200	109,9900	41,7300	32,1900
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

Загальноприйнятим індикатором рівня налагодженості ринкових відносин у фінансовій сфері являється індекс фінансової свободи, значення якого для конкретної країни варіюються за 100-бальною шкалою зі встановлення максимального значення для країни, у якій спостерігається максимальний рівень ринкової влади та мінімізується втручання держави у регулювання фінансової сфери. Результати дослідження впливу даного параметра на прибутковість банків на мікрорівні представлено у табл. 5.28. Аналізуючи результати емпіричних розрахунків, слід відзначити, що, незважаючи на підтвердження наявності незначного позитивного впливу індексу фінансової свободи на рентабельність активів банків у загальній їх вибірці, що свідчить про зростання зацікавленості суб'єктів господарювання

до здійснення банківської діяльності в умовах ринкового середовища, статистично значимих залежностей для окремих груп власності виявлено не було, що створює підстави для формування висновків про більш слабкий вплив загальних умов організації фінансового ринку на функціонування банківської системи порівняно з конкретними інструментами, що застосовуються центральним банком у процесі банківського регулювання та нагляду.

Таблиця 5.28 – Результати оцінювання впливу рівня фінансової свободи в країні на рентабельність активів банків різних форм власності, отримані шляхом застосування узагальненого методу найменших квадратів

Факторна змінна	Вплив на рентабельність активів банку			
	Банки різних форм власності	Державні банки	Приватні банки	Іноземні банки
Показник фінансової свободи	0,00* (0,00)	-0,05 (0,05)	0,01 (0,00)	0,00 (0,00)
Розмір банку	0,68** (0,31)	13,5704*** (2,5612)	0,62* (0,34)	0,02 (0,75)
Контроль корупції	-0,29*** (0,08)	-0,1684*** (0,0596)	-0,06 (0,13)	-0,50*** (0,12)
Рівень інфляції	-0,01*** (0,00)	-0,07 (0,05)	0,04*** (0,01)	-0,02*** (0,00)
Константа	0,87*** (0,17)	-0,0764 (0,0549)	0,34 (0,24)	1,12*** (0,23)
Кількість спостережень	1045	24	407	614
Параметри адекватності моделі				
Wald $\chi^2_{\text{факт}}$	25,2200	115,4900	50,6900	34,7900
Wald $\chi^2_{\text{крит.}}$	9,4877	9,4877	9,4877	9,4877
Prob> χ^2	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000

Примітка: в дужках представлено стандартну похибку, ***, **, * – статистична значимість на рівні 99%, 95% і 90% відповідно

Водночас практичні розрахунки вказують на відсутність необхідності у запровадженні диференційованих регуляторних режимів залежно від форми власності та походження капіталу банку, оскільки відсутні суттєві відмінності впливу різних складових регуляторного механізму на банки різної форми власності та походження капіталу. Особливої уваги заслуговує

формування стратегії регулювання державних банків – незначні відмінності у результативності застосування інструментів індикативного та адміністративного характеру та водночас важливість умов інституційного середовища вказують на необхідність реформування принципів роботи державних банків. Вкрай важливими також є приватизація та переведення державних банків на комерційні засади функціонування або нормативне закріплення за ними пріоритетних цілей соціально-економічного характеру.

Висновки до розділу 5

1. Прибутковість банківської діяльності є не лише ключовим інтересом бізнесу та індикатором рівня задоволення інтересів власників і топ-менеджменту банків, а й індикатором поточної інвестиційної привабливості банківського сектору. Крім того, забезпечення фінансової стійкості банку і фінансової стабільності країни в цілому передбачає прибуткову діяльність банків, яка створює гарантії щодо безпечності банківських вкладів та наявності джерел кредитування економіки.

2. Збитковість банківської діяльності внаслідок фінансово-економічної кризи майже в усіх європейських країнах на фоні посилення інтенсивності регулювання обумовила перегляд існуючих бізнес-моделей банків. З точки зору ж регулювання банківської діяльності важливого стратегічного значення набуває розуміння механізму формування прибутку банківської діяльності та формалізація причинно-наслідкових зв'язків між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та рентабельністю банківського бізнесу в цілому.

3. Узагальнення існуючих теоретичних напрацювань та емпіричних досліджень прибутковості банківської діяльності вказує на залежність її рівня як від факторів макроекономічного середовища (в тому числі системи банківського регулювання та нагляду), так і індикаторів, що характеризують

безпосередньо бізнес-модель банку. З метою ідентифікації ключових детермінант прибутковості банківської діяльності для європейських банків у роботі розроблено модель, яка враховує вплив макросередовища, в тому числі системи регулювання банківської діяльності на рентабельність активів банківської системи, а також фактори бізнес-моделі банків (чиста процентна маржа, частка проблемних активів, рівень забезпечення проблемних активів резервами банків, рівень банкоцентричності фінансового сектору країни (частка активів банківської системи у ВВП країни, рівень економічного зростання та інфляцію).

4. Побудована модель є адекватною за критерієм Вайлда (фактичне значення на рівні 617,27 перевищує критичне -14,287) та вказує, що ключовими факторами забезпечення прибуткової банківської діяльності є чинники бізнес-моделі, зокрема якість активів (зростання на 1 % негативно класифікованих кредитів обумовлює зменшення рентабельності активів на 0,44 %) та чиста процентна маржа (її зростання на 1 % обумовлює збільшення рентабельності активів на 0,28 %). Водночас інтенсивність регулювання банківської діяльності є визначальним фактором порівняно з макроекономічним середовищем провадження банківського бізнесу, що підкреслює важливість національної стратегії регулювання банківської діяльності для розвитку банківського бізнесу.

5. Враховуючи пріоритетність внутрішніх детермінант прибутковості банківської діяльності у роботі здійснено їх деталізоване дослідження на прикладі 6 європейських країн (Україна, Польща, Казахстан, Грузія, Естонія, Білорусь) за 2001–2014 рр. зі збереженням факторної (фактори макросередовища, в тому числі інтенсивність регулювання банківської діяльності) та результативної (рентабельність активів банків) ознак, але з розширенням складу контрольних змінних внутрішньобанківського походження. Одним із наслідків виокремлення у сучасній регуляторній практиці системно важливих банків та застосування до них підвищених вимог до капіталу та ліквідності тощо є негативний вплив на рентабельність

банківського бізнесу. Тому в роботі склад внутрішньобанківських факторів прибутковості розширено за рахунок використання розміру активів банку як одного з найбільш поширених індикаторів системної важливості банку, а форма власності банків (державна/приватна) та наявність іноземного капіталу враховані як важливі фактори забезпечення прибутковості банківської діяльності, особливо в країнах, де ринкові структури знаходяться на стадії реформування.

6. У контексті реалізації науково-методичного підходу на даних 6 країн моделлю враховано рівень інфляції, а також індикатор контролю корупції (відповідно до методології Світового банку) для врахування можливостей банків країни знижувати суми прибутку з метою мінімізації податкових зобов'язань та недотримання регулятивних обмежень. Результати застосування узагальненого методу найменших квадратів як в цілому за період дослідження, так і з деталізацією залежно від етапу економічного розвитку країни (кризовий/стабільний) дозволяють ідентифікувати важливість внутрішніх факторів забезпечення прибутковості банківської діяльності.

7. Зокрема, емпірично обґрунтовано, що розмір активів банку та форма власності (особливо присутність державної частки в капіталі банку) з позиції забезпечення прибутковості банківської діяльності виявилися значно важливішими у досліджуваних країнах порівняно з інтенсивністю регулювання банківської діяльності. Це підтверджує, по-перше, дію ефекту масштабу великих банків та відповідно отримання більшого розміру прибутку, порівняно з невеликими банками країни (в період кризи та переважно збитковості банківської діяльності розмір банку має негативний вплив на рентабельність бізнесу), по-друге, більш високий рівень довіри до державних банків, та відповідно розширені можливості таких банків надавати банківські послуги незалежно від етапу розвитку економіки.

8. Деталізація дослідження на різних часових проміжках підтверджує, що у кризові періоди розвитку економіки позитивний вплив на

рентабельність активів банків має присутність іноземних власників у структурі власності банку (за рахунок внутрішньокорпоративних фінансових трансфертів із-за кордону) та підвищення інтенсивності регулювання банківської діяльності. Результати розрахунків вимагають їх врахування у регуляторному механізмі БД залежно від фази економічного розвитку з метою створення умов урахування інтересів бізнесу та, відповідно, забезпечення рентабельності банківської діяльності.

9. Одним із механізмів гармонізації інтересів держави та бізнесу під час регулювання банківської діяльності може виступати диференційований режим регуляторного впливу на банки, запровадження якого завжди є дискусійним з огляду на складність вибору критерію для диференціації заходів та інструментів регулювання банківської діяльності.

10. Враховуючи емпірично доведену важливість окремих внутрішньобанківських факторів прибутковості банківської діяльності, у роботі формалізовано взаємозв'язки між різними складовими регуляторного механізму банківської діяльності та рентабельністю банків різної форми власності та походження їх капіталу. Результати проведених розрахунків на прикладі 6 європейських країн (Україна, Польща, Казахстан, Грузія, Естонія, Білорусь) за 2001–2014 рр. вказують на те, що: по-перше, найбільш результативними інструментами регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення рентабельності банківського бізнесу є заходи адміністративного характеру та заходи, спрямовані на створення умов якісного правового середовища ведення банківського бізнесу; по-друге, заходи адміністративного характеру є дієвими з точки зору стримування розвитку банківської діяльності, що є актуальним в умовах економічного піднесення та кредитних бумів у країні; по-третє, з метою підтримки банківського бізнесу дієвими слід вважати інструменти індикативного грошово-кредитного регулювання банківської діяльності.

11. Водночас практичні розрахунки вказують на відсутність необхідності у запровадженні диференційованих регуляторних режимів

залежно від форми власності та походження капіталу банку, оскільки відсутні суттєві відмінності впливу різних складових регуляторного механізму банківської діяльності на банки різної форми власності та походження капіталу.

12. Особливої уваги заслуговує формування стратегії регулювання державних банків – незначні відмінності у результативності застосування інструментів індикативного та адміністративного характеру та водночас важливість умов інституційного середовища вказують на необхідність реформування принципів роботи державних банків. Вкрай важливими також є приватизація та переведення державних банків на комерційні засади функціонування або нормативне закріплення за ними пріоритетних цілей соціально-економічного характеру.

Основні положення даного розділу дисертаційної роботи опубліковані автором у роботах [61, 63-64, 69, 83, 86-87, 91, 94, 96, 98, 100, 104, 106].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється у розвитку відомих та розробці нових теоретико-методологічних підходів до регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу.

За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Сучасні тенденції з трансформації системи банківського регулювання та нагляду в світі пояснюються переважно неефективністю діючої регуляторної практики та тривалістю дестабілізаційних процесів внаслідок фінансово-економічної кризи. Світовий досвід вказує на наявність регуляторного циклу, в якому періоди посилення регулювання банківської діяльності супроводжуються його лібералізацією. Конфліктність ключових цілей на будь-якому з етапів циклу регулювання економіки та банківської діяльності зокрема, обумовлює об'єктивну необхідність узгодження економічних інтересів та координації зусиль основних стейкхолдерів банківської діяльності.

2. Під економічним інтересом у банківській діяльності слід розуміти форму прояву економічних відносин, обумовлених функціональним призначенням суб'єкта інтересу в фінансовій системі та спрямованих на отримання ним соціально-економічних вигід від банківської діяльності, що відповідає положенням теорії зацікавлених сторін. Банківська діяльність являє собою сукупність суспільних (пов'язаних із забезпеченням фінансової стабільності), приватних (спрямованих на максимізацію прибутку та мінімізацію ризиків) та інституційних інтересів (пов'язаних із забезпеченням довіри у фінансовій сфері). Сучасна регуляторна практика банківської діяльності спрямована на забезпечення узгодженості переважно суспільних та інституційних інтересів, залишаючи недостатньо врахованими інтереси бізнесу.

3. Концепція узгоджувального регулювання банківської діяльності є сучасним підходом до державного регулювання фінансової сфери, орієнтованим на побудову рівноправних та взаємовигідних відносин між стейкхолдерами банківської діяльності в контексті гармонізації їх інтересів та цілей за рахунок скоординованої співпраці державних органів влади, Ради з фінансової стабільності, власників та топ-менеджменту банків, гармонізації цілей та інструментарію їх досягнення, та який передбачає формування специфічної мети, завдань, принципів та механізму впровадження такого регулювання.

4. Динамічне зростання глобального індексу регуляторного тиску на банківський бізнес (за рахунок підвищення вимог до капіталу та ліквідності банків, вжиття заходів щодо мінімізації системних ризиків, посилення норм щодо культури ведення бізнесу на фінансових ринках, посилення вимог до якості корпоративного управління, звітності та прозорості банків тощо) вимагає детального вивчення існуючих механізмів державного втручання у функціонування банківського бізнесу та наслідків їх застосування.

5. При оцінюванні інтенсивності регулювання банківської діяльності доцільно виокремлювати такі складові регуляторного механізму як функціональну (враховує інструменти грошово-кредитного регулювання банківської діяльності індикативного та адміністративного характеру), організаційну (відображає витратність регуляторних заходів та вимірюється за допомогою витрат на здійснення регуляторної діяльності) та інституційну (характеризує інституційне середовище банківської діяльності через дотримання правових норм та рівень фінансової свободи).

6. З методичної точки зору оцінювання рівня державного втручання у банківський бізнес слід здійснювати за допомогою агрегованого індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності, розрахованого на базі нормалізованих кількісних та якісних оцінок параметрів, що характеризують основні складові регуляторного механізму. Результати проведених розрахунків вказують на зростання інтенсивності регулювання

банківського бізнесу в світі, а також переважання помірною та незначною рівнів державного втручання в банківську діяльність. Крім того, розроблений підхід дозволяє порівняти країни світу за рівнем інтенсивності регулювання банківської діяльності (низький, незначний, помірний, високий), а також формує наукове підґрунтя для використання індикатора у подальших дослідженнях з метою визначення рівня конфліктності інтересів держави та банківського бізнесу, а також розробки регуляторних ініціатив з їх узгодження.

7. Взаємозв'язок між фінансовим і реальним секторами економіки та механізм передачі імпульсів між ними, у тому числі дію регулювання банківської діяльності на економічне зростання, доцільно розглядати не лише за допомогою традиційних для фінансового сектору каналів (ресурсного та кредитного), а й каналів споживання та інвестування. Формалізація напряму каналів впливу регулювання банківської діяльності на економічне зростання та їх дієвості дозволила встановити, що тригером економічного зростання з позиції наслідків банківського регулювання як у довго-, так і короткостроковому горизонті слід вважати інвестиційний канал, в той час як через канал державного споживання в умовах посиленого регулювання банківської діяльності відбувається трансмісія негативних шоків у реальний сектор економіки, а саме виробництво товарів та послуг в країні через скорочення попиту.

8. Дослідження залежності між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та динамікою економічного зростання з метою визначення рівня конфліктності цілей державного регулювання слід здійснювати з урахуванням фактора часу. Результати апробації розробленого методичного інструментарію на даних 22 країн світу за 2001–2014 рр. вказують на варіативність напрямку впливу інтенсивності регулювання банківської діяльності на темпи економічного зростання – зростання індексу IBRR на 1 % призводить до зниження темпів приросту ВВП на душу населення на 19 % на горизонті більше 2 років, та до

зростання на 23 % – в періоді до 2 років, що пояснюється зниженням майбутньої ділової активності в реальному секторі економіки внаслідок підвищення регуляторного тиску.

9. З позиції стимулювання економічного зростання заходів за рахунок інструментів регуляторного впливу слід відзначити пріоритетність заходів регулятора, спрямованих на створення сприятливого бізнес-середовища для банківської діяльності, зокрема дотримання правових норм та фінансової дисципліни, превенцію порушення майнових прав клієнтів, запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також важливість запровадження заходів з наближення засад та принципів функціонування банківського сектору України до міжнародних стандартів, особливо в частині впровадження вимог Базельського комітету. Серед інструментів грошово-кредитного регулювання банківської діяльності дієвим у контексті згладжування економічних дисбалансів можна вважати обов'язкове резервування.

10. Забезпечення фінансової стабільності є також одним із державних інтересів, пов'язаних з регулюванням економічних процесів, окрім економічного зростання. В контексті забезпечення ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес слід враховувати існування факторів-каталізаторів (орієнтація банків на внутрішні джерела фондування та економічне зростання в країні) та факторів-інгібіторів (присутність іноземного капіталу в банківській системі та високий рівень внутрішнього кредитування економіки) ефективності підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес в контексті забезпечення фінансової стабільності, що обґрунтовано за допомогою здійсненого панельного аналізу даних для 23 країн світу, в тому числі України, за 2001–2014 рр. з використанням економетричної моделі з випадковими ефектами.

11. З метою підвищення ефективності регулювання банківської діяльності за критерієм фінансової стійкості, як одного з базових інтересів бізнесу, система показників стійкості фінансового сектору (яка є

традиційною у застосуванні регуляторною та наглядовою практикою більшості країн світу), потребує внесення коригувань, зокрема в частині використання показників витратності банківського бізнесу та якості активів.

12. Діапазон меж інтенсивності регулювання банківської діяльності (у вигляді зони несприятливого та сприятливого його впливу на фінансову стійкість банків) розмежовується значенням агрегованого індикатора інтенсивності регулювання банківської діяльності на рівні 0,53, що підтверджено за допомогою застосування мультифакторної моделі оптимізації інтенсивності регулювання БД в контексті забезпечення фінансової стабільності на макро- та мікрорівні.

13. Прибутковість банківської діяльності, як один із базових інтересів бізнесу, визначається переважно дією внутрішньобанківських факторів, зокрема якістю активів (зростання на 1 % негативно класифікованих кредитів обумовлює зменшення рентабельності активів на 0,44 %) та чисто процентною маржею (її зростання на 1 % обумовлює збільшення рентабельності активів на 0,28 %). Встановлено, що інтенсивність регулювання банківської діяльності є домінантною за ступенем впливу порівняно з макроекономічним середовищем банків, що підкреслює важливість національної стратегії регулювання банківської діяльності для розвитку банківського бізнесу країни.

14. За результатами застосування узагальненого методу найменших квадратів для визначення релевантності факторів прибутковості банківської діяльності обґрунтовано наявність суттєвого позитивного впливу на прибутковість банківського бізнесу державної підтримки у вигляді участі держави у структурі власності банку, в той час як розмір активів банку має позитивний ефект лише в стабільний період, а присутність іноземних власників – у кризовий.

15. У контексті гармонізації інтересів держави та бізнесу із забезпечення прибутковості банківської діяльності найбільш результативними інструментами регулювання банківської діяльності є

заходи адміністративного характеру (з точки зору стримування розвитку банківської діяльності, що є актуальним в умовах економічного піднесення та кредитних бумів в країні) та заходи, спрямовані на створення умов якісного правового середовища ведення банківського бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азрилиян А. Н. Новый экономический словарь : 10000 терминов / ред. А. Н. Азрилиян. – 2-е изд., доп. – М. : Институт новой экономики, 2007. – 1088 с.
2. Айвазян, С. А. Прикладная статистика и основы эконометрики. Учебник для вузов / С. А. Айвазян, В. С. Мхитарян. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 1022 с.
3. Аналітична записка «Уроки банківської кризи 2008-2009 років і шляхи стратегічної трансформації банківської галузі України». [Електронний ресурс] // Бізнес журнал BIZKIEV.–Режим доступу : <http://bizkiev.com/content/view/1091/205>
4. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011.– 504 с. – (Інституційні засади розвитку банківської системи України)
5. Арутюнян, Р. Р., Арутюнян, С. С., Ітигіна, О. В. Механізм взаємодії та співвідношення реального і фінансового секторів економіки / Р. Р. Арутюнян, С. С. Арутюнян, О. В. Ітигіна // Вісник соціально-економічних досліджень, 2009. – №35. – С. 298-304.
6. Базилевич В.Д., Ильин В.В. Метафизика экономики: Монография / В.Д. Базилевич, В.В. Ильин. – 2-е изд. испр. и доп. – К.: Знання; М.: Рыбари, 2010. – 925 с.
7. Балдич Н. Державне гарантування вкладів та проблеми асиметричності інформації в банківському секторі / Н. Балдич // Вісник Національної академії державного управління. – 2009. – Вип. 4. – С. 55-63.
8. Банківська справа: підручник / [І.О Лютий., А.С. Криклій, В.І. Міщенко та ін.] / За заг. ред. І.О. Лютого – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 384 с.

9. Банківські операції [Мищенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренєва О.Г.]: Підручник. – 2-ге видання перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 796 с.
10. Барановський О. І. Стійкість банківської системи / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75 – 81.
11. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75–87.
12. Барановський, О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7 – 26.
13. Баскова, М. К. Экономические интересы и их взаимодействие: региональный аспект / М. К. Баскова. – Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та, 1991. – 104 с.
14. Батрименко В. В. Організаційно-правові та монетарні засоби державної політики стабілізації банківської системи в умовах світової економічної кризи [Електронний ресурс] / В. В. Батрименко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності – 2009. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Traeiv/2009/63.pdf
15. Башнянин, Г. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність) : терміни, поняття, персоналії : навчальний словник-довідник / Г. І. Башнянин. – 2-ге вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія, 2007. – 688 с.
16. Белінська, Я. В. Механізм забезпечення фінансової стабільності: структура, інструменти, напрями розвитку / Я. В. Белінська, В. П. Биховченко // Стратегічні пріоритети. – 2012. - № 1 (22). – С. 72 – 84.
17. Белова, І. В. Визначення фінансової стабільності України / І. В. Белова, С. В. Башлай // Вісник Національного банку України. – 2013. - № 7. – С. 25 – 31.

18. Большая советская энциклопедия / гл. ред. С. И. Вавилов. – 2-е изд. – М., 1950. – 656 с.
19. Большая универсальная энциклопедия. В 20 томах. Т.7. ЗАС-КАМ. М.: АСТ :Астрель, 2010. – 797 с.
20. Большой экономический словарь. 25 000 терминов / ред. А. Н. Азрилиян. – 6-е изд., доп. – М. : Ин-т новой экономики, 2004. – 1376 с.
21. Большой Энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.vedu.ru/BigEncDic/enc_searchresult.asp?S=49098. – 25.12.2010. – Заглавие с экрана.
22. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / ред. С. Ю. Солодовников. – Минск : Минская фабрика цветной печати, 2002. – 1008 с.
23. Борисюк, Н. К. Некоторые вопросы теории и практики регулирования рыночного хозяйства / Н. К. Борисюк // Вестник ОГУ, 2006. – №1 / Январь. – Том 1. – С. 122-127.
24. Бродская, Т. Г. , Видяпин, В. И., Журавлева, Г. П. Экономическая теория : Учебное пособие / Т. Г. Бродская, В. И. Видяпин, Г. П. Журавлева. – М.: Издательство: ИД РИОР, 2008. – 210 с.
25. Бус О.Б. Особливості організації банківського нагляду, контролю та регулювання в зарубіжних країнах / О.Б. Бус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.. 19.2. С. 163-172.
26. Валивач Е. Д. Некоторые проблемы экономических интересов при социализме // Экономические науки. 1970. №5. С. 38-43
27. Валовий внутрішній продукт за 2001-2015 рр. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
28. Варваренко, Г. До питання визначення поняття «фінансова стабільність» [Текст] / Г.О. Варваренко, В.В. Сінельник // Збірник

- наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - №1.- 2009. – С. 52-61.
29. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України. - 2-ге вид. - К.: НІОС, 2004.
 30. Васильев, В. А. Социальные интересы: единство и многообразие / В. А. Васильев // Социально-политический журнал. – 1995. – №3. – С. 83
 31. Васюренко О. В. Моделі оцінки банківської діяльності для забезпечення стабільності банківської системи: монографія / О. В. Васюренко, О. М. Тридід, Г. М. Азаренкова та ін. – К. : УБС НБУ, 2010. – 322 с.
 32. Васькович, Н., Гурова Е., Поляков К. Л. Регрессионная модель панельных данных с однофакторной случайной составляющей. / Н. Васькович, Е. Гурова, К. Л. Поляков// «Математические модели экономики».Сборник научных трудов, М. МИЭМ, 2002 г. – 266 с.
 33. Верников, А. В. Рыночная доля банков с государственным участием в России [Текст] / А. В. Верников // MPRA Paper No.17897, University Library of Munich, October 2009.
 34. Визер Ф. Теория общественного хозяйства / Ф. Визер // Австрийская школа в политической экономии. – М. : [б. и.], 1992. – 256 с.
 35. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму: фірми, маркетинг, укладання контрактів. – К.: АртЕк, 2001.
 36. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин, Т.Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
 37. Вовченко Н.Г. Влияние процессов финансовой глобализации на трансформацию финансовой системы России: Дисс. На соискание д.э.н. — Ростов н/Д , 2006.
 38. Гегель, Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук / Г.В.Ф. Гегель. – Т. 1. Наука логики. – М.: Мысль, 1974. – 452 с.

39. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / Геєць В. М. ; НАН України ; Інститут економіки та прогнозування НАН України. – К., 2009. – 864 с.
40. Гельвеций, К. О человеке. Его умственных способностях и его воспитании / К. Гельвеций. – М.: СОЦЭКГИЗ, 1938. – 571 с.
41. Герасимович, А. М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
42. Глушкова, Е. А. Границы государственного сектора в банковской системе // Банковское дело, 2009, №8, стр. 34-37
43. Гобсон Дж. А. Эволюция современного капитализма. – СПб., 1898. 17. Джевонс В. С. Политическая экономия: Пер. с англ. – СПб., 1905.
44. Гончарова, А. Н. Проблема согласования общественных и личных интересов в процессе построения гражданского общества : монография / А. Н. Гончарова. – Красноярск: Краснояр. гос. ун-т, 2001. – 160 с.
45. Гриньова В. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / В. М. Гриньова, М. М. Новикова. – Х. : ІНЖЕК, 2004. – 756 с
46. Громадская, О. С. Институциональные интересы коммерческих банков Российской Федерации / О. С. Громадская // Экономические науки, 2010. – Т. 69. – №8. – С. 46-49.
47. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. Ф. Кононенко, О. В. Грицак, Т. В. Костіна [та ін.]. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2011. – 360 с.
48. Грязнова, А. Г., Чечелева Т. В. Экономическая теория / Под ред. Грязновой А. Г., Чечелевой Т. В. – Москва.: "Экзамен", 2005. – 592 с.
49. Гуляева Л. П. Банки в системі розширеного відтворення ВВП : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.01 «економічна теорія та історія економічної думки» / Гуляева Людмила Петрівна – Київ, 2008. – 23 с.

50. Гуц, А. К. Глобальная этносоциология [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.univer.omsk.su/MEP/ch7st.win.htm>.
51. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество. – М.: Прогресс, 1969.
52. Делмон Дж. Государственно-частное партнерство в инфраструктуре : практическое руководство для органов государственной власти / Джеффри Делмон [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ppiaf.org/ppiaf/sites/ppiaf.org/files/publication/Jeff%20Delmon_PPP_russian.pdf. – 25.12.2010. – Заглавие с экрана.
53. Державне регулювання економіки : навч. посібник / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
54. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
55. Державне регулювання економіки: Навч. посібник /СМ. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. - Вид. 2-ге, доопрац. і допов. - К.: КНЕУ, 2004.
56. Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства : постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2011 р. № 384. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=384-2011-%EF>. – 27.04.2011. – Назва з екрана
57. Дзюблюк О. В. Банківські операції: підручник / за ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
58. Діденко О. М. Аналіз моделей прогнозування криз в банківській системі / О. М. Діденко // Сталий розвиток економіки. – 2011. – Випуск 5'2011(8). – С. 273–275.
59. Діденко О. М. Банківські інновації як сучасна концепція розвитку вітчизняних банків / О. М. Діденко // Наука й економіка. – 2011. – Випуск 4(24). – С. 16–19.

60. Діденко О. М. Вітчизняний ринок банківських депозитів: сучасний стан та основні тенденції розвитку / О. М. Діденко // Економічний вісник університету. – 2012. – Випуск 19/2. – С. 187–189.
61. Діденко О. М. Вплив інтенсивності регулювання банківської діяльності на прибутковість банківської системи країни / О. М. Діденко // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 219–225.
62. Діденко О. М. Вплив міжнародних фінансових інститутів на стабільність банківської системи / О. М. Діденко // Актуальні проблеми економіки та фінансів : збірник тез наукових робіт III Міжнародної науково-практичної конференції (31 серпня 2015 року). – Київ – Санкт-Петербург – Відень : Фінансово-економічна наукова рада, 2015. – С. 16–19.
63. Діденко О. М. Гармонізація інтересів держави та бізнесу при регулюванні банківської діяльності: теорія, світовий та вітчизняний досвід : монографія / О. М. Діденко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 280 с.
64. Діденко О. М. Державна підтримка банківської системи шляхом отримання контролю над банками: переваги та недоліки / О. М. Діденко // Актуальні проблеми економіки і управління в сучасних соціально-економічних умовах : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (2–3 жовтня 2012 року). – Дніпропетровськ, 2012. – С. 198–200.
65. Діденко О. М. Державно-приватне партнерство в контексті антикризового регулювання в економіці / О. М. Діденко, Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко // Держава, підприємства та банки в системі антикризового управління : монографія / за ред. д.е.н., проф. Т. А. Васильєвої, к.е.н. О. Б. Афанасьєвої. – Суми : “Ярославна”, 2013. – С. 59–75.

66. Діденко О. М. Еволюція банківського нагляду на основі системи оцінки ризиків / О. М. Діденко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 10'2012 (36). – С. 225–227.
67. Діденко О. М. Еволюція поглядів на сутність економічних інтересів / О. М. Діденко // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 11/2. – С. 79–83.
68. Діденко О. М. Економічна природа та сутність депозитних ризиків банку / О. М. Діденко, О. Б. Афанасьєва // Управління ризиками банків : монографія у 2-х томах. Т. 1. Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 221–229.
69. Діденко О. М. Забезпечення інтересів держави при регулюванні діяльності банків з розгалуженою філіальною мережею / О. М. Діденко, О. Б. Афанасьєва // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – Випуск 41. – 2015. – С. 81–90.
70. Діденко О. М. Індикатори оцінки інтенсивності регулювання банківської діяльності в країні / О. М. Діденко // Інноваційна Економіка. – 2015. – № 3. – С. 216–223.
71. Діденко О. М. Іноземний капітал в банківській системі України: основні тенденції в посткризовий період / О. М. Діденко // Економічний форум. – 2012. – № 4. – С. 315–319.
72. Діденко О. М. Інтеграційні процеси в банківській системі України / О. М. Діденко // Перспективи створення сильної економіки для сучасної України : збірник тез економічної наукової інтернет-конференції (12 жовтня 2011 р.). – Тернопіль, 2011. – С. 87–89.
73. Діденко О. М. Інтенсивність регулювання банківської діяльності та фінансова стійкість банків: теоретичні та практичні аспекти взаємозв'язку / О. М. Діденко // Ефективна економіка. – 2014. – № 8. –

Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4940>. – Назва з екрану.

74. Діденко О. М. Ключові індикатори фінансової стабільності / О. М. Діденко // Наукові здобутки на шляху до вдосконалення економіки країни : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (7–8 серпня 2015 року). – Дніпропетровськ : НО “Перспектива”, 2015. – С. 48–53.
75. Діденко О. М. Корпоративна соціальна відповідальність як невід’ємна складова функціонування сучасного банку / О. М. Діденко // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 1 (36). – С. 14–18.
76. Діденко О. М. Макроекономічні умови та тренди розвитку банківського бізнесу в Україні / О. М. Діденко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8’2012 (34). – С. 228–230.
77. Діденко О. М. Моделі прогнозування системних банківських криз / О. М. Діденко // Динамікатана сьвременната наука – 2012: матеріали за VIII міжнародна научна практична конференция (17–25 юли 2012). – София, 2012. – С. 5–7.
78. Діденко О. М. Наглядові аспекти узгодження інтересів держави та банків в Україні / О. М. Діденко // Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 грудня 2013 року). – Херсон : Видавничий дім “Гельветика”, 2013. – С. 184–185.
79. Діденко О. М. Напрямки та інструменти регулювання банківської діяльності з позиції забезпечення стабільності банківської системи / О. М. Діденко // Науково-економічний розвиток: менеджмент, фінанси та аудит : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 липня 2015 року). – Київ : ГО “Київський економічний науковий центр”, 2015. – С. 77–79.
80. Діденко О. М. Нормативно-правові аспекти узгодження інтересів банків та держави / О. М. Діденко // Управління соціально-економічним розвитком держави, регіону, підприємства: матеріали

- Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (04.11 – 04.12.2013). – Полтава, 2013. – С. 15–16.
81. Діденко О. М. Обґрунтування доцільності впровадження банківських інновацій / О. М. Діденко // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : збірник тез доповідей та виступів VI Міжнародної науково-практичної конференції (20–21 жовтня 2011 року) / Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України. – Черкаси, 2011. – С. 55–56.
82. Діденко О. М. Орієнтація на оцінку ризиків як основна тенденція розвитку банківського нагляду в Україні / О. М. Діденко // *Dynamika naukowych Badan – 2012: material VIII miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (07–15 lipca 2012 roku)*. – Przemysl, 2012. – P. 8–10.
83. Діденко О. М. Особливості організаційно-аналітичного забезпечення управління ефективністю бізнесу в банках / О. М. Діденко // *Ефективна економіка*. – 2012. – № 8. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1338>. – Назва з екрану.
84. Діденко О. М. Особливості процесів злиття та поглинання банків / О. М. Діденко // *Проблеми системного підходу в економіці*. – 2011. – № 3. – Режим доступу : http://archive.nbuiv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Didenko_311.htm. – Назва з екрану.
85. Діденко О. М. Особливості узгодження інтересів держави та спеціалізованих банків / О. М. Діденко // *Вісник соціально-економічних досліджень*. – 2013. – № 4. – С. 229–233.
86. Діденко О. М. Оцінювання зв'язку між інтенсивністю регулювання банківської діяльності та прибутковістю окремих банків / О. М. Діденко // *Бізнес-інформ*. – 2015. – № 7. – С. 241–247.
87. Діденко О. М. Підвищення капіталу банків України як важливий інструмент забезпечення стабільності вітчизняної банківської системи /

- О. М. Діденко // Фінансова безпека та економічне зростання: домогосподарство, підприємство, регіон, держава : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (6–7 жовтня 2011 року) / Полтавський університет економіки і торгівлі. – Полтава, 2011. – С. 44–46.
88. Діденко О. М. Податкові аспекти узгодження інтересів банків та держави / О. М. Діденко // Формування стратегії науково-технічного, екологічного і соціально-економічного розвитку суспільства : матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (5–6 грудня 2013 р.). – Тернопіль, 2013. – Режим доступу : http://confiapv.at.ua/publ/konf_5_6_12
89. Діденко О. М. Посткризове реформування регулювання банківської діяльності в Україні / О. М. Діденко // Економічний аналіз. – 2012. – Випуск 11 (1). – С. 347–349.
90. Діденко О. М. Проблеми капіталізації банківської системи України / О. М. Діденко // Економічний простір. – 2011. – № 53. – С. 132–137.
91. Діденко О. М. Проблеми та перспективи функціонування спеціалізованих банків в Україні / О. М. Діденко // Економічні механізми стимулювання соціально-економічного розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 листопада 2013 року). – Ужгород, 2013. – С. 88–89.
92. Діденко О. М. Проблеми узгодження інтересів комерційних банків та держави / О. М. Діденко // Наука й економіка. – 2013. – № 4. – Частина 1. – С. 60–64.
93. Діденко О. М. Прогнозування системних банківських криз як важливий інструмент підтримки фінансової стабільності банківської системи / О. М. Діденко // Вісник Бердянського університету менеджменту та бізнесу. – 2012. – № 3 (19). – С. 152–155.
94. Діденко О. М. Регіональні аспекти функціонування банківської системи України / С. В. Леонов, О. В. Котляревський, О. М. Діденко // Соціально-

- економічна мотивація інноваційного розвитку регіону : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет. – 2012. – С. 321–328.
95. Діденко О. М. Регулювання банківської діяльності у посткризовий період / О. М. Діденко // Міжнародна банківська конкуренція : теорія і практика : збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 травня 2012 р.) : у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – Т. 2. – С. 42–44.
96. Діденко О. М. Розвиток філіальної мережі банку в контексті узгодження інтересів держави та банків / О. М. Діденко // The genesis of genius. – 2015. – № 1. – С. 68–71.
97. Діденко О. М. Світовий досвід проведення стрес-тестування банківських систем / О. М. Діденко // Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (20–21 жовтня 2011 року). – Тернопіль, 2011. – С. 158–159.
98. Діденко О. М. Специфічні особливості банківського бізнесу як об’єкта оцінки // Вартість банківського бізнесу : монографія / [А. О. Єпіфанов, С. В. Леонов, Й. Хабер та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук С. В. Леонова. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”. – 295 с. – С. 75–77.
99. Діденко О. М. Стрес-тестування банківських систем як сучасний метод прогнозування банківських криз / О. М. Діденко // Бізнес-Навігатор. – 2011. – № 26. – С. 112–117.
100. Діденко О. М. Сучасні тенденції та проблеми розвитку банківського бізнесу в Україні / О. М. Діденко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.) / Державний

- вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 63–64.
101. Діденко О. М. Теоретичне дослідження науково-методичних підходів до дослідження сутності поняття “економічний інтерес” / О. М. Діденко // Демократичне врядування. – 2013. – № 12. – Режим доступу : <http://lvivacademy.com/visnik12/fail/Didenko.pdf>. – Назва з екрану.
102. Діденко О. М. Теоретичні та методичні засади виявлення умов, які стимулюють та дестимулюють підвищення регуляторного тиску на банківський бізнес в контексті забезпечення фінансової стабільності / О. М. Діденко // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4939>. – Назва з екрану.
103. Діденко О. М. Узгодження інтересів вітчизняного та іноземного інвестора в банківській системі України / О. М. Діденко // Пріоритети розвитку економіки України та інших країн : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (29–30 листопада 2013 р.). – Чернігів : Видавничий дім “Гельветика”, 2013. – С. 172–173.
104. Діденко О. М. Узгодженням інтересів держави та фінансово-кредитних посередників в контексті управління проблемною заборгованістю / О. М. Діденко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 9. – Частина 2. – С. 51–54.
105. Діденко О. М. Управління достатністю капіталу банку / О. М. Діденко, О. О. Котенко та ін. // Управління ризиками банків : монографія у 2-х томах. Т. 2. Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 163–177.
106. Діденко О. М. Формування організаційно-аналітичного підґрунтя управління ефективністю банківського бізнесу / О. М. Діденко // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України в

- умовах фінансової нестабільності : матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (2012). – Тернопіль, 2012. – С. 102–105.
107. Діденко О. М. Інструментарій встановлення взаємозв'язку між регулюванням ринку банківських послуг та динамікою економічного зростання країни / О. М. Діденко // Вісник Української академії банківської справи. – 2015. – № 1 (38). – С. 93–101.
108. Довгань, Ж. М. Банківський нагляд в контексті забезпечення фінансової стійкості банківської системи України [Електронний ресурс] / Ж. М. Довгань // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 1. – С. 252-259.
109. Дьяконова, И. И. Трансформация моделей государственного регулирования в контексте изменений национальных экономических систем: последние тенденции [Текст] / И. И. Дьяконова, И. В. Лопаткина // Вісник Харківського національного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. Серія Економічні науки. – Харків, 2012. – Вип. 126 – С. 19-38.
110. Економічна криза в Україні: наслідки та ефективність антикризової політики [Електронний ресурс]. – К. : Центр економічного розвитку, 2009. – 45 с. – Режим доступу : <http://c-e-d.info/img/pdf/InformBul.pdf>
111. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева ; Нац. академія управління. – К. : НАУ, 2010. – 232 с.
112. Жуковська Х., Жуковський М. Наявність і значення державного капіталу в банківській системі Польщі / Х. Жуковська, М. Жуковський // У кн.: Еволюція банківської системи Польщі / За ред. М. Жуковського. – Видавництво університету Марії Кюрі-Склядовської, Люблін, 2006. – 335 с.
113. Закон України «Про банки та банківську діяльність»: Закон України № 2121-III від 07.12.2000 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 5-6, ст.30.

114. Заруцька О. П. Банківський нагляд з використанням структурно-функціонального аналізу: теорія, світовий і вітчизняний досвід : монографія / О. П. Заруцька. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2013. – 379 с.
115. Зинченко, Г. И. Экономические интересы и стимулы в сельском хозяйстве / Г. И. Зинченко. – М.: Мысль, 1972. – 294 с.
116. Исаев, В. В. Общая теория социально-экономических систем: Учеб. пособие / В. В. Исаев, А. М. Немчин. – СПб.: Бизнес-пресса, 2002. – 176 с.
117. Іванова, О. Ю., Чечетова-Терашвілі, Т. М. Оцінка дієвості дерегуляційних процесів в Україні / О. Ю. Іванова, Т. М. Чечетова-Терашвілі // БІЗНЕСІНФОРМ, 2014. – № 1. – С. 47-51.
118. Івасів І. Б. Управління вартістю банку: Монографія. – К.:КНЕУ, 2008. – 288.
119. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / [С.В.Степаненко, С.Н.Антонюк, В.М.Фещенко, Н.О.Тимочко] ; за ред. проф. С.В.Степаненка. – К.: КНЕУ, 2010. – 743 с.
120. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
121. Історія економічних учень:підручник:у 2 ч. / В. Д. Базилевич, П. М . Леоненко, Н. І. Гражевська, Т. В. Гайдай; за ред. В. Д. Базилевича. - 4.1. - 2-ге вид., випр. - К.:Знання, 2005. - 567 с.
122. Каллаур, П. Формирование системы мониторинга и оценки финансовой стабильности Республики Беларусь [Текст] / П.В. Каллаур // Банкаускій веснік.- 2008.- №6.- С. 4-8.
123. Калмычкова, Е. Н., Розанова, Н. М. Деррегулирование, приватизация и развитие конкуренции / Е. Н. Калмычкова, Н. М. Розанова // Экономический вестник Ростовского государственного университета, 2004. – Том 2, №1. – С. 136-143.
124. Кальсин, Е.А. Экономические интересы и налоговая мотивация в системе государственного регулирования экономики [Электронный

- ресурс] / Е. А. Кальсин // Электронный журнал «Теоретическая экономика», 2012. – №1. – Режим доступа : <http://www.theoreticaleconomy.info/articles/517.pdf>. – Заглавие с экрана.
125. Каманкин В. П. Экономические интересы развитого социалистического общества. – М.: Мысль, 1978. – 296 с.
126. Канапухин, П. А., Хаустов, Ю. И. Система экономических интересов и их роль в мотивационном механизме / П. А. Канапухин, Ю. И. Хаустов // Вестник ВГУ, Серия: Экономика и управление, 2004. – №2. – С. 11-21.
127. Карчева Г. Т. Системний аналіз прибутковості діяльності банків України / Г. Т. Карчева // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2015. – №9. – С. 308-313.
128. Карчева Г. Т. Системно-синергетичний підхід до розвитку банківських систем в умовах фінансової нестабільності / Г. Т. Карчева // Проблеми економіки. – 2015. – №3. – С. 201-207.
129. Кашпрук Ю.А. Міжнародний досвід реформування банківських систем у розвинених країнах світу / Ю.А. Кашпрук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип.. 20.3. – С. 150-156.
130. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс; пер. с англ. проф. Н. Н. Любимова ; под ред. д.э.н., проф. Л. П. Курякова. – М.: [б. и.], 1999. – 340 с.
131. Кене Ф. Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкгиз, 1960. – 551 с.
132. Кенэ, Ф. О торговле / Ф. Кенэ. – 1757.
133. Киселев, В. И. Взаимодействие власти и бизнеса: конфликтологический аспект [Электронный ресурс] / В. И. Киселев. – Режим доступа : <http://teoria-practica.ru/-7-2013/politics/kiselev-v.pdf>. – Заглавие с экрана.
134. Климова В. М. Шляхи підвищення прибутковості банків у кризових умовах / В. М. Климова, І. Є. Семенча // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка».

135. Ковалева, Т. Ю. Проблема институциональной неэффективности в развитии интеллектуального предпринимательства / Т. Ю. Ковалева // Вестн. УГТУ-УПИ, 2009. – №4. – С. 26-36.
136. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
137. Коваленко М. М. Держава та актуальні проблеми банківської системи України [Електронний ресурс] / М. М. Коваленко // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. - № 1 (39). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/2/04.pdf>
138. Коваленко Ю. М. Канали впливу фінансового сектора на економічне зростання [Електронний ресурс] / Ю. М. Коваленко. – Режим доступу : http://ir.asta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/101/1/071_IR.pdf.
139. Коваленко, В. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи / В. Коваленко, Ю. Гаркуша // Вісник Національного банку України. – 2013. - № 7. – С. 35 – 40.
140. Козюк, В. Незалежність центральних банків після глобальної фінансової кризи: "сіра зона статус-кво" / В. Козюк // Вісник Національного банку України. - 2015. - № 2. - С. 16-25.
141. Колеников, С. О. Прикладной эконометрический анализ в статистическом пакете Stata/ С. О. Колеников. / Часть II. / # КЛ/2001/003. – М.: Российская экономическая школа, 2001. – 46 с. (Рус.)
142. Колодізев О. М. Забезпечення стабільності банківської системи на основі підвищення ефективності управління капіталізацією вітчизняних банків / О. М. Колодізев, В. О. Лесик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2012_1/32_03_01.pdf

143. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрану.
144. Корогодін І.Т. Соціально-трудова система: питання методології і теорії / І.Т. Корогодін : монографія. – М.: ПАЛЕОТИП, 2005. – 209 с.
145. Костюк, О. М. Методологічні засади формування механізму корпоративного управління в банках: міжнародний досвід [Текст] / О. М. Костюк, О. В. Костюк // Вісник Дніпропетровського університету, 2010. - № 10. - Вип. 2. - С. 46 - 53.
146. Костюченко О. Санаційний банк в Україні: проблеми правового регулювання / О. Костюченко, Я. Малихіна // Форум права. – 2011. № 4. – С. 410-415
147. Коуз, Р. Фирма, ринок и право / пер. с англ. Б. Пинскера. – М.: Дело ЛТД, 1993. – 192 с.
148. Кравченко, А. И. Трудовые организации: Структура, функции, поведение / А. И. Кравченко. – М.: Наука, 1991. – 240 с.
149. Кузнецова А. Я. Реструктуризація банківської системи в Україні [Текст] : монографія / А. Я. Кузнецова, О. В. Невмержицька, А. В. Лазня ; Ун-т банк. справи Нац. банку України (м. Київ). - Київ : УБС НБУ, 2014. - 215 с.
150. Кундакчян, Р. М. Система экономических интересов среднего класса в концепции повышения качества жизни населения / Р. М. Кундакчян // Евразийский международный научно-аналитический журнал «Проблемы современной экономики», 2010. – №3 (35). – С. 8-16.
151. Кэри Г. Ч. Руководство к социальной науке. – СПб., 1869.
152. Ламетри Ж. О.Сочинения / Общ. ред., предисл. и примеч. В.М. Богуславского. –2-е изд. – М.: Мысль, 1983. – 509 с.

153. Лаптев С.М. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід): навч. Посібник / С.М. Лаптев, М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов, О.С. Лобань. – К. : ВД "Професіонал". – 2004. – 320 с.
154. Ленин В.И. Полное собрание починений / В.И. Ленин. – М.: Политиздат, 1966. – 1974.
155. Леонтьев В. В. Современное значение экономической теории Маркса // Экономическое эссе. Теории, исследования, факты и политика. – М.: Политиздат, 1990.
156. Леонов, С. В. Соціально-відповідальний бізнес як фактор розвитку місцевої громади [Текст] / С. В. Леонов, А. С. Ласукова // Місцевий розвиток за участі громади : монографія : у 2 т. Т. 2. Інституційні та прикладні аспекти управління місцевим розвитком, орієнтованим на громаду / [за заг. ред. Ю. М. Петрушенка]. – Суми : Університетська книга, 2014. – С. 245-253
157. Линников А.С. Правовое регулирование банковской деятельности и банковский надзор в Европейском союзе. – М. : Статут, 2009. – 190 с.
158. Лисенок О. В. Методологія формування прибутковості банків / О. В. Лисенок // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2014. – Вип. 1(28). – С. 184-199.
159. Лист Ф. Национальная система политической экономии // 25 ключевых книг по экономике. – М.: Изд-во «Урал-ЛТД»,1999.
160. Лобозинська, С. М. Методологічні аспекти дослідження державного регулювання банківської системи в контексті світової та вітчизняної світової думки [Текст]/ С. М. Лобозинська // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів: НЛТУ України. – 2007. – Вип.17.6. – С. 180-187.
161. Логунов, В. Н. Информационные основы потребительского поведения / В. Н. Логунов. – Воронеж: ВГТА, 1999. – 202 с.
162. Ломачинська, І. А., Кравцова, А. О. Вплив конвергенції фінансового та реального секторів на розвиток національної економіки України / І. А.

- Ломачинська, А. О. Кравцова // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова, 2012. – Т. 17, Вип. 2. – С. 139-146.
163. Луняков, О. В. Формирование, анализ и регулирование дисбалансов в финансовом секторе экономики Украины: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. екон. наук: 08.00.08 / О. В. Луняков ; ДВНЗ "УАБС НБУ" - Суми : [Б. В.], 2013. - 482 с.
164. Макаренко, М. Основні напрями підвищення ефективності монетарного регулювання в Україні [Текст] / М. Макаренко, К. Жулінська // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : матеріали XVI Міжнародної наук.-практ. конференції (24-25 трав. 2011 р.). - 2011. - С. 187-188.
165. Мальтус Т. Опыт о законе народонаселения // Антологія економічної класики: В 2 т. Т. 2 – М.: МП „Еконов”, 1993.
166. Маркс, К., Энгельс, Ф. Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – Т. 1. – 792 с.
167. Марцев, О. С. Совершенствование регулирования как инструмент обеспечения устойчивости банковского сектора / О. С. Марцев // Вестник Челябинского государственного университета. 2010. – № 2 (183). Экономика. – Вып. 23. – С. 34–36.
168. Марцинкевич, В. И. США: человеческий фактор и эффективность экономики / В. И. Марцинкевич. – М.: Наука, 1991. – 240 с.
169. Маршалл А. Принципы экономической науки: В 3 т. Т.1. / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1993. – 415 с.
170. Маховикова, Г. А., Гукасян, Г. М., Амосова, В. В. Экономическая теория : учебник / Г. А. Маховикова, Г. М. Гукасян, В. В. Амосова. – М.: Эксмо, 2011. – 890 с.
171. Мацкевіч М. Міжнародні стандарти відкритості та прозорості громадських фінансів в законодавстві та практиці України. Спроба

- оцінки / М.Мацкевіч, Е.Маліновська- Місьонг, В.Місьонг та ін. – Варшава, 2003. –46 с.
172. Медведкіна Є. Трансформація національного банківського сектору України в умовах посткризової безпеки / Є. Медведкіна // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2011. - № 3. – С. 24-29
173. Мельник П. В., Тарангул Л. Л, Гордей О. Д. Банківські системи зарубіжних країн: підручник. Алерта, Центр учбової літератури 2010 р. – 586 с.
174. Менгер К. Основания политической экономии // Австрийская школа в политической экономии: Сборник / К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Визер – М.: Экономика, 1992. – С. 31 – 242.
175. Менгер, К. Основания политической экономии / К. Менгер // Избранное. – М.: Территория будущего, 2005. – С. 132.
176. Методологические проблемы экономической науки / Под ред. И. И. Кузьминова. – М. : Мысль, 1967. – 381 с.
177. Мизес Л. Бюрократия. Запланированный хаос. Антикапиталистическая ментальность. – М., 1993
178. Мизес Л. Социализм. Экономический и исторический анализ. – М.: Прогресс, 1984.
179. Милль Дж. С. Основы политической экономии и некоторые аспекты их приложения к социальной философии: В 3 т. – Т. 1. – М.: Прогресс, 1980. – 495 с.
180. Милль, Дж. Основания политической экономии с некоторыми применениями к общественной философии / Милль Джон Стюарт ; пер. с последнего англ. изд. Остроградской Е. И. ; под ред. О. И. Остроградского ; Южно-Русское Книгоизд-во Ф. А. Иогансона. – Киев : Харьков : Тип. И. И. Чоколова, 1896. – [2], 866, XVII с.
181. Митчелл У. Экономические циклы. Проблема и её постановка. – М.; Л., 1930.

182. Михайлов, А. М. Проблемы реализации экономических и институциональных интересов собственников факторов производства: монография / А. М. Михайлов. – М.: Экономические науки, 2006. – 232 с.
183. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору [Текст] / В. Міщенко, А. Незнамова // Вісник НБУ. - 2011. -. № 1. - С. 409.
184. Міщенко, В. Методологічні засади запровадження макропруденційного регулювання та нагляду / В. Міщенко, А. Крилова // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 3. – С. 12 – 15.
185. Моисеев С. Банки: до выздоровления далеко [Электронный ресурс] / С. Моисеев . - Режим доступа : http://slon.ru/economics/banki_do_vyzdorovleniya_daleko-87499.xhtml?PRINT=y
186. Мочерний С. Економічна енциклопедія : енциклопедія / ред. С. В. Мочерний. – К. : Тернопіль Академія, 2000. – 864 с.
187. Набок, Р. М. Оцінка концентрації іноземного капіталу у банківській системі України [Текст] / Ю. С. Серпенінова, Р. М. Набок // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2011. – Вип. 32. - С. 41–50.
188. Небава М.І. Теорія макроекономіки. Навч. посіб. — К.: Слово, 2005. — 536 с.
189. Ойкен В. Основы национальной экономики. – М.: Экономика, 1996.
190. Офіційний інтернет-сайт Світового банку. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>
191. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

192. Офіційний сайт Цетрального банку Білорусі — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.nbrb.by/>
193. Офіційний сайт Цетрального банку Бразилії — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.bcb.gov.br/pt-br/paginas/default.aspx>
194. Офіційний сайт Цетрального банку Великобританії — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/Pages/home.aspx>
195. Офіційний сайт Цетрального банку Грузії — [Електронний ресурс]. —
Режим доступу: <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=2>
196. Офіційний сайт Цетрального банку Естонії— [Електронний ресурс]. —
Режим доступу: <http://www.eestipank.ee/>
197. Офіційний сайт Цетрального банку Індії — [Електронний ресурс]. —
Режим доступу: http://www.rbi.org.in/scripts/BS_ViewBulletin.aspx?Id=10964
198. Офіційний сайт Цетрального банку Канади — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.bank-banque-canada.ca/index.html>
199. Офіційний сайт Цетрального банку Малайзії — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.bnm.gov.my/>
200. Офіційний сайт Цетрального банку Нігерії — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.cenbank.org/>
201. Офіційний сайт Цетрального банку Нідерландів— [Електронний ресурс]. —
Режим доступу: <http://www.dnb.nl/index.htm>
202. Офіційний сайт Цетрального банку Польщі — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.nbp.pl/>
203. Офіційний сайт Цетрального банку США — [Електронний ресурс]. —
Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov/>
204. Офіційний сайт Цетрального банку Філіпін — [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://www.bsp.gov.ph/>
205. Офіційний сайт Цетрального банку Чилі — [Електронний ресурс]. —
Режим доступу: <http://www.bcentral.cl/index.asp>

206. Офіційний сайт Центрального банку Казахстану — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nationalbank.kz/?&switch=kazakh>
207. Офіційний сайт Центрального банку Німеччини. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bundesbank.de/Navigation/DE/Home/home_node.html
208. Офіційний сайт Центрального банку Російської Федерації — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cbr.ru/>
209. Панасенко Г. Основні напрями забезпечення стабільності банківської системи України на шляху інтеграції у світовий фінансовий простір [Електронний ресурс] / Г. Панасенко. — Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=39082
210. Парето В. Учебник политической экономии, 1906 // 25 ключевых книг по экономике. — Изд-во «Урал-LTD», 1999.
211. Пархоменко, А. А. Взаимодействие реального и финансового секторов экономики на этапе финансового кризиса [Электронный ресурс] / А. А. Пархоменко. — Режим доступа : <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/338/image/338-149.pdf>
212. Перский, Ю. К., Дубровская, Ю. В. Институциональное обеспечение гармонизации интересов в системе иерархических взаимосвязей экономики / Ю. К. Перский, Ю. В. Дубровская // Вестник Пермского университета. Экономика, 2011. — Вып. 1 (8). — С. 24-35.
213. Петти В. Экономические и статистические работы.— М.: Соцэкгиз, 1940. — 673 с.
214. Пігу А. Экономическая теория благосостояния: Пер. с англ.: В 2 т. — М.: Прогресс, 1985.
215. Поровская, А. Я. Интересы государства в рамках частного-государственного партнерства [Электронный ресурс] / А. Я. Поровская. — Режим доступа : <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/328/image/328-131.pdf>. — Заглавие с экрана.

216. Про затвердження Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним [Електронний ресурс] : Постанова Правління НБУ № 471 від 23 грудня 2011 р. / Національний банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=103139>
217. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>. – Назва з екрану.
218. Проблемні активи банків досягли 20% [Електронний ресурс] / Український Бізнес Ресурс. – Режим доступу : <http://ubr.ua/uk/companies-news/other/problemn-aktivi-bankv-dosiagli-20-124186>
219. Прудон П. Ж. Французская демократия. – СПб., 1867.
220. Прудон П.Ж. Что такое собственность или Исследование о принципе и власти. Бедность как экономический принцип: Порнократия или Женщины в настоящее время. – М.: Республика, 1998
221. Радаев, В. В. Социальная стратификация: Учебное пособие / В. В. Радаев, О. И. Шкартан. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 318 с.
222. Радугин, А. А. Введение в менеджмент: социология организаций и управление / А. А. Радугин, К. А. Радугин. – Воронеж: ВГАСА, Высшая школа предпринимателей, 1995. – 195 с.
223. Райзберг Б. Современный экономический словарь : наукове видання / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – М. : Инфра-М, 1996. – 496 с.
224. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Соч. Т.1. – М.: Госполитиздат, 1955. – 360 с.
225. Ринкова економіка: основні терміни, поняття і визначення: Навчальний економічний словник-довідник: Том II. - Львів: Новий світ-2000, 2010. - 454 с.

226. Роббинс Л. Предмет экономической науки // TNESIS. Зима 1993. Т.1. Вип.1. – С. 3 – 29.
227. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1986.
228. Розмаинский И. Вклад Х.Ф. Мински в экономическую теорию и основные причины кризисов в позднеиндустриальной денежной экономике / И. Розмаинский // TERRA ECONOMICUS. – 2009. – Том 7. – № 1. – С. 31-42.
229. Румянцев, А. М. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия / А. М. Румянцев. – М.: «Советская энциклопедия» 1975.
230. Русіна Ю. О. Прибуток як складова фінансової стійкості комерційного банку / Ю. О. Русіна, Д. Ю. Ліпінська // Вісник КНУТД. – 2014. - №3. – С. 96-102.
231. Савченко Т. Г. Протиріччя монетарної політики у системі державного економічного регулювання / Т. Г. Савченко // Проблеми та перспективи розвитку фінансів у сучасному світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22-23 жовтня 2015 р.) / ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». – Полтава: ПУЕТ, 2015. - С. 38- 40.
232. Савченко, К. Фінансовий механізм реалізації стабілізаційної політики держави / К. Савченко // ВІСНИК КНТЕУ, 2013. – №1. – С. 77-85.
233. Самуэльсон П. Экономика. – М.: Прогресс, 1964. – 839 с.
234. Сей Ж. Б. Трактат по политической экономии / Ж. Б. Сей //Трактат по политической экономии. Бастиа Ф. Экономические софизмы. Экономические гармонии. – М.: Дело, 2000.
235. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли. – М.: Прогресс, 1968.
236. Семененко, В. М., Коваленко, Д. І. Економічна теорія. Політекономія : Навчальний посібник / В. М. Семененко, Д. І. Коваленко, В. В. Бугас, О. В. Семененко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

237. Сенищ П. М. Банківська діяльність у розширеному відтворенні економіки: теоретичні аспекти / П. М. Сенищ // Бізнес Інформ. – 2013. – № 7. – С. 277-282.
238. Сергеева, И. Г. Взаимодействие финансового и реального секторов экономики в посткризисном периоде [Электронный ресурс] / И. Г. Сергеева. – Режим доступа : <http://economics.open-mechanics.com/articles/467.pdf>
239. Симановский, А.Ю. Банковское регулирование: революция / А.Ю. Симановский// Деньги и кредит, №1, 2014 г. С. 31-33
240. Сисмонди С. Новые начала политической экономии или о богатстве в его отношении к народонаселению: В 2 т. — М., 1937. – 560 с.
241. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов/ А. Смит. – М. : Эксмо, 2007. – 960 с. – (Серия: Антология экономической мысли).
242. Социальное управление : Словарь / Под ред. В. И. Добренькова, И. М. Слепенкова. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 208 с.
243. Спиркин, А. Г. Основы философии / А. Г. Спиркин. – М.: Политиздат, 1988. – 592 с.
244. Стабільність банківської системи: глосарій банківської термінології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123667
245. Стабільність банківської системи: загрози та шляхи їх подолання. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/256>
246. Степаненко, А.І. Механізм і цілі державної участі в банківській системі [Текст] / А.І. Степаненко // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (27-28 травня 2010 р.) : у 2 т. / Державний вищий

- навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми, 2010. – Т. 1. – С. 123-124.
247. Степаненко, С. В. Еволюція наукових поглядів і вибір концепцій підвищення ефективності державного регулювання процесів економічного розвитку [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2013-2/doc/2/08.pdf>
248. Столбов М.И. Влияние финансового рынка на экономический рост и деловые циклы / М.И. Столбов // Экономика XXI века. - 2008. - № 8. - С. 55-69.
249. Страхування: підручник / [Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Пікус Р.В. та ін.] ; За ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 1019 с.
250. Стрельбицька, Л. М. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності : монографія : Наукове видання / Л. М. Стрельбицька, М. П. Стрельбицький // К. : Кондор, 2004. – 600 с.
251. Стрижак А. П. Капіталізація банківської системи України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.08 «гроші, фінанси і кредит» / Стрижак Артур Петрович – Київ, 2013. – 21 с.
252. Суржинський, М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні / М. Суржинський // Юридичний журнал, 2004. – №8. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1365>. – Назва з екрану.<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1365>
253. Тарасов А.В. Концептуальные подходы к раскрытию сущности экономических интересов / А.В. Тарасов // Вестник ВГУ. Серия: Экономика и управление. – 2011. – №2. – С.45-54
254. Тиркало Р. І. Банківська справа : навч. посіб. / Р. І. Тиркало, І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський, Т. І. Андрушків, Н. Д. Галапуп; ред.: Р. І. Тиркало; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Т. : Карт-бланш, 2001. – 314 с.

255. Тиркало Р. І. Капіталізація банківської системи України: сучасний стан, проблеми, шляхи та перспективи зростання : монографія / Р. І. Тиркало, Н. М. Ткачук. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2010. – 328 с.
256. Титова, Л. Г. Региональные конфликты и взаимодействие власти и бизнеса / Л. Г. Титова // Российское общество и социология в XXI веке: социальные вызовы и альтернативы: Тезисы докладов и выступлений на II Всероссийском социологическом конгрессе. – Т. 2. – М., 2003. – С. 231-232.
257. Толстых, П. А. Теоретико-методологический анализ категории «интерес» / П. А. Толстых // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики, 2012. – №5 (19): в 2-х ч. – Ч. II. – С. 187-190.
258. Тюрго А. Избранные экономические произведения / Пер. с фр. Л.М. Бродской и А.Н. Миклашевского. – М.: Соцэкгиз, 1961.– 198 с.
259. Тюрго, А. Размышления о создании и распределении богатств / А. Тюрго. – Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкгиз, 1961.
260. Указ Президента України «Про Раду з фінансової стабільності» № 170 / 2015 від 24 березня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/170/2015>.
261. Улаева Н.Л. Интерес как межотраслевая категория / Н.Л. Улаева // Теория и практика общественного развития. – 2006. – №3. – С. 35-36
262. Унковська Т. Системне розуміння фінансової стабільності: розв'язання парадоксів // Економічна теорія. – 2009.– №1. – С.14 – 33
263. Урусова, И. Н. Экономические интересы в системе отношений собственности / И. Н. Урусова // Экономический журнал, 2008. – №15. – С. 37-46.
264. Философская энциклопедия / Под ред. Ф. В. Константинова. – М.: Советская энциклопедия, 1967. – Т.4. – 591 с.

265. Философский словарь / И.В. Андрущенко, О.А. Вусатюк, С.В. Линецкий, А.В. Шуба. – К.: А.С.К., 2006. – 1056 с.
266. Фридмен М. Количественная теория денег: новая формулировка // Если бы деньги заговорил: Пер. с англ. – М.: Дело, 1998.
267. Хайек Ф. Дорога к рабству. - М.: Экономика, 1992.
67. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. М.: Новости., 1992.
268. Хайек Ф. Право, законодательство та свобода. Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії: Пер. з англ.: В 3-х т. -К.: Сфера, 1999-2000.
269. Харрод Р. К теории экономической динамики // Классики кейнсианства. В 2-х томах. Р. Харрод. Э. Хансен. М.: Экономика, 1997.
270. Хикс Дж. Р. Стоимость и капитал: Пер. з англ. / Общ. ред. и вступ. ст. Р. М. Энтова. – М.: Прогресс, 1993.– 488 с.
271. Ходос А. С. О сущности экономических интересов // Экономические науки. – 1970. – №11. – С 73.
272. Цапиева, О. К. Взаимодействие банковского сектора и реальной экономики: вопросы теории [Электронный ресурс] / О. К. Цапиева. – Режим доступа : <http://www.rppe.ru/wp-content/uploads/2011/05/tsapieva-ok.pdf>
273. Чепелюк О. Створення та функціонування санаційного банку в Україні [Електронний ресурс] / О. Чепелюк // Режим доступу : <http://intkonf.org/chepelyuk-o-s-stvorenniya-ta-funktsionuvannya-sanatsiynogo-banku-v-ukrayini/>
274. Чернецова Н.С. Теория и методология исследования экономических интересов / Н.С. Чернецова. – М.: МИЭМ: УЧЛИТВУЗ, 2001. – 256 с.
275. Чернышевский, Н. Г. Избранные экономические произведения / Н. Г. Чернышевский. – М.: Госполитиздат, 1948. – Т.2. – 695 с.

276. Чуньков, Ю. И. Взаимодействие объективного и субъективного в социалистической экономике / Ю. И. Чуньков. – Томск: Изд-во ТГУ, 1984. – 193 с.
277. Швайка Л. А. Государственное регулирование экономики : Учебное пособие / К.: Знание, 2006. - 435 с.
278. Шимов В. Н. Словарь современных экономических и правовых терминов / В. Н. Шимов. – Минск : Амалфея, 2002. – 816 с.
279. Шинази, Г. Сохранение финансовой стабильности. [Текст] / Г. Шинази. - Вашингтон: Международный валютный фонд, 2005.- 26 с.
280. Экономическая теория: учебник / под ред. А. Г. Грязновой, Т. В. Чечелевой. – М. : Экзамен, 2003. – 592 с.
281. Экономическая теория: учебник / Под ред. И. П. Николаевой. – М. : Проспект, 1998. – 448 с.
282. Экономическая энциклопедия /Науч.-ред совет изд-ва "Экономика"; Ин-т экон. РАН; Гл.ред. Л.И. Абалкин. - М.: ОАО "Издательство "Экономика", 1999. - 1055 с.
283. Abiad A. A new database of financial reforms / A. Abiad, E. Detragiache, T. Tressel // IMF Working Paper. – 2008. – N°266. – pp.1-30.
284. Abiad A. Financial Reform: What Shakes It? What Shapes It? / A. Abiad, A. Mody. – American Economic Review. – 2005. – Vol. 95, No. 1. – P. 66-88.
285. Aghion, P., Howitt, P. A Model of Growth through Creative Destruction / P. Aghion, P. Howitt // Econometrica, 1992. – Vol. 60. – p. 323-351
286. Aghion, P., Howitt, P., Mayer-Foulkes, D. The Effect of Financial Development on Convergence: Theory and Evidence / P. Aghion, P. Howitt, D. Mayer-Foulkes //Quarterly Journal of Economics, forthcoming. 2005.
287. Agur, I. “Leaning Against the Wind” and the Timing of Monetary Policy / I. Agur, M. Demertzis // IMF Working Paper. – 2013. – Vol. 13 (86). – 29 p.

288. Alchian, A., Demsetz H. Production, information costs and economic organization / A. Alchian, H. Demsetz // American economic review, 1972. – №62 (5). – p. 777-795.
289. Allen N. Berger, Richard J. Herring, Giorgio P. Szego “The role of capital in financial institutions”, June 1995, Journal of B&F
290. An Assessment of the Long-Term Impact of Stronger Capital and Liquidity Requirements [Electronic resource]. – Bank for International Settlements. – August 2010. – Mode of access : <http://www.bis.org/publ/bcbs173.pdf>. – Title from screen.
291. Arcand, J.-L., Berkes, E., Panizza, U. Too much finance? / J. L. Arcand, E. Berkes, U. Panizza // IMF Working Paper, 2012. – №12/161. – 50 p.
292. Arrow, Kenneth J. The Organization of Economic Activity: Issues Pertinent to the Choice of Market Versus Nonmarket Allocation', in Haveman, Robert / Kenneth J. Arrow. – H. and Margolis, Julius (eds) Public Expenditure and Policy Analysis. – Chicago, Rand MacNally College Publishing Company, 1970. – p. 67-81.
293. Babihuga, R. Macroeconomic and Financial Soundness Indicators: An Empirical Investigation / R. Babihuga // IMF Working Paper, 2007.
294. Bacon, R., Eltis, W. Britain's economic problem: too few producers / R. Bacon, W. Eltis. – L.: MacMillan, 1976. – 194 p.
295. Bank for international settlements. Basel Committee on Banking Supervision [Electronic resource] Mode of access: <http://www.bis.org/bcbs/about.htm>.
296. Banking in France, Routledge, London Cothren, Richard D., 1987, Asymmetric information and optimal bank reserves, Journal of Money, Credit and Banking 19(1), 69-77.
297. Barth J. R. Bank Regulation and Supervision: What Works Best? / J. R. Barth, G. Caprio, R. Levine // Journal of Financial Intermediation. – 2014. – №13. – Pp. 205-248.

298. Barth J. R. The Regulation and Supervision of Banks Around the World: A New Database [Electronic source] / J. R. Barth, G. Caprio, R. Levine. – Access mode: <http://econ.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTRESEARCH/0,,contentMDK:20345037~pagePK:64214825~piPK:64214943~theSitePK:469382,00.html>.
299. Barth, J. R. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011 / J. R. Barth, G. Caprio, R. Levine // *Journal of Financial Economic Policy*, Emerald Group Publishing. – 2013. – Vol. 5 (2). – pp. 111-219.
300. Barth, J. R., G. Caprio Jr., and R. Levine. (2001a). “Banking Systems Around the Globe: Do Regulations and Ownership Affect Performance and Stability?” in Frederic S. Mishkin, Editor: *Prudential Supervision: What Works and What Doesn’t* / J. R. Barth , G. Caprio Jr., and R. Levine //, University of Chicago Press, 2001.
301. Barth, James R., Luis G. Dopico, Daniel E. Nolle, James A. Wilcox / James R. Barth, Luis G. Dopico, Daniel E. Nolle, James A. Wilcox // *Bank Safety and Soundness and the Structure of Bank Supervision: A Cross-Country Analysis*, V 1.5, October 10, 2001 1 – 55.
302. Barth, James R., Prabha, Apanard (Penny), Lu, Wenling Do Interest Groups Unduly Influence Bank Regulation? / James R. Barth, Apanard (Penny) Prabha, Wenling Lu // *CESifo DICE R 19 eport 4/2013* (December). – p. 19-25.
303. Basel Committee on Banking Supervision (2009): “Strengthening the Resilience of the Banking Sector,” Consultative Document, Bank for International Settlements, Basel.
304. Basel Committee on Banking Supervision (2010a): “Countercyclical Capital Buffer Proposal,” Consultative Document, Bank for International Settlements, Basel.
305. Baumol, William J. *Welfare Economics and the Theory of the State*. – Cambridge Massachusetts, Harvard University Press, 1952. – p. 937-940.

306. Beck T. Big Bad Banks? The Winners and Losers from US Branch Deregulation / T. Beck, R. Levine, A. Leykov. – Journal of Finance. – 2010. – Vol. 65. – P. 1637-1667.
307. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., Levine, R. A New Database on Financial Development and Structure / T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine // World Bank Economic Review, 2000. – Vol. 14. – p. 597-605
308. Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., Levine, R. The Financial Structure Database / T. Beck, A. Demirgüç-Kunt, R. Levine // Financial Structure and Economic Growth: A Cross-Country Comparison of Banks, Markets, and Development, Eds: Demirgüç-Kunt, A. and R. Levine. – Cambridge, MA: MIT Press, 2001. – p. 17-80.
309. Beck, T., Demirguc-Kunt, A., Levine, R., Maksimovic, V. Financial Structure and Economic Development: Firm, Industry, and Country Evidence / T. Beck, A. Demirguc-Kunt, R. Levine, V. Maksimovic // World Bank Working Paper, 2000. – №2423. – 61 p.
310. Becker, Gary S. Pressure Groups and Political Behavior / Gary S. Becker // Coe, Richard D., Wilber, Charles K. (eds.), Capitalism and Democracy: Schumpeter Revisited, Indiana, University of Notre Dame Press, 1985. – p. 120-146.
311. Beltratti, A. Why Did Some Banks Perform Better During the Credit Crisis? A Cross-Country Study of the Impact of Governance and Regulation / A. Beltratti, R. M. Stulz // Journal of Financial Economics. – 2012. – Vol. 105 (1). – pp. 1-17.
312. Bencivenga, V. R., Smith, B. D. Financial Intermediation and Endogenous Growth / V. R. Bencivenga, B. D. Smith // The Review of Economic Studies, 1991. – Vol. 58, №2. – pp. 196-209.
313. Bencivenga, V. R., Smith, B. D. Starr, R. M. Transactions Costs, Technological Choice, and Endogenous Growth / V. R. Bencivenga, B. D. Smith, R. M. Starr // Journal of Economic Theory, 1995. – Vol. 67. – p. 53-177.

314. Bernheim D. B. Menu Auctions, Resource Allocation, and Economic Influence / Bernheim D. B., Whinston M. D. // *The Quarterly Journal of Economics*. –1986. – № 1. – P. 1-32.
315. Bertrand, M., Schoar, A. S., Thesmar, D. Banking Deregulation and Industry Structure: Evidence from the French Banking Reforms of 1985 / M. Bertrand, A. S. Schoar, D. Thesmar // *The Journal of Finance*, 2007. – №62(2). – pp. 597-628.
316. Bhattacharya, Sudipto, and Douglas Gale. “Preference Shocks, Liquidity, and Central Bank Policy.” In *New Approaches to Monetary Economics*, edited by William A. Barnett and Kenneth J. Singleton, 69–88. New York: Cambridge University Press, 1987
317. Binza Mzikayise Shakespeare. A public-private partnership model for the improvement of local economic development in South African metropolitan government [Electronic resource] / Mzikayise Shakespeare Binza. – Access mode : <http://www.nmmu.ac.za/documents/theses/MZIKAYISE%20SHAKE%20SPEARE%20BINZA.pdf>.
318. Blair R., ‘Bank Portfolio Regulation and the Probability of Bank Failure’, *JMCB*, feb.1978.
319. Blau P. Social Exchange / P. Blau // *International Encyclopedia of the Social Sciences*. – N. Y. : Macmillan, 1968. – V. 7. – P. 352–464.
320. Blotevogel, R. Measuring and Mending Monetary Policy Effectiveness Under Capital Account Restrictions – Lessons from Mauritania / R. Blotevogel // *IMF Working Paper*. – 2013. – Vol. 13 (77). – 35 p.
321. Blum, J. (1999), "Do Capital Adequacy Requirements Reduce Risk in Banking?", *Journal of Banking and Finance* 23, 755-71
322. Boardman, Anthony E., Vining, Aidan R. Ownership and Performance in Competitive Environments: A Comparison of the Performance of Private, Mixed, and State- owned Enterprises / Anthony E. Boardman, Aidan R. Vining // *Journal of Law and Economics*, 1989. – Issue 32. – p. 1-33.

323. Bond, E., and K. Crocker. 1993. "Bank capitalisation, deposit insurance, and risk categorisation". *Journal of Risk and Insurance* 60
324. Bouheni F. B. The Effects Of Regulation And Supervision On European Banking Profitability And Risk: A Panel Data Investigation / F. B. Bouheni, H. Ameer at al. // *The Journal of Applied Business Research*. – 2014. – №6. –Vol. 30. – Pp.1655-1670.
325. Breyer, Stephen G. Analysing Regulatory Failure: Mismatches, Less Restrictive Alternatives, and Reform / Stephen G. Breyer // *Harvard Law Review*, 1979. – Vol. 92. – p. 549-609.
326. Buffie F. Mexico 1958–1986: From Stabilizing Development to the Debt Crisis / F. Buffie, J. Sachs, eds. NBER // *Book Developing Country Debt and the World Economy*. – University of Chicago Press, 1989. – P. 141–168.
327. Cargill, Thomas F. and Shoichi Royama.1988 "The transition of Finance in Japan and the US" Stanford CA: Hoover paper.
328. Carletti E. 'Bank Moral hazard and Market Discipline' May 1999.
329. Carlsson F. Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects / F. Carlsson, S. Lundström. – *Public Choice*. – 2002. – Vol. 112, No. 3/4. – P. 336-344.
330. Carvalho, F. J. C. Mr. Keynes and Post Keynesians. Principles of Macroeconomics for a Monetary Production Economy / F. J. C. Carvalho. – Aldershot: Edward Elgar, 1992.
331. Cecchetti, G., Kharroubi, E., Why does financial sector growth crowd out real economic growth / G. Cecchetti, E. Kharroubi // *Finance and the Wealth of Nations Workshop, Federal Reserve Bank of San Francisco & The Institute of New Economic Thinking*, Sept 27, 2013. – 24 p.
332. Chan, Yuk-Shee, Stuart I. Greenbaum and Anjan V. Thakor, 1985, The deterioration of bank asset quality, *Proceedings of the Conference on Banking Structure and Competition*, May (Federal Reserve Bank of Chicago, Chicago, IL).
333. Chang E., 'Bank Regulation and Monetary policy', *JMCB*, Nov. 1985

334. Chiu T. Y. C. Risk sharing in various public private partnership (PPP) arrangements for the provision of water and wastewater services [Electronic resource] / T. Y. C. Chiu, C. B. Bosher. – Access mode : http://www.civil.hku.hk/cicid/3_events/32/papers/11.pdf.
335. Cihak M. Quality of Financial Sector Regulation and Supervision Around the World', [Electronic resource] / M. Cihak. – Access mode : [http://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=wXb85pqR1zEC&oi=fnd&pg=PP7&ots=-Ry-V_3bGR&sig=h0UeFnqCC7KcN6chNndSCypIAyg&redir_esc=y#v=](http://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=wXb85pqR1zEC&oi=fnd&pg=PP7&ots=-Ry-V_3bGR&sig=h0UeFnqCC7KcN6chNndSCypIAyg&redir_esc=y#v=V_3bGR&sig=h0UeFnqCC7KcN6chNndSCypIAyg&redir_esc=y#v=)
336. Coase R. H. The Nature of the Firm / R. H. Coase // *Economica*. – 1937. – № 4. – P. 386-405.
337. Colmant, H. “The Evolution of Institutional Structures and Regulations”, in DeBoissieu ed. *Banking in France*, Routledge, London
338. Cothren, Richard D & Waud, Roger N, 1994. "On the Optimality of Reserve Requirements," *Journal of Money, Credit and Banking*, Blackwell Publishing, vol. 26(4), pages 827-38, November.
339. Cowen T., Kroszner R. Mutual Fund banking a market approach [Electronic source]. – Available at : <http://object.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/1990/5/cj10n1-12.pdf>
340. CRD IV – Impact Assessment of the Different Measures within the Capital Requirements Directive IV / European Parliament [Electronic source]. – Available at : http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201108/20110818ATT25_062/20110818ATT25062EN.pdf.
341. Crockett , A. The Theory and Practice of Financial Stability [Электронный ресурс] / A. Crockett // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions. 1997. – Режим доступа: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>
342. Crouhy, M., and D. Galai. 1986. “An economic assessment of capital requirements in the banking industry”. *Journal of Banking and Finance* 10

343. Das, U.S., Quintyn, M. and K. Chenard. 2004. "Does Regulatory Governance Matter for Financial System Stability? An Empirical Analysis," IMF Working Paper, №04(89), - 2004. – 47 p.
344. De Gregorio, J., Guidotti, P. Financial development and economic growth / J. De Gregorio, P. Guidotti // World Development, 1995. – №23(3). – p. 433-448.
345. Defining Financial Stability [Электронный ресурс] / Prepared by Garry J. Schinasi // IMF Working Paper . – 2004. – October . – WP/04/187. – Режим доступа: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04187.pdf>
346. Delis M. D. Bank regulations and income inequality: Empirical evidence [Electronic source] / M. D. Delis, I. Hasan, P. Kazakis. – Available at : <http://www.suomenpankki.fi/pdf/170342.pdf>.
347. Demetriades, P. O., Law, S. H. Finance, institutions and economic development / P. O. Demetriades, S. H. Law // International Journal of Finance and Economics, 2006. – №11(3). – p. 245-260.
348. Demirgüç-Kunt, A. The Impact of Bank Regulations, Concentration, and Institutions on Bank Margins / A. Demirgüç-Kunt, L. Laeven, R. Levine // World Bank Policy Research Working paper. – 2003. – No. 3030. – 57 p.
349. Demirguk-Kunt A. Deposit insurance around the world: where does it work? / A. Demirguk-Kunt, E. Kane // Journal of Economic Perspectives. – 2002. – №16(2). – Pp. 175-195.
350. Demsetz, Harold Information and Efficiency: Another Viewpoint / Harold Demsetz // Journal of Law and Economics, 1968. – Vol. 12. – p. 1-22.
351. Diamond, A. A Model of Price Adjustment / A. Diamond // Journal of Economic Theory, 1971. – №3. – p. 156-168.
352. Diamond, Douglas W. and Dybwig, Philip H., 1983," Bank runs, deposit insurance and liquidity", Journal of Political Economy 91(3), 401-419
353. Diamond, Douglas W., 1984, "Financial intimidation and delegated monitoring", The Review of Economic Studies 51(3), 393-414

354. Diamond, Douglas W., 1991, "Monitoring and reputation: the choice between bank loans and directly placed debt", *Journal of Political Economy* 99(4), 689-721.
355. Didenko O. Directions and instruments banking regulation of support from the standpoint of banking system stability / O. Didenko // *Global systemic crisis: new milestone in development or an impasse?: collection of scientific articles and theses of International scientific and practical congress (July 28, 2015)*. – Davos, 2015. – P. 72–77.
356. Dixit, Avinash K. *The Making of Economic Policy. A Transaction-Cost Perspective* / Avinash K. Dixit // Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1996. – 192 p.
357. Dubravko, R. *Capital Account Mismanagement, Deleveraging and Unstable Economy in the European Union Periphery Countries: The Case of Croatia and Slovenia* [Electronic resource] / R. Dubravko // *Progressive Economy*. – Mode of access : <http://www.progressiveeconomy.eu/system/files/papers/Dubravko%20Radosovic%20PEAC%20%20Final%20version%20Brussels.pdf>
358. *Economic Freedom of the World* [Electronic resource] / Fraser Institute. – Access mode: <http://www.freetheworld.com>. – Title from the screen.
359. *Economic Review of the Financial Regulation Agenda* / European Commission [Electronic source]. – Available at : http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/general/20140515-erfra-working-document_en.pdf.
360. European Central Bank. *Key Figures at a Glance* / Effective from 8 May 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>. – Title from screen.
361. Evans, O. *Macroprudential indicators of Financial system soundness* [Текст] / Owen Evans, Alfredo M. Leone, Mahinder Gill, and Paul Hilbers. - IMF Washington DC. – April 2000. – 54 p. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/op/192/op192.pdf>.

362. Fama F. Banking in the theory of finance / F. Fama // *Journal of Monetary Economics*. - 1980. - N 6. - P. 39-57.
363. Fang Y. Bank efficiency in transition economies: recent evidence from South-Eastern Europe / Y. Fang, I. Hasan, K. Marton // *Bank of Finland Research Discussion Papers*. – 2011. – N 5. – 43 p.
364. Federal Reserve System. Open Market Operations [Electronic resource]. – 19August 2013. – Mode of access : <http://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/openmarket.htm>. – Title from screen.
365. Feldstein, M. Social security, retirement and aggregate capital accumulation / M. Feldstein // *Journal of Political Economy*, 1974. – V. 82. – №5, September/October. – pp. 905-926.
366. FitzGerald, Valpy Financial Development and Economic Growth: A Critical View / Valpy FitzGerald // *Background paper for World Economic and Social Survey 2006*. – 33 p.
367. Foot, M. What is financial stability and how do we get it? [Текст] / M. Foot // *Speech on Meeting of the Financial Services Authority and ACI (UK)*. – 2007. – 122 p.
368. Freeman, R. E. Strategic Management: A Stakeholder Approach / R. E. Freeman. – Boston: Pitman Publishing, 1984. – 292 p.
369. Gennote, G. and Pyle, D. (1991). Capital Control and Bank Risk, *Journal of Banking and Finance*19:1159 -1173.
370. Gibson, R., Padovani, M. The Determinants of Banks' Lobbying Activities / R. Gibson, M. Padovani // *Swiss Finance Institute Research Paper*, 2011. – Vol. 1. – p. 11–56.
371. Global Financial Development [Electronic source] / The World Bank. – Access mode : http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=global-financial-development#s_a

372. Goodhart, Charles (2015) Linkages between macro-prudential and micro-prudential supervision Butterworths Journal of International Banking and Financial Law, 30 (10). 607-609.
373. Greenspan, A. Regulators must risk more, and intervene less [Electronic resource] / A. Greenspan // Financial Times, July 26, 2011. – Mode of access : <http://blogs.ft.com/the-a-list/2011/07/26/buffers-against-risk-carry-a-cost-to-society/>
374. Greenwood, J., Jovanovic, B. Financial Development, Growth, and the Distribution of Income / J. Greenwood, B. Jovanovic // Journal of Political Economy, 1990. – №98. – pp. 1076-1107.
375. Guiso L. The cost of banking regulation [Electronic source] / L. Guiso, P. Sapienza, L. Zingales. – Available at : <http://www.nber.org/papers/w12501.pdf>.
376. Habermas, Jurgen. Between Facts and Norms: Contributions to a discourse Theory of Law and Democracy. / J. Habermas ; William Rehg, (trans.). – Cambridge: MIT Press, 1996. – 632 p.
377. Habermas, Jurgen. The Public Sphere: An Encyclopedia Article / J. Habermas // Critical Theory and Society : A Reader / Douglas MacKay Kellner and Stephen Eric Bronner (eds. and intro.). – New York: Routledge, 1989. – P. 136–144.
378. Hagen T. Impact of National Financial Regulation on Macroeconomic and Fiscal Performance after the 2007 Financial Shock – Econometric Analyses Based on Cross-Country Data [Electronic source] / T. Hagen. – Available at : <http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2013-26>.
379. Hellmann T., Kevin C. Murdock, Joseph E. Stiglitz ‘Liberalization, “Moral Hazard in banking, and Prudential regulation: Are Capital Requirements Enough?” 1998, forthcoming in AER.
380. Hertog, Johan den Review of economic theories of regulation / Johan den Hertog // Discussion Paper Series nr: 10-18. – Utrecht, The Netherlands:

- Utrecht School of Economics Tjalling C. Koopmans Research Institute, 2010. – 61 p.
381. Hodge G. Public-Private Partnerships: An International Performance Review / G. Hodge, C. Greve // *Public Administration Review*. – 2007. – № 3. – P. 545–558.
382. Homans G. C. Social behavior: Its elementary forms / G. C. Homans. – N.Y. ; Burlingame : Harcourt, Brace & World Inc., 1961. – 404 p.
383. Huang et al., 2009 X. Huang, H. Zhou, H. Zhu A framework for assessing the systemic risk of major financial institutions
384. Index of Economic Freedom [Electronic resource] / The Heritage Foundation. – Access mode: <http://www.heritage.org>. – Title from the screen.
385. Indicators from the World Development Indicators: Ukraine [Electronic resource] / The World Bank. – Access mode: <http://data.worldbank.org/indicator>.
386. Institute of International Finance «Interim report on the cumulative impact on the global economy of proposed changes in the banking regulatory framework» / IIF: Washington DC, 2010. – 161 p.
387. Interim Report on the Cumulative Impact on the Global Economy of Proposed Changes in the Banking Regulatory Framework / Institute of International Finance [Electronic source]. – Available at : <https://www.iif.com/file/7097/download?token=sNl6fvgy>.
388. International association of insurance supervision [Electronic resource] Mode of access: <http://www.iaisweb.org/Supervisory-Material/Joint-Forum-49>.
389. Jackson, H. E. Regulatory Intensity in the Regulation of Capital Markets: A Preliminary Comparison of Canadian and U.S. Approaches / H. E. Jackson // Research Study Commissioned by the Task Force to Modernize Securities Regulation in Canada. – 2006. – 56 p.

390. Jackson, H. E. Variation in the Intensity of Financial Regulation: Preliminary Evidence and Potential Implications / H. E. Jackson // Harvard Law and Economics Discussion Paper. – 2007. – Vol. 24, No. 2. – 2007. – pp. 253-291.
391. James R. Barth, Gerard Caprio, Jr., Ross Levine 'Financial Regulation and Performance: cross-country evidence', N.1998, WB paper.
392. Joskow, Paul L., Noll, Roger C. Regulation in Theory and Practice: An Overview / Paul L. Joskow, Roger C. Noll. – Fromm, Gary (ed.), Studies in Public Regulation. – Cambridge, MA, The MIT Press, 1981. – p. 1-66.\
- Journal of Banking and Finance, 33 (11) (2009), pp. 2036–2049
393. Jukka Vesala 'Retail banking in European Financial Integration', Bank of Finland, 1993,ISBN 951-686-378-7
394. Kahn, Charles M. and Joao A. C. Santos (2001). "Allocating Bank Regulatory Powers: Lender of Last Resort, Deposit Insurance and Supervision," / Charles M. Kahn, Joao A. C. Santos // draft paper (June).
395. Kaufmann, D., Kraay A., and Mastruzzi M., 2005, "Governance Matters IV: Governance Indicators for 1996–2004" / D. Kaufmann, A. Kraay, M. Mastruzzi // (Washington: World Bank; available via the Internet: <http://www.worldbank.org>).
396. Kevin C. Murdock & Thomas F. Hellmann & Joseph E. Stiglitz, 2000. "Liberalization, Moral Hazard in Banking, and Prudential Regulation: Are Capital Requirements Enough?," American Economic Review, American Economic Association, vol. 90(1), pages 147-165, March.
397. Kim,D. and A. M. Santomero (1988) Risk in banking and capital regulation. Journal of Finance 43
398. Korinek, A. The Redistributive Effects of Financial Deregulation / A. Korinek, J. Kreamer // IMF Working Paper. – 2013. – Vol. 13 (247). – 42 p.
399. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence. – NBER Working Paper № 10766, September 2004. – P. 98

400. Levine, R., Zervos, S. Stock Markets, Banks, and Economic Growth / R. Levine, S. Zervos // American Economic Review, 1998. – Vol. 88. – p. 537-558.
401. Lim, C. H. The Macroprudential Framework: Policy Responsiveness and Institutional Arrangements / C. H. Lim, I. Krznar, F. Lipinsky, A. Otani, X. Wu // IMF Working Paper. – 2013. – Vol. 13 (166). – 40 p.
402. Lindgren, Carl-Johan, Garcia Gillian, Saal Matthew I., Bank soundness and macroeconomic policy / Lindgren, Carl-Johan, Gillian Garcia, Matthew I. Saal //, Washington, D. C. : International Monetary Fund, 1996 P. 199.
403. Loayza N. V. Regulation and Macroeconomic Performance [Electronic source] / N. V. Loayza, A. M. Oviedo, L. Servén. – Available at : http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2005/02/07/000090341_20050207082757/Rendered/PDF/wps3469.pdf.
404. Loayza N., Rancière R. Financial Development, Financial Fragility, and Growth / N. Loayza, R. Ranciere // IMF Working Paper, 2005. – WP/05/170. – 32 p.
405. Maimbo, S. M. Interest Rate Caps around the World. Still Popular, but a Blunt Instrument / S. M. Maimbo, C. A. Henriquez Gallegos // Policy Research Working paper. – 2014. – № 7070. – 39 p.
406. Manamela M. The impact of financial regulation on economic growth in developing countries [Electronic source] / M. Manamela. – Available at : <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-02232013-141256/unrestricted/dissertation.pdf>.
407. Marco Espinosa-Vega & Steven Russell, 1998. "A public finance analysis of multiple reserve requirements," Working Paper 98-1, Federal Reserve Bank of Atlanta
408. Marcos, F. Measuring Regulatory Intensity by the Spanish Regions (1978-2009) / F. Marcos, J. Santaló, A. S. Graells // InDret. – 2010. – Vol. 4. – 39 p.

409. Marques, L. B. International Evidence on Government Support and Risk Taking in the Banking Sector / L. B. Marques, R. Correa, H. Sapriza // IMF Working Paper. – 2013. – Vol. 13 (94). – 36 p.
410. McKinnon, R. I. The Order of Financial Liberalisation: Financial Controls in the Transition to a Market Economy / R. I. McKinnon. – Baltimore: John Hopkins U.P, 1991. – 264 p.
411. Mian, A., A. Sufi and F. Trebbi The Political Economy of the Subprime Mortgage Credit Expansion / A. Mian, A. Sufi, F. Trebbi // NBER Working Paper, 2010. – no. 16107. – National Bureau of Economic Research.
412. Mian, A., Sufi, A., Trebbi, F. The Political Economy of the U.S. Mortgage Default Crisis / A. Mian, A. Sufi, F. Trebbi // American Economic Review, 2010. – Vol. 100 (5). – p. 1967–1998.
413. Minsky H. P. Stabilizing an Unstable Economy / H. Minsky. – New Haven: Yale University Press, 1986.
414. Minsky H. P. The Financial Instability Hypothesis: A Restatement / H. Minsky // Arestis P., Skouras T. (eds.) Post-Keynesian Economic Theory. Brighton: Wheatsheaf, 1998.
415. Minsky, H. P. Central Banking and Money Market Changes / H. Minsky // Quarterly Journal of Economics, 1957. – Vol. 97. May. – p. 171-187.
416. Minsky, H. The Financial Instability Hypothesis: An Interpretation of Keynes and An Alternative to «Standard» Theory / H. Minsky // Nebraska Journal of Economics and Business. – 1977. – Vol. 16. – N 1. – P. 5-16.
417. Mishkin, Frederic S., Dornan Ben S. Inflation targeting: a new framework for monetary policy? / Mishkin, S. Frederic, Ben S. Dornan // NBER Working paper series, Working paper, January 1997.
418. Munter, ‘Which Banks Choose Deposit Insurance, Evidence of Bank Scale Economies.’ JMCB, Feb. 1995.
419. Mwenda, A., Mutoti, N. Financial Sector Reforms, Bank Performance and Economic Growth: Evidence from Zambia / Abraham Mwenda, Noah Mutoti // African Development Review, 2011. – Vol. 23, №1. – pp. 60-74.

420. Naceur S. M. The Impact of Capital Requirements on Banks' Cost of Intermediation and Performance: The Case of Egypt / S. M. Naceur, M. Kandil // *Journal of Economics and Business*. – 2009. – Vol.61, Issue 1. – Pp. 70-89.
421. Naceur, S. B. Basel Capital Requirements and Credit Crunch in the MENA Region / S. B. Naceur, M. Kandil // *IMF Working Paper*. – 2013. – Vol. 13 (160). – 39 p.
422. Neil Wallace. Another attempt to explain an illiquid banking: the diamond-dybvig model with sequential service taken seriously. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 12:3–16, 1988.
423. Noll, Roger G. Economic Perspectives on the Politics of Regulation / Roger G. Noll // Schmalensee, Richard and Willig, Robert D. (eds), *Handbook of Industrial Organization II*. – Amsterdam: North Holland, 1989. – p. 1253-1287.
424. Noll, Roger G. The Political Foundations of Regulatory Policy / Roger G. Noll // *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 1983. – Vol. 139. – p. 377-404.
425. Nout Wellink Central banks as guardians of financial stability[Electronic resource] / N. Wellink. – Access mode : <http://www.bis.org/review/r021120a.pdf>
426. OECD 2010, “Counter-cyclical economic policy”, OECD Economics Department Policy Notes, No. 1, May 2010.
427. Official site of The World bank [Electronic resource]. – Mode of access : <http://data.worldbank.org/>.
428. Ogus, Anthony I. Corrective Taxes and Financial Impositions as Regulatory Instruments / Anthony I. Ogus // *Modern Law Review*, 1998. – Volume 61: Issue 6. – p. 767-788.

429. Owen, Bruce M., Braeutigam, Ronald R. *The Regulation Game: Strategic Use of the Administrative Process* / Bruce M. Owen, Ronald R. Braeutigam. – Cambridge, MA: Ballinger, 1978. – 271 p.
430. Padoa-Schioppa, T. *Central banks and financial stability: exploring a land in between: Paper presented at the Second ECB Central Banking Conference «The transformation of European financial system» [Текст]* / T. Padoa-Schioppa — Frankfurt on Main. — October, 2002.
431. Pagano, M., Volpin, P. *The Political Economy of Finance* / M. Pagano, P. Volpin // *Oxford Review of Economic Policy*, 2001. – Issue 17. – p. 502-519.
432. Peltzman, Sam *Towards a More General Theory of Regulation* / Sam Peltzman // *Journal of Law and Economics*, 1976. – Vol. 19. – p. 211-240.
433. Pennacchi 1987 “Alternative forms of deposit insurance, pricing and bank incentive issues.” *Journal of Banking and Finance* 11
434. Pesaran M. H. *Estimating Long-Run Relationship from Dynamic Heterogeneous Panels* / M. H. Pesaran, R. P. Smith. – *Journal of Econometrics*. – 1995. – Vol. 68. – P. 79-113.
435. Poghosyan, T. *Financial Intermediation Costs in Low-Income Countries: The Role of Regulatory, Institutional, and Macroeconomic Factors* / T. Poghosyan // *IMF Working Paper*. – 2012. – Vol. 12 (140). – 35 p.
436. Posner, Richard A. *Theories of Economic Regulation* / Richard A. Posner // *Bell Journal of Economics and Management Science*, 1974. – Vol. 5. – p. 335-358.
437. Rajan, R. G., Zingales, L. *Financial Dependence and Growth* / R. G. Rajan, L. Zingales // *American Economic Review*, 1998. Vol. 88. – p. 559-586.
438. Reinhart, C. M., Tokatlidis, I. *Financial Liberalization: The African Experience* / // *Journal of African Economies*, 2003. – Vol.12, AERC Supplement 2. – pp. 53-88.

439. Rezende M. The Effects of Supervision on Bank Performance: Evidence from Discontinuous Examination Frequencies [Electronic source] / M. Rezende, J. Wu. – Access mode : <http://ssrn.com/abstract=2135017>.
440. Roger, S., Vitek, F. The Global Macroeconomic Costs of Raising Bank Capital Adequacy Requirements [Electronic resource] / S. Roger, F. Vitek // International Monetary Fund. – February 2012. – Mode of access : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp1244.pdf>. – Title from screen.
441. Rolnick, Arthur J. and Weber, Warren E., "New Evidence on the Free Banking Era," *American Economic Review*, December 1983, 73, 1080-91
442. Rose-Ackerman, Susan *Progressive Law and Economics - and the New Administrative Law* / Susan Rose-Ackerman // *Yale Law Journal*, 1988. – Vol. 98. – p. 341-368.
443. Satake, Hiroshi, and Osamu Hashiguchi. 1967. *Ginkou Gyousei to Ginkou Hou* "Bank Regulatory Policy and the Bank Act". Tokyo: Yuhikaku.
444. Schinasi G.J. *Defining Financial Stability* / G.J. Schinasi // IMF Working Paper. International Monetary Fund. – 2004. – No187. – P.17
445. Shahchera. M., Jouzdani N. The impact of regulation on soundness banking, *International conference of business and economics research* / M. Shahchera, N. Jouzdani //, 2010, Pp. 152 – 156.
446. Slovik P., Cournède B. *Macroeconomic Impact of Basel III*. OECD Economics Department [Electronic resource]. – February 2011. – Mode of access : http://www.oecd-ilibrary.org/macroeconomic-impact-of-basel-iii_5kghwnhkkjs8.pdf?contentType=/ns/WorkingPaper&itemId=/content/workingpaper/5kghwnhkkjs8-en&containerItemId=/content/workingpaperseries/18151973&accessItemIds=&mimeType=application/pdf. – Title from screen.
447. Smith, Bruce D., 1984, "Private information, deposit interest rates, and the 'stability' of the banking system", *Journal of Monetary Economics* 14(3), 293-318.

448. Steven R. 'Regulation of international banking.' J of ME, V22, n2.
449. Stigler G. J. The Theory of Economic Regulation // Bell Journal of Economics. 1971. № 2. P. 3–21.
450. Stigler, George J. Free Riders and Collective Action: an Appendix to Theories of Economic Regulation / George J. Stigler // Bell Journal of Economics, 1974. – Vol. 5. – p. 359-365.
451. Stigler, George J. The Citizen and the State. Essays on Regulation / George J. Stigler. – Chicago: University of Chicago Press, 1975. – 209 p.
452. Stigler, George J. The Goals of Economic Policy / George J. Stigler // Journal of Law and Economics, 1975. – Vol. 3. – p. 283-292.
453. Stiglitz, J. E. Equilibrium in Product Markets with Imperfect Information / J. E. Stiglitz // American Economic Association, 1979. – Vol. 69 №2. – p. 339-345.
454. Stirioh, J. Kevin Diversification in Banking is noninterest income the answer? [Electronic resource] Mode of access: http://ftp.ny.frb.org/research/staff_reports/sr154.pdf.
455. Sundararajan, V., C. Enoch, A. San José, P. Hilbers, R. Krueger, M. Moretti, and G. Slack Financial Soundness Indicators: Analytical Aspects and Country Practices / V. Sundararajan C. Enoch, A. San José, P. Hilbers, R. Krueger, M. Moretti, and G. Slack // IMF Occasional Paper No. 212, (Washington: International Monetary Fund), 2002.
456. Taggart, Robert A. and Greenbaum, Stuart I., 1978, Bank capital and public regulation, Journal of Money, Credit and Banking 10(2), 158-169.
457. Thangavelu, S. Bank efficiency, regulation and response to crisis of financial institutions in selected Asian countries / S. Thangavelu, A. Chongvilaivan // Real and Financial Integration in Asia. – London [u.a.] : Routledge. – 2012. – pp. 133-150.
458. The Financial Sector Assessment Program (FSAP) [Electronic resource] / International Monetary Fund // Mode of access: <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/fsap.htm>.

459. The Official Web-Site of the World Bank Group [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.worldbank.org/>. – Title from the screen.
460. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [Electronic resource] : official web-page. – Mode of access : <http://www.oecd.org/>. – Title from the screen.
461. Tovar, C. E. Credit Growth and the Effectiveness of Reserve Requirements and Other Macprudential Instruments in Latin America / C. E. Tovar, M. Garcia-Escribano, M. V. Martin // IMF Working Paper. – 2012. – Vol. 12 (142). – 29 p.
462. Ukraine FSIs and Underlying Series 2008-2012 [Electronic resource] / International Monetary Fund. – Access mode: <http://elibrary-data.imf.org/Report.aspx?Report=4160276&Country=926>.
463. Vickers, John S. Government Regulatory Policy / John S. Vickers // Oxford Review of Economic Policy, 1991. – Issue 7. – p. 13-30.
464. W. Diamond, Douglas and Philip H. Dybvig. Bank runs, deposit insurance, and liquidity. *Journal of Political Economy*, 91(3):401–419, June 1983.
465. Wall, L.D. and Eisenbeis R.A. (2000). “Financial Regulatory Structure and the Resolution of Conflicting Goals,” *Journal of Financial Services Research* / L.D. Wall, R.A. Eisenbeis // 17:1, 223-245.
466. Wallace 1988, “Another attempts to explain an illiquid banking system: The DiamondDybvig model with sequential service taken seriously”. *Quarterly Review of the FRB*.
467. Wang, B. How Effective are Macprudential Policies in China? / B. Wang, T. Sun // IMF Working Paper. – 2013. – Vol. 13 (75). – 59 p.
468. Winston, Clifford, Crandall, Robert W. Explaining Regulatory Policy / Clifford Winston, Robert W. Crandall // *Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics*, 1994. – p. 1-49.
469. Wong, J., Choi K., and Fong T., 2005, “Determinants of the capital level of banks in Hong Kong.”/ J. Wong, K. Choi, T. Fong // *Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin*

470. World Economic Outlook. Financial Stress, Downturns and Recoveries [Electronic resource]. – International Monetary Fund. – October 2008. – Modde of access : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/pdf/text.pdf>. – Title from screen.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 - Узагальнення науково-методичних підходів до розкриття змісту поняття «економічний інтерес»

Автор	Визначення
Підхід, що базується на ототожненні поняття «інтерес» з потребами, мотивами індивідуума (-ів) чи формою їх прояву	
Економічна енциклопедія за ред.. С.В. Мочерного [164], навчальний економічний словник-довідник «Ринкова економіка: основні терміни, поняття і визначення» [225]	«це усвідомлені економічні потреби окремих людей, колективів, соціальних верств та класів, об'єктивні спонукальні мотиви їх економічної діяльності, зумовлені розвитком їх потреб, місцем у системі суспільного поділу праці, еволюцією відносин економічної власності та управління нею...»
Велика Радянська Енциклопедія [18]	«об'єктивні мотиви діяльності людей, які відображають їх місце в системі суспільного виробництва».
Новий економічний словник за ред.. А.М.Азриліяна [1], Економічна енциклопедія за ред.. Л.І.Абалкіна [282]	«об'єктивні спонукальні мотиви економічної діяльності, пов'язані з прагненням людей до задоволення зростаючих матеріальних та духовних потреб»
Сучасний економічний словник за ред.. Б.А.Райзберга [223],	«...бажання та спонукальні мотиви дій економічних суб'єктів»
Словник сучасних економічних та правових термінів за ред.. В.М. Шимова [278]	«форма виразу економічних потреб підприємства, господарюючого суб'єкта, окремого індивіда»
А.Е. Кальсин [124]	«об'єктивні спонукальні мотиви діяльності людей, які показують зв'язок між місцем працівників в системі суспільного виробництва та їх потребами»
В.І. Відяпин, Г.П. Журавльова та ін. [24]	«форма прояву економічних потреб»
В.А. Васильєв [171]	«внутрішня спонукальна причина, що спрямовує діяльність суб'єкта (особистості, соціальної групи, класу, держави) на задоволення потреби»

продовження табл. А. 1

В. Каманкин [30]	«форма прояву суспільної свідомості, яка відображатиме потреби людей виходячи з розуміння ними матеріальної користі, яку має приносити суспільне виробництво»
Підхід, що базується на тісному взаємозв'язку поняття «інтерес» з системою економічних відносин в суспільстві	
Велика Радянська Енциклопедія [18]	«виробничі відносини виявляються саме через спонукальні мотиви діяльності людей, тобто у формі інтересів, які відносяться до числа об'єктивних умов існування суспільства»
Економічна енциклопедія за ред. А.М. Румянцева [229]	«прояв виробничих відносин у вигляді об'єктивної спрямованості господарської діяльності людей, в якій відображується їх місце в системі суспільного виробництва»
Навчальний словник-довідник за ред. Г.І. Башнянина [189]	«економічні інтереси залежать від системи економічних відносин. Вони складають основу і обумовлюють їх розвиток...»
А.С. Ходос [175]	«економічні інтереси створюються економічними відносинами людей та слугують формою їх прояву. Вони не продукт свідомості, а об'єктивна реальність»
Є. Д. Валивач [26]	«форма, що визначає спрямованість господарської діяльності суспільства, у зв'язку з наявними матеріальними потребами»
Узагальнюючий підхід, що ґрунтується на розкритті ролі та значення категорії «інтерес»	
А.В. Тарасов [253]	«...форма реалізації відносин власності суб'єктами господарської діяльності, яка орієнтує їх на привласнення благ, а також на створення умов для цього, з метою задоволення своїх потреб та спрямовану на забезпечення ефективного суспільного виробництва»
И.Т. Корогодін [144]	«категорія, що виражає відносини між основними агентами відтворювального процесу з приводу задоволення системи економічних потреб»
Грязнова А.В., Чечелева Т.В. [48]	«персоніфікована, функціональна форма виразу виробничих відносин, що виникають з приводу задоволення матеріальних потреб...»

продовження табл.А.1

Навчальний словник-довідник за ред. Г.І. Башнянина [15]	«реальна причина соціально-економічних дій, які лежать в основі безпосереднього спонукання, мотивів різних суб'єктів до господарської діяльності. Економічні інтереси виступають як механізм задоволення економічних потреб у засобах виробництва»
Чернецова Н.С. [274]	«властивість економічного суб'єкта, яка полягає в цільовій спрямованості економічної діяльності на підвищення ступеню задоволення притаманних йому потреб за рахунок ефективного використання ресурсів, що знаходяться в його розпорядженні, та має прояв в економії часу»
Ю. И. Чуньков [206]	«зовнішня, відносно стійка форма прояву економічних відносин і законів, за якими вони розвиваються»

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Напрямки зацікавленості суб'єктів у регулюванні банківської діяльності (авторська розробка)

Рівень	Суб'єкт регулювання	Зростання економіки країни	Регульованість системи	Підвищення прибутковості (доходності) банків	Підвищення стабільності діяльності банків/системи	Забезпечення конкурентної діяльності банків	Боротьба з корупцією	Забезпечення прозорості діяльності банків	Забезпечення стабільності фінансової системи	Підвищення якості обслуговування споживачів	Зниження вартості банківських послуг
1-й рівень	Верховна Рада України	↑	↑	-	↑	-	↑	↑	↑	-	-
	Президент, Адміністрація Президента	↑	↑	-	↑	-	↑	↑	↑	-	-
	Державна податкова служба України	↑	↑	↑	-	-	↑	-	↑	-	↑
	Міністерство фінансів	↑	↑	-	↑	-	↑	-	↑	-	-
	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	-	↑	-	-	↑	-	-	↑	-	-
	Антимонопольний комітет	-	↑	-	↑	↑	↑	-	↑	↑	-
	Державна інспекція із захисту прав споживачів	↑	↑	-	-	↑	-	-	-	↑	↓

продовження табл. Б.1

Рівень	Суб'єкт регулювання	Зростання економіки країни	Регульованість системи	Підвищення прибутковості (доходності) банків	Підвищення стабільності діяльності банків/системи	Забезпечення конкурентної діяльності банків	Боротьба з корупцією	Забезпечення прозорості діяльності банків	Забезпечення стабільності фінансової системи	Підвищення якості обслуговування споживачів	Зниження вартості банківських послуг
1-й рівень	Державна служба фінансового моніторингу	-	↑	-	↑	-	↑	↑	↑	-	-
2-й рівень	Національний банк України	-	↑	-	↑	-	-	↑	↑	-	↓
3-й рівень	Саморегулівні організації	↑	↓	↑	↑	↑	-	↑	-	↑	↑
	Банки	↑	↓	↑	↑	↓	-	↓	-	↓	↑
4-й рівень	Споживачі	↑	-	↓	↑	↑	↑	↑	-	↑	↓

“↑” – інтерес у напрямку підвищення ефекту; “↓” – інтерес у напрямку зниження ефекту; “-” – нейтральний інтерес

Додаток В

Інформаційний масив для оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності
для різних країн світу за період 2001-2014 рр.

Таблиця В.1 – Показники оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індикатор дотримання правових норм														
Україна	-0,81	-0,87	-0,84	-0,75	-0,79	-0,81	-0,74	-0,69	-0,77	-0,81	-0,83	-0,79	-0,83	-0,79
Німеччина	1,66	1,61	1,62	1,63	1,66	1,76	1,75	1,72	1,64	1,62	1,61	1,64	1,62	1,85
Франція	1,31	1,20	1,34	1,45	1,40	1,45	1,43	1,48	1,43	1,51	1,44	1,43	1,40	1,47
Великобританія	1,63	1,64	1,66	1,62	1,55	1,75	1,68	1,66	1,73	1,76	1,64	1,69	1,67	1,89
Російська Федерація	-0,95	-0,87	-0,93	-0,86	-0,91	-0,93	-0,95	-0,93	-0,77	-0,77	-0,74	-0,82	-0,78	-0,71
Казахстан	-1,15	-1,12	-1,05	-1,02	-0,82	-0,97	-0,87	-0,75	-0,63	-0,61	-0,59	-0,66	-0,67	-0,55
США	1,48	1,49	1,55	1,43	1,53	1,57	1,58	1,61	1,58	1,63	1,61	1,60	1,54	1,62
Білорусь	-1,32	-1,27	-1,20	-1,26	-1,19	-1,29	-1,14	-1,01	-1,00	-1,04	-1,08	-0,92	-0,89	-0,81
Австралія	1,79	1,75	1,84	1,81	1,71	1,75	1,74	1,75	1,73	1,76	1,74	1,75	1,75	1,93
Чилі	1,24	1,30	1,24	1,31	1,27	1,21	1,22	1,27	1,27	1,32	1,36	1,37	1,34	1,43
Індія	0,13	-0,04	0,10	0,04	0,16	0,19	0,11	0,09	0,02	-0,04	-0,11	-0,10	-0,10	-0,09
Канада	1,69	1,66	1,70	1,70	1,66	1,79	1,79	1,80	1,81	1,81	1,74	1,75	1,74	1,89
Колумбія	-0,83	-0,81	-0,76	-0,70	-0,67	-0,52	-0,47	-0,44	-0,43	-0,35	-0,29	-0,39	-0,45	-0,34
Малайзія	0,55	0,50	0,57	0,59	0,57	0,53	0,50	0,40	0,49	0,53	0,52	0,51	0,48	0,64
Бразилія	-0,52	-0,30	-0,40	-0,39	-0,49	-0,41	-0,43	-0,37	-0,22	0,00	-0,01	-0,11	-0,12	-0,08
Польща	0,39	0,63	0,51	0,40	0,42	0,35	0,37	0,51	0,60	0,66	0,75	0,74	0,79	0,82
Нідерланди	1,70	1,69	1,71	1,76	1,75	1,76	1,76	1,75	1,80	1,81	1,81	1,84	1,81	1,98
Південна Африка	0,07	0,05	0,04	0,09	0,08	0,24	0,07	0,03	0,09	0,11	0,13	0,08	0,13	0,16
Філіппіни	-0,46	-0,43	-0,53	-0,57	-0,36	-0,41	-0,47	-0,57	-0,60	-0,58	-0,54	-0,55	-0,43	-0,33
Нігерія	-1,44	-1,48	-1,52	-1,43	-1,36	-1,08	-1,07	-1,06	-1,16	-1,17	-1,21	-1,18	-1,16	-1,08
Марокко	-0,04	-0,01	-0,05	0,02	-0,12	-0,25	-0,26	-0,29	-0,19	-0,16	-0,22	-0,21	-0,25	-0,06
Естонія	0,79	0,76	0,75	0,92	0,92	1,09	1,12	1,16	1,09	1,13	1,16	1,13	1,16	1,36
Грузія	-1,08	-1,17	-1,00	-0,67	-0,73	-0,47	-0,34	-0,26	-0,21	-0,21	-0,13	-0,03	-0,02	0,20

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індикатор впровадження Базельських принципів (0/1)														
Україна	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Німеччина	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Франція	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Великобританія	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Російська Федерація	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Казахстан	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
США	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
Білорусь	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Австралія	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Чилі	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Індія	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Канада	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
Колумбія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Малайзія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Бразилія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
Польща	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Нідерланди	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Південна Африка	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Філіппіни	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Нігерія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Марокко	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Естонія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Грузія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Волатильність ставки рефінансування протягом 1 року														
Україна	-0,32	-0,69	-0,73	-0,46	-0,50	-0,61	-0,66	-0,48	-0,44	-0,61	-0,58	-0,72	-0,76	-0,47
Німеччина	0,74	0,38	0,03	0,03	0,21	1,09	1,44	0,21	-0,85	-0,85	-0,85	-1,03	-1,38	-1,52
Франція	0,74	0,38	0,03	0,03	0,21	1,09	1,44	0,21	-0,85	-0,85	-0,85	-1,03	-1,38	-1,52
Великобританія	0,24	0,24	0,14	0,56	0,45	0,66	0,87	-0,59	-1,22	-1,22	-1,22	-1,22	-1,22	-1,22
Російська Федерація	-0,30	-0,36	-0,45	-0,50	-0,51	-0,53	-0,55	-0,50	-0,57	-0,59	-0,58	-0,58	-0,58	-0,52

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Волатильність ставки рефінансування протягом 1 року														
Казахстан	-0,37	-0,39	-0,40	-0,40	-0,38	-0,37	-0,34	-0,35	-0,40	-0,40	-0,39	-0,42	-0,42	-0,42
США	0,52	-0,40	-0,64	-0,52	0,29	1,04	1,07	-0,09	-1,02	-1,04	-1,07	-1,08	-1,09	-1,09
Білорусь	-0,15	-0,25	-0,34	-0,45	-0,51	-0,52	-0,52	-0,50	-0,48	-0,51	-0,18	-0,32	-0,39	-0,42
Австралія	-0,60	-0,20	0,20	0,20	0,36	0,91	1,46	-0,48	-0,85	-0,22	-0,49	-1,48	-1,87	-1,75
Чилі	-0,54	-0,45	-0,32	-1,14	0,20	0,96	0,91	2,08	-1,47	-0,36	0,69	0,49	0,32	-1,37
Індія	1,29	0,35	-0,12	-1,06	-0,82	0,12	0,59	-0,59	-2,23	-0,82	1,29	0,82	0,59	0,59
Канада	0,82	1,25	1,03	0,12	0,59	1,28	1,27	-0,55	-1,38	-0,89	-0,88	-0,89	-0,88	-0,88
Колумбія	1,47	0,38	1,05	0,80	0,63	0,22	0,89	0,89	-1,12	-1,29	-0,71	-0,87	-1,21	-1,12
Малайзія	-0,38	-0,42	-0,41	-0,43	-0,22	0,11	0,10	-0,06	-0,89	-0,41	-0,23	-0,22	-0,23	-0,22
Бразилія	1,00	2,31	0,46	0,73	0,79	-0,24	-0,68	-0,13	-1,22	-0,78	-0,62	-1,11	-1,30	-0,51
Польща	0,18	-0,47	-0,66	-0,54	-0,73	-0,78	-0,68	-0,68	-0,82	-0,82	-0,73	-0,75	-0,92	-1,21
Нідерланди	0,41	0,37	-0,14	-0,16	-0,63	-0,36	-0,03	-0,07	-0,42	-0,88	-0,88	-1,57	-1,55	-1,88
Південна Африка	0,60	2,10	0,03	-0,15	-0,34	0,41	1,16	1,35	-0,34	-0,90	-0,90	-1,09	-1,09	-0,81
Філіппіни	-0,05	-0,23	-0,29	-0,29	-0,11	-0,11	-0,70	-0,64	-1,00	-1,00	-0,88	-1,12	-1,12	-1,00
Нігерія	0,20	0,19	0,18	0,16	0,15	0,56	-0,25	-1,38	2,64	-0,93	0,02	-0,18	0,26	-1,62
Марокко	1,55	1,31	1,07	0,83	0,59	0,35	0,11	-0,13	-0,37	-0,87	-0,47	-1,07	-1,47	-1,47
Естонія	1,06	0,78	0,14	0,14	0,40	1,35	1,62	0,44	-0,73	-0,73	-0,73	-0,93	-1,32	-1,48
Грузія	1,53	1,29	1,05	0,81	0,57	0,33	0,51	-0,22	-1,22	-0,34	-0,65	-1,09	-1,34	-1,21
Ставка обов'язкового резервування														
Україна	2,2	2,6	2,0	7,0	6,0	3,0	4,0	4,0	4,0	4,0	6,0	9,0	10,0	6,5
Німеччина	2,25	1,75	1	1	1,25	2,5	3	2	0,25	0,25	0,25	0	0	0
Франція	2,25	1,75	1	1	1,25	2,5	3	2	0,25	0,25	0,25	0	0	0
Великобританія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Російська Федерація	10	10	10	3,5	3,5	3,5	3	0,5	2,5	2,5	4	4	4,25	4,25
Казахстан	6,655	6,232	5,81	5,387	4,964	6	5	2	2	2	2,5	2,5	2,5	0
США	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Білорусь	14	14	10	5	5	4,5	4,5	1,5	1	0	0	0	0	0
Австралія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Чилі	0,35	0,4	0,1	0,05	0,5	0	0,55	0,55	0,5	0,2	0,25	0,4	0,25	0,4

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ставка обов'язкового резервування														
Індія	5,5	4,75	4,5	5	5	5,25	7,5	5,5	5	6	6	4,25	4	4
Канада	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Колумбія	6	6	6	6	6	6	6	8	11	11	11	11	11	11
Малайзія	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	3,5	1,0	1,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Бразилія	10,0	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0	15,0	13,5	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Польща	5,0	4,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,0	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
Нідерланди	3,3	3,1	2,0	2,1	2,1	3,3	4,2	3,3	1,0	1,0	1,3	0,8	0,3	0,1
Південна Африка	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Філіппіни	9,0	9,0	9,0	9,0	10,0	10,0	10,0	8,0	8,0	8,0	10,0	18,0	18,0	19,0
Нігерія	4,4	4,2	3,9	3,7	3,5	3,3	3,2	2,9	3,3	1,5	1,4	1,7	2,5	2,5
Марокко	10,0	14,0	16,5	16,5	16,5	16,5	16,5	15,0	8,0	6,0	6,0	4,0	2,0	2,0
Естонія	3,3	3,1	2,0	2,1	2,1	3,3	4,2	3,3	1,0	1,0	1,3	0,8	0,3	0,1
Грузія	14,0	14,0	13,0	2,0	2,0	6,0	13,0	5,0	5,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Наявність фонду гарантування вкладів фізичних осіб (0/1)														
Україна	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Німеччина	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Франція	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Великобританія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Російська Федерація	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Казахстан	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
США	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Білорусь	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Австралія	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Чилі	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Індія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Канада	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Колумбія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Малайзія	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Бразилія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Наявність фонду гарантування вкладів фізичних осіб (0/1)														
Польща	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Нідерланди	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Південна Африка	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Філіппіни	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Нігерія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Марокко	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Естонія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Грузія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Обов'язковість участі в системі гарантування вкладів (0/1)														
Україна	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Німеччина	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Франція	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Великобританія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Російська Федерація	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Казахстан	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
США	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Білорусь	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Австралія	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Чилі	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Індія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Канада	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Колумбія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Малайзія	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Бразилія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Польща	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Нідерланди	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Південна Африка	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Філіппіни	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Нігерія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обов'язковість участі в системі гарантування вкладів (0/1)														
Марокко	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Естонія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Грузія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Реальна процентна ставка														
Україна	20,3	19,2	8,9	2,0	-6,7	0,3	-7,2	-8,6	6,9	1,9	1,4	9,5	15,3	2,6
Німеччина	8,8	8,1	8,9	8,5	8,3	8,2	8,0	7,9	7,7	7,5	7,4	7,2	7,1	6,9
Франція	4,9	4,3	4,5	4,8	4,1	3,9	3,6	3,5	3,3	3,1	2,9	2,7	2,5	2,4
Великобританія	2,7	1,5	1,5	2,0	2,6	1,7	3,1	1,4	-1,6	-2,5	-1,8	-0,6	-1,2	-1,2
Російська Федерація	1,2	0,2	-0,7	-7,3	-7,2	-4,1	-3,3	-4,9	13,1	-3,0	-6,4	1,5	3,4	3,7
Казахстан	20,2	17,7	12,6	13,8	12,5	10,3	0,8	7,9	15,2	9,1	12,6	15,3	-4,8	7,4
США	4,5	3,1	2,1	1,6	2,9	4,7	5,3	3,1	2,5	2,0	1,3	1,5	1,7	1,8
Білорусь	-18,1	-5,5	-5,1	-4,7	-6,4	-1,7	-3,8	-10,4	5,6	-1,7	-33,7	-31,9	0,1	0,6
Австралія	3,8	5,1	5,1	5,4	5,2	4,1	3,1	4,2	1,0	6,2	1,5	4,9	6,5	4,5
Чилі	7,8	3,4	0,3	-2,2	-0,8	-4,3	3,7	12,7	3,3	-3,7	5,5	8,6	7,4	2,5
Індія	8,6	7,9	7,3	4,9	6,2	4,5	6,9	4,3	5,8	-0,6	1,5	3,2	3,2	7,0
Канада	4,1	2,9	1,3	0,7	1,2	3,0	2,8	0,8	4,6	0,0	-0,2	1,3	1,7	1,2
Колумбія	13,3	9,8	7,8	7,3	8,5	6,7	9,8	8,9	9,3	5,3	4,2	9,1	9,0	8,9
Малайзія	8,8	3,3	2,9	0,0	-2,7	2,4	1,5	-3,9	11,8	0,8	-0,6	4,0	4,7	2,1
Бразилія	44,6	47,3	46,9	43,4	44,9	42,1	35,8	35,9	35,0	29,3	34,5	30,2	18,4	23,5
Польща	14,4	9,6	6,9	3,3	4,1	3,9	6,6	6,4	6,2	6,0	5,8	1,5	2,1	2,3
Нідерланди	-0,1	0,1	0,8	2,0	0,3	1,7	2,7	2,4	1,9	0,9	0,9	0,3	0,3	0,3
Південна Африка	5,7	4,5	8,9	4,6	4,9	4,4	4,7	6,6	3,1	2,0	3,0	4,1	2,5	3,1
Філіппіни	6,5	4,8	6,1	4,3	4,1	4,6	5,4	1,1	5,6	3,3	2,5	3,7	3,7	2,2
Нігерія	23,8	-10,8	8,6	19,4	-2,6	-0,4	11,6	4,2	23,7	-42,3	5,9	6,9	10,2	11,4
Марокко	12,4	11,9	11,7	10,4	9,9	12,8	13,2	12,7	13,2	14,2	14,6	15,1	13,5	14,8
Естонія	1,2	1,9	1,4	1,1	-1,1	-3,4	-4,6	3,0	9,2	7,4	3,0	2,3	0,4	2,7
Грузія	16,0	16,7	19,7	12,7	8,9	7,9	6,7	7,6	20,3	6,7	4,8	13,4	14,3	7,8

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Співвідношення кількості працівників у центральному банку до кількості банків та їх філій у країні														
Україна	2097	2130	2386	2986	2892	1633	1632	1669	1911	2576	3745	5704	6909	7300
Німеччина	667	669	638	570	520	658	637	616	620	621	616	687	641	657
Франція	619	572	548	693	636	283	286	286	305	314	316	335	329	327
Великобританія	77	75	75	66	67	71	68	67	71	76	76	83	92	163
Російська Федерація	3428	3277	3086	2846	2660	2474	2152	1989	2052	1996	1800	1724	1649	1730
Казахстан	924	979	963	910	934	1226	1164	1156	1171	1171	1413	1575	1326	1353
США	732	689	656	622	587	570	550	513	486	481	487	503	537	561
Білорусь	416	441	471	537	555	515	535	628	722	802	1180	1404	1441	3170
Австралія	26	27	27	27	28	28	29	29	31	32	33	33	37	41
Чилі	52	49	47	45	43	44	42	41	38	36	36	36	37	44
Індія	4085	3768	3510	2779	2536	2484	2421	2298	2172	2013	1823	1593	1454	1292
Канада	64	62	61	81	49	49	49	53	50	54	51	51	52	67
Колумбія	201	184	179	177	168	165	162	153	151	149	147	147	152	133
Малайзія	158	161	158	168	147	146	151	126	131	135	140	142	260	264
Бразилія	157	149	142	135	129	123	119	111	103	104	98	92	91	88
Польща	268	256	200	185	174	163	149	122	115	115	114	109	110	110
Нідерланди	47	48	50	51	60	59	55	54	60	67	75	83	95	114
Південна Африка	626	563	483	438	280	268	324	246	217	202	200	208	214	203
Філіппіни	450	502	542	512	569	590	633	657	659	662	667	678	674	660
Нігерія	1202	1149	1103	971	1172	1266	990	809	781	855	920	1008	1012	1095
Марокко	1154	665	461	299	273	249	219	188	134	123	114	104	99	94
Естонія	11	10	11	14	12	10	11	11	13	13	15	14	17	19
Грузія	121	92	88	65	37	29	22	17	18	17	15	14	13	13
Обмеження процентних ставок по кредитам (0/1)														
Україна	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Німеччина	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Франція	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Великобританія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Російська Федерація	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обмеження процентних ставок по кредитам (0/1)														
Казахстан	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
США	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Білорусь	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Австралія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Чилі	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Індія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Канада	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Колумбія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Малайзія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Бразилія	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Польща	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Нідерланди	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Південна Африка	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Філіппіни	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Нігерія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Марокко	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Естонія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Грузія	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Індикатор фінансової свободи														
Україна	30	30	50	50	50	50	50	50	40	30	30	30	30	30
Німеччина	50	50	50	50	50	50	50	60	60	60	60	60	70	70
Франція	50	50	50	50	50	50	60	70	70	70	70	70	70	70
Великобританія	90	90	90	90	90	90	90	90	90	80	80	80	80	80
Російська Федерація	30	30	30	30	30	30	40	40	40	40	40	40	30	30
Казахстан	30	30	30	30	30	70	60	60	60	50	50	50	50	50
США	90	90	90	90	90	90	80	80	80	70	70	70	70	70
Білорусь	30	30	30	30	30	30	10	10	10	10	10	10	10	10
Австралія	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90
Чилі	50	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70

продовження табл. В.1

Країна	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Індикатор фінансової свободи														
Індія	30	30	30	30	30	30	30	30	40	40	40	40	40	40
Канада	70	70	70	70	70	70	70	80	80	80	80	80	80	80
Колумбія	70	70	70	70	70	70	60	60	60	60	60	60	70	70
Малайзія	30	30	30	30	30	30	40	40	40	50	50	50	50	60
Бразилія	50	50	50	50	50	50	40	40	50	50	50	60	60	60
Польща	50	70	70	70	70	70	50	60	60	60	60	60	70	70
Нідерланди	90	90	90	90	90	90	80	90	90	80	80	80	80	80
Південна Африка	50	50	70	70	50	50	60	60	60	60	60	60	60	60
Філіппіни	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Нігерія	30	30	30	30	30	30	50	40	40	40	40	40	40	40
Марокко	50	50	50	50	30	30	40	40	50	60	60	60	60	60
Естонія	70	90	90	90	90	90	90	80	80	80	80	80	80	80
Грузія	30	30	50	50	50	70	70	60	60	60	60	60	60	60

Додаток Г

Таблиця Г.1 Матриця інтересів та заходів суб'єктів регулювання банківської діяльності на фазах циклу розвитку економіки України (авторська розробка)

Суб'єкт	Інтереси/ Заходи	Фаза поживлення (відновлення)	Фаза підйому	Економічний бум. Перша вершина	Перша хвиля рецесії	Фаза незначної стабілізації. Економічний бум. Друга вершина	Фаза депресії
Держава	Інтерес	Економічне зростання, розширення можливостей кредитування підприємств реального сектора економіки		Економічне зростання, підтримання можливостей кредитування підприємств реального сектора економіки		Економічне зростання, підтримання фінансової системи та можливостей кредитування	
	Заходи	План	Приватизація, активізація заходів щодо залучення іноземних інвестицій, зменшення податкового тягаря	Соціалізація бюджету, збільшення розміру податкових ставок	Значні соціальні виплати з бюджету, стимулювання внутрішнього споживання		Активні запозичення для покриття дефіциту бюджету, заходи щодо стимулювання внутрішнього споживання
		Факт	Приватизація, активізація заходів щодо залучення іноземних інвестицій	Зменшення податкового тягаря, соціалізація бюджету	Значні соціальні виплати з бюджету, стимулювання внутрішнього споживання		Активні запозичення для покриття дефіциту бюджету
НБУ	Інтерес	стійкість фінансової системи					
	Заходи	План	Зниження облікової ставки, посилення курсової гнучкості	Зменшення рівня доларизації економіки, підвищення вимог до адекватності капіталу, посилення курсової гнучкості	Стерилізація надлишкової ліквідності, стримування інфляції, підвищення вимог до адекватності капіталу, якості кредитів, резервів банків, підвищення розміру облікової ставки, обмеження активних операцій банків, заборона дострокового розірвання договорів по депозитах	Валютні інтервенції з метою стримування спекулятивного попиту на валюту, збільшення операцій з підтримки ліквідності банків, посилення курсової гнучкості	Обмеження ризиків цінової нестабільності, валютні інтервенції, розширення пропозиції грошей, зниження ставки рефінансування, розширення переліку заставного інструментарію рефінансування, посилення курсової гнучкості

продовження табл. Г.1

Суб'єкт	Інтереси/ Заходи		Фаза поживлення (відновлення)	Фаза підйому	Економічний бум. Перша вершина	Перша хвиля рецесії	Фаза незначної стабілізації. Економічний бум. Друга вершина	Фаза депресії
НБУ	Заходи	Факт	Зниження облікової ставки, стабілізація депозитної діяльності банків	Зменшення рівня доларизації економіки, лібералізація вимог до обов'язкового резервування	Підтримка ліквідності банків, валютні інтервенції, впровадження комплексу заходів щодо зниження ризиковості кредитної діяльності банків	Валютні інтервенції для стримування спекулятивного попиту на валюту, таргетування інфляції, розширення переліку заставного інструментарію рефінансування	Обмеження ризиків цінової нестабільності, розширення пропозиції грошей, валютні інтервенції, збільшення операцій з підтримки ліквідності банків, зниження ставки рефінансування	Стимування інфляції, підвищення вимог до адекватності капіталу, якості кредитів, формування резервів банків, підвищення процентних ставок, обмеження активних операцій банків; заборона дострокового розірвання договорів по депозитах
Банки	Інтерес		Отримання надприбутків			Збереження бізнесу	Максимізація прибутків, мінімізація збитків	
	Заходи	План	Зниження вимог до позичальників, зниження процентних ставок		Підвищення вимог до позичальників та якості активів		Підвищення вимог до позичальників, підвищення процентних ставок	
		Факт	Стрімке нарощування обсягу активів, зниження вимог до позичальників, нехтування якістю активів			Зростання процентних ставок, збільшення обсягу запозичень від інших установ		Підвищення вимог до позичальників, зважена політика кредитування та процентна політика
Само-регулівні організації	Інтерес		Максимізація прибутків, дотримання встановлених норм, лібералізація ринку		Стійкість системи, зменшення впливу регулятора		Стійкість системи, зниження вимог регулятора, мінімізація збитків	
Споживачі	Інтерес		Доступність банківських послуг; підвищення якості обслуговування		Виконання банками своїх зобов'язань; доступність банківських послуг; підвищення якості обслуговування		Доступність банківських послуг; підвищення якості обслуговування	

Додаток Д

Таблиця Д.1 – Структура фінансових регуляторів, які впливають на стабільність в розрізі країн світу

Країна	Організація	Основні положення
Австралія	Австралійська організація з пруденційного регулювання (Australian Prudential Regulation Authority), Австралійська комісія з цінних паперів та інвестицій (Australian Securities and Investments Commission)	<ul style="list-style-type: none"> – визначення важливих проблем та тенденцій у фінансовій системі, у тому числі тих, які можуть впливати на стабільність банківської системи та на загальну фінансову стабільність; – забезпечення наявності відповідних домовленостей координації реагування на фактичні або потенційні ситуації фінансової нестабільності; – гармонізація нормативних вимог до звітності, зведення нормативних витрат до мінімуму
Канада	Комітет нагляду за фінансовими інститутами (Financial Institutions Supervisory Committee), Департамент фінансів (the Department of Finance), Банк Канади (Bank of Canada), Канадська корпорація страхування депозитів (Canada Deposit Insurance Corporation), Фінансове агентство споживачів Канади (Financial Consumer Agency of Canada), Канадська адміністрація з цінних паперів (Canadian Securities Administrators)	<ul style="list-style-type: none"> – розробка загальної платформи для ведення діяльності всіх фінансових інститутів; – розробка так званої «народної політики» і «народних інструментів» щодо управління грошовою емісією, регулювання загальних фондів, реєстрація операцій, що відбуваються на фінансовому ринку; – співпраця із страховими і пенсійними фондами
Франція	Організація з управління повноваженнями фінансових ринків (Autorite des marches financiers), Банк Франції (Banque de France)	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення ефективного нагляду за процесом міжгалузевої взаємодії різних ринків фінансового сектору

продовження табл. Д.1

Велика Британія	Банк Англії (Bank of England), Організація з фінансових послуг (Financial Services Authority)	<ul style="list-style-type: none"> – координація переміщення фінансових потоків; – управління проблемними банками; – надання рекомендацій щодо впровадження заходів налагодження стабільності банківської системи; – оцінка впливу фінансових подій на монетарне середовище країни
США	Федеральна резервна система (Federal Reserve), Організація валютного нагляду (Office of the Comptroller of the Currency), Федеральна корпорація страхування депозитів (Federal Deposit Insurance Corporation)	<ul style="list-style-type: none"> – координація діяльності депозитарних установ; – регулювання дії цінних паперів;

Додаток Е

Моделюванн впливу інтенсивності
регулювання банківської діяльності на показники фінансової стійкості
банків для 23 країн світу (в тому числі України) за 2001–2014 рр.

$$\begin{aligned}
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Low} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Volatil} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Emp_branch} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Fin_freed} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Low} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Low} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Low} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Nonperf} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Low} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon
 \end{aligned} \tag{E.1}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Low} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Volatil} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Emp_branch} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Fin_freed} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Low} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Volatil} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Emp_branch} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Risk_weight} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Fin_freed} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon
 \end{aligned} \tag{E.2}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Low} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Volatil} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Emp_branch} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta \cdot \text{Fin_freed} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Low} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Volatil} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Emp_branch} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon \\
 \text{Cap_assets} &= \text{cons} + \beta_1 \cdot \text{Fin_freed} + \beta_2 \cdot \text{GDP} + \beta_3 \cdot \text{Foreign_bank} + \varepsilon
 \end{aligned} \tag{E.3}$$

Продовження додатку Е

$$\begin{aligned}
Ret_equit &= cons + \beta \cdot Low + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta \cdot Volatil + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta \cdot Emp_branch + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta \cdot Fin_freed + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta_1 \cdot Low + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta_1 \cdot Volatil + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta_1 \cdot Emp_branch + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Ret_equit &= cons + \beta_1 \cdot Fin_freed + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon
\end{aligned}
\tag{E.4}$$

$$\begin{aligned}
Ret_assets &= cons + \beta \cdot Low + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta \cdot Volatil + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta \cdot Emp_branch + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta \cdot Fin_freed + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta_1 \cdot Low + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta_1 \cdot Volatil + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta_1 \cdot Emp_branch + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Ret_assets &= cons + \beta_1 \cdot Fin_freed + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon
\end{aligned}
\tag{E.5}$$

$$\begin{aligned}
Overhead &= cons + \beta \cdot Low + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta \cdot Volatil + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta \cdot Emp_branch + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta \cdot Fin_freed + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta_1 \cdot Low + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta_1 \cdot Volatil + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta_1 \cdot Emp_branch + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon \\
Overhead &= cons + \beta_1 \cdot Fin_freed + \beta_2 \cdot GDP + \beta_3 \cdot Foreign_bank + \varepsilon
\end{aligned}
\tag{E.6}$$

де Nonperf - показник відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі, Risk_weight - відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик, Cap_assets - відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів, Ret_equit - рентабельність капіталу банку, Ret_assets - рентабельність активів банку та Overhead - накладні витрати банків до загальних активів банківської системи; Low - показник дотримання правових норм, Volatil - волатильність ставки рефінансування, Emp/branch - відношення кількості працівників до загальної кількості банків і філій в країні та Fin_freedom - показник фінансової свободи.

Продовження додатку Е

$$\begin{aligned}
Nonperf &= -0,066 + 0,39 \cdot Low \\
Nonperf &= 0,101 + 0,12 \cdot Volatil \\
Nonperf &= 0,086 + 0,607 \cdot Emp_branch \\
Nonperf &= 0,138 + 0,033 \cdot Fin_freed \\
Nonperf &= -0,018 + 0,394 \cdot Low - 0,344 \cdot GDP - 0,066 \cdot Foreign_bank \\
Nonperf &= 0,13 + 0,152 \cdot Volatil - 0,122 \cdot GDP - 0,098 \cdot Foreign_bank \\
Nonperf &= 0,101 + 0,599 \cdot Emp_branch + 0,06 \cdot GDP - 0,056 \cdot Foreign_bank \\
Nonperf &= 0,189 + 0,016 \cdot Fin_freed - 0,246 \cdot GDP - 0,073 \cdot Foreign_bank
\end{aligned}
\tag{E.7}$$

$$\begin{aligned}
Risk_weight &= 0,306 - 0,049 \cdot Low \\
Risk_weight &= 0,312 - 0,079 \cdot Volatil \\
Risk_weight &= 0,276 + 0,028 \cdot Emp_branch \\
Risk_weight &= 0,26 + 0,045 \cdot Fin_freed \\
Risk_weight &= 0,356 - 0,126 \cdot Low + 0,177 \cdot GDP - 0,063 \cdot Foreign_bank \\
Risk_weight &= 0,31 - 0,056 \cdot Volatil + 0,1 \cdot GDP - 0,051 \cdot Foreign_bank \\
Risk_weight &= 0,281 + 0,038 \cdot Emp_branch + 0,166 \cdot GDP - 0,059 \cdot Foreign_bank \\
Risk_weight &= 0,274 + 0,032 \cdot Fin_freed + 0,149 \cdot GDP - 0,059 \cdot Foreign_bank
\end{aligned}
\tag{E.8}$$

$$\begin{aligned}
Cap_assets &= 0,453 - 0,403 \cdot Low \\
Cap_assets &= 0,211 + 0,042 \cdot Volatil \\
Cap_assets &= 0,246 - 0,159 \cdot Emp_branch \\
Cap_assets &= 0,178 + 0,125 \cdot Fin_freed \\
Cap_assets &= 0,464 - 0,454 \cdot Low + 0,258 \cdot GDP - 0,012 \cdot Foreign_bank \\
Cap_assets &= 0,195 + 0,055 \cdot Volatil + 0,192 \cdot GDP - 0,013 \cdot Foreign_bank \\
Cap_assets &= 0,242 - 0,147 \cdot Emp_branch + 0,072 \cdot GDP - 0,008 \cdot Foreign_bank \\
Cap_assets &= 0,164 + 0,126 \cdot Fin_freed + 0,159 \cdot GDP + 0,002 \cdot Foreign_bank
\end{aligned}
\tag{E.9}$$

$$\begin{aligned}
Ret_equit &= 0,241 - 0,015 \cdot Low \\
Ret_equit &= 0,224 + 0,023 \cdot Volatil \\
Ret_equit &= 0,233 + 0,004 \cdot Emp_branch \\
Ret_equit &= 0,227 + 0,014 \cdot Fin_freed \\
Ret_equit &= 0,265 - 0,022 \cdot Low - 0,112 \cdot GDP - 0,032 \cdot Foreign_bank \\
Ret_equit &= 0,239 + 0,034 \cdot Volatil - 0,089 \cdot GDP - 0,037 \cdot Foreign_bank \\
Ret_equit &= 0,259 - 0,035 \cdot Emp_branch - 0,135 \cdot GDP - 0,033 \cdot Foreign_bank \\
Ret_equit &= 0,250 + 0,007 \cdot Fin_freed - 0,116 \cdot GDP - 0,031 \cdot Foreign_bank
\end{aligned}
\tag{E.10}$$

Продовження додатку Е

$$\begin{aligned}
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,849 - 0,223 \cdot \text{Low} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,728 - 0,006 \cdot \text{Volatil} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,726 - 0,002 \cdot \text{Emp}_{_branch} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,694 + 0,077 \cdot \text{Fin}_{_freed} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,874 - 0,245 \cdot \text{Low} - 0,02 \cdot \text{GDP} - 0,033 \cdot \text{Foreign}_{_bank} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,74 + 0,002 \cdot \text{Volatil} - 0,078 \cdot \text{GDP} - 0,028 \cdot \text{Foreign}_{_bank} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,746 - 0,032 \cdot \text{Emp}_{_branch} - 0,097 \cdot \text{GDP} - 0,029 \cdot \text{Foreign}_{_bank} \\
 \text{Ret}_{_assets} &= 0,71 + 0,072 \cdot \text{Fin}_{_freed} - 0,073 \cdot \text{GDP} - 0,0247 \cdot \text{Foreign}_{_bank}
 \end{aligned}
 \tag{E.11}$$

$$\begin{aligned}
 \text{Overhead} &= 0,049 - 0,006 \cdot \text{Low} \\
 \text{Overhead} &= 0,042 + 0,008 \cdot \text{Volatil} \\
 \text{Overhead} &= 0,076 - 0,285 \cdot \text{Emp}_{_branch} \\
 \text{Overhead} &= 0,063 - 0,044 \cdot \text{Fin}_{_freed} \\
 \text{Overhead} &= 0,042 - 0,027 \cdot \text{Low} + 0,181 \cdot \text{GDP} + 0,01 \cdot \text{Foreign}_{_bank} \\
 \text{Overhead} &= 0,023 + 0,012 \cdot \text{Volatil} + 0,184 \cdot \text{GDP} + 0,008 \cdot \text{Foreign}_{_bank} \\
 \text{Overhead} &= 0,071 - 0,277 \cdot \text{Emp}_{_branch} + 0,033 \cdot \text{GDP} + 0,002 \cdot \text{Foreign}_{_bank} \\
 \text{Overhead} &= 0,046 - 0,042 \cdot \text{Fin}_{_freed} + 0,17 \cdot \text{GDP} + 0,008 \cdot \text{Foreign}_{_bank}
 \end{aligned}$$

Додаток Є

Таблиця Є.1 – Визначення інтегрального індикатора фінансової стійкості банків

Країна	Ідентифікаційний номер (ID)	Роки	Відношення необслуговуваних кредитів до загального кредитного портфеля в банківській системі (%), <i>Nonperf</i>	Відношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик (%), <i>Risk_weight</i>	Відношення банківського власного капіталу та резервів банку до загальної кількості активів (%), <i>Cap_assets</i>	Рентабельність капіталу банку (%), після оподаткування), <i>Ret_equit</i>	Рентабельність активів банку (%), після оподаткування), <i>Ret_assets</i>	Накладні витрати банків до загальних активів банківської системи (%), <i>Overhead</i>	Максимальне значення суми показників	Інтегральний індикатор стабільності банківської системи (<i>IIBS</i>)
Україна	1	2001	0,694	0,472	0,458	0,219	0,722	0,101	3.357	0,794
Україна	1	2002	0,604	0,379	0,425	0,197	0,714	0,022		0,697
Україна	1	2003	0,783	0,283	0,338	0,237	0,737	0,055		0,725
Україна	1	2004	0,830	0,338	0,393	0,225	0,734	0,059		0,769
Україна	1	2005	0,150	0,276	0,342	0,230	0,736	0,051		0,532
Україна	1	2006	0,106	0,248	0,375	0,218	0,726	0,049		0,513
Україна	1	2007	0,078	0,238	0,313	0,223	0,727	0,069		0,491
Україна	1	2008	0,103	0,241	0,360	0,191	0,711	0,050		0,493
Україна	1	2009	0,376	0,383	0,367	0,000	0,599	0,059		0,532
Україна	1	2010	0,421	0,476	0,422	0,135	0,679	0,059		0,653
Україна	1	2011	0,404	0,410	0,429	0,087	0,666	0,071		0,616
Україна	1	2012	0,455	0,381	0,437	0,213	0,719	0,099		0,687
Україна	1	2013	0,353	0,388	0,438	0,180	0,704	0,051		0,630
Україна	1	2014	0,463	0,365	0,402	0,181	0,706	0,060		0,648
Німеччина	2	2001	0,123	0,172	0,051	0,209	0,714	0,017		0,383
Німеччина	2	2002	0,134	0,197	0,040	0,185	0,710	0,017		0,382
Німеччина	2	2003	0,139	0,186	0,044	0,156	0,707	0,018		0,372
Німеччина	2	2004	0,131	0,186	0,036	0,183	0,711	0,015		0,376
Німеччина	2	2005	0,109	0,179	0,040	0,230	0,716	0,013		0,383
Німеччина	2	2006	0,089	0,190	0,047	0,226	0,716	0,013		0,382
Німеччина	2	2007	0,070	0,203	0,047	0,246	0,718	0,012		0,386
Німеччина	2	2008	0,075	0,228	0,055	0,153	0,707	0,010		0,366
Німеччина	2	2009	0,084	0,269	0,065	0,178	0,710	0,012		0,393
Німеччина	2	2010	0,097	0,314	0,047	0,200	0,713	0,014		0,413
Німеччина	2	2011	0,000	0,324	0,051	0,195	0,712	0,014	0,386	
Німеччина	2	2012	0,074	0,376	0,063	0,218	0,718	0,018	0,437	
Німеччина	2	2013	0,069	0,419	0,089	0,217	0,718	0,017	0,456	

Додаток Ж

Таблиця Ж.1 – Результати оцінювання впливу регулювання та нагляду на прибутковість банків, отримані Ф. Бугені, Х. Ама та іншими (складено за даними [324])

Незалежні змінні		Зв'язок з індикаторами прибутковості				
		ROA	ROE	VOL_R OA	VOL_RO E	Z-SCORE
Показник прибутковості у попередньому періоді		- 0,017** *	- 1,254* *	0,245** *	-0,084	0,019
Параметри банківського регулювання	RESTRIC T	-0,591*	-31,640	-1,095	-27,590	56,130
	DEPO_IN SR	0,546** *	14,350	0,527	10,330	-31,780
Параметри банківського нагляду	SPR	0,008	0,948	-0,037**	-2,722	7,256**
	ISA	0,255	13,980	-0,196	8,205	-32,160
Індикатори банківської діяльності	TE_TA	0,003** *	0,054	0,001	0,011	-0,019
	CAPR	0,001** *	-0,266	-0,001	-0,021	-0,080
	BS	0,008	0,111	- 0,018** *	0,051	0,209
	CAR	0,002*	0,255	0,002**	-0,016	0,019
	NLTA	-0,001	-0,004	-0,001	0,001	-0,021
	LLGL	- 0,003** *	0,185	-0,001	-0,088	0,127
	NPL	- 0,004* **	-0,243	0,002*	0,226	0,025

продовження табл. Ж.1

Макроекономічні показники	GOV_ST AB	-0,134*	- 10,30 0	-0,087	-9,474	14,440
	CORRUP	- 0,056* **	-3,774	- 0,090* **	-3,415	11,130**
	FIN_FR ED	-0,001	-1,462	- 0,065* **	-1,940	7,751***
	LL	0,001	0,006	- 0,001* **	-0,038	0,015
	SMTR	-0,001	0,001	0,001	-0,001	0,001
	SMC	- 0,001* **	-0,002	0,001	-0,003	0,015
	INF	-0,001	-0,012	0,005* **	0,252*	-0,653***
	GDP	0,001	-0,040	0,001	0,016	-0,266***
Константа		1,324	11,80 0	1,377	8,800	-8,190
Обсяг вибірки		198	199	173	172	173
AR (2)		-0,473	-0,211	0,231	-0,686	0,140
Sargan test		20,957	8,583	16,747	4,328	7,286

Примітка: *, **, *** відображають статистичну значимість на рівні 10 %, 5 % і 1 % відповідно.

Таблиця Ж.2 – Результати оцінювання впливу регулювання капіталу на прибутковість єгипетських банків, які отримали С. Нейшер і М. Кенділ [420]

Факторні ознаки	Загальний вплив		Довгостроковий вплив		Короткостроковий вплив	
	ROA	ROE	ROA	ROE	ROA	ROE
Показник прибутковості у попередньому періоді	0,479*** (6,150)	0,456*** (3,790)	0,567*** (7,520)	0,441*** (4,000)	0,579*** (8,450)	0,425*** (4,000)
Capratio	0,122** (2,270)	0,522 (0,700)	-	-	-	-
Capratio*Dumcap	-0,004 (-0,160)	-0,068 (-0,220)	-	-	-	-

продовження табл. Ж.2

Caplong	–	–	0,000 (0,020)	-0,026 (-0,790)	–	–
Crđ	–	–	–	–	0,004** (2,060)	0,059** (2,120)
PostCrđ1	–	–	–	–	0,002 (1,420)	0,035 (1,330)
PostCrđ2	–	–	–	–	0,006*** (3,020)	0,077** (2,640)
PostCrđ3	–	–	–	–	0,002 (0,750)	0,034 (1,110)
Liq	0,001 (1,080)	0,043 (0,820)	0,004 (0,020)	0,047 (0,780)	-0,001 (-0,050)	0,005 (0,100)
Implicit	-0,303*** (-3,500)	-0,263*** (-3,660)	-0,357*** (-4,26)	-3,011*** (-4,410)	– 0,313*** (-4,430)	-2,657*** (-4,620)
ManEff	0,097*** (3,110)	0,681*** (2,890)	0,053** (1,930)	0,534** (2,460)	0,048** (2,400)	0,518** (2,420)
BSize	0,003** (2,040)	0,022 (1,400)	-0,001 (-0,620)	0,005 (0,270)	0,001 (0,730)	0,028 (1,340)
CostEff	-0,005 (-0,005)	0,428 (0,310)	-0,115 (-0,710)	0,815 (0,570)	0,139 (1,000)	0,837 (0,610)
Reserves	0,076** (2,300)	0,491* (1,810)	0,034 (1,280)	0,359 (1,490)	0,022 (1,030)	0,271 (1,070)
MPower	0,001 (0,020)	0,074 (0,180)	-0,015 (-0,510)	-0,179 (-0,730)	-0,017 (-0,850)	-0,394* (-1,820)
Inflation	-0,056** (-2,340)	-0,074 (-0,390)	-0,019 (-1,030)	-0,251 (-1,180)	-0,006 (-0,400)	0,121 (0,700)
BankConc	0,033 (1,400)	0,178 (0,750)	0,025 (0,930)	0,274 (1,140)	-0,008 (-0,290)	-0,107 (-0,310)
Buscycle	0,008*** (4,020)	0,101*** (3,000)	0,008*** (2,900)	0,084** (2,040)	0,009*** (3,57)	0,106*** (2,570)
FinStr	0,056 (0,760)	0,333 (0,440)	-0,026 (-0,270)	-0,738 (-0,404)	0,153 (1,550)	2,063* (1,770)
IrLib	-0,004 (-0,790)	-0,083 (-1,600)	-0,004 (-0,790)	-0,123*** (-2,590)	0,004 (0,820)	-0,009 (0,150)
Hansen test	11,880	10,410	15,490	13,370	5,820	12,930
AR(1)	-2,770***	-1,730*	-2,610***	-1,700*	– 2,660***	-1,650**
AR(2)	0,790	-0,880	0,630	-0,670	0,470	-1,120
Кількість спостережень	237	237	237	237	237	237

Примітка: в дужках представлено абсолютне значення t-статистики, ***, **, * – значимість на рівні 1 %, 5 % і 10 % відповідно

Додаток 3
Акт впровадження в навчальний процес та
Довідки про апробацію результатів дослідження

Проректор з навчальної роботи
Української академії банківської справи
д.е.н., проф.

І.О.Школьник

АКТ

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Діденко Оксани Миколаївни «Регулювання банківської
діяльності в контексті узгодження інтересів держави та
бізнесу», у навчальний процес факультету банківських
технологій Української академії банківської справи

від 02 жовтня 2015 р., м. Суми

Акт складено комісією у складі:

Голова – декан факультету банківських технологій, д.е.н., проф. Д'яконова І.І.

Члени комісії:

- зав. кафедри банківської справи, д.е.н., проф. Васильєва Т.А.;
- заст. декана факультету банківських технологій, к.е.н., доц. Дудченко В.Ю.

Комісія провела роботу щодо визначення фактичного впровадження результатів дисертаційної роботи Діденко Оксани Миколаївни на тему «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу» у навчальний процес факультету банківських технологій Української академії банківської справи.

Комісія розглянула наступні матеріали:

1. Дисертаційну роботу Діденко Оксани Миколаївни «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу».
2. Робочі програми навчальних дисциплін:

- 2.1. «Банківське регулювання та нагляд» (викладається для студентів денної та заочної форми навчання за програмою підготовки магістрів за освітнім ступенем 8.03050802 "Банківська справа").
 - 2.2. «Дослідження грошово-кредитного ринку» (викладається для студентів денної та заочної форми навчання за програмою підготовки магістрів за освітнім ступенем 8.03050802 "Банківська справа").
 - 2.3. «Банківська справа» (викладається для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» денної форми навчання за напрямками підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка» та 6.030502 – «Економічна кібернетика»).
3. Навчально-методичні матеріали для вивчення перелічених дисциплін.

За результатами проведеної роботи комісією встановлено:

1. Розроблені в дисертаційній роботі Діденко Оксани Миколаївни «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу» методологічні і науково-теоретичні положення впроваджені як розділи наступних дисциплін:

1.1 «Банківське регулювання та нагляд». Теми: «Банківський нагляд на основі оцінки ризиків», «Розвиток банківського регулювання та нагляду в контексті євроінтеграції та глобалізації».

1.2 «Дослідження грошово-кредитного ринку». Тема: «Дослідження рівноваги на грошово-кредитному ринку».

1.3 «Банківська справа». Тема: «Міжнародні принципи та національна система державного регулювання банківської діяльності».

2. Застосування в навчальному процесі факультету банківських технологій Української академії банківської справи матеріалів дисертаційної роботи Діденко Оксани Миколаївни дало змогу адаптувати перелічені дисципліни до сучасних тенденцій розвитку економіки, поглибити їх теоретико-методичні основи та в кінцевому підсумку – підвищити якість підготовки фахівців.

Голова комісії

І.І. Д'яконова

Члени комісії

Т.А.Васильєва

В.Ю.Дудченко

ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО АКЦІОНЕРНИЙ БАНК
 «УКРГАЗБАНК»
 СУМСЬКА ОБЛАСНА ДИРЕКЦІЯ
 вул. Герасима Кондратьєва буд.4, м.Суми, Україна, 40030
 тел.: (0542) 671-300
 МФО 320478, ЄДРПОУ 23697280

15.10.2015р № 8354/1510

на № _____

До спеціалізованої вченої ради Д55.081.01
 Української академії банківської справи

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Здійснена спеціалістами Сумської обласної дирекції АБ «УКРГАЗБАНК» оцінка доцільності практичного впровадження наукових результатів, отриманих Діденко Оксаною Миколаївною при підготовці дисертаційної роботи на тему «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу», поданої до спеціалізованої вченої ради Д55.081.01 на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, свідчить, що положення цього дисертаційного дослідження мають високий потенціал для практичної апробації.

Так, зокрема, в діяльності Сумської обласної дирекції АБ «УКРГАЗБАНК» враховуються запропоновані Діденко О.М. рекомендації щодо розробки антикризового плану відновлення діяльності банку у випадку підвищення вимог до капіталу банку, та, як наслідок, негативного впливу на прибутковість діяльності банку. Це дозволить підвищити обґрунтованість та надійність розроблених цільових параметрів під час бізнес-планування в банку.

Заступник директора
 Сумської обласної дирекції
 АБ «УКРГАЗБАНК»

В.Ш. Дашкін

Перший
Український

До спеціалізованої вченої ради Д55.081.01
Української академії банківської справи

№ КНА / 55 от 12.10.2015г.

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Діденко Оксани Миколаївни
на тему «Регулювання банківської діяльності в контексті
узгодження інтересів держави та бізнесу»

Фахівцями Корпоративного бізнесу ВІДДІЛЕННЯ ПАО «ПУМБ» РЦ «ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ» у м. Харкові було розглянуто результати наукового дослідження Діденко Оксани Миколаївни на тему «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу», підготовленого для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

У процесі аналізу було встановлено, що дослідження Діденко О.М. містить цілий ряд науково обґрунтованих результатів. Зокрема, фахівцями Корпоративного бізнесу ВІДДІЛЕННЯ ПАО «ПУМБ» РЦ «ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ» у м. Харкові з метою підвищення ефективності системи бізнес-планування в банку враховуються пропозиції дисертанта щодо визначення зв'язку регулювання банківської діяльності та прибутковості операцій банку з використанням відповідного математично-статистичного інструментарію.

Керівник продажу
середнім корпоративним клієнтам
ВІДДІЛЕННЯ ПАО «ПУМБ»
РЦ «ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ» у м. Харкові
Департамент по роботі з малим та
середнім бізнесом

Дюжева І.А.

NB/25-06009/689
вчр 5.10.2015

У спеціалізовану вчену раду Д55.081.01
в Українській академії банківської справи

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження, виконаного
Діденко Оксаною Миколаївною та поданого в спеціалізовану вчену раду
Д55.081.01 на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Критичний аналіз наукових результатів, отриманих Діденко О.М. при підготовці дисертаційного дослідження на тему: «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу», дозволяє зробити висновок, що вони представляють практичний інтерес для фахівців Національного банку України при розробці пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання діяльності банків.

Висновки Діденко О.М. щодо інтенсивності регулювання банківської діяльності та стабільності банківської системи країни, на основі формалізованих в процесі моделювання залежностей, використовуються фахівцями Управління Національного банку України в Дніпропетровській області при аналізі виконання Основних засад грошово-кредитної політики на 2015 рік та підготовці рекомендацій до формування окремих положень Проекту Основних засад грошово-кредитної політики на 2016 рік.

Також при підготовці окремих аналітичних звітів Управлінням Національного банку України в Дніпропетровській області використовуються оціночні дані, отримані Діденко О.М., щодо взаємозв'язку інструментів грошово-кредитної політики, які застосовуються під час регулювання банківської діяльності, та індикаторів фінансового стану банку.

Заступник начальника
відділу фінансового моніторингу
східного регіону Департаменту
фінансового моніторингу
Національного банку України, д.е.н

П. Заруцька

Міністерство освіти і науки України
Українська академія банківської справи
ЗАГАЛЬНИЙ ВІДДІЛ
02.11.2015 вх. № 20005/1718

До спеціалізованої вченої ради Д55.081.01
Української академії банківської справи

№ 81142/1589 від 09.11.2015р
на № _____ від _____

ДОВІДКА

*про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Діденко Оксани Миколаївни
на тему «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження
інтересів держави та бізнесу»,
представленого на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит*

Критичний розгляд результатів дисертаційного дослідження, проведеного Діденко О.М., дозволив дійти висновку, що вони є науково-обґрунтованими та можуть використовуватися у практичній діяльності комерційних банків України.

Так, зокрема, у роботу ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» може бути впроваджено пропозиції дисертанта щодо визначення впливу інтенсивності регулювання на основні показники діяльності банку в межах його системи ризик-менеджменту, що дозволить підвищити точність бізнес-планування в умовах реалізації різних макроекономічних прогнозів розвитку економіки України та, відповідно сформувані підґрунтя для подальших управлінських рішень керівництва банку.

Таким чином, результати, отримані під час написання дисертаційної роботи Діденко О.М., можуть бути використані в діяльності ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», зокрема при визначенні стратегічних орієнтирів на наступний рік та розробці фінансових планів.

Директор відділення
«Харківська міжрегіональна дирекція»
ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»

Рудяк І.В.

УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Герасима Кондратьєва, 21, м. Суми, 40000, тел./факс (0542) 67-56-10
E-mail: info@sumy.bank.gov.ua Код ЄДРПОУ 09337304

11.11.2015 № 08-015/2650

На № _____ від _____

В спеціалізовану вчену раду Д55.081.01
Української академії банківської справи

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Діденко Оксани Миколаївни на тему «Регулювання банківської
діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу»,
представленого на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Управлінням Національного банку України у Сумській області розглянуто результати наукового дослідження Діденко Оксани Миколаївни, зокрема тих його питань, що стосуються методичних аспектів оцінювання інтенсивності регулювання банківської діяльності з урахуванням закордонного досвіду.

Оціночні дані та висновки Діденко О.М. щодо взаємозалежностей між рівнем фінансової свободи та рівнем розвитку кредитного ринку країни в контексті регулювання кредитної активності банків України може використовуватись фахівцями Управління Національного банку України в Сумській області під час підготовки пропозицій до основних засад грошово-кредитної політики на 2016 рік та стратегії реформування банківської системи.

Таким чином, результати, що були отримані під час написання дисертаційної роботи Діденко О.М. враховуватимуться в практичній діяльності Управління Національного банку України в Сумській області в процесі удосконалення чинного нормативно-правового забезпечення з регулювання діяльності банків України.

0002206

Начальник Управління
Національного банку України
в Сумській області

О.В.Фоменко

ХАРКІВСЬКИЙ
БАНКІВСЬКИЙ СОЮЗ

KHARKIV
BANK UNION

61002, Харків, вул. Дарвіна, 4
тел.: (057) 715-67-49, (057) 706-31-01
п/р 26004001381 в «Region-bank»
МФО 351254, код 21250391
e-mail: hbu@bestnet.kharkov.ua
http://hbu.kharkov.ua

4, Darwin str., 61002, Kharkiv, Ukraine
tel.: (057) 715-67-49, (057) 706-31-01
account 26004001381 in «Region-bank»
code 21250391
e-mail: hbu@bestnet.kharkov.ua
http://hbu.kharkov.ua

№ 34 / 2015
big 12.11.2015

“ ” Р.
В спеціалізовану вчену раду Д55.081.01
Української академії банківської справи

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження, виконаного
Діденко Оксаною Миколаївною на тему «Регулювання банківської діяльності в
контексті узгодження інтересів держави та бізнесу»

Ознайомлення з основними науковими результатами, викладеними в дисертаційній роботі Діденко О.М. на тему: «Регулювання банківської діяльності в контексті узгодження інтересів держави та бізнесу», поданій в спеціалізовану вчену раду Д55.081.01 на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, дозволяє дійти висновку, що вона містить цілий ряд наукових положень, які є суттєвими при вирішенні основних завдань діяльності Харківського банківського Союзу.

Зокрема, результати дисертаційного дослідження Діденко О.М. використовуються при розробці практичних заходів щодо реалізації Програми діяльності Харківського банківського Союзу з метою участі у виробленні і реалізації стратегії розвитку фінансового сектора економіки.

Особливу значущість мають обґрунтовані в дисертаційній роботі концептуальні положення гармонізації державно-приватних інтересів під час регулювання банківської діяльності. Так, запропонований в роботі підхід до ідентифікації критеріїв ефективності регулювання банків з позиції основних суб'єктів регуляторного процесу дає можливість сформулювати зони конфліктності та можливі варіанти гармонізації інтересів зацікавлених сторін під час досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку фінансового сектора країни.